

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU
DİPLOMASİSİ: AFGANİSTAN VE PAKİSTAN ÖRNEKLERİ**

DOKTORA TEZİ

Tezi Hazırlayan: Bakhrullo ASHUROV

Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 16.06.2021/14

KOCAELİ 2021

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU
DİPLOMASİSİ: AFGANİSTAN VE PAKİSTAN ÖRNEKLERİ**

DOKTORA TEZİ

Tezi Hazırlayan: Bakhrullo ASHUROV

Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 16.06.2021/14

Doç. Dr. Mehlika Özlem ULTAN

KOCAELİ 2021

ÖN SÖZ

İran İslam Cumhuriyeti'nde Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi: Afganistan ve Pakistan Örnekleri Adlı çalışmamda her daim yardım eden değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Mehlika Özlem ULTAN'a en içten teşekkür ederim. Yine bu zorlu süreçte yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Mesut SANDIKÇI'ya da müteşekkirim. Ayrıca verdiği bursla Türkiye'de Doktora yapma imkânı sağladığı için Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak da akademik yolda ilerlememde beni teşvik eden, doktoramı başarılı bir şekilde bitirmem için maddi manevî her tür destekte bulunan ve onlardan çok uzak olduğum halde sabırla bu süreci bitirmemi bekleyen sevgili aileme en içten teşekkür eder ve bu çalışmayı çok değerli babam Feyzulla Ashurov'a ve rahmetli anneme ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMA LİSTESİ.....	IX
ÖZET	X
ABSTRACT.....	XI
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
1.YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ	13
1.1.ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI	13
1.1.1.Kavramsal Olarak Güç	13
1.1.1.1. Güç Kavramının Felsefi Temelleri.....	14
1.1.2.Uluslararası Gücün Çeşitleri.....	16
1.1.2.1.Sert Güç.....	16
1.1.2.2.Yumuşak Güç	19
1.1.2.3.Normatif Güç.....	20
1.1.2.4.Akıllı Güç.....	22
1.1.3.Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç.....	23
1.1.3.1.Yumuşak Güç Kavramının Tarihsel Gelişimi	23

1.1.3.2.Yumuşak Gücün Kaynakları	27
1.1.3.2.1.Kültür	27
1.1.3.2.2.İdeoloji	27
1.1.3.2.3.Bilgi.....	28
1.1.3.2.4.Dil ve Edebiyat.....	28
1.1.3.2.5.Müzik	29
1.1.3.2.6.Eğitim Programları.....	29
1.1.3.2.7.Spor.....	29
1.1.3.2.8.Turizm	30
1.1.3.2.9.Diğerler Alanlar.....	30
1.1.3.2.10.Siyasi Sistemin Meşruiyeti ve Siyasi Değerler	31
1.1.3.3.Yumuşak Gücün Araçları.....	31
1.1.3.3.1.Medya.....	31
1.1.3.3.2.Hükümet Dışı Aktörler-Sosyal Toplum Kuruluşları	33
1.2.YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMINA TEORİK YAKLAŞIM: İNŞACI TEORİ	34
1.2.1.İnşacı Yaklaşımın Temelleri ve Varsayımları.....	34
1.2.2.İnşacı Yaklaşımında Farklı Bakış Açıları.....	35
1.2.2.1.Nicholas Onuf	35
1.2.2.2.Alexander Wendt	38
1.3.KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI	41
1.3.1.Kamu Diplomasisinde Kavramsal Çerçeve.....	41

1.3.2.Kamu Diplomasisi ve Dış Politika İlişkisi	44
1.3.3.Dünyada Etkili Kamu Diplomasisi Örnekleri	47
1.3.3.1.Kamu Diplomasisinde ABD Örneği	48
1.3.3.1.1.Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Ajansı (ABDİA).....	49
1.3.3.1.2.Kapitalizmin Genişlemesi	50
1.3.3.1.3.Amerikan Dış Politikasında İnsan Haklarının Fikri Temelleri.....	50
1.3.2.1.4. Medya İnternet Bilgi ve Teknoloji Diplomasisi.....	52
1.3.3.2.Kamu Diplomasisinde İngiltere Örneği	54
1.3.3.2.1.BBC Basın Kuruluşu.....	54
1.3.3.2.2.İngiliz Konseyi.....	55
1.3.3.3.Kamu Diplomasisinde Çin Örneği	55
1.3.3.3.1.Çin Dış Politikası ve Konfüçyüs Kültürü.....	57
1.3.3.3.2.Çin Kamu Diplomasisinde Etkili Kurumlar ve STK'lar	58
1.3.3.3.3.Konfüçyüs Enstitüsü	60
1.4.İNŞACI TEORİ VE KAMU DİPLOMASİSİ İLİŞKİSİ.....	62

İKİNCİ BÖLÜM

2.İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE SİYASİ SİSTEM, DIŞ POLİTİKA,YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ	64
2.1.İRAN'IN SİYASİ SİSTEMİ	64
2.1.1.İran İslam Cumhuriyeti'nin Teokratik Özellikleri.....	64
2.1.2.İran Şîa Mezhebinin Velâyet Anlayışı	65

2.1.2.1.Velâyet-i Fakih.....	66
2.1.3.İran Şîa Mezhebinin Takiyye Anlayışı.....	67
2.2.İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE DÖNEMSEL OLARAK DIŞPOLİTİKA UYGULAMALARI.....	69
2.2.1.Ayetullah Humeynî Döneminde İran'ın Dış Politikası	69
2.2.1.1.İran-İrak Savaşı Yıllarında İran'ın Dış Politikasındaki DevrimciSöylem.....	69
2.2.1.2.İran-İrak Savaş Yılları Dış Politika Söyleminin Analizi.....	70
2.2.2.Haşimi Rafsancanî Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın Dış Politikası.....	72
2.2.2.1.Ulusal Gücün Oranı ve Ulus Ötesi Sorumluluklar, İnkılap Sisteminin Güçlendirilmesi.....	74
2.2.2.2.ekonomi Diplomasisi ve Dışa Dönük Etkileşim.....	75
2.2.2.3.Gerginliği Azaltma ve Güven Oluşturma Politikası.....	75
2.2.2.4.Çok Taraflılık ve Bölgeselcilik	76
2.2.2.5.Ulusal Güvenlik.....	77
2.2.3.Said Muhammed Hatemî Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın DışPolitikası... ..	78
2.2.3.1.Hatemî Döneminde İslam Cumhuriyeti'nin Dış Politikasındaki Kazanımlar	79
2.2.3.2.Bölgesel ve Uluslararası Aktörlerle İş Birliği	80
2.2.4.Mahmut Ahmedinejad'in Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın Dış Politikası .	82
2.2.4.1.Dış Politikada İdealist Yaklaşım	82
2.2.4.2.Dış Politikada Adalet Mihveri.....	83
2.2.4.3.Devrim İhracı Doktrini	84
2.2.4.4.Anti-Egemenlik Söylemleri.....	85

2.2.5.Hasan Ruhanî'nin Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın DışPolitikası	86
2.2.5.1.Bölgesel ve Uluslararası Gerilimlerden Kaçınmak	87
2.2.5.2.Kazan-Kazan Diplomasisi	87
2.2.5.3.Dış Politikada İlmîlik, Karşılıklı Saygı ve İdeolojik Sorunlara Katılım Eksikliği	88
2.2.5.4.Bir Arada Yaşama ve Güç Kullanılmadan Anlaşmazlıkları Çözme	89
2.3.İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN YUMUŞAK GÜCÜ VE KAMU DİPLOMASİSİ	89
2.3.1.İran İslam Cumhuriyeti'nde Yumuşak Gücün Kaynakları	89
2.3.1.1 Farsça Dil Öğretimi	90
2.3.1.2.Geleneksel İslami Kültür	93
2.3.1.3.İran'ın Ulusal ve Dinî Cazibe Merkezleri	94
2.3.1.4.İran Din Adamlarının ve Otoritelerinin Bölgedeki Diğer Şîalar Üzerindeki Etkileri	95
2.3.2.İran'ın Yumuşak Gücünün Kurumları ve Aktörleri	96
2.3.2.1.Kültür ve İslamî İrşat Bakanlığı	96
2.3.2.2.Dışişleri Bakanlığı'na Bağlı Kurumlar	97
2.3.2.3.Dinî Lidere Bağlı Kurumlar	98
2.3.2.4. Siyasal Kaynaklar	99
2.3.3.İran'ın Yumuşak Gücünün Araçları	100
2.3.3.1.Kültürel Elçi Olarak Göçmenler	100
2.3.3.2.Medya	102

2.3.3.3.Stratejik Araştırma Kurumları.....	105
2.3.3.4.Bilimsel İlişkiler.....	105
2.3.4.İran İslam Cumhuriyeti'nin Dış Politikasında Kamu Diplomasisi.....	106
2.3.4.1.İran'ın Kamu Diplomasisinde Kültür.....	108
2.3.4.2.İran'ın Kamu Diplomasisi: Programlar ve Faaliyetler.....	110
2.3.5.İran İslam Cumhuriyeti'nde Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisinin İnşacı Açısından Değerlendirilmesi.....	113

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.İRAN KURUMLARININ AFGANİSTAN VE PAKİSTAN'DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ VE ETKİLERİ.....	116
3.1.İRAN'IN KAMU DİPLOMASİSİNDE EHL-İ BEYT DÜNYAMECLİSİ'NİN ROLÜ.....	116
3.1.1.İran'ın Kamu Diplomasisinde Ağ Oluşturma Faaliyetlerinin Etkisi.....	116
3.1.2.Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı'nın Yapısı ve Amaçları.....	118
3.1.3.Ehl-i Beyt Dünya Meclisi: Yapısı ve Amaçları.....	120
3.1.4.Ehl-i Beyt Dünya Meclisi: Faaliyetler, Stratejiler ve Başarılar.....	124
3.1.5.Ehl-i Beyt Dünya Meclisi'nin Afganistan'da Faaliyetleri.....	129
3.1.6.Ehl-İ Beyt Dünya Meclisi'nin Pakistan'daki Faaliyetleri.....	134
3.2.İRAN'IN KAMU DİPLOMASİSİNDE ULUSLARARASI MUSTAFA ÜNİVERSİTESİ'NİN ROLÜ.....	141
3.2.1.İran'ın Kamu Diplomasisinde Eğitimin Etkisi.....	141
3.2.2.Uluslararası Mustafa Üniversitesi: Yapısı ve Hedefleri.....	144
3.2.3.Uluslararası Mustafa Üniversitesi: Faaliyetler, Stratejiler ve Başarılar.....	149

3.2.4.Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin Afganistan'daki Faaliyetleri	154
3.2.5.Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin Pakistan' daki Faaliyetleri	159
3.3.İRAN'IN KAMU DİPLOMASİSİ'NDE İMAM HUMEYNÎ YARDIMKOMİTESİ'NİN ROLÜ.....	163
3.3.1.İran'ın Kamu Diplomasisinde Dış Yardımların Etkisi	163
3.3.2.İmam Humeynî Yardım Komitesi: Yapısı ve Amaçları.....	167
3.3.3.İmam Humeynî Yardım Komitesi: Faaliyetler, Stratejiler veBaşarılar	173
3.3.4.İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin Afganistan'daki Faaliyetleri.....	177
3.3.5.İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin Pakistan'daki Faaliyetleri.....	183
SONUÇ.....	186
KAYNAKÇA.....	198

KISALTMA LİSTESİ

AKR	Astani Kudsi Razavi
ABDİA	Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Ajansı
BKYÖK	Bint-ul-Huda Kadın Yüksek Öğretim Kompleksi
BBC	British Broadcasting Corporation
DIUM	Dünya İslami Uyanış Meclisi
EİÖ	Ekonomi İşbirliği Örgütü
EBDM	Ehl-i Beyt Dünya Meclisi
IHYK	İmam Humeynî Yardım Komitesi
İKİT	İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı
İKP	İslami Koalisyon Partisi
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
İŞİD	Irak ve Suriye'deki İslam Devleti
İEBKÖ	İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
KİRB	Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı
KİBM	Küresel İslami Bilgi Merkezi
KDGM	Kültür Devrimi Genel Merkezi
KSAM	Kabil Stratejik Araştırmalar Merkezi
MTBMİ	Macmayi Takrîb Bayn al-Mazahib İslami
STK	Sosyal Toplum Kuruluşları
SUBAE	Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü
UMÜ	Uluslararası Mustafa Üniversitesi
YKDK	Yüksek Kültür Devrimi Konseyi
YFDMT	Yurtdışında Faaliyet Yapılan Dini Medreseleri Teşkilatı

ÖZET

Bu çalışma, İran İslam Cumhuriyeti'nin çıkarları doğrultusunda dış politikasında yumuşak gücün bir aracı olarak "kamu diplomasisinin" rolünü araştırmaktadır. Bu bağlamda çalışma İran'ın üç kamu diplomasisi kurumu olan "Ehl-i Beyt Dünya Meclisi", "Uluslararası Mustafa Üniversitesi" ve "İmam Humeynî Yardım Komitesi" kurumlarına odaklanmaktadır. Çalışma, özellikle bu kamu diplomasisi kurumlarının Afganistan ve Pakistan'daki yöneticiler, siyasetçiler, akademisyenler, dinî kanaat önderleri ve halkla ilişkileri ele almaktadır. Buradaki istatistiksel veriler ve bilgiler, bu kuruluşların resmi belgelerinden ve yayınlarından, özellikle de İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeynî ve halefi Ayetullah Ali Hamaneyî olmak üzere Şîa dini yetkililerin ve İranlı liderlerin medya açıklamaları ve metinsel açıklamalarının analizlerinden elde edilmiştir. İran'ın Pakistan ve Afganistan dâhil dünyanın farklı bölgelerinde Şîa gruplarını destekleyerek bir "ideolojik mezhep devleti" olduğunu ortaya koymaktadır. Bu aynı zamanda İran'ın siyasî kimliğini de ele vermektedir. Bu ideolojik mezhep devleti veya kimliği büyük oranda Şîa dinî inanca dayanmaktadır.

İran'ın Pakistan ve Afganistan'daki kamu diplomasisi faaliyetlerinin niteliği, İran'ın dış politikasının, Ayetullah Humeynî'nin "devrim ihracı" doktrinini desteklediğini göstermektedir. Pakistan ve Afganistan'dan gelen kanıtlar, İran'ın kamu diplomasisi yoluyla Müslüman dünyada İran'la yakın ilişki geliştirmiş taraftarlar ve sempatizanlar bulabildiğini ortaya koymaktadır. Netice olarak baktığımızda İran'ın, İslam coğrafyasına olan yaklaşımının mezhebi kaygılara ve devrim ihraç etme stratejisine dayandığı gözlenmektedir. Dolayısıyla İran'ın bu politikaları, yumuşak güç araçlarından yararlanarak kamu diplomasisi faaliyetlerinin inşa edildiğinin ve yürütüldüğünün de bir göstergesidir.

Anahtar Kelimeler: İran, Afganistan, Pakistan, Uluslararası Mustafa Üniversitesi, Ehl-i Beyt Dünya Meclisi, İmam Humeynî Yardım Komitesi.

ABSTRACT

This study investigates the role of "public diplomacy" used by the Islamic Republic of Iran in its foreign policy strategies. It focuses on the "Imam Khomeini Relief Committee" institutions: Iran's three public institutions: Mustafa International University (MUU), Ehl-ul-Bayt World Assembly (EBDM), and Imam Khomeini Relief Committee (IHYK). The research, which adopts the "relational public diplomacy" approach, focuses specifically on building relationships between political elites, academics, and ordinary people in Afghanistan and Pakistan through these three public diplomacy institutions. Statistical data and pieces of information have been collected from the official documents and publications of these institutions. Moreover, data have been collected from the analysis of media and textual statements of Iranian leaders and Shia religious authorities, especially Ayatollah Khomeini and his successor Ayatollah Ali Khamenei, the founder of the Islamic Republic of Iran. The research argued that Iran is an "ideological sectarian state" that supports and exports the Shia Islamic ideology in different parts of the world, including Pakistan and Afghanistan. Our study also reveals Iran's political identity based on Shia religious belief.

The nature of Iran's public diplomacy activities in Pakistan and Afghanistan shows that Iran's foreign policy supports Ayatollah Khomeini's doctrine of "exporting revolution." Evidence from Pakistan and Afghanistan reveals that Iran built a strong network of supporters and sympathizers in the Muslim world who developed close relations with Iran through public diplomacy. Therefore, these policies of Iran are also an indication that public diplomacy activities are built and carried out by using soft power tools.

Keywords: Iran, Afghanistan, Pakistan, International Mustafa University, Ehl-i Beyt World Assembly, Imam Khomeini Relief Committee.

GİRİŞ

1979 devriminin ardından, İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeynî, “devrim ihracı” doktrini ile başa gelmiş; “İran’da devrimi uygulayabilecek ve onu başka yerlere ihraç edebilecek en iyi tavsiyenin doğru bir reklam olduğunu” belirtmiştir (Racayî, 1983: p. 13). Ayetullah Humeyni'nin tavsiyesi doğrultusunda, İran İslam Cumhuriyeti her zaman değerlerini ve devrimcilerini tanıtmaya çalışmıştır. Devletten devlete temastan ziyade, halkların doğrudan devlete temellendirilmesiyle tanımlanan kamu diplomasisi yolunu tercih etmiştir. İran, kamu diplomasisini farklı yöntemlerle yürütmektedir. Bu ülke, dünya çapında bir dizi kültürel, eğitim ve gelişim programlarına sponsorluk yapmaktadır (Pahlavî, 2012: p. 21). Sonuç olarak, İran’dan gelen mesajlar, birçok gerçek ve sanal ağ ile bölgedeki haklarından mahrum edilmiş dini ve etnik gruplar için cazip gelmektedir. Buna durum, İran’a bölgede önemli miktarda yumuşak güç ve nüfuz sağlamaktadır.

İran’ın ezici Sünni çoğunluk devletleri ile Müslüman dünyasının geniş havuzundaki birkaç Şîa çoğunluk ülkesinden biri olduğu düşünüldüğünde, İran’ın kamu diplomasisi İran’a komşu olan ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede tehdit algısı yaratmıştır (Rubin, 2010: p. 10–13). Örneğin, Ürdün Kralı Abdullah’ın Aralık 2004 senesinde Washington Post’a verdiği röportajda, ilk kez Orta Doğu’nun ufkunda ortaya çıkan “Şîa Hilal” hakkında konuşması, bunun bölgedeki jeopolitik dengeyi istikrarsızlaştıracağını ve İran’ın bu yeni trendi yöneten bir ülke olacağını açıkça dile getirmiştir (Washington Post, 08.01.2004). Buna ek olarak birçok bilim adamı, gazeteci ve politikacı tarafından, terimin “Şîa Dolunay” olarak değiştirmesi öngörülmüştür (Black, 26.01.2007).

Yurtdışındaki eğitim, kültür ve gelişim programlarına katılan İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumlarını şu şekilde sıralamak mümkündür: (1) Dünya çapında faaliyet gösteren deniz aşırı şube sayısı ile büyük bir üniversite olan Camia Al- Mustafa (Uluslararası Mustafa Üniversitesi) (UMÜ), (2) Comoros Adaları, Afganistan ve Lübnan gibi ülkelerde faaliyet gösteren çok sayıda şubesi bulunan bir yardım kuruluşu olan İmam Humeynî Yardım Komitesi (IHYK), (3) Afganistan ve Pakistan dâhil olmak üzere Müslüman dünyasında Şîa topluluklar arasında ağ kurma ve koalisyon kurma konusunda aktif bir kurum olan Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM). Bu kurumlar, İran’ın kuruluşunun yanı sıra birbirleriyle tam

olarak eşgüdüm halinde bağımsız olarak faaliyet gösteren devlet destekli kurumlardır.

Bu kuruluşların; Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ), Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM) ve İmam Humeynî Yardım Komitesi (IHYK)'nin faaliyetleri üç kategoriye ayrılmaktadır. İlk olarak, Afganistan ve Pakistan dâhil olmak üzere birçok ülkede öğrencilere, eğitimcilere, aydınlara ve eğitim kurumlarına odaklanan eğitim ve değişim programlarıdır. İkincisi, resmen Afganistan da dâhil olmak üzere bir dizi ülkede yardım faaliyetleri olarak bilinen gelişim ve yardım programlarıdır. Bu programlar çoğunlukla farklı ülkelerin toplumlarının ezilmiş katmanına ve diğer toplumsal gruplaşmalara yoğunlaşmaktadır. Üçüncüsü, ağ oluşturma ve koalisyon oluşturma faaliyetleri ile çoğunlukla benzer düşünen gruplara, özellikle Pakistan ve Afganistan dâhil olmak üzere farklı ülkelerdeki Şîa topluluklarına odaklanmaktadır.

Kamu diplomasisi, İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının önemli bir parçasıdır. İran, kamu diplomasisini, diğer ülkeler üzerindeki etkisini artırmak için bir yumuşak güç aracı olarak değerlendirmekte; bu kurumları da bu anlamda kullanmaktadır. Bu kurumlar, dünya genelinde farklı kamu diplomasisi faaliyetlerine aktif olarak katılmaktadır. Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ), Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM) ve İmam Humeynî Yardım Komitesi (IHYK)'nin faaliyetleri, İran'ın ulusal çıkarlarını korurken diğer ülkelerden desteklediği araçlarla da merkezi bir yer edinmiştir.

Bu çalışma, hem kamu diplomasisini İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının önemli bir bileşeni olarak ele almakta hem de İran'ın kamu diplomasisini nasıl yürüttüğünü incelemektedir. Aynı zamanda İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisiyle içinde yer aldığı kurum türleri aracılığıyla sürdürdüğü amaç ve hedefleri de araştırılacaktır. Bu amaçla, çalışma, İran'ın özellikle de Afganistan ve Pakistan'da dünyanın farklı bölgelerindeki UMÜ, EBDM ve IHYK'nın faaliyetlerine atıfta bulunarak, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi girişimlerini incelemektedir. Spesifik olarak, çalışma aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

1- İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi stratejileri nelerdir ve zaman ve mekân olarak birbirlerinden nasıl ayrılmaktadır?

2- İran İslam Cumhuriyeti, kamu diplomasisi ile hangi amaç ve hedefleri takip etmektedir?

3- Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ), Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM) ve İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin (İHYK) faaliyetlerini İran'ın kamu diplomasisi bağlamında Afganistan ve Pakistan'daki etkileri nesildi?

İran'ın dış politikası hakkındaki mevcut çalışmaların çoğu, Rand Corporation gibi düşünce kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Araştırmacılar, İranlı gurbetçiler ve İranlı olmayanlar da İran'ın dış davranışının çeşitli boyutlarını anlamaya katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmalar çoğunlukla İran'ın resmi dış politikası veya devlet-devlet diplomasisine odaklanmaktadır, dolayısıyla İran'ın kamu diplomasisini kısmen görmezden gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisine yaptığı vurguya rağmen, İran'ın dış politikasının bu boyutu, nükleer silahların yayılması, terörizm, Orta Doğu barış süreci gibi küresel öneme sahip konulardaki tartışmalı duruşlarının gölgesinde kalmıştır.

Ayrıca, İran'ın kamu diplomasisinin yürütülmesinde Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ) Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM) ve İmam Humeynî Yardım Komitesinin (İHYK) rolü üzerine bir çalışma bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, seçilen üç kurumun faaliyetleri ışığında, İran'ın dış politikasındaki kamu diplomasisinin önemine dair ampirik bir değerlendirme sunmaktadır. Bu örgütlerin büyüklüğü ve dünya çapındaki geniş faaliyet alanları göz önünde bulundurulduğunda, bu kurumların İran'ın kamu diplomasisinin ana araçları olduğu görülmektedir.

Şimdiye kadar, İran'ın Afganistan ve Pakistan'a yönelik kamu diplomasisi hakkında bir çalışma yapılmamıştır. Afganistan ve Pakistan, İran'la uzun bir sınırı paylaşan büyük ülkelerdir. Sonuç olarak, İran bu sert-güç açığını yumuşak güçle doldurmak adına bir dizi politika izlemektedir.

Tüm bunlardan hareketle, çalışmanın amaçları şu şekilde belirlenmiştir.

1- İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında kamu diplomasisinin önemini tartışmak,

2- İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinin doğasını ve stratejilerini incelemek,

3-İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi yoluyla izlediği amaç ve hedefleri araştırmak,

4- Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ), Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM) ve İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin (IHYK) faaliyetlerini ve bunların operasyon mekanizmalarını Afganistan ve Pakistan özelinde analiz etmektir.

Bu araştırma sorularına yanıt bulmak ve amaçları gerçekleştirebilmek adına öncelikle bir literatür taraması yapılmıştır. İran'ın dış politikasının sistematik çalışması, Rahmani'nin (1966) 1960'larda yaptığı çalışmalarla bağlantılıdır. Rahmani, İran'ın dış politikasını coğrafya, tarih ve bölgedeki büyük güçlerin rekabeti gibi faktörlerin temelinde analiz etmiştir. Heravi ve Key (1969) "Iranian-American Diplomacy" ve Oslen (1984) "Anglo-Iranian Relations During World War I" eserlerinde, 1930–1950 yılları arasında İran'ın dış politikasına özellikle de ABD ile ilişkileri üzerine odaklanmışlardır. Bu dönemde, İran zayıf ve istikrarsız bir ülke olmakla birlikte modern kurumlar bulunmamaktaydı ve büyük güçlerin rekabeti içindeydi.

Carr (2011) "The United States-Iran Relationship 1948–1978" çalışmasında, Parvin (2006) "Iran's Policy Toward the Gulf" adı metinde, Zabih ve Chobin (1974) "The Foreign Relations of Iran: A Developing State in a Zoon of Great-Powers Conflict" çalışmasında, Amirsadigi (2011) "The Security of Persian Gulf" yazısında, Candy (2011) "The Iranian Military: Political Symbolism versus Military Usefulness" kitabında ve Blake (2009) "U.S-Soviet Confrontation in Iran, 1945–1962, A case in the annals of Cold War" gibi çalışmalarında İran'ın dış politikasının farklı bir dönemine odaklanmıştır. İran 1960–1979 arasında bu bölgede Batı yanlısı bir iktidar konumundaydı ve ekonomik ve askeri yeteneklerini geliştirmeye çalışmaktaydı (Parvin, 2006: p. 83–84). Bu yazarlar, İran'ın bölgesel manevralar için "Bağımsız Ulusal Politikayı korurken süper güçler ile iyi ilişkiler kurabildiklerini savunmuştur (Chubin and Zabih, 1974: p. 76–78).

Bu çalışmalar, İran'ın bu dönemde dış politikasının realist yaklaşımın bir yansıması olduğunu göstermektedir. Bütün bu çalışmalar, İran'ın diplomatik tarihi,

Orta Doğu ve Basra Körfezi'ndeki jeopolitik konumu ve bölgedeki büyük güçlerin rekabeti ile ilişkilidir (Parvin, 2006: p. 83–84). 1979 öncesi devrim literatürünün İran'ın dış politikasındaki kamu diplomasisine fazla dikkat etmediği görülmektedir. Bu durum, bu çalışmaların zaman çerçevesinin, ülkelerin resmi diplomasiye (devlete) vurgu yapacağı ve ulusal ilginin temel olarak “sert güç” olarak tanımlandığı Soğuk Savaş dönemi ile çakıştığı gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Ancak, İran'ın özellikle bölgedeki bazı politikaları, İran'ın askeri olmayan güç boyutlarından haberdar olduğunu göstermektedir. Mesela, askeri birikimin yanı sıra, İran komşularına sübvans edilmiş petrol sağlıyordu ve aynı zamanda bir tür bölgesel iş birliğini de desteklemiştir. Bu çalışmalar, İranlı liderler arasındaki kamu diplomasisine şu andaki yaklaşımın çoğunlukla 1979'dan itibaren devrim sonrası bir fenomen olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, İran'ın kamu politikası ile ilgili araştırmalar, dış politika hakkındaki geniş literatürden yaralanmayı gerekli kılmaktadır. 1979 devriminin ardından, İran'ın politik yapısının dini doğası ve onun tartışmalı dış politikası, İran'ın dış politikasını incelemek için daha fazla uzmanın ilgisini çekmiştir. Ancak, İran kamu diplomasisi ile özellikle ilgilenen çalışmalar azdır. Bu nedenle, bu ülkenin kamu diplomasisi ile ilgili referanslar bulmak için İran sonrası devrimin dış politikası üzerine farklı türden çalışmalara bakmak gerekmektedir. Bu çalışmalar dört türe ayrılabilir: İlk kategori, İran'ın dış politikasının kaynakları ve hedeflerine odaklanmaktadır; ikinci kategori, farklı cumhurbaşkanları altında İran'ın dış politikasının karşılaştırmalı analizini sunmaktadır; üçüncü kategori İran'ın resmi diplomasisi ile ilgilenmektedir; ve dördüncü kategori İran'ın kamu diplomasisi ile ilgilenmektedir. İran'ın kamu diplomasisi ile ilgili çalışmaların azlığının aksine, İran'ın dış politikasının kaynakları üzerinde yapılan çalışmalar çoktur. Bu çalışmalardan bazıları batılı teorik yaklaşımlara dayanmaktadır. Firûzabâdî (2008) “Emancipating Foreign Policy: Critical Theory and Islamic Republic of Iran's Foreign Policy” eserinde Frankfurt Okulu eleştirel kuramını İran'ın dış politikasına uygulamıştır ve İran'ın “sonuç mantığı” temelinde değil, “sorumluluk mantığı” temelinde hareket ettiğini savunmuştur. Firûzabâdî (2011), “Ontological Security and the Foreign Policy Analysis of the Islamic Republic of Iran”, adlı eserinde Ontolojik Güvenlik teorisini kullanmakta ve İran dış politikasının bilge aktör modeli ve maliyet-fayda analizi çerçevesinde formüle edildiğini iddia etmektedir. Karimifard (2011), inşacılık teorisinin uygulanması ve İran dış politikasının temel kılavuzlarının

“dünyayı yönetme” iddiasıyla kurulduğunu savunmuştur. Muhammed Niya (2011), İran’ın dış politikasını Bütünsel Yapısalcılık yaklaşımıyla analiz etmiştir ve Şîa, siyasi İslam, İslami devrim ve Ayetullah Humeyni’nin dünya görüşleri gibi devrimci değerlerin ve ideolojik perspektiflerin İran dış politikasının temel kaynağını oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Sadri (1997), İran dış politikasındaki eğilimleri “Bağlantı Siyaseti” kavramına göre analiz etmiştir ve İran’ın dış politikasının temel hedeflerinin uyumsuz ilkelere dayandığını iddia etmiştir. Bu teorileri İran’ın dış politikasının çeşitli boyutlarıyla uyumlaştırmak için, yazarlar bu teorileri esnek bir şekilde yorumlamışlardır. Ayrıca, bu teorileri İran’ın dışsal davranışına uygulamak için çalışırken, bu teorilerin dünya görüşlerinin de kökeni olduğunu ve bu nedenle İran’ın dış davranışlarına uygulanamayacağını savunmaktadırlar (Firûzabâdî, 2008: p. 1–2).

İran dış politikasının kaynakları ve hedefleri üzerine yapılan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Ramazani (2008) *Iran’s Foreign Policy: Independence, Freedom and the Islamic Republic* eserinde, Abbasi (2012), “Baztabhayie Mana garayaneyi Inkilabi İslami Iran bar Islamgarayi dar Havar Miyaneh” çalışmasında ve Nagibzadeh (2012) “A Persian - Muslim Approach to Diplomacy” yazısında, adaletin, özgürlüğün ve barışın İran’ın dış politikasının temel rehberleri olduğunu savunmuştur. Benzer şekilde, Dehşiri ve Macidi (2008–09) “Iran’s Foreign Policy in Post-Revolution Era: A Holistic Approach” metninde, Sadri (2004) “Iranian Foreign Relations: A survival strategy in the 21st Century” kitabında, Soltani ve Amiri (2010) “Foreign Policy of Iran after Islamic Revolution” yazılarında ve Ramzani (2009) “Darki Siyaseti Hareci Iran” isimli çalışmasında, İran’ın dış politikasının kaynak ve hedeflerini, onun fikirsel, ulusal ve tarihsel kaynaklarına dayanarak incelemiştir. İran’ın dış politikasını, İslami ve devrimci ilkelere atıfta bulunarak analiz etmiştir, ancak İran’ın gerçek davranışlarını analiz ederken, pragmatizmle de bağdaştırmıştır (Zhao, 2004: p. 61–63). İdeolojinin önemini tartışan ve onu dış politika aracılığıyla dış dünyaya tanıtan bazı çalışmalar bulunmaktadır. Mesela Mirbagheri (2004) “Shi’ism and Iran’s Foreign Policy” araştırmasında ve Rakel (2007) “Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution: 1979–2006” eserinde, Şîa ile geleneksel dış politikanın çerçeveleri arasında farklılıklar olduğunu

ve İranlı liderlerin doktrin çıkarlarına hizmet ettikleri sürece rasyonaliteyi kabul ettiklerini belirtmişlerdir.

Bu kategori altındaki literatür, tarihi ve karşılaştırmalı çalışmaları içermektedir. İran'ın dış politikasını farklı aşamalara ayırmakta ve ardından bir dönemi analiz etmektedir veya genel bir karşılaştırma yapmaktadır. Örneğin Şah Alam, İran Cumhurbaşkanı Hatemi döneminin (1997–2005) dış politikasına odaklanmıştır. Humeyni'nin “devrim ihracı” ilkesinden Hâtemi'nin “medeniyetler diyalogu” teklifine bir adım attığını belirtmiştir. Şah Alam (2000: p. 1643), bu hareketi İran'ın dış politikasında büyük bir değişim olarak görmüştür. Ayuzi (2008) “Tahlili ber siyaset-i Harici Agayi Doktor Mahmud Ahmadinejad” eserinde Ahmedinejad'ın hükümeti sırasında İran'ın dış politikasını ele almıştır ve retorik bir tartışmada, onu devrim sonrası İran'daki diğer dış politika yaklaşımlarıyla karşılaştırmıştır. “Dünya siyasetinde adalet ve maneviyatın yeniden canlandırılması”, “uluslararası senaryoda haklar ve sorumluluk arasında bir denge yaratılması”, “Birleşmiş Milletler ‘de yapısal ve geçici reform” ve “zorlayıcı” gibi uzun bir idealler listesine atıfta bulunmuştur. Benzer şekilde, Molana ve Muhammedî (2008), İran'ın Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın dış politikasına odaklanmış ve beş temel dış politika rehberi belirtmiştir. Bunlar “anti-Siyonizm ve soykırımın inkârı”, “İsrail'den silme”, “anti-empyralist cephenin oluşumu”, “İmam Mehdi'nin yeniden ortaya çıkması için küresel zemin hazırlaması” ve “nükleer meselede tavizsiz tavır” şeklinde sıralanmaktadır.

Bazı çalışmalar, İran'ın dış politikasını dışsal olaylar ışığında incelemektedir. Örneğin, Hunter (2010) “Soğuk Savaşın Sonu” eserinde İran'ın dış politikasını analiz etmiştir ve İran'ın dışsal davranışı tek kutuplu dünyanın gerçeklerine göre ayarlayamadığını savunmuştur. Afrasiyabı (2003), 11 Eylül olayından sonra İran'ın dış politikasını incelemiştir. İran'ın dış politikasında güvenlik odaklı düzenlemeler ve esneklikler olduğunu belirtmiştir, ancak tüm bu değişiklikleri eski politikaların yeniden düzenlenmesi olarak görmüştür. Berzigâr'ın (2010) ABD'nin Irak'ı İran'ın dış politikası üzerindeki etkisine dair yaptığı çalışma, İran'ın liderlerinin tartışmalı ifadelerine rağmen İran'ın güvenlik stratejilerinde de benzer bir uyum olduğunu göstermiştir. Irak'taki Amerikan varlığının neden olduğu güç açığını kapatmak için

İran'ın kamu diplomasisinin bir parçası olarak Şîa siyasi gruplar ve milislerle ilişkilerini geliştirdiğini belirtmiştir.

İran'ın resmi diplomasisi ile ilgili literatür iki tiptir. İlk tip, İran'ın belirli bir ülke veya bölge ile ilişkilerine odaklanmasıdır. Örneğin Lutfian (2010) "Iran's Foreign Policy After 11 September", Clawson (2004) "The Paradox of Anti-Americanism in Iran" ve Ahmadi (2011) "The Myth of Iranian–Arab Enmity: A Deconstructive Approach" gibi bir dizi eserlerde, İran'ın farklı ülke ve bölgelerle diplomatik ilişkilerine odaklanmıştır. İran'ın ideoloji odaklı Avrupa'ya yönelik dış politikasını incelerken, Müşavir İran'ın ulusal çıkarının rejim hayatta kalması açısından tanımlandığını savunuyor (Müşaver, 2003: p. 289). İran'ın dış politikasındaki en seçkin eserlerden biri de Navid Şeyh'in "The New Politics of Islam: Pan-Islamic Foreign Policy in a World of States" eseridir. Şeyh (2003), İran'ın dış politikasını İslami pan-İslami uluslararası politikaları bağlamında analiz etmiştir. Humeyni'nin İslam-enternasyonalizminin "yer yüzündeki Mesih" olduğunu savunmaktadır. Şeyh'e göre, İran'ın Müslüman birliği için çalıştığını iddia etmesine karşın, Şîa mezhebi için liderlik hakkını korumak çok bilinçlidir (Şeyh, 2003: p. 68). Ayrıca, İran liderliğindeki (1997–2000) Müslümanların eşit olduğu, ancak bazılarının daha eşit olduğu yaklaşımı olduğunu belirtmiştir (Şeyh, 2003: p. 76). Şeyh, İran İslam hukukuna aboneliğin "durum makamı tarafından sınırlandırıldığı" sonucuna varmıştır (Şeyh, 2003: p. 69).

İran'ın resmi diplomasisi ile ilgili ikinci tür literatür, terörizm, nükleer program vb. gibi İran'la ilgili konulara odaklanmaktadır. Kapsam bakımından dar olmasına rağmen, bu tip literatür de önemli bilgiler içermektedir. Bar (2009), İran'ın iddia edilen terörist faaliyetlerinin ardındaki temel ilke olarak 'Devrim İhracını' tanımlar. İran terörist faaliyetlerinin Şîa doktrini, stratejik çıkarları ve İran milliyetçiliği tarafından haklı ve motive olduğunu savunmaktadır. Ona göre, İran dış politikasının özü, İranlı liderlere Manifesto kader misyonu sağlayan gizli İmam'ın yeniden ortaya çıkışı fikrinden kaynaklanmaktadır. Bar'ın (2004) çalışması, İran'ın İran'daki dış politikasının derinlemesine bir analizidir. Başka bir çalışmada, Bar, nükleer mesele ve terörizm gibi uluslararası kayguların çeşitli konuları ile ilgili olarak İran müzakere davranışına odaklanmaktadır. İran psikiyatrisine ve kültürel özelliklerine bakar ve İranlıların görüşmelerinde uzun vadede güven inşa etmek yerine kısa vadeli

kazançlar olduğuna inanmaktadır. Tabatabâî'nin (2011) İran'daki nükleer meselesiyle ilgili araştırmasını dikkate alması, bütün krizi Siyonist ve Amerikan komplosu olarak görmesi bakımından Bar'ın argümanları geçerli görünmektedir. Ancak, ikincisinin görüşü, İran'ın fırsatçı doğasının ve başkalarının güvenliklerini göz ardı etmesinin, nükleer çıkmazın ardındaki temel sorun olduğuna inanan Perthler (2010) tarafından sorgulanmıştır. İran'ın kendi bölgesinde, ABD ve İsrail'e karşı hem ideolojik hem de pragmatik olarak hareket etme eğiliminde olduğunu savunmaktadır.

Pierre Pahlavî (2012) "Understanding Iran's Media Diplomacy" eserinde İran'ın kamu diplomasisinde yalnızca medyanın rolüne odaklanmıştır. İran medya diplomasisinin, Soğuk Savaş döneminde norm olan geleneksel kaldığını savunmuştur. Firûzabâdî (2011) "Diplomacy Farhangi Iran dar Mantaki'ye Halici Fars" Körfez bölgesinde İran İslam cumhuriyetinin kültürel diplomasisine odaklanmıştır. İran'ın kültürel diplomasi faaliyetlerini ikiye ayırmıştır: Birincisi, İran İslam Cumhuriyeti'nin değerlerini, ideolojisini ve çıkarlarını teşvik etmeyi amaçlayanlar; ikincisi ise, bu ülkenin kültürel girişimlerinin başarı düzeyini izlemek üzere hazırlanan bu gözlemevi girişimleridir. Suzanne Maloney'in (2008) İran'ın Müslüman Dünya'daki etkisi üzerindeki çalışmaları, İran'ın kamu diplomasisini, İslam Cumhuriyeti'nin kurucusu Ayetullah Humeyni'nin önerdiği "devrim ihracı" fikrine bağlamaktadır. Ancak, bu çalışma esas olarak, bu faktörlerin ABD politikası için ne anlama geldiğini analiz etmeye çalışmıştır.

İran kamu diplomasisinin daha geniş bir tema altında tartıştığı başka çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, İran'ın Irak'taki etkisini analiz eden Christopher Forrest (2009) "Coercive engagement: a security analysis of Iranian support to Iraqi Shia Militias" eserinde İran'ın çeşitli Şîalar gruplarıyla ilişkileri ışığında İran kamu diplomasisinin sağlam bir analizini ortaya koymuştur. Ama onun odak noktası, İran'ın Irak'taki nüfuzunun doğasına, özellikle de bu ülkedeki Amerikan varlığına (Irak'a) gönderme yapmış olmasıdır. Benzer şekilde, Hamid Naficy'nin (2012) "İran Sinemasının Sosyal Tarihi" başlıklı çalışması, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinde sinemanın rolüne bir bölüm ayırmaktadır. İran medyasının İran kamu diplomasisinin bir parçası olarak iki ana grubu hedeflediğini öne sürmektedir:

Birincisi, Batı ve ABD ve ikincisi, İran diasporası ve onları sınır dışı etmek için yurt dışına karşı çıkarıdır.

İran'ın dış politikası hakkındaki literatürün genel olarak gözden geçirilmesi, Joseph Nye'nin "yumuşak güç" kavramında anlaşıldığı üzere kamu diplomasisi faktörünü büyük ölçüde gözden kaçırmaktadır; özellikle devrim sonrası İran'ın dış politikasını ele alan hemen hemen her tür literatür, İran'ın dış politika uygulamalarında kamu diplomasisinin önemini vurgulamaktadır.

Yazarın Farsça biliyor olması ve uzun zamandan beri İran, Afganistan ve Pakistan'ın dış ve iç meselelerini takip etmesi, çalışmada bu ülkelerin seçilmesinin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, İran'ın komşu ülkelerinden Afganistan'da İranlı nüfusun fazla olması; Pakistan'ın da 30–35 milyon Şîaya ev sahipliği yapıyor olması da sebeplerden birini teşkil etmektedir. Diğer Müslüman ülkeler karşılaştırıldığında, İran'dan sonra Pakistan en fazla Şîaların bulunduğu ülke konumunda bulunmaktadır.

İran'ın kamu diplomasisi hakkında literatürün incelenmesinin ardından Ehl-i Beyt Dünya Meclisi, Uluslararası Mustafa Üniversitesi ve İmam Hümeynî Yardım Komitesi gibi kurumların, Afganistan ve Pakistanda'ki faaliyetleri hakkında herhangi bir akademik çalışma olmadığı anlaşılmıştır. Konu hakkında yapılan diğer çalışmaların çoğunda, aşağıdaki boşluklardan en az birinin bulunduğu görülmektedir:

Birincisi, ya İran'ın kamu diplomasisini daha geniş bir tema altında analiz etmekte ya da sadece İran'ın kamu diplomasisinin belirli bir yönüne odaklanmaktadır. Sonuç olarak, İran'ın kamu diplomasisinin pek çok yönü araştırılmamaktadır. İkincisi, bazı çalışmalarda BM'nin barış, adalet, reformlar gibi bir dizi idealden bahsedilmesine rağmen, İran'ın dış politikasının temel hedefleri olarak, bu çalışmaların hiçbiri, bu hedeflerin nasıl izlendiğine dair somut ve iyi belirlenmiş bir açıklama yapamamaktadır. Ayrıca, bu çalışma yukardaki araştırmalardan farklı olarak İran'ın kamu diplomasisinde Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ), Ehl-i Beyt Dünya Meclisi (EBDM) ve İmam Hümeynî Yardım Komitesi'nin (IHYK), İran İslam Devriminin gerçekleştiği yıllardan günümüze kadar Afganistan ve Pakistan'daki faaliyetlerini ve rolünü ele almaktadır. Tüm bu sorulara

yanıt aramak ve amaçları gerçekleştirmek adına çalışma üç ana başlık altında şekillenmektedir.

Çalışmanın argümanı; İran İslam Cumhuriyeti'nin ulusal çıkarlarını güçlendirmek ve korumak için kamu diplomasisi aracını kullandığı varsayımına dayanmaktadır. İran İslam Cumhuriyeti'nin Şîa inanç sistemine dayalı ideolojik bir devlet olduğunu savunmaktadır. Bu siyasi ideoloji, İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politika hedeflerini ve davranışlarını derinden etkilemektedir. Bu nedenle çalışma, İran'ın dış politikasının temel amacının Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerde Şîa ideolojisini teşvik etmek olduğunu savunmaktadır. Bu kurumlar, İran'ın dış politika amaç ve hedefleri çerçevesinde işlemekte ve Müslüman Dünyasında Şîalığı teşvik etmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; İran'ın yumuşak gücü ve bu alanda yapmış olduğu diplomasi ele alınmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak uluslararası ilişkilerde güç kavramı ele alınarak bu konunun felsefî temelleri gösterilmeye çalışılmıştır. Ardından uluslararası ilişkilerde güç kavramının hangi çeşitlerinin kullanıldığı üzerinde durularak bu alanda güç kavramı, sert, yumuşak, normatif ve akıllı olmak üzere çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Bu çalışmada gücün çeşitleri üzerine ayrı ayrı durulmuş olsa da daha çok yumuşak güç üzerine eğilmiştir. Bu bağlamda yumuşak gücün kaynaklarının neler olabileceği irdelenmiştir. Yumuşak gücün müzik, spor, çeşitli eğitim programları, dil ve edebiyat gibi birçok kaynaklarından söz edilebilmektedir. Daha sonra ise yumuşak gücün uygulama araçları olarak da medya ve sosyal toplum kuruluşlarının bu alanda yapmış olduğu katkıları değerlendirilmiştir. Çalışmada yumuşak güce yaklaşım inşacı teori ve yöntemi çerçevesinde olduğundan bu bölümde aynı zamanda bu teoriden bahsedilmiş ve bu teorinin kurucuları kabul edilen Nicholas Onuf ve Alexander Wendt'in düşünceleri de ortaya konmaya çalışılmıştır. Yine bu bölümde kamu diplomasisi ele alınmış ve bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Çin gibi güçlü devletlerin yumuşak güç kullanımında kamu diplomasisini ne şekilde kullandıkları örnek olarak gösterilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, İran'ın genel anlamda siyasî sistemi teokratik özelliği, Takiyye ve Velâyeti Fakih bağlamında tartışılmış ve ortaya konmuştur. Aynı zamanda İran'ın dış politikada izlediği paradigma Ayetullah Humeynî, Haşimi

Refsancânî, Seyyid Muhammed Hatemî, Mahmud Ahmedinejad ve son olarak da Hasan Ruhanî dönemleri şeklinde ayrı ayrı ele alınmıştır. İran'ın genel siyasi bakış açısını ortaya koyduktan sonra bu bölümde ayrıca İran'ın yumuşak gücü ve kamu diplomasisi ele alınmıştır. Bu bağlamda İran'ın yumuşak gücünün kaynaklarını, bu konuda çeşitli kurumlarına, araçlarına ve aktörlerine de değinilmiştir.

Birinci bölümde yumuşak gücün genel çerçevesini çizdikten ve ikinci bölümde de İran'ın genel dış politikasındaki parametreleri, yumuşak güç kaynaklarını ve araçlarını ortaya koyduk sonra son bölümde ise İran'ın bu yumuşak gücü hangi kurumlar üzerinden yürüttüğü ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu kurumlar da Ehl-i Beyt Dünya Meclisi, Uluslararası Mustafa Üniversitesi ve İmam Humeynî Yardım Komitesi olarak tespit edilmiştir. Dış politikada bu üç kurumdan Ehl-i Beyt Dünya Meclisi ağ oluşturma faaliyetleri yürütürken, Uluslararası Mustafa Üniversitesi eğitim faaliyetleriyle uğraşmış ve İmam Humeynî Yardım Komitesi de maddî yardım faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu üç kurumun her biri aslında dinî lidere bağlı çalışmaktadırlar. Diğer taraftan bu bölümde özellikle de İran'ın bu üç kurum üzerinden Afganistan ve Pakistan'da yapmış olduğu faaliyetlerine değinilmiştir. Sonuç olarak İran'ın bu üç kurum üzerinden Müslüman ülkelere ve özellikle de Afganistan ve Pakistan'da yumuşak gücü kullanarak kendi teokrasiye dayalı ve mezhepsel siyasî kimliğini yayma faaliyetini nasıl gerçekleştirdiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ

Uluslararası ilişkilerin en temel aktörleri olan devletlerin aralarındaki ilişkilerin incelenmesi her zaman önemli olmuştur. Bu ilişkinin niteliğinin anlaşılması adına yapılan çalışmaların birçoğu, devletlerin güçlerini kullanma süreçleriyle yakından ilişkilidir. Bu çalışmada da öncelikle gücün kavramsal çerçevesi ele alınacak ve çalışmanın temelini oluşturan yumuşak güç kavramının özellikleri ortaya konulmaya çalışacaktır. Çalışmadaki temel sorunsalların inşacılık teorisi argümanlarından yararlanılarak değerlendirilecek olması dolayısıyla da inşacılık teorisinin temel altyapısı ele alınacaktır. Bunun yanı sıra kamu diplomasisi kavramının ve dünyadaki temel örneklerinin de açıklanması hedeflenmektedir.

1.1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÜÇ KAVRAMI

Çalışmada ilk olarak güç kavramı kavramsal çerçevede ele alınacak, uluslararası gücün çeşitleri incelenecek ve bu güç türlerinden yumuşak güç kavramı detaylı olarak analiz edilecektir.

1.1.1. Kavramsal Olarak Güç

Güç kavramının kelime anlamına bakıldığında, İngiliz edebiyatında gücün “Power” anlamına geldiği ve İngilizce sözlüklerde, “Force” ve “Authority” gibi kelimelerle açıklandığı görülmektedir. “Power” yetenek, kontrol veya etkiye sahip olan şeyleri yapma becerisine eşdeğer olarak kullanılmıştır (Longman, 2005: p. 321). Güç kelimesine en yakın olan kelimelerden biri hegemonyadır. Oxford’a göre, “Bir sosyal sınıf zorlama veya hukukun sınırlarının ötesinde başkalarına güç kullandığında, bu hegemonik güç, güç olarak tanımlanabilir” (Ahmadi, 2015: p. 364). Arapçada “güç kavramı” ile eş anlamlı olan en önemli kelimelerden biri de siyaset bilimi terimlerinde kullanılan “egemenlik” ve “otorite” kavramlarıdır. Bu bağlamda, gerçek güç kavramı ve söz dizimi de iradenin bir anlamını ifade etmektedir. Güç kelimesi Farsça’da ise yetenekli ve yetenek anlamlarına gelmektedir (Dehuda, 2007: p. 36). Ayrıca güç kelimesinin bir diğer manası da yapabilmek ve kabiliyet veya yetkiye sahip olmaktır (Muin, 1972: p. 264).

Güç kavramı; ekonomik, sosyal, kültürel ve benzeri alanlarda kullanılıyor olsa da siyasi alanda en belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan hem toplumun hem de siyasi yapının oluşumuna yardımcı olduğu gibi, siyasi gücün üretilmesine de katkıda bulunur. İnsanın toplumsal doğası, rasyonel seçim ile onun diğer insanlarla buluşmasına imkân tanımaktadır. İnsan ilişkileri toplumda geliştikçe, insan hakları birbirleriyle çatışmaktadır. Bu noktada, bireysel ilişkileri düzenleyen ezici gücün gereğinin hissedildiği, siyasi gücün kaçınılmaz olarak devletin içinde ortaya çıktığı ve toplumun bölünmesine neden olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, siyasi güç, siyasi toplumun ortaya çıkmasının ürünüdür. Benzer bir şekilde güç, hiç kuşkusuz uluslararası ilişkilerde en temel kavramlardan biridir. Aslında güç, aktörler arasındaki ilişkileri uluslararası ilişkilere yansıtmakta; yani uluslararası ilişkiler ve hatta devletler arasındaki ilişkiler, bu aktörler arasındaki güç ilişkilerinden oluşmaktadır. Buna göre, uluslararası ilişkilerde güç kavramının evrimi genelde uluslararası ilişkiler teorilerinin evriminden anlaşılabilir. Her ne kadar uluslararası ilişkiler alanındaki konvansiyonel anlayış, iktidar kavramının gerçekçilik teorisi ile yakından ilişkili olduğunu ima etse de her biçimiyle bugün uluslararası ilişkilere yönelik düşünce bakış açılarıyla tasarlandığı kabul edilmektedir. Siyasal güç kavramını anlamak için önce siyasi iktidar terimi olarak kabul edilen “güç” kavramını netleştirmek ve daha sonra çeşitli tanımlarına ek olarak politik iktidar kavramını tanımlamak gerekmektedir (Vahidi, 2007: p. 700–701).

1.1.1.1. Güç Kavramının Felsefî Temelleri

Realistler, gücü bir zorunluluk olarak görmektedir. Güç, başkalarına karşı üstünlük kazanmak ve onlardan korunmak için esastır. Gerçekçilik perspektifinden bakıldığında güç, iktidarı kazanmak ve sürdürmek, maddî ve kişisel arzuların peşinde koşmak için kullanılmaktadır. Güç, kelimenin tam anlamıyla, başka bir kişi üzerinde kişisel kontrol yaratabilmek ve bu kontrolü koruyabilmek anlamına gelmektedir. Bireylerin kontrol edilmesine yardımcı olan faktörler, şiddetten psikolojik ilişkilere kadar tüm sosyal ilişkileri kapsayabilmektedir (Morgenthau, 1973: p. 9). Başka bir deyişle, güç birine istemediği bir şeyi zorla yaptırmak anlamına da gelebilmektedir (Robertson, 1998: p. 221). Machiavelli, Prens isimli kitabında konu ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: “Şeriat, ona tiran demekten korkmamalı, çünkü gözü zehirleyerek iyi kalbin çok fazla kaosa izin verenlerden daha fazla olduğunu

gösterecektir ve çatışma olacak ve kan dökülecek ve yağmalanacaktır. Prensler arasında, yeni prens, baskı aldatmacasını ilan etmeye karşı değildir. Prens her iki insan tarafından da sevilmesi ve korkulması, ancak biri seçilecekse, söylenmesi gerekir ki: sevimlikten çok korkmak daha iyidir” (Machiavelli, 2008: p. 124). Keith Dodding’e göre ise “gücün doğasını anlamadan kimse siyaseti inceleyemez” ve gücün yanlış yorumlanması siyaset ve toplumun yanlış görüşlerine yol açmaktadır (Dodding, 2010: p. 6).

İdealistler iktidar konusunda realistlerden farklılaşmaktadırlar. Örneğin Cicero, devletin siyasal gücünün, halk kitlelerinin gücünden kaynaklandığına; güç sisteminin halkın ahlaki çıkarları ve hedeflerinin paylaşıldığı, halkın cumhuriyet işlerinde ortak olduğu ve adil yönetime sahip olduğu sürece meşrulaştırıldığına inanmaktadır (Steven, 1991: p. 428).

Gücün bilimsel yorumuna yönelik tartışmalar Marx ile başlamaktadır. Karl Marx ve Max Weber gibi, işlevselcilik ve çoğulculuk gibi okulların etkisi altında daha basit iktidar teorileri sunmuş olan düşünürler iktidar amaçlarına dayanarak iki realist gruba ayrılırlar. Böylece Marx, Weber, Morgenthau, Robert Dahl, C. Wright Mills ve Bertrand Dojanel, Hannah Arendt ve Jürgen Habermas gibi ütopyacılar ortaya çıkmıştır (Bashiriyeh, 1993: p. 48).

Post-modernizm, 1960'larda sıklıkla kullanılan bir düşünce akımı olmuştur (Heywood, 2010: p. 91). Aslında post-modernizm, Nietzsche'nin fikirleriyle başlamaktadır ve Foucault, Lyotard, Derrida, Baudrillard, Heidegger, Jacques Kahn ve Georges Batai gibi post-modern düşünürler ondan ilham almıştır. Tüm post-modern teorisyenlerin ortak yanı modernitenin eleştirel yönüne ağırlık vermeleridir. Post-modernler, modernliği farklı açılardan eleştirmişlerdir. Örneğin iktidarın bu akıma yaptığı eleştiriler akımın özünden kaynaklanmaktadır (Manouchehri, 1997: p. 36). Klasik ve modern teorilerde iktidar büyük ölçüde politik bir karaktere sahiptir. Modern klasik ve laik formun felsefi metafiziksel temellerine göre, güç ya manevî ya da maddîdir. Metafiziksel bakış açısına göre, manevî güç, maneviyatta kendini gösterdiği ve gerçeklikte özgünlüğünü iktidardan türettiği ve iktidar gerçeğe aykırı olduğu düşüncesi ile aynıdır. Güç, post-modern tartışmalarda merkezietten yoksundur. Güç delilik değil, ilişkidir yani güç asıl kaynağını sosyal ilişkilerden almaktadır. İkincisi, iktidar gerçeğe uygun değildir, iktidar haklıdır ve doğru bir

yönetim biçimidir. Heidegger, bu dünyada olmayı güç arayışı olarak görmektedir. Foucault'nun teorisinde, güç belirli bir devletin veya kurumun veya toplumun yapısal özelliği olarak kabul edilememektedir. Aslında güç, sahip olunan bir nesne ya da imtiyaz olarak kabul edilemez, bu nedenle güç işlevsel olarak tanımlanmış daha taktiksel bir strateji türüdür. Güç, edinilen, sahip olunan veya paylaşılan bir kavram değildir. Örneğin, Foucault, iktidar ile yaşamın baskın özelliği olarak gücü kullanarak, iktidar ve bilgi ilişkisini ifade etmekte ve iktidar ilişkilerini kişisel ve sosyal yaşamın tüm alanlarında baskın olarak görmektedir (Foucault, 1978: p. 94). Lyotard ise, sanayi sonrası toplumdaki gücü, bilgi ve bilgi çağını incelemekte ve sanayi sonrası yaşamı insanlar üzerindeki gücün zirvesi olarak görmektedir (Ahmadi,1995: p. 312).

1.1.2. Uluslararası Gücün Çeşitleri

Güç kavramının temelleri üzerinde durulduktan sonra uluslararası ilişkilerde gücün hangi şekillerde kullanıldığının da analiz edilmesi gerekmektedir. Buna göre gücün başlıca dört kullanım türü bulunmaktadır. Bunlardan ilki sert güçtür.

1.1.2.1. Sert Güç

Klasik realistler, iktidarın ihmalini ele alan ve devletlerin, uluslar arasındaki savaşlar nedeniyle iktidar kazanma eğilimini suçlayan ilk teorisyenlerdir. Machiavelli de Morgenthau ve benzerleri gibi uluslararası politikada devletlerin iktidar mücadelesini tanımlanmakta ve iktidar kaynaklarını coğrafya, nüfus, askeri hazırlık vb. gibi maddî ve sabit faktörler olarak ele almaktadırlar. Morgenthau, bir ülkenin gücünü etkileyen faktörlerden coğrafya, nüfus, petrol, sanayi, askeri altyapı ve teknoloji gibi unsurları, en istikrarlı güç faktörleri olarak nitelendirmektedir (Morgenthau, 1973: p. 245). Lemke, ayrıca bir ülkenin savaştaki gücü, nüfusunun askeri gücü ve askeri harcamaları, nüfus yapısı, demir/çelik üretiminin ekonomik boyutları ve enerji tüketimini kazanma kabiliyetiyle de sert gücün ölçülebildiğini ifade etmektedir (Lemke, 2010: p. 7). Gilpin ve Mirschheimer gibi modernist teorisyenler ise hükümetlerin iktidar arzusunun nedenini insan doğasında değil, uluslararası sistemin anarşik yapısında ve yeteneklerin dağılımında aramaktadırlar. Mirshimer gücü; deniz, kara, hava silahları ile stratejik ve nükleer silahlar dâhil

olmak üzere devletin güçlü, askeri bir ordu kurma yeteneği olarak iki kategoriye ayırmaktadır (Grieco, 2007: p. 64).

Sert gücün üç aşamada hedefe ulaşabileceği düşünülmektedir. Bunlardan birincisi yeterli düzeyde sert güç kaynağının bulunmasıdır ki karşı tarafın karar almasında ve planını geliştirmesinde etkilidir. İkincisi bu kaynakların istenildiği zaman kullanılabilmesini karşı tarafa göstermektir. Üçüncü aşama ise bu gücün kullanılmasıdır. Bu gücün kullanılması ya ikna yoluyla ya da zorla olmaktadır. Hangi yolun kullanılması gerektiğini karşı tarafın politikaları belirlemektedir. Uluslararası ilişkilerde üst bir otoriteye bağlanmamak için birinci aşamadaki kaynaklar önem arz etmektedir. Zira bu kaynakların yeterli olmasıyla sert gücün etkili olması arasında bir paralellik söz konusudur. En azından uluslararası ilişkilerde sert gücün varlığına ve etkisine inananlar için bu durum geçerli olmaktadır. Sert güce inananların yaklaşımları klasik yaklaşım olarak ifade edilmektedir. Neticede bir güce sahip olan devletlerin, özellikle de askeri güç kapasitesi yüksek olan devletlerin, dünya meselelerini de o oranda kontrol edebildikleri düşünülmektedir (Keohane and Nye, 1987: p. 725–730).

Sert güç, nicel güç olarak adlandırılabilir. Çeşitli analistler yıllardır küresel ilişkilerde gücü ölçmek için formüller bulmaya çalışmaktadır. Sert güç kavramı, uluslararası ortamdaki koşullarda gerçekçi bir bakış açısının olduğu bir döneme aittir. İki kutuplu sistemin sona ermesinden sonra, Soğuk Savaş'ın uluslararası çevre üzerindeki etkisi devam etmiş, sistemdeki aktörlerin büyüklüğü ve cephaneliklerinin zenginliği güçlerinin temel taşı olmuştur. Başka bir deyişle, hükümetler askeri güçleri açısından ulusal iktidar kavramını nesnelleştiriyorlardı; bu şekilde dar ve tek taraflı bir iktidar görüşünün bir silahlanma yarışına sürükleyeceği ve bir güvenlik sorunu oluşturacağı açıktır. Askeri teçhizatların artırılması, anarşik bir ortamda güvenlik sağlamak için güvensizliği ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle, sert gücün temeli, açık ve doğrudan eylemlere, araçlara ve kararlara başvurarak zorlayıcı olma yeteneğidir. Sert gücün en önemli özelliği askeri ve donanım silahlarının yayılması, savaş sistemlerinin iyileştirilmesi için büyük bütçelerin çıkarılması, savaşa hazır askeri kuvvetlerin artması ve yönetimle dış politikada militarist yöntemlerin öneminden kaynaklanmaktadır (Nye, 2011: p. 47). Devletler isteklerini elde edebilmek için kullandıkları sert güçte havuç veya sopa metodunu kullanmaktadırlar.

Sert güç; askeri güç, yoğun diplomasi ve ekonomik yaptırımlar gibi unsurları barındırmaktadır. Ancak bu gücün kullanılabilmesi için bu alanlarda yeteri miktarda kaynakların olması gerekmektedir (Kazimi, 2005: p. 136–139). Askerî, ekonomik veya diplomasi gücü olmayan veya zayıf olan devletlerin sert gücü istenilen miktarda kullanması düşünülememektedir.

Sonuç olarak, iktidar; bir devletin başka bir devletin davranışını etkileyebileceği ve içsel arzusuna aykırı bir şeyler yapmaya zorlayabileceği etkileşimli ve ilişkisel bir süreç olarak ele alınmaktadır (Schmidt, 2007: p. 47). Buna göre, üç devlet iktidarı modeli mevcuttur; statükoyu koruyan, emperyalizmin gücünü artıran ve prestijin gücünü gösteren. Uluslararası politika, statükoyu korumaya çalışan güçler ile revizyonist güçler arasında sürekli bir savaştır (Schmidt, 2007: p. 52). Sert güç, gerçekçi kavramlarda, çubuk ve havuç kullanımında, ayrıca cezai ve teşvik edici politikaların uygulanmasında daha fazla somutlaştırılmıştır. Bismarck'ın görüşüne göre, “siyaset Şîar ve dersler değil, siyaseti eve getiren kan ve demir” anlamına gelmektedir. Mao Zedong aynı zamanda gücü, silahın boru vanasının yalnızca tanımlayıcısı olarak görmekte ve Johnson ise “mermilere, kalplere ve zihinlere hizmet edeceğine” inanmaktadır (Cooper, 2004: p. 180).

1960'ların sonunda, Keohane dünya teorisindeki gerçekçiliğe meydan okumuş ve Joseph Nye ise varsayımları ile gücü zenginleştirerek sert güç kavramını sorgulamaya başlamıştır. Bu iki yazar, gerçekçiliği vurgulayan hiyerarşik sistemin etkisini yitirdiğine inanıyor ve bu teoride kullanılan en önemli araç olarak askeri gücü yetersiz görüyorlardı. Teoriye yönelik varsayımlar, ABD'nin dünyanın en üst askeri gücü olarak Vietnam Savaşı'ndan başarısızlıkla çıktığı ve güç araçlarının yetersizliğinin tartışıldığı bir zamanda ortaya çıkmaya başlamıştır. Gerçekçi bakış açısına göre, ulus devlet tek aktördür; uluslararası ilişkiler ve kuvvet, askeri, küresel arenada siyasetin ilerletilmesinde kullanılacak en önemli araçlardır, dolayısıyla bir tür küresel hiyerarşi yaratılmaktadır (Keohane and Nye, 1987: p. 85).

Sert güce yönelik teorilerdeki ilkeler uluslararası ilişkilerde büyük bir sorun haline gelmiştir, ancak günümüzde ülkeler birbirine bağımlı bir uluslararası ilişkiler sisteminde yaşamaktadır ve koşullar sürekli değişim göstermektedir. Bu şartlarda, ulus devletten başka önemli aktörler de bulunmaktadır. İktidar için askeri kuvvet uluslararası ilişkiler alanındaki tek yararlı ve etkili araç değildir, zaman geçtikçe

etkisini ve önemini yitirmektedir. Bu şartlar altında, kaynaklar küresel olarak dağıtılmaktadır ve gönüllü iş birliği çatışmanın yerini almaktadır (Keohane and Nye, 1987: p. 99).

1.1.2.2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç kavramı, Joseph Nye'in kendi ifadesi ile ilk defa 1990 yılında yayımlanan "Liderliğe Zorunluluk: Amerikan Gücünün Değişen Doğası" adlı kitabında ve bu kitabından derlediği "Yumuşak Güç" adlı makalesinde ele alınmıştır. Nye'in, Amerikan gücünün düşüşte olduğu tartışmalarına (Alpaydın, 2010: s. 2–8) ABD'nin sadece askerî ve ekonomik anlamda değil yumuşak gücünü ifade eden üçüncü bir boyutta da güçlü olduğunu kanıtlamak amacıyla ortaya attığı bu kavramı (Nye, 1990: p. 153), 1991 yılında yayımladığı "Amerikan Gücünün Paradoksu" adlı eserinde ve 2004 yılında yayımlanan "Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu" adlı çalışmasında ayrıntılı olarak ele almıştır (Nye, 2004: p. 7). Yumuşak güç kavramının geniş yer edinmesiyle birlikte yazar, bu kavrama çalışmalarında sıkça yer vermiş ve zaman zaman eleştirilere rağmen eklemelerde bulunmuştur. Nitekim yumuşak güç kavramı yine yazarın 2011 yılında yayımladığı "Gücün Geleceği" adlı eserinde detaylı olarak ele alınmıştır (Nye, 2011: p. 47).

Güç kavramı Nye tarafından "sert güç" ve "yumuşak güç" olmak üzere iki tür çerçevesinde incelenmektedir (Nye, 1990: p. 153). Sert güç, askeri, nüfus, vb. gibi maddî faktörler olarak tanımlanmakta; yumuşak güç ise, kültür, fikir ve cazibe gibi somut faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Nye'a göre yumuşak güç, istenilenleri, zorlama veya karşılığını ödeme yerine cazibe yoluyla elde etme beceresidir. Yumuşak güç, bir ülkenin kültürünün, siyasi ideallerinin ve politikalarının cazibesinden ortaya çıkar. Yumuşak güç, Joseph Nye'nin "iktidar" kavramında kilit bir unsurdur. Nye, "iktidar kanıtının kaynaklarda değil, devletlerin davranışlarını değiştirme yeteneğinde olduğunu" öne sürmektedir (Nye, 1990: p.154). Bu nedenle, yumuşak güçte, iktidarın doğası zorlayıcı değildir. Nye'nin yumuşak güç oluşumu, gerçekçi yaklaşımla yakından ilişkilidir. Örneğin, Car "fikir üzerine güç" kavramından da bahsederken (Car, 1981: p. 120), benzer şekilde Morgenthau, iktidarın, insanın üzerinde kontrol sahibi olduğu "fiziksel şiddete ve psikolojik ilişkilere" kadar her şeyi içerebileceğini savunmaktadır (Morgenthau, 1985: p. 13). Yumuşak güç zihinlere yatırım yapar ve çekiciliği değer paylaşımı ve etki yaratmak

için kullanır. Genel olarak yumuşak gücün, yumuşak, popüler ve gayri resmi olmanın avantajlarından biri olduğu; bir başka deyişle, yumuşak gücün, zor güç olmadığı ve kısıtlamalardan uzak olduğu durumlarda kamuoyu ile söylem üretebileceği söylenebilir. Özgür ve açık bir ortamda sert gücün etkisini artırmak, yerel, bölgesel ve ulus ötesi söylem üretmek ve mesajını dünya kamuoyuna iletmek mümkündür (Muşfik, 2007: p. 4). Hükümetler yumuşak güçlerini artırmak için çeşitli önlemler almaktadır. İnsani hizmetler sunmak, insan hakları standartlarına uymak, yeşil ve çevresel hareketleri desteklemek, barış hareketlerine ve barışı koruma güçlerine katılmak, farklı ülkelerle dostane ilişkiler kurmak, yumuşak güç topluluklarına yaygın katılım sağlamak ve kültürel gücü geliştirmek, güçlendirmek için geniş tabanlı kültürel istişarelerde bulunmak bu önlemler arasında sayılabilmektedir (Kazimi, 2005: p. 138). Yumuşak güç kavramı çalışmanın temel kavramlarından biri olduğu için ilerleyen bölümlerde çok daha detaylı analiz edilecektir.

1.1.2.3. Normatif Güç

Normallik ve anormallik, beşeri ve sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında ortak temalardır. Ancak bilimsel analizde, normal ve anormal farklılaşmanın altında yatan normlara daha az dikkat edilmektedir. Bununla birlikte, bireylerin ve toplumların normlarını, anormalliklerini ve insan hayatı üzerindeki etkilerinin patolojisini daha iyi anlamak, norm kavramının, insan eylemleri için işlevinin ve farklı toplumlarda normların tanımlanmasının kapsamlı bir analizini ve anlayışını gerektirmektedir (Wendt, 1992: p. 391–397).

Norm kavramı, İngilizcede ‘norm’, Yunancada ‘norma’ kelimesine eşdeğerdir, bu da mana olarak inşaatçılar, tüccarlar ve bahçıvanlar tarafından çalışmalarına rehberlik etmek için kullanılan meslek veya çalışma dizesi anlamına gelir ve en yakın anlamı “kural ve ölçek”tir (Sandkuehler, 2010: p. 20). Norm kelimesinin farklı diller ve kültürlerde farklı anlamları olmasına rağmen, bunlar arasında da bir ortaklık vardır. Farsçada kelimenin birbiriyle yakından ilişkili iki anlamı vardır: Bunlardan ilki yol, yöntem, kural ve hukuk iken; ikincisi düz yoldur (Dehhuda, 1980: p. 36). Terim, farklı bağlamlarda ve her seferinde oldukça farklı bir anlamda kullanılmaktadır:

1- Sanayi ve ekonomide, bu terim, ürünlerin, bileşenlerin ve güvenlik standartlarının üretim sürecinin entegrasyonuna dayanan bir “ölçek” anlamına gelir.

2- Doğa bilimlerindeki norm, tüm ölçümlerin altında yatan “birim” anlamına gelir (Sandkuehler, 2010: p. 47).

3- Sosyolojide ve Durkheim, Simmel, Weber, Pourson ve Lumen gibi çoğu kuramcının görüşüne göre normlar, özellikle grubun değer sisteminden kaynaklanan bağlamlarda “genel davranış beklentileri modeli” anlamına gelmektedir. Uygulama teorisinde, normlar aynı zamanda “davranış kurallarına” atıfta bulunur, yani komut, yasak ve yetkilendirme biçimindeki herhangi bir örtülü veya açık talep, eylem sürecinin yönlendirildiği normu oluşturmaktadır. Beklentiler veya yönlendirici davranış kuralları biçimsel (sözleşmeler ve hükümler) ve gayri resmi (sözleşmeler, ritüeller ve sosyal roller) olarak ikiye ayrılmakta ve bu kurallara uyulmaması suçlama, eleştiri, hoşnutsuzluk, protesto, tecrit ve kınamaya yol açmaktadır (Rehfus, 2003: p. 499).

4- Normatif pratik felsefeye göre bazı yaklaşımlarda “değer yargısı” anlamına gelmektedir.

5- Hukukta, davranış ve uygulama için gerekli olan “kanun veya kurallar” a eşdeğer norm geçerlidir.

6- Etik alanında norm, davranışsal kurallar ve ideal hedeflerle davranış kuralları modelleri olarak iki şekilde kullanılmaktadır (Sohst, 2010: p. 13–19).

Normların uluslararası ilişkilere dönüşü ve özellikle İngiliz okulunun kuramları ve inşacılık ve kuramcılarının aracılığıyla “normatif dış politika” ve “normatif güç” tartışmasına odaklanarak, bu teorik tartışma için bazı teorik argümanlar sunmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, bazı akademisyenler Avrupa Birliği'nden uluslararası ilişkilerde normatif bir aktör veya normatif güç olarak bahsetmiştir. Demokrasi, uluslararası hukuk ve özgürlük gibi kavramların Avrupa Birliği tarafından uluslararası düzeyde teşvik edilen Avrupa normları olduğuna ve sendikaların uluslararası ilişkilerdeki tek normatif güç olduğuna inanacak kadar ileri gitmektedir. Birliği “normatif güç” olarak tanıtan Manners, onu uluslararası ilişkilerdeki kuralları

ve normları barışçıl yollarla şekillendirme, aşılama ve yayma eğilimi olarak tanımlamaktadır (Manners, 2006: p. 240).

1.1.2.4. Akıllı Güç

Akıllı güç kavramı ilk olarak Suzanne Nossel tarafından tanımlanmıştır. Nossel'e göre tehditlere karşı koymak için sert ve yumuşak güç kullanılmaktadır. Askeri, ekonomik, kültürel ve ideolojik yetenekler dahil; zorunlu ve ikna edici kaynakların, ülkenin üstünlüğünün sürekliliğini sağlamak için bir yönde koordine edilmesi gerektiği savunulmaktadır (Nossel, 2004: p. 82). Yumuşak güç ve akıllı güç kavramı Joseph Nye tarafından kullanılmış, son on yılda popüler hale gelmiş ve ABD hükümeti tarafından yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Shiran, 2011: p. 2).

Akıllı gücün ortaya çıkmasının nedeni sert ve yumuşak güç kullanımının verimsizliği ve sınırlandırılmasıdır. Bu iki tür güç, ülkelerin her birinin kendine özgü özelliklerini ve kendi çıkarlarını korumaya çalışmaları bağlamında birçok soruna neden olmaktadır. Gücün kaynağından başlayıp istenen sonuçlara dönüştürme süreci hassas ve belirleyici bir ara değişkendir. Güç kaynaklarına sahip olmak, her koşulda istenen sonuçları garanti etmemektedir. Akıllı güç olarak adlandırılan kavram (Nye, 2011: p. 30), kaynakları istenen güce ulaşmak için somut güce dönüştürmek, optimum bir strateji ve iyi yönetilen bir yönetim şekli olarak ifade edilmektedir. Öte yandan, yeni çağdaki gelişmelerle iletişim ve yeni teknolojiler çağının yanı sıra kamusal ve özel alanlarda iletişim ağı; gücün yeni yollarla kullanılmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle, küresel çağda, bu kamu ve özel ağları yönetme başarısı, yetenek, çevresel zeka ve yeni iktidar biçimlerine bağlıdır. Yani akıllı güç, hükümetleri, siyasi seçkinleri hedef alan iktidardaki sezgisel bir değişim olarak ele alınabilmektedir (Wilson, 2008: p. 111).

Akıllı güç, sert ve yumuşak güçteki güçlü yönlerin vurgulanması ve zayıflıkların ortadan kaldırılmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nye, akıllı gücün hem sert hem de yumuşak gücün bir birleşimi olduğuna inanmakta ve ülkelerin rekabet gücüne karşı bir dengeleme unsuru olduğunu düşünmektedir. Akıllı güç perspektifinden bakıldığında, askeri yetenek yeniden tanımlanmaktadır (Nye, 2004: p. 37). Buna göre sert güç, askeri yetenek ve güç ile senkronize edilmekte, ancak sert

güç yumuşak prosedürlerle uygulandığında, akıllı güç üretilmektedir (Nye, 1990: p. 156).

Nye'a göre, yumuşak güç tüm sorunların nedeni değildir. Kuzey Kore lideri Kim Il Jong'un Hollywood filmlerini izlemesi, ülkenin nükleer silah programının kullanılmasını engellememiştir. Taliban hükümetini 1990'larda El-Kaide'ye olan desteğini kesmeye ikna etmek için uygulanan yumuşak güç da başarısız olmuş ve bunun sonucunda 2001'de sert askeri güç kullanmaktan başka seçenek kalmamıştır (Nye, 2011: p. 15). Akıllı güç, sert ve yumuşak gücün bir birleşimidir ve bu şekilde dönüştürülür. Akıllı gücün kalıcı bir güç olduğu söylenebilmektedir. Günümüz dünyasında iktidar alanları; iklim değişikliği, küresel terörizm ve bugün karşı karşıya kaldığımız bazı zorluklar gibi askeri, ekonomik ve uluslararası sorunlardan büyük ölçüde farklıdır ve hala çok azı yalnızca tamamen askeri yollarla çözülebilmektedir. Bu nedenle, bu sorunların üstesinden gelmenin yollarından biri de diğer aktörlerle ortaklık yapmak ve ayrıca yumuşak gücün çekiciliğini sert gücün zorlamasıyla birleştiren akıllı gücü kullanmaktır (Nye, 2008: p. 96–98).

1.1.3. Uluslararası İlişkilerde Yumuşak Güç

Güç kavramı tanımlandıktan ve uluslararası ilişkilerde gücün çeşitleri değerlendirildikten sonra, çalışmada uluslararası ilişkilerde yumuşak güç kavramının daha detaylı incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu başlık altında yumuşak güç kavramının tarihsel gelişimi ve sonrasında yumuşak gücün kaynakları ve araçları ele alınacaktır.

1.1.3.1. Yumuşak Güç Kavramının Tarihsel Gelişimi

Yumuşak güç istek ve amaçların gerçekleştirilmesi aşamasında başkalarını ikna etme süreci şeklinde nitelendirilebilmektedir. Yumuşak güç birtakım kaynaklara sahip olmayı gerektirirken, pozitif imajla gerçekleşmektedir (Begi, 2009: p. 30). Yani bir ülkenin kültürüyle, politik idealleriyle ve çeşitli diğer alanlardaki cazibesiyle alakalı olarak değerlendirilmektedir (Nye, 2008: p. 83). Yumuşak güç, belirli güç ve doktrinler üretip yayarak düşman ülkeleri kendilerine doğru çekmekte ve onları kendine bağlamayı başarmaktadır. Bunu da özellikle eğitim, kültür ve medya alanlarında yapmaktadır. Yumuşak gücün önemli bir gerekliliği uluslararası arenada bir devletin kendine olan güvenirliliğini ve haklılığını ortaya koymasıdır.

Dolayısıyla yumuşak güç sert gücün karşısında durabilir; yani askeri güç ve fiziksel şiddete karşı koyabilmektedir. Bunu da yukarıda ifade edildiği üzere ikna etme kabiliyeti sayesinde gerçekleştirmektedir. Joseph Nye şöyle der: “Yumuşak güç başka bir devletin zihinsel alanında bir çekim yaratarak onu kendisine doğru çeker. Bu da o devleti işgal etmenin başka bir şeklidir” (Nye, 2008: p. 10).

Bu temelde, kültür rolünün önemi ile uluslararası ilişkilerde politik cazibenin artan rolü konusundaki artan farkındalığa rağmen; kültürün hükümetler ve uluslararası kurumlar arasındaki ilişkileri düzenlemedeki yeri tam olarak incelenmemiştir. Değere dayalı kültürel unsurlar aracılığıyla iktidar kullanımı düşük maliyetler gerektirse de, kültürel unsurların performansının karmaşıklığı nedeniyle, hükümetler ilişkilerini düzenlemede iktidara öncelik vermeye devam etmektedir. Kültür, ortak sosyal anlamsal normları, arabulucuları ve söylemleri yapılandırmada, devletler ile uluslararası kurumlar arasındaki zihniyet ve etkileşimleri değiştirmenin yanı sıra devletler arasındaki güç ilişkisini düzenlemede ve uluslararası ihtilaf ve krizleri çözmede önemli bir rol oynamaktadır. Başka bir deyişle, sosyal anlamda arabuluculukların şekillendirilmesinde daha başarılı olan bir hükümet, değer odaklı söylemler oluşturmak ve aktörlerin zihinlerini yönlendirmek konusunda daha başarılı olmaktadır (Hüseyin and Naghdi, 2016: p. 10).

Uluslararası ilişkiler alanındaki kültür ve yumuşak güç güçlenmenin birincil kaynağı olarak değerlendirilmekte; iktidarın gerçekleştirilmesi, dağıtılması, analizi için bir araç, yöntem ve mekanizma görevi görmektedir. Sonuç olarak yumuşak güç, bir araç olarak hem uluslararası gücü arttırmada hem de hükümetler ile diğer uluslararası kurumlar arasındaki ilişkilerin gerçekleşmesi ve yönetimi için bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda, bugün askeri gücün uluslararası ilişkilerin oluşumunda üstün durumunu yitirdiği söylenebilmektedir. Dolayısıyla, hükümetler hem ulusal çıkarlarını sağlamak hem de hayatta kalmak adına yumuşak gücü tanımlayabilmekte ve geliştirebilmektedirler. Böylece devletler uluslararası politika tutumlarında yumuşak gücü kullanarak veya kültürel unsurlarla sınırlarını genişletebilmektedirler (Hüseyin and Naghdi, 2016: p. 13).

Alexander Wendt, insan kimliğinin ve tercihlerin uluslararası aktörlerin politikalarını şekillendirmedeki rolünü vurgulayarak; tarih ve sosyal etkileşimler bağlamında kişilerarası oluşturulan tercihlerin ve değerlerin önemli olduğunu ifade

etmektedir. Bu bağlamda doğru kriterin seçilmesi politika yapımına rehberlik etmektedir. Uluslararası politika teorisindeki en iyi başlangıç noktasının, “fikirlerin ve özellikle kültürün sisteme dağıtılmasını sağlamak, daha sonra bunun tersi değil, maddî güçleri ithal etmek olduğuna inanmaktadır” (Wendt, 1999: p. 540).

Huntington’un medeniyetler çatışması teorisi, yeni uluslararası sistemde ne iktisatın ne de ideolojinin, tüm rekabet ve insan savaşlarının kaynağı olamayacağını savunmaktadır. Araplar, Çinliler, Avrupalılar ve diğerleri arasındaki kültürel farklılıkları göz önüne alarak, kültürel ve medeniyetçi farklılıkların ve birbirlerinin kültürel üstünlüğünü pekiştirme isteğinin, uluslar arasında bölünmelere ve çatışmalara neden olacağına inanılmaktadır. Batı ve Doğu medeniyeti ile kültür arasındaki ayrım çizgisine vurgu yapan Huntington, Batı karşıtı güçlerin düşmanlığına işaret etmekte, Batı ve Doğu kültürel çatışmalarının ve uyumlarının devam edeceğini ve askeri savaşların kültürel savaşların yerini alacağını ifade etmektedir (Huntington, 1993: p. 22–25).

Soğuk Savaşın sona ermesinden sonra yeni bir iktidar söylemi kurulmuştur. Kültür, hükümetler arasındaki ilişkilerde büyüyen bir rol oynamış ve hükümete hizmet etmedeki araçsal rolü sona ermiştir. Bunun yerine, bir güç kaynağı haline gelmiştir. Başka bir deyişle, kültür gücü, güç kültürünün yerini almıştır. Bu durum temelde, Francis Fukuyama’nın teorisi gibi dünyayı baskın bir kültürel fikir olarak değerlendiren, daha sonra kültürel baskınlık eleştirmenlerinin atfettiği liberal demokrasiyi (Fukuyama, 1993: p. 490) takip etmeye zorlayan teorileri ortaya çıkarmaktadır. Sonuçta bu yaklaşımlar Nye tarafından yumuşak güç olarak ifade edilmiştir. Nye’nin teorisine göre, yumuşak gücün doğası, başkalarının tercihlerine dayanmaktadır ve bu, kültürel cazibe merkezleri, değerler ve siyasi kurumların kullanımı yoluyla somutlaştırılmamıştır. Tabii ki yumuşak güç yöntemi farklıdır, sert güce, tehdide veya ödüle dayalı olabilir, ancak yumuşak güç memnuniyeti esas olarak çekebilme yeteneğidir (Askari, 2010: p. 67). Bu bağlamda başta kültür olmak üzere yumuşak güç araçlarının kullanımı olmadan sert gücün sürdürülmesi, birincil amaç olsa dahi, mümkün değildir. Yumuşak güç; modern diplomaside, kültürün uluslararası ilişkilerdeki rolünün önemini vurgularken, uluslararası ilişkilerin gelişerek bütünleşmesini, böylece toplumsal farkındalık ve ulus ötesi sosyal ve kültürel etkileşimlerin sosyal ağlar üzerindeki farkındalığını artırma yolunda giderek

daha fazla ortaya koymaktadır. Milton Cummings'e göre ortak kavramlar oluşturmak ve ülkeler arasındaki karşılıklı anlayışı geliştirmek için; fikirlerin, bilgilerin, sanatın, yaşam tarzının, değer sisteminin, geleneklerin ve inançların değiş tokuşu söz konusu olmalıdır. Bu bağlamda, mevcut uluslararası sistemdeki gücün üstünlüğü için ikna gerekmektedir ve bu üstünlüğün en önemli aracı da kamuoyu olarak değerlendirilmektedir (Vaizi, 2007: p. 547). Kalıcı dünya barışını ve düzenini sağlamak, yalnızca iktidar politikaları temelinde mümkün olmayacak ve hükümetlerin kültürlerarası anlayışı ve iletişimi geliştirmek için yumuşak güç potansiyellerinden yararlanmaları faydalı olacaktır (Einbinder, 2013: p. 59). Birçok uluslararası ilişkiler teorisyenine göre yumuşak güç, ülkelerin kendilerini kültür, değerler ve fikirler gibi unsurlarla etkilemelerini ve ikna etmelerini sağlayan yumuşak gücün üstünlüğünün önde gelen bir örneği olarak ele alınmaktadır (Hani, 2012: p. 137).

Yapısalcılar kültürün, dilin, inançların, kimliğin, sosyalleşmenin ve aslında gücün üçüncü boyutunun etkisine dair bazı unsurları değerlendirmişlerdir. Yumuşak güç son yıllarda Luke ve Matron tarafından da ele alınmış ve Foucault gibi postmodernistler gücü semantik bilgi ve söylem bağlamında tanımlamışlardır (Berenskoetter, 2007: p. 12). Bilgi çağı ve güç kaynaklarının küreselleşmesi askeri unsurlardan materyalist gerçekçi çerçeveye kaydıkça, yumuşak gücün anlamı da daha çok ortaya çıkmaktadır. Nye'a göre, uluslararası ilişkilerdeki çağdaş zorluklar karşısında, bu güçlüklerin aşılmasında kullanılan askeri güç, çözümün sadece küçük bir parçasıdır (Nye, 2008: p. 38). Devletler başkalarının gözünde meşruiyet kazanmaya çalışmalı, böylece kültür, istek ve ideoloji açısından ön plana çıkmalıdırlar. Nye'a göre, dış politikanın bir aracı olarak yumuşak güç, stratejik bir tercihtir ve sert gücün yüksek maliyetli kullanımına bir alternatif olarak değerlendirilmelidir (Nye, 2008: p. 156). Dolayısıyla kamu diplomasisi, önemli bir araç olarak görülmektedir (Kalm, 2011: s. 11). Bu durum da kamu diplomasisinin ulusal çıkarlar doğrultusunda, bir ülkenin dış politika oluşturma sürecinde önemli bir güç unsuru olduğu anlamına gelmektedir (İftikhari, 2009: p. 20).

1.1.3.2. Yumuşak Gücün Kaynakları

Yumuşak güç kavramının tarihsel gelişimi ele alındıktan sonra, yumuşak gücün kaynaklarına da değinilmesi gerekmektedir. Aşağıda bu kaynakların içerikleri ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

1.1.3.2.1. Kültür

Bir dış politika aracı olarak kültür ve diplomasi, belirli bir hükümete veya gruba özgü değildir ve kültürel, eğitici olabilmekte, müzik ve edebiyat gibi çok çeşitli politik müzakere, dış ticaret ve yatırımları kapsamaktadır (Millissen, 2009: p. 45). Kültürel mesajlar ne kadar derin ve çekici olursa o kadar etkilidirler, böylece kamuoyunu etkileme sürecinde daha az dirençle karşılaşılması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, hükümetlerin bir yandan ülkelerinin kültürel değerlerini, geleneklerini, inançlarını ve kavramlarını tanımlaması ve diğer yandan kurumları güçlendirerek, onu tanıtmak ve geliştirmek için çalışmayı planlaması ve yönetmesi çok önemlidir. Özetle yumuşak gücün, popüler ve gayri resmi olmanın erdemlerinden biri olduğu söylenebilmekte, bir başka deyişle, yumuşak gücün, ustalaşması zor olmayan ve kısıtlamalardan ve sınırlamalardan uzak olabilecek bir kamuoyu söylemi üretebileceği ifade edilebilmektedir. Özgür ve açık bir ortamda sert gücün etkisini artırmak, yerel, bölgesel ve ulus ötesi söylem üretmek ve mesajını dünya kamuoyuna iletmek önemli hale gelmektedir (Nye, 2004: p. 32).

1.1.3.2.2. İdeoloji

İktidar ve iktidar ideolojisi arasındaki ilişki, iktidar anlayışında ideolojinin otoritesinden kaynaklanmaktadır. Ancak psikolojiye yeni yaklaşımlar sadece gerçekçi terimlerle ele alınmıştır. Yeni ilahi gücün ilkelerinden ve temellerinden biri: İdeolojik analiz yöntemleri durumunda iktidar sorunlarının çoğu ideolojik olarak bu iki iç görü kavramına bağlamaktadır (Garg, 2004: p. 69–70). İdeoloji, politika yapıcılar tarafından ulusal amaçlarını ve çıkarlarını düzenlemek için tanımlanan bir güç bileşenidir (Ghavam, 2001: p. 67). İdeoloji politik olarak siyasi düşünce veya bakış açısı olarak tanımlanmaktadır. Daha iyi ideoloji, dışsal gerçekliklere uygulanabilecek bir düşünce ve inanç sistemidir (Hur, Najad and Mohammad, 2011: p. 246). Güçlü ülkeler her zaman yumuşak güçler çerçevesinde ideolojilerini dünya çapında barışçıl bir şekilde kullanmaya ve kamu hedefleri ve politikalarıyla uyumlu

hale getirmeye çalışmışlardır. İdeoloji ne kadar güçlü olursa, o kadar meşru ve haklı olur, o kadar uzun sürebilir.

1.1.3.2.3. Bilgi

Dünya çapında yeni teknolojiler ve bilgiler kullanan ülkeler, özellikle siber alan, sanal ve medyadaki tüm siber becerilerini yumuşak güçlerini geliştirmek için birleştirmektedir. Geçmişte, askeri güç, nüfus veya stratejik konum, vb. uluslararası ve diğer rakipleri geride bırakmaktadır. Günümüzde ise bilgi ve teknolojiye sahip olan ülkeler diğer ülkelerin baskın rolü ve kültürü modeli ile etkileyebilir ve böylece dünyadaki ulusal çıkarlarını, siyasi ve uluslararası arenadaki diğer aktörlere karşı koruyabilmektedir. Halı hazırda bilgi, bir ülkenin sürekli ve değişen stratejik faktörler arasında güç kazanmanın ve o ülkenin stratejik durumunu iyileştirmenin ana bileşenlerinden biridir. Bu çağda, bilgi her şeyin temelidir bu durumu göze olarak, yerel, ulusal ve uluslararası hükümetler, tüm siyasi aktörler kendi çıkarları lehine reformlar yapmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojisi gibi yeni terimlerle, ulusların kaderinde bilim ve teknolojinin rolünün tanınması ve uluslararası alanda güç ve otorite üretilmesi söz konusu olmaktadır (Mali and Mutei, 2019: p. 201).

1.1.3.2.4. Dil ve Edebiyat

Dil ve edebiyat, yumuşak güç geliştirmek için kültür araçlarıdır. Kültürel değişim, öz-imenin iyi bir sunumudur. Bilgi ve kültür diplomatik amaçların uygun kullanımı olarak kabul edilebilir. Başka bir deyişle dil ve edebiyat bir ülkenin strateji ve politikalarının tasarımının benimsenmesi, etkileşim ve zihniyetlerin ortadan kaldırılması için uygun bir araçtır. Dilin kamuoyunu şekillendirme ve kontrol etme gücü, inanç ve tutumları etkileme gücü; dünya çapında haber ağlarının kullanımı ve ülkelere çeşitli medya ürünleri üretme, dağıtma ve uluslararası medyada etkileme gücü olarak kullanılmaktadır.

Edebi sanat eserleri, iyi çeviriler yoluyla diğer toplumları, özellikle de gençlerinin zihinlerini kolayca etkileyebilen bir yöntemdir. Uluslar değerlerini, kültürlerini ve inançlarını edebi eserler aracılığıyla yayabilmektedir. Soğuk Savaş sırasında ABD, liberal demokrasiyi radyo ve televizyon programlarıyla yaymış, Avrupa dergilerinde makaleler yayımlatarak ve ifade özgürlüğünü savunmuştur. Yine demokrasi ve liberalizm gibi kavramları tanıtarak, Sovyet komünizm fikri ile

savaşa girmiştir. Bu yöntem ile sosyalizm ve komünizm fikrinin Batı kültürüne hâkim olmasına engel olmuştur (Nye, 2017: p. 110–111).

1.1.3.2.5. Müzik

Vilanova Roos'a göre, dünya barışını ve düzenini sağlamak, yalnızca iktidar politikaları temelinde mümkün olmaz. Hükümetlerin, kültürlerarası anlayışı ve iletişimi geliştirmek için müzik gibi kültürel diplomasi potansiyelinden faydalanması gerekmektedir. Ross'a göre uluslararası ilişkilerin dünyadaki insanlar arasındaki yayılımını arttırmanın en iyi yolu; dil, inançlar, müzik ve genel olarak kültür ve sanat alışverişidir (Luis Antonio Vidal Perez, ty: p. 15–16).

1.1.3.2.6. Eğitim Programları

Öğrenciler, öğretmenler, politikacılar, aydınlar, vb. üzerinde yoğunlaşan bu girişimler temel olarak bireysel düzeylere odaklanmaktadır. Girişimin etkinliği, bu bireylerin kişiliğine bağlıdır (Morgenthau, 1985: p. 93). Bu girişimler, ilişki kurmada geleneksel yaklaşıma sahiptir ve yüz yüze iletişimi içeren kamu diplomasisinin etkili araçlarıdır. Bu bağlamda, burs, kültürel ve eğitimsel değişim programları, çalıştaylar ve konferanslar bu girişimin örnekleridir. Bununla birlikte, bu tür programlar kolayca bulunamayan karmaşık planlamaya ve büyük kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Dahası, modern toplumun çoğulcu doğası, onların hedef toplumun her köşesine girmesine izin vermemektedir (Leonard, 2002: p. 19).

1.1.3.2.7. Spor

Spor, farklı ülkelerdeki insanların sosyal, politik ve ekonomik yaşamında önemli bir role sahiptir. Spor, uluslararası yapılan yarışmalar aracılığıyla, tüm ırkları ve dinleri kendisine çeken ve güçlü bir ulusal gurur ve dayanışma kaynağı yaratan ortak bir sosyal etkinliktir. Modern çağda spor, fiziksel etkilerin yanı sıra, çeşitli sosyal, politik, ekonomik ve kültürel alanlarda benzersiz bir rol oynayan bir endüstridir. Yumuşak güç alanında, sporun geniş güç hedeflerine ulaşmak için çaba sarf etmesi onun en önemli işlevlerden biridir (Şariati, vd, 2017: p. 19). Spor diplomasisi de bu bağlamda önemlidir ve günümüzde, özellikle telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri çağında, dünyadaki spor yarışmaları etkili mesajların iletilebileceği çok sayıda profesyonel izleyiciyi çekmektedir. Spor, özellikle küresel popüler yarışmalar

bağlamında, çok yüksek bir reklam kapasitesine sahiptir ve bir ulusun kültürünü ve mesajlarını yaymak için kullanılabilir. Spor etkinliklerinin küresel kitle iletişim araçlarına yansımalarıyla spor, diplomasi alanında kullanılmış ve politika alanlarını birbirine yaklaştırmada bir araç olmuştur. Böylece kamu diplomasisi ve uluslararası alanda bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır (Berzigâr, 2015: p. 18).

1.1.3.2.8. Turizm

Turizm, ekonomiyle daha fazla ilgili gibi görünse, her zaman gelir ve istihdam endüstrisi olarak adlandırılrsa da uluslararası ilişkiler alanındaki etkili ve kültürel rolü gözden kaçırılmamalıdır. Büyük medeniyetlerin oluşumundan bu yana, göç ve daha sonra turizm ve turistik cazibe kültürlerinin transferinde ve kültürel ilişkilerin refahında her zaman önemli bir rol oynamıştır. Kültür unsurları (gelenek ve görenekler, din ve inançlar vb. dâhil) turizmi çekmede ve aktarmada en önemli rolü oynar ve dolayısıyla turizm, iki devlet arasındaki ilişkilerde her zaman etkili ve kalıcı etkiye sahiptir. Bu bağlamda turizm doğrudan iletişim kurar ve olumlu ya da olumsuz duyguların bir ülke kültürünün iletilmesine neden olmaktadır (Humayun, 2007: p. 337–340).

1.1.3.2.9. Diğerler Alanlar

Diğerleri olarak ifade ettiğimiz girişimler kurumlara, toplumlara odaklanan programları içermektedir. Bu programlar önceki girişimlerle karşılaştırıldığında daha kapsamlı, daha uzun ve daha sürdürülebilir bir ilişki türü vaat etmektedir. Bu tür girişimler altındaki temel stratejiler kültür ve dil enstitüleri kisvesi altında çalışmaktır. Bu kurumlar, doğrudan etkileşim için bir kanal sağlamanın yanı sıra, üniversiteler, araştırma kurumları vb. gibi yerel meslektaşlarıyla işbirliği içine girmektedirler. Bir diğer strateji “yardım projeleri” altında faaliyet göstermektir. Bu strateji, iki tarafın tek bir proje üzerinde birlikte çalıştıkları için ev sahibi ile konuk kurumların personeli arasında doğrudan temas vardır. Bunun yanı sıra, iki kurum arasında bir dostluğu gösteren ve böylece ev sahibi ülkede halk üzerinde daha geniş bir etki yaratan simgesel bir yönü vardır (Zaharna, 2009: p. 94).

1.1.3.2.10. Siyasi Sistemin Meşruiyeti ve Siyasi Değerler

Siyasi meşruiyet, devletlerin yumuşak gücünü yaratmada ve güçlendirmede çok etkilidir. Bir ülkenin politik meşruiyeti dünyanın akıllarında büyüdükçe, uluslararası işbirliğinin miktarı orantılı olarak genişleyecektir, çünkü siyasi varlıklar yalnızca bir şirketin çıkarları ve hedefleri arasındaki ortaklıklar, ilişkiler ve kültürel alışverişler yoluyla olmaktadır. Seçimlere ve karar verme sürecine halkın katılımının kapsamının, kamuoyunun tutumları üzerinde önemli bir etkisi olmaktadır. Bunun sonucunda daha fazla küresel iletişimi teşvik eden bir siyasi sistemin meşruiyetini ve kabulünü yansıtmaktadır (Nye, 2017: p. 32).

Bir diğer konu ise siyasi değerlerdir. Bir hükümetin benimsediği ve uyguladığı temel değerler, eğer çekici ve uluslararası arenada kabul görmüşlerse, bunlar yumuşak güç kaynakları olarak ortaya çıkabilir. Joseph Nye'a göre, demokrasi, bireysel özgürlük, özel mülkiyete sahip olmak gibi birçok Amerikan değerini tanıtan şeyler örnek olarak verilebilir. Böylece demokrasi, bireysel özgürlük gibi kavramlar barışı ve insan haklarını teşvik etmektedir (Nye, 2002: p. 9–11).

1.1.3.3. Yumuşak Gücün Araçları

Yumuşak gücün kaynaklarını kısaca belirttikten sonra, yumuşak gücün araçları bağlamında da bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Yumuşak gücün araçları medya ve hükümet dışı aktörler olarak iki çerçevede ele alınabilmektedir.

1.1.3.3.1. Medya

Hükümetler uluslararası sistemdeki aktörler için öncelikleri belirlemek isterse, onlarla uluslararası fikir alışverişinde bulunması gerekli olabilmektedir. Sadece böyle bir alanda yumuşak güç konusunu savunanlar başkalarının önceliklerini oluşturabilmektedir. Diğer yandan, kültür, iletişim ve para birimi diğer aktörlere çekici gelmiyorsa, öncelikleri ayarlama şansı da ortadan kalkmaktadır. Ekonomik piyasalarda rekabet yadsınamaz bir ilke olarak değerlendirilmektedir (Aydemir, 2018: s.102–103). Fikirselsel anlamda çalışmak da rekabet gerektirmektedir. Böyle bir alanda rakiplerin yenilgisi, yumuşak güç geliştirme çabalarına ket vurmaktadır. Fikir ve düşünce bağlamında rekabeti engelleyen birçok faktör bulunmaktadır. Ulusal hükümetler vatandaşların karakteristik özelliklerine yönelik bilgilere erişip kontrol

edebildiklerinde, aynı zamanda insanların inançlarını ve özelliklerini de etkileyebilmektedirler. Hükümetler, halktan elde edilen mesajları devletin meşruiyeti ve devletin hayatta kalması için düzenlemekte ve formüle etmektedir (Asadi, 1991: p. 110). Ancak bazı durumlarda, istemeden de olsa, eylemlerinin sonucu diğer ülkelerin yumuşak gücünü yok etmektedir. Bu durumun hangi koşullarda ortaya çıktığı değişim göstermektedir. Örneğin diktatörlük yönetiminin olduğu ülkelerde, ülkeye bilgi girişine izin verildiği durumlarda ya da resmi hükümetlerin kasıtlı olarak, diğer devletlerin ilişkilerini, kültürlerini ve değerlerini propaganda yoluyla lekelemeye çalıştığına, diğer devletlerin yumuşak gücü kısıtlanmaktadır. Böyle bir ortamda, fikir ve değerlerin rekabet ettiği ortam zorlaşır ve zayıf hükümetler yumuşak gücü uygulamakta zorlanmaya başlarlar. Dolayısıyla, yumuşak gücün bilgi akışının serbest olduğu ülkelerde kullanılması çok başarılı sonuçlar ortaya çıkaracaktır.

Yumuşak gücün medya aracılığı ile uygulanmasındaki önemli faktör bilgi eksikliği ya da seçiciliğin zayıf olmasıdır. Teknik gelişmeler bilginin işlenmesi ve bilginin aktarılmasının maliyetlerinde ciddi bir düşüşe neden olmuştur. Sonuç itibarıyla, bilgi fazlalığı da ortaya çıkmıştır (Simon, 1998: p. 30). Medyanın açık iletişim kanallarını kullanması halinde, bilgi fazlalığı olan durumlarda izleyicilere mesaj göndermek çok zor olabilir. Bilgi hacminin yüksek olmasından dolayı, aktarımların amaçlanan hedef veya hedefler üzerindeki etkisi azalmaktadır. Bu durum “paradoksal bolluk” şeklinde ifade edilmektedir. Bir ülkenin imajı dış politikada her zaman önemli olmakla birlikte, günümüzde “bolluk paradoksu” nedeniyle dış politikadaki rolü çok daha önemli hale gelmiştir. Bazı durumlarda propaganda şeklinde gelen bilgiler dikkate alınmayabilir, hatta bir ülkenin güvenilirliğini azaltabilir boyutlardadır. Hükümetler güvenilirliklerini artırmak için diğer kuruluşlarla birlikte çalışmakta ve rekabette öne geçmeye çalışmaktadırlar (Nye, 2008: p. 193–194).

Yumuşak gücün medya aracılığı ile uygulanmasındaki bir diğer önemli unsur, insanlara bilgi sağlama süreci olarak değerlendirilen uluslararası fikir ve görüş alışverişi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Medya aracılığı ile iletilen mesajlar; algısal kalıplar, tutumlar ve değerler söz konusu olduğunda daha etkili olmaktadır. Bireylerin tutumlarını değiştirmenin en iyi yolu, bireyin davranış kalıplarını göz

önünde bulundurmaktır, böylece medya aracılığı ile iletilen mesaj kabul edilebilir, ancak daha sonra onu doğru yönde kademeli olarak değiştirebilmek mümkün olabilmektedir (Asadi, 1991: p. 110). Birçok insanın birbirlerinin fikirlerinin farkında olduğu durumlarda, kişiler diğer fikirlerle rekabet edemez hale gelmektedir. Ancak, günümüzde yumuşak güç kullanımını gerektiren fikirler ve değerlerin değerlendirilmesi aşamasında hükümetler çok başarılı süreç yönetimi yapmaktadırlar. Ancak medya aracılığı ile mesajların iletilmesinde sansür veya diğer engeller nedeniyle başarısızlık söz konusu olması halinde, yumuşak gücün çok ciddi şekilde uygulanabilmesi için sürecin yeniden değerlendirilmesi ve başarısızlığın ortadan kaldırılması gerekmektedir. İnsanlar tutumlarla daha koordineli olduğunu düşündükleri mesajlara ve bilgilere daha açıktırlar. Dolayısıyla, çelişkili mesajlar alınması halinde veya bireylerin tutumlarının değişmesi halinde ve bu durumun alınan bilgi ve mesajlarla koordine edilmesi durumunda, devletler de tutumunu değiştirmeye çalışacaktır. Bu durumda medyanın da yumuşak gücün bir aracı olarak mesajları yeniden yorumlaması ve aktarması gerekli olmaktadır (Humayun, 2007: p. 335–336).

1.1.3.3.2. Hükümet Dışı Aktörler-Sosyal Toplum Kuruluşları

Sosyal Toplum Kuruluşları (STK)'nın yürüttüğü faaliyetler; diğer ülkelerdeki devlet dışı aktörler arasındaki koalisyonun sağlanmasına yönelik ve politika ağını hedefleyen girişimler şeklinde ifade edilmektedir. Bu girişimler, yabancı mesajların güvensizlik yarattığı varsayımına dayanmaktadır. Bu yüzden ülkeler kamu diplomasisinde dışa karşı görünümelerini en aza indirmeye çalışmaktadırlar (Aydemir, 2018: s. 114–115). Hükümet dışı aktörlerin benimsedikleri en iyi stratejilerden biri, mesajlarını “hükümetin kendisinden bağımsız, hatta kültürel açıdan şüpheli olan örgütler ve ağlar” üzerinden yönlendirmektir (Zaharna, 2009: p. 93–96). Bu bağlamda STK'lar en iyi araçlardır. Leonard'a göre, STK'lar yabancı ülkeler için mevcut olmayan güvenilirlik, uzmanlık ve uygun ağ kaynaklarına erişebilmektedirler. Bu durum, STK'ların bilgi ağlarına erişimlerinin olduğu ve belirli bir politika alanında etkin hareket edebilme konusunda uzmanlığa sahip oldukları anlamına gelmektedir. Örneğin, doğrudan yabancı bir ülke tarafından başlatılmayacak olan gösteriler düzenleyebilirler. Ancak bazı durumlarda STK'lar yerine diaspora ve siyasi partilerin istihdam edildiği durumlar da ortaya çıkmaktadır

(Leonard, 2002: p. 55). Ancak genel olarak değerlendirildiğinde, hükümet dışı aktörlerin ve özelde sivil toplum kuruluşlarının yumuşak gücün önemli birer aracı oldukları göz ardı edilmemelidir.

1.2. YUMUŞAK GÜÇ KAVRAMINA TEORİK YAKLAŞIM: İNŞACI TEORİ

Bu çalışmada yumuşak gücün tesisi ve uygulaması konuları inşacı teori bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır. Dolayısıyla teorinin ne zaman ortaya çıktığı ve hangi varsayımlar üzerinden hareket ettiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda yazarların bu teori hakkındaki görüşleri de ortaya konulmaya çalışılacak ve yumuşak gücün uygulanması sürecindeki etkisi incelenecektir.

1.2.1. İnşacı Yaklaşımın Temelleri ve Varsayımları

İnşacı teori, uluslararası ilişkilerdeki entelektüel çabaların, varlık ya da yokluk hakkındaki bilgiye yönelik ön kabuller olarak nitelendirilen epistemolojik konulara dayanarak, açıklayıcı ve anayasal teorilere ayrılabilen bir bütün haline getirilmesi olarak adlandırılmaktadır. Açıklayıcı teoriler, devletlerin davranışlarının temelindeki nedenleri açıklamaya çalışırken; anayasal teoriler devletler arasındaki gerçekleri ve ilişkileri ele almaktadır. İnşacı teoriye göre dil, oluşturulan fikirler ve kavramlarla şekillenmektedir. 1980'lerin başında, açıklayıcı ve anayasal teoriler arasında kesişen uluslararası fenomenlerin ve davranışların gerçeklerinin incelenmesi söz konusu olmaya başlamıştır (Karimi, 2005: p. 27).

İnşacı teori, uluslararası ilişkilerden önce sosyoloji biliminde ortaya çıkmıştır. 1980'lerin sonları ve 1990'ların başından bu yana, inşacılık uluslararası ilişkilerin ana teorilerinden biri haline gelmiştir. Bu teori, gerçekliğin sosyal yapısını vurgulamakta ve tüm insan eylemlerinin sosyal alanda şekillenip anlam bulmasını ele almaktadır. Bu durumun da küresel gerçeklikleri şekillendirdiği ifade edilmektedir. İnşacı teoride, küresel politikada kimlikler, normlar ve kültürler önemli bir rol oynamaktadır. Hükümetlerin kimlikleri ve çıkarları normlar, etkileşimler ve kültürler tarafından oluşturulmaktadır, devletlerin etkileşimi konusunu belirleyen 'süreç' olmaktadır (Hadiyan, 2003: p. 915).

İnşacılık, insanların sosyal kimlikleri ve normları arasındaki yapının kurumsallaşmış ilişkiler yoluyla nasıl genişletilebileceği ile ilgilenmektedir

(Hadiyan, 2003: p. 914). İnşacılıkta, sosyal ilişkilerden ve hükümetlerin ilişkileri birbirlerine karşı sahip oldukları anlamalardan kaynaklanmaktadır. Kimliksel ilişki ise kendinizi ve başkalarının beklentilerini anlamak adına önemli bir konudur. İnşacılık, uluslararası toplum içindeki sosyalleşmeden de kaynaklanmaktadır (Moshirzadeh, 2005: p. 311).

İnşacıların normlara ve kurallara bakışları, liberal teorilerle normların vurgulanmasında da önemlidir, ancak liberallerle aralarındaki göze çarpan fark; liberaller teorinin normatif yönünü vurgularken, inşacılar gelişimsel yönlerinin normatif yönüne ek olarak, normların etkileşimi gibi süreçlerden kaynaklandığını öne sürmektedirler. Moshirzadeh'e (2005: p. 315) göre bu teorinin önde gelen isimleri arasında bulunan Friedrich Kratochwil, Nicholas Onuf, Peter Katzenstein ve Alexander Wendt de teoride normların önemini vurgulamışlardır.

1.2.2. İnşacı Yaklaşımda Farklı Bakış Açıları

Çalışmada inşacılık teorisini ilk olarak ortaya koyan ve açıklayan en önemli isimler olan Nicholas Onuf ve Alexander Wendt'in varsayımları, ontolojik ve epistemolojik yaklaşımları ele alınacaktır.

1.2.2.1. Nicholas Onuf

İnşacı teori ilk defa Nicholas Onuf tarafında ortaya atılmıştır. (Asriandêşa, 2019: p. 143) İnşacılık bir teori olmaktan çok, var olan kuramların tek başına bir anlam ifade etmediği, her bir kuramın yeniden tanımlanması ve yeniden kurulması gerektiğini öne süren yeniden bir inşa süreci olarak ifade edilmektedir. Bu anlamda ortaya konulan bu düşünce "inşacılık" olarak isimlendirilmektedir. Nicholas Onuf'a göre var olan kuramlar artık değişen dünyada hiçbir sorunu çözememekte ve insanların ne yaptığına, toplumların niçin farklı olduğuna ve dünyanın nasıl değişeceğine dair genel açıklamalar sunmamaktadır (Onuf, 1998: p. 58).

Nicholas Onuf inşacılık düşüncesini sistemleştirirken üç unsura dikkat ettiğini belirtmektedir; birincisi bütün devletlerin ve yapıların birbirlerini etkiledikleri ve inşa ettikleri; ikincisi dilin, isteklerin ve yapıların oluşmasında etkili oldukları ve üçüncüsü de kurallardır. Birinci unsurda toplumların birbirlerini etkilemesinde kültür kavramı ön plana çıkmaktadır. İkinci unsurda dilin, yani konuşmanın kurallar

üzerinde ve özellikle de uluslararası ilişkilerde belirleyiciliği ön plandadır. Üçüncü unsurda ise kurallar, mevcut materyalleri kaynağa dönüştürerek denetim fırsatlarını ve çıkarların dağıtımını kontrol etmektedir. Bu bağlamda kural, yapanlara (agents) kontrol mekanizması sağlamaktadır (Onuf, 2002: p. 122).

Onuf bu düşüncesinde özellikle sistem ve aktörler üzerinde durmaktadır. Bu ikisinin birbirini etkilediğini ileri sürmektedir. Onuf, bunu şu şekilde dile getirir: “Biz kendi yarattığımız dünyada yaşarız, bu dünya insan dışı güçler tarafından önceden belirlenmiş sınırları olan bir dünya değildir. Uluslararası ilişkilerde var olan sistemi insanlar oluşturduğu için, sistem ile aktör arasındaki ilişkiye dikkat çekmek gerekmektedir” (Onuf, 1989: p. 157). Sistem kurallar üzerinden yürümektedir. İnsanlar tarafından konan bu kurallar daha sonra insanların davranışlarını belirlemeye başlamaktadır. Bu anlamda insanlar, ne yapmaları gerektiğini kurallar sayesinde öğrenmektedirler. Dolayısıyla insan davranışları kurallar tarafından belirlenmektedir çünkü kurallar düzenleyici, sürekli ve istikrarlıdır (Martin, Steven and Terry, 2007: p. 134).

Kurallar söz ve eylemlerden oluştuğundan işin özü dile dayanmaktadır. Böylece Onuf, dil ile kurallar arasında ilişki kurmaktadır. Onuf’a göre söylemek, yapmak (saying is doing) demektir. Dolayısıyla dünyanın ne olduğu hakkında konuşmak en önemli yoldur. Bu bağlamda dilin gücü nasıl oluşmaktadır? Onuf’a göre dilin gücü tekrar eden söz eylemlerin sayesinde olmaktadır. Tekrarlanan söz eylemler zaman içerisinde herkesin kabul edeceği genel kaniya dönüşmektedir. İnsanlar arasında oluşan bu genel kaniyi bir sözleşme (convention) olarak nitelendiren Onuf, bu sözleşmenin ise zamanla kurala dönüştüğünü belirtmektedir. Kurallar ise insanlara ne yapması gerektiğini söylemektedir. Bu bağlamda kurallar, söz eylemini gerçekleştirenler ile dinleyenler arasında ilişkinin genelleştirilmesini sağlamaktadır (Onuf, 2002: p. 119).

Onuf, söz eylemlerin üç şeklinin olduğunu ve dolayısıyla da üç farklı kuralın olduğunu ifade etmektedir. İlk olarak iddiacı söz eylemleri (assertive speech acts) ele almaktadır. İddiacı söz eylemlerin kesin iddiaları vardır. Kesin tespitler yaptıklarından kuralları da kesin ve nettir. Onuf, bunlara genel ilkeler de denilebileceğini söylemektedir. Daha sonra bu kesin kurallar eğitici kurallara dönüşmektedir. İkinci olarak yönlendirici söz eylemleri (directive speech acts) ele

almaktadır. Bunların da yönlendirici kurallara dönüştüğünü ifade etmektedir. Yönlendirici kurallar, bir kimseye yapacağı eylemin sonucunu sürekli hatırlatmakta ve böylece yanlışa düşmesini engellemekte veya işin sonucunu hatırlatarak bu kişinin rasyonel kararlar almasını sağlamaktadır. Üçüncü olarak vaat edici söz eylemleri (commissive speech acts) ele almaktadır. Vaat edici söz eylemler ise vaat edici kurallara dönüşmektedir (Onuf, 1998: p. 67).

Onuf'a göre her ulusun kendine ait kurum ve kuralları olmakla beraber, uluslararası sistemin de kendine ait kurum ve kuralları söz konusudur. Her ulus kendi kurum ve kurallarını kendi tarihsel seyri içerisinde belli kültür kodları üzerinden inşa etmektedir. Uluslararası ilişkilerde de en başta gelen kurumlar devletlerin kendisidir. Devletler uluslararası eşit statüye sahip aktörlerdir. Devletlerin eşit statüye sahip olması uluslararası hukuk olarak bilinen kurallara tabi olmasıyla sağlanmaktadır. Uluslararası hukukla devletler, mesela savaş gibi bazı durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğrenirler. Uluslararası anlamda oluşturulan bu kurallarla devletler birbirlerini etkilemeye ve inşa etmeye başlarlar (Rasuli and Abadi, 2013: p. 178–179). Uluslararası ilişkiler ise devletlerin birbirleriyle olan ilişkisinden oluşmaktadır. Dolayısıyla devletler bir kurum olarak birbirleriyle ilişkileri neticesinde uluslararası hukuk gibi başka bir kurumu oluştururlar. Böylece Onuf'a göre devletler birbirini inşa etmeye başlamaktadırlar (Onuf, 1998: p. 73).

Onuf, anarşi kavramını da bir kural olarak ele almaktadır. Devletler en yüksek kurumsallaşan birim olduklarından, devletlerin birbirleriyle olan ilişkisi anarşik bir dünyada yürütülmektedir. Bu bağlamda anarşi, devletler arasındaki kural durumuna işaret etmektedir ve herhangi bir devletin ya da devletler grubunun diğerleri üzerinde etkide bulunacağı bir kural durumunun olmadığına vurgu yapmaktadır. Onuf'a göre anarşi de bir kural olarak kuruma dönüşebilecektir. Dolayısıyla nasıl ki devletler kurallarla kural durumunu oluşturuyorsa, yine devletler anarşiyi de kural olarak anarşi ile bir sosyal düzenleme olan uluslararası anarşiyi oluşturmaktadır (Onuf, 1998: p. 63).

1.2.2.2. Alexander Wendt

İnşacılık alanının, özellikle 1990'lardan bu yana uluslararası ilişkilerde ortaya çıkmasını ve genişlemesini birkaç faktör hızlandırmıştır. İlk olarak, bu noktada önde gelen rasyonalistler, eleştirel kuramcılarının ortaya koyduğu meta-teorik zorluklara yanıt olarak uluslararası ilişkilerin içerik analizini yeniden sunmaya çalışmışlardır (Barchel and Andrey, 2013: p. 225–227). Eleştirel teorisyenlerin bu çabaları kınamalarına rağmen, inşacılık bu fırsattan yararlanmış ve geriye dönük eleştirilen perspektiflerin gücünü göstermeye çalışmıştır. İkinci faktör, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle neo-realistlerin ve neo-liberallerin gündemlerini kavramsallaştırmalarının gerekli hale gelmesi ve olayları açıklama güçlerinin zayıflamasıdır. Bu teorilerin hiçbirinde iki kutuplu dünya düzeninin çökmesi ve yeni bir söylemin oluşmasına yol açan sistemik gelişmeler yoktu ve temelde bunu doğru bir şekilde anlamamışlardı (Baylis and Steve, 2004: p. 497). Üçüncü faktör, 1990'lardan bu yana küresel gelişmelerin, devlet dışı aktörlerin çeşitliliği, çevre sorunları, insan hakları, terörizm, vb. dönüşümler hakkında tutarlı bir anlayış ortaya koyamamasıdır. Öte yandan, kültürün uluslararası ilişkilerdeki rolü ve anarşinin sonuçları, bu teorilerin bakış açısını değiştirmiş, yeni ve farklı bir perspektiften bakarak eski konuları güncelleme eğilimi ortaya çıkmıştır. Bu yeni bakış açısı uzmanların tamamen teorik ve felsefi eleştirilerden uzaklaşarak ve gelişmelere daha genel ve sosyolojik bir bakış açısıyla yönelmelerini açıklamaktadır (Baylis and Steve, 2004: p. 494).

Akılcı (rasyonalist) teorilerin analitik başarısızlıklarıyla hayal kırıklığına uğramış olan ana akım (main stream) bilginlerin çoğu, inşacılık alanında farklı bir çerçeveden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu süreç yeni bir perspektifin kapsamını geliştirmeye yardımcı olmuştur. Bu gelişimlerden en önemlisi, şimdiye kadar modernizm bağlamında sosyal ilişkilere ve uluslararası ilişkilere bakan inşacılığın önde gelen araştırmacılarından Alexander Wendt'tir. Gerçekten de, Soğuk Savaş değişikliğinin teorik sonuçlarını anlayanlardan biri Alexander Wendt olmuştur. Bu olay, Waltz'un gerçekçilik teorisinin aksine, uluslararası politikanın doğasında hiçbir şey olmadığını ve ortaya çıkan gelişmeleri metafizik gerçekçiliğin ötesinde kavramsallaştırmak için yeni bir bakış açısına ihtiyaç olduğunu göstermiştir (Baylis and Steve, 2004: p. 498–499). Wendt, 1990'ların sonlarından beri var olan ve

gerçekçilik teorisinin temel kavramlarını ve temellerini eleştirmek, yeniden tanımlamak ve uluslararası siyaset fenomenlerini anlamının yeni bir yoluna öncülük etmek için Soğuk Savaş'ın sonunda ortaya çıkan teorisyenlerden biridir. Aslında, Waltz'un on yıllar önce gerçekçiliği “Uluslararası Politika Teorisi” (Theory of International Politics) şeklinde yeniden yapılandırma düşüncesinin, Wendt'in endişesine dönüştüğü söylenebilir. Wendt'in bu alanda yeni bir yaklaşım sunma girişimi de kitabının başlığına yansımıştır; Waltz'un kitabının başlığını değiştirerek, Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi (Social Theory of International Politics) ismini kullanmıştır. Wendt'in bu alanda yeni bir yaklaşım sunma girişimi de kitabının başlığından anlaşılakta, sosyal teorileri kullanarak çalışmalarının yeniliğini göstermeye çalışmaktadır (Wendt, 1999: p. 64).

Gerçek şu ki eğer Morgenthau'nun eseri “Milletlerarası Siyaset”inin (1948), Waltz'un “Uluslararası Politika Teorisi”nin (1979) ve Morton Kaplan'ın “Uluslararası Politikada Sistemler ve Süreçler”inin (1957) uluslararası ilişkiler disiplininin oluşturulmasındaki önemlerini göz önünde bulundurarak, uluslararası politika bilgisinin sınırlarını çizen Wendt, “Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi” kitabını da bu şekilde formüle etmiştir. Uluslararası siyasetin bilgi sınırları ve kural ve prosedürlerinin tanımlanması da bu sınırlar içerisinde yer almaktadır (Barchel and Andrey, 2013: p. 225–228).

Wendt'in kitabının yayınlanmasından bu yana Avrupa ve Amerika'daki üniversitelerde inşacılık, uluslararası siyasetin başlıca oyuncularını, kuralları ve prosedürleri hakkında çok sayıda seminer, eleştirel çalışma ve yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir. Stockholm Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde Wendt'in kitap inceleme seminerleri ve eleştirmenlerce beğeni toplanan çeşitli koleksiyonları yapılmış, bu etki karşısında hem rasyonel hem de yansıtıcı akımların düşünürlerinin görüşleri vurgulanmıştır. Bazıları Waltz'un çalışmalarının yerine geçtiğini, bazıları ise Wendt'in uluslararası ilişkilerde temel bir devrim yaratmadığını, sadece alanın karmaşıklığına ve belirsizliğine açıklamada bulunduğunu savunmuştur. Uluslararası Araştırmalar Dergisinde Roxanne Lynn Doty, (2000: p. 39) gibi kişiler Wendt'in kavramsallaştırma ve tanımlarının çelişkili ve kafa karıştırıcı olduğunu savunmaktadır. Stephen David Krasner (2000: p. 131)

ise Wendt'in uluslararası politikadaki temel varsayımlarının yanıltıcı olduğunu ifade etmiştir.

Alexander Wendt'in teorisinin değişimini yansıtan birçok eseri vardır. Yazarın görüşlerini içeren en önemli eseri “Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi”dir. Bu kitabın yazılmasından önce Wendt tarafından “Uluslararası İlişkilerde Yapı/Temsil Sorunu” makalesi de dahil olmak üzere önemli makaleleri yayımlanmıştır. Bununla birlikte, bu makalede Wendt, inşacılıktan bahsetmemekte; ancak bilimsel gerçekçiliği vurgulamak ve gerçekçiliğe ve dünya sistem teorisine karşı eleştirel bir tavır almak yerine, yapı ve faktörün etkileşimine üçüncü bir yaklaşım getirmeye çalışmaktadır (Wendt, 1987: p. 51–18).

Wendt'in ünlü kitabını yazmadan önce yaptığı çalışmalardan bir diğeri ve belki de en önemlisi, 1992'de yayımlanan “Anarchy is what states make of it” isimli makalesidir. Bu makalede Wendt, uluslararası siyasetteki Hobz, Lak ve Kant gibi farklı anarşi kültürlerinin yanı sıra hükümetlerin eylemlerinde algıladıkları ve yeniden ürettikleri anlamları ilgilendirmiştir (Wendt, 1992: p. 395). Wendt'in inşacılık bilim felsefesi; fenomenoloji, sosyoloji ve sembolik etkileşimcilik okuluna dayanmaktadır. Wendt'in bu fikirleri nasıl kullandığını ve argümanlarının her biri ile ilişkisini tartışmak ayrı bir konudur. Ayrıca, inşacılık teriminin kullanımının sınırlı olmadığı ve Wendt ile başlamadığının bilinmesine rağmen, “Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi” isimli eseriyle Wendt, kendini inşacılık alanında ön plana çıkarmayı başarmıştır (Wendt, 1999: p. 289).

İnşacılık konusunun farklı dalları vardır, bu çerçevede Onuf ve Wendt dışındaki kuramcılar ve ona uyanlar hakkında farklı kategoriler ortaya atılmıştır. Bunlardan bir tanesi de inşacı teoriyi üç kategoriye ayırmıştır. Bunlardan ilki devletin kimliğini uluslararası sistemdeki makro-sosyal sistemin epistemik yapılarının sonucu olarak gören sistemik inşacılıktır. Onlar için devletin kimliği, aktörlerin uluslararası sistemdeki etkileşimi ile şekillenen sosyal bir yapıdır ve epistemik normlar, prosedürler ve yapılar bu kimliğin oluşturulmasında bağımsız değişken bir rol oynamaktadır. Bu dalın en önemli teorisyeni Alexander Wendt'tir. İkinci kategori, iç kuralların ve kaynakların hükümet eyleminin oluşumunu ve devletlerin kimliğini nasıl etkilediğini inceleyen birim düzeyindeki inşacılıktır. Katzenstein ve Tudhof bu kategoriye girmektedir. Üçüncü kategori de ise, Raggie ve

Cratochil olarak tanımlanabilecek bütünsel inşacılarıdır. Hükümetlerin kimliklerini ve davranışlarını şekillendirmede hem iç hem de sistemik norm ve kural düzeylerini ele almaktadırlar (Baylis and Steve, 2004: p. 498).

1.3. KAMU DİPLOMASİSİ KAVRAMI

Bu başlık altında kamu diplomasisi kavramı genel olarak açıkladıktan sonra, dış politikada kamu diplomasinin nasıl uygulandığı konusu ABD, İngiltere ve Çin gibi üç ülkenin kamu diplomasisi örnekleri çerçevesinde değerlendirilecektir.

1.3.1. Kamu Diplomasisinde Kavramsal Çerçeve

Son yıllarda, hükümetler dış politikaları bağlamında kamu diplomasisinin kullanımına daha fazla ilgi göstermiş ve düşünürler bu konuda önemli bir literatür ortaya koymuşlardır. Bazıları kamu diplomasisini uluslararası sistemde insanlar arasındaki anlayışın en elverişli yolu olarak görürken, diğerleri onu politikanın bir parçası olarak görmektedir. Bunun yanında kamu diplomasisinin ulusal hedeflere ulaşmada önemli bir etkisinin olacağını ve stratejik anlamda değerlendirilmesi gerektiğini düşünenler de vardır. Ancak, kamu diplomasisinin tanımlarına bakıldığında bazı kavramlarla benzer anlamda kullanılmasından kaynaklı bir belirsizlik olduğu görülmektedir. Örneğin, geleneksel diplomasi ve iç politika, kamu diplomasisi ile bağlantı ve belli temas noktalarına sahip benzer kavramlardır. Her ne kadar kamu diplomasisi hükümet politikası, diplomasinin bir parçası ya da hükümetin propaganda politikasının bir parçası olsa da uygulamada farklılaşma söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, kamu diplomasisi ve geleneksel diplomasi arasındaki ayrım iki açıdan özetlenebilir. Birincisi, geleneksel diplomasinin hükümetler ve hükümetler arasındaki iletişimi (Millissen, 2005: p. 3–4) ve ilişkileri içermesi iken, kamu diplomasisinin vatandaşlarını ve diğer ülkelerin halklarını hedef almasıdır. Devlet ile diğer ülkelerin vatandaşları arasındaki iletişim, kamu ve özel sektör, yani kamu ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapılır, kamu diplomasisinin amacının veya hedeflerinin hükümet tarafından belirlenmesinin zorunlu olduğuna işaret eder. Bununla birlikte, uygulanması kamu ve sivil toplum sektörlerinin sorumluluğundadır, üstelik, gizlilik derecesine sahip geleneksel diplomasinin aksine, kamu diplomasisi herkes için açık ve erişilebilir kanallar aracılığıyla yürütülmektedir. Medya, sivil toplum ve gayri resmi kurumların rolü

burada önemlidir, çünkü amaç daha fazla insanı çekmek ve zihinlerini etkilemektir, böylece hükümetin diğer ülkelerdeki insanlardan daha fazla izleyiciye ulaşması sağlanır (Tuch, 1990: p. 4).

İkinci fark kamu diplomasisinin temelinden kaynaklanmaktadır. Bu temel güven oluşturmak ve diğer ülkelerdeki insanlarla ilişkiler kurmak, böylece diyalog için ortak alanlar yaratabilmektir. Bu açıdan bakıldığında, kamu diplomasisi kavramı ve geleneksel diplomasi kavramı arasındaki fark, kamu diplomasisinin kültür, politika, ekonomi, sanat, akademi veya ülke ile anlayışı paylaşabilecek diğer herhangi bir alan dahil olmak üzere geleneksel diplomasiye oranla daha geniş bir uygulama alanı olduğudur. Bu diplomasinin temel amacı diğer ülkelere gelen insanların kafasında olumlu bir izlenim bırakmaktır. Dolayısıyla kamu diplomasisi şu şekilde tanımlanabilir. Hükümetin diğer ülkelerin vatandaşlarıyla iletişim aracı olarak kullanılan kamu diplomasisi aynı zamanda idealleri, düşünceleri, kurumları ve kültürleri tanımak ve anlamakla ilgilidir. Bu tanım gereği kamu diplomasisi yoluyla devletler, diğer ülkeleri etkileyebilecek, hedeflerini anlamalarını sağlayabilecek ve onları ikna edebilecektir. Bu bağlamda Amerika hükümeti Bağımsız Kamu Diplomasi Teşkilatı'nın (USIA) merkezi kurulmuştur. Tufts Üniversitesi rektörü olan Edward Moro bir törenle bu merkezin başkanı olarak atanmış ve 1961'den 1963'e kadar bu merkezin başında bulunmuştur. O zamanlar Moro, kamu diplomasisi sürecinde, merkezi hükümetlerin başka ülkelerdeki kamuoyunu, bir ülkedeki grupların ve özel çıkarların etkileşimini, sınırların ötesinde başka bir ülkenin gruplarını ve özel çıkarlarını, bilgi ve fikir akışını teşvik etme çabaları üzerine odaklanmıştır. Daha sonra 1965 yılında "Murrow Center of Public Diplomacy" başkanlığını yürütmüştür. Ayrıca Fletcher Hukuk Okulu Dekanı Edmund Gillion ilk kez kamu ve diplomasi terimlerini bir arada kullanmıştır (Yazdi, 2011: p. 40).

Paul Smith, "Politik Savaş" konusundaki kitabında kamu diplomasisini, seyirci grupları arasındaki etkileşimi sağlayan ve böylece diplomatik müzakerelerin temelini oluşturan uluslararası politikanın bir parçası olarak görmektedir (Smith,1989: p. 7). Mor'a göre ise kamu diplomasi, oyuncuların stratejik iletişim kurduklarında hedef kitleler üzerinde, kendi çıkarlarını teşvik etmek amacıyla, seçici yöntemler ve iletişim kanalları kullanarak mesajlarını planlı bir şekilde yaymaya çalışmalarıdır. Stratejik iletişime dayanan kamu diplomasisinde mesajlar doğrudan yabancı bir

izleyici kitlesine, yani yabancı bir ülkedeki kamuoyuna iletilir. Böylece kendi hükümetinin dış politikası karşı tarafa uygun şekilde iletilmiş olmaktadır (Ben,16.06.2007). Kalin'e göre kamu diplomasisi faaliyetleri devletten topluma ve kamuya açık şekilde olmak üzere iki şekilde yürütülmektedir. Devletten kamuya faaliyetlerde resmi araçlar doğrudan sürece dahil olurken, kamuya açık faaliyetlerde eğitim kurumları ve sivil toplumlar da dahil olmak üzere devlet aktörleri istihdam edilmektedir (Kalin, 2011: p. 11).

Paul Sharp, kamu diplomasisini “Bir ülkedeki insanların ilgiyi artırmak ve temsil edilenlerin değerini yükseltmek için çalışması” (Sharp, 2005: p. 8) olarak tarif etmektedir. Bu, kamu diplomasisi yürüten devletlerin, hükümetin ötesine geçerek diğer ülkelerin halklarıyla doğrudan etkileşim kurmaya çalıştıkları anlamına gelir. Leonard'a göre, kamu diplomasisinin etkisi üç aşamada gerçekleşmektedir. İlk aşamada, hedef kitleyi ilgili ülkeye aşina hale getirmek, bununla ilgili olumsuz imajı engellemeye çalışmak önemlidir. İkinci aşamada, ilgili ülke hakkında olumlu bir imaj yaratmaya çalışmak söz konusu olmaktadır. Son olarak, seyirci, sponsor, turizm, hayranlık, çalışma, cazibe, değer biçimleri vb. etkilerini artırmak önemli hale gelmektedir (Leonard, 2002: p. 9–10). Mc Dowell, kamu diplomasisini “yabancı kamuyu bilgilendirmek ve etkilemek için bir hükümetin eylemleri” olarak tanımlar (Mc Dowell, 2008: p. 8). Mc Dowell'in tanımı, kamu diplomasisinin devlet ve devlet dışı faaliyetlerini, dış politika ve ulusal güvenlik ve diğer ulusal çıkarlar üzerinde kasıtlı olarak etkilemediği takdirde, kaçınılmaz olarak içerdiğini ortaya koymaktadır (Mc Dowell, 2008: p. 7).

R.S. Zaharna'ya göre, kamu diplomasisinin uygulanması “bilgi yöntemi” ve “ilişkisel yöntem” olmak üzere en az iki yoldan oluşur. Bilgilendirici yöntem, kamu diplomasisi mesajlarının tasarlandığı ve halka aktarıldığı yollara odaklanmaktadır. Bu yöntemde, iletişim, genellikle ikna etme ya da kontrol etme amacı ile bilgi aktarımı için doğrusal bir süreç olarak görülmektedir (Zaharna, 2009: p. 88). Bu yöntemle kamu diplomasisinin başlıca girişimleri arasında uluslararası markalaşma, medya ilişkileri, uluslararası yayın ve bilgilendirme kampanyası yer almaktadır (Zaharna, 2009: p. 89). Öte yandan ilişkisel yöntem, ilişki kurma ve sosyal yapıların inşası üzerinde yoğunlaşmaktadır (Zaharna, 2009: p. 86). Bu yöntemin amacı, halklar arasındaki ortaklıkları veya karşılıklı çıkarları bulmak ve daha sonra bu halkları

doğrudan bir tür kişilerarası iletişim yoluyla birbirine bağlamaktır (Zaharna, 2009: p. 91). Spesifik olmak gerekirse, ilişki kurma yöntemi sponsor ve hedef kitle arasında karşılıklı çıkarlar arayışına girerek uzun vadeli ilişkiler kurmaya odaklanır. Aynı zamanda bu, karşılıklı iş birliği ve saygıya dayanmaktadır (Zaharna, 2010: p. 148). Günümüzde, uluslararası kültürlerarası ilişkilerin kurumsal kültürlerarası ilişkilerde iç içe geçme inancı kurumsallaştırılmıştır. Her milletin kendi kültürü, geleneği, öznel sosyal altyapısı ve ulus-devletin kültürel ve iletişim altyapısını oluşturan politik düzenlemeleri vardır (Iriye, 2009: p. 6).

1.3.2. Kamu Diplomasisi ve Dış Politika İlişkisi

Kamu diplomasisi diplomasinin bir parçasıdır, bu nedenle kamu diplomasisi tartışmalarına girmeden, diplomasinin dış politikadaki yerini, diplomasinin doğasını ve diplomasinin yapısını değiştirmedeki etkilerine göre incelemeyi önce, bu kavramın da ele alınması gerekmektedir. Diplomasi, diğer devletlerle ve uluslararası ilişkilerde diğer aktörlerle dış ilişkilerin yönetimi olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda diplomasi, dış politikada karar alma sürecine ve kararın uygulanmasına katılmak anlamına gelir ve hükümetin amaç ve menfaatlerini, müzakereler, delegasyon alışverişi, ortaklıklar geliştirme, toplantılar ve tartışmalar yoluyla gerçekleştirebileceği bir araç olarak ifade edilir (Michael, 14.10.2004; Aşina and Haftkhani, 2007: p. 190). Uluslararası ilişkilerde diplomasi, devletleri bir araya getirmeyi, uluslararası örgütler içinde ortaklıklar oluşturmayı ve dünya sahnesinde barışçıl bir ortam yaratmak için diğer hükümet ve sivil toplum aktörleriyle bağlantı kurmayı amaçlar. Geçmişte olduğu gibi, ülkelerin diplomatik misyonları dış politika üzerinde bir tekele sahip değildir. Diğer birçok devlet kurumu kendi hedeflerini, önceliklerini ve politikalarını izler. Dışişleri Bakanlığı bunu yaparken millet sınırlarının ötesinde yeni bir rol, yani bir koordinasyon görevi üstlenir. Bu diplomasi geçmişteki diplomasilere göre daha zordur. Çünkü bu yeni ortakların faaliyetleri, bu kurumların ülkenin dış ilişkilerinde takip ettiği ve öncelik verdiği ulusun amaç ve çıkarlarına uygun olmak zorundadır. Geçmişte diplomasinin asıl görevi devlet araçlarına cevap vermek iken (Sönmezoğlu, 1996: p. 149); günümüzde medya, kültür merkezleri, üniversiteler, dini merkezler, STK'lar, sivil toplum aktörleri, şirketler ve diğer kurumların, Dışişleri Bakanlığının faaliyetlerine katkı sunmaları ve bu

politikalar çerçevesinde hareket etmeleri istenmektedir (Signitzer and Wamser, 2006: p. 435).

Hükümetler uzun vadeli ilişkileri geliştirmek için haber ve bilgilerin yönetilmesi, stratejik iletişim ve kamu diplomasisinin kullanılması yoluyla ulusal ve disiplinler arası hedeflere ulaşmak için çaba göstermektedirler. Bu durum aynı zamanda, yönetim ve kamuoyunda gün içinde haber ve bilgi edinme, hafta ve aylar içinde de stratejik hedef oluşturma, etkili iletişim, uzun ve derin ilişkiler kurma ve bu bağlamda güçlenme boyutlarını göz önüne almak anlamına gelmektedir (Gregory, 2005: p. 5–6).

Kamu diplomasisinin ilk boyutu, haber ve bilgi yönetimi, medya faaliyetleri ve kısa vadeli, yani günlük bilgilerin düzenli olarak sunulmasıyla ilgilidir. Bunun yanında dünya çapında uluslararası medyanın ortaya çıkardığı bilgi ve haberler de bulunmaktadır. Devletler kendileriyle ilgili bu haberleri ve bilgileri görmezden gelemezler. Ülke dışındaki diplomatlar ve yerel yetkililer bunlara cevap vermelidir, aksi takdirde bu ülkelerin diplomatları ve yetkilileri yayınlanan haberlere cevap vermezse o zaman, bu haberleri başkaları kendilerine göre yorumlayacaktır (Gregory, 2005: p. 6). Hükümetler, kendileri hakkında haberler yayınlanır yayınlanmaz zamanında cevap vermezlerse haklarında olumsuz imajlar oluşabilmektedir. Bu da onları diplomasi anlamında olumsuz şekilde etkileyecektir.

Kamu diplomasisinin ikinci boyutu, diplomatik aygıt ve kurumların faaliyetleriyle ilgilidir. Belli bir zaman aralığında diğer birey veya devletlerin gözünde iyi bir imaj oluşturmak gerekmektedir. Bu bağlamda yapılması gereken eylemler kümesi, kamu diplomasisini uygulamak için gereken becerileri içermelidir. Kurumlar ve sahada çalışan ajanlar, istenen imajı oluşturabilmek için hangi mesajı veya mesajları seçeceklerine karar vermelidir. Burada, mesajın niteliğine ek olarak, hedef kitlenin ve en fazla etkiye sahip olan sembollerin yanı sıra hangi diplomatik kurumları hedef alacağı da önemlidir. Bu bağlamda ev sahibi ülke, Dışişleri Bakanlığı, Başkanlık veya diğer kurumlar büyük önem taşımaktadır. Tüm bu konular, istenen sonucu elde etmek için bir mesaj göndermeden önce farklı seçenekler tasarlamayı, planlamayı ve seçmeyi gerektiren kamu diplomasisi uygulamalarının karmaşıklığını göstermektedir (Gregory 2005: p. 5).

Kamu diplomasisinin üçüncü boyutu zamansal boyuttur. Kamu diplomasisinin zamanlandığı eylemler, kamu diplomasisinin uzun vadeli hedeflere ulaşmak için çaba harcadığı eylemler kümesidir. STK'lar, öğretmen-öğrenci değişim programları gibi kurumlar aracılığıyla insanlarla ve özellikle diğer ülkelerdeki seçkinlerle derin ve uzun süreli ilişkiler kurmak da dâhil olmak üzere uzun vadeli hedefler takip edilmesi gerekmektedir. Kültürel-sanatsal programlar ve bunun yanı sıra kültür, eğitim, sanat, fikir alışverişi ve bilimsel bilgi alışverişi alanlarında ortak zemin oluşturmak, uzun vadeli kamu diplomasisi sağlamada önemli rol oynamaktadır (Nye, 2017: p. 32). Ayrıca, kamu diplomasisi bağlamında çok fazla zaman harcamak ve planlama yapmak, bir ülkenin diğer ülkelerdeki izleyicilerini etkilemek için uzun yıllar ve nesiller gerektiği unutulmamalıdır (Gregory, 2005: p. 5–6). Bu zaman boyutlarının her biri belirli hedefleri takip eder ve bunların her birinin kendine özgü güçlü yönleri ve sınırlamaları vardır. Bu bağlamda, kamu diplomasisinin bir devlet politikası oluşturma aracı olarak kavramsallaştırılması ve devlet hedeflerine ulaşılmasını etkileyen bir dizi yetenek ve faktör olarak görülmesi çok önemlidir. Bu açıdan, kamu diplomasisi çok yönlüdür ve bu da onu diğer dış politika düzeylerinden ayırır. Başka bir deyişle, ekonomik, kültürel, politik, bilimsel, sanatsal, sosyal, vb. alanlarda kamu diplomasisi tüm bu faktörlerden yararlanabilir ve dış politika hedeflerinin peşinde koşabilir. Kamu diplomasisi çeşitli şekillerde, çeşitli sektörlerde ve her bir kamu sektörünün uygulanmasında; kültürel diplomasi, iş ilişkileri, sanatsal ve bilimsel iletişim, eğitimsel iş birlikleri ve hatta eğitim alanında bilgi kullanımı gibi çeşitli konularda değerlendirilebilmektedir (Potter, 2009: p. 53).

Kamu diplomasisi, dış izleyici kitlesine dikkat etmekle yükümlüken, dış politika aygıtı da ülkenin kamu diplomasisinin uygulanmasında iç görüşleri dikkate almakla yükümlüdür. Bu dikkat hem iç düşüncelerin nasıl oluştuğu hem de iç (hükümet ve hükümet dışı) kurumların diğer ülkelerdeki insanların düşünceleriyle nasıl etkileşime girdiği konusunda önem arz etmektedir. Çünkü bir ülkenin itibarı toplumun mevcut fikirleriyle yakından ilgilidir. Bir toplum kurduğu kurumlarla, kendi ülkesinin uluslararası arenadaki imajında büyük rol oynamaktadır. Bu kurumların çalışkanlığı, yaptığı işler ve güvenilir olması da kamu diplomasisinde önemli bir yere sahiptir. Sonuçta ülkeler bu kurumlar tarafından da temsil edilmektedir (Potter, 2009: p. 54).

İlk bakışta, bir ülkenin dış politikasının iç politikalarından ayrı olduğundan ve dış politikanın iç faaliyetleriyle dış politikayı uygularken Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğundan bahsedilebilmektedir. İç ve dış politika birbirlerinden hem pratik hem teorik olarak ayrılrsa da bu iki alan sürekli birbirini etkilemektedir. Bu nedenle ülkenin yumuşak gücünün bir parçası olan yerel kurumlar dış politikada çok büyük bir role sahip değildirler. Aslında, diğer ülkelerdeki insanlarla ilişkileri etkileyen kurum ve kuruluşların rolü son yıllarda giderek daha önemli hale gelmiştir. Dış politikayı yönetmenin yanı sıra, bir ülkenin Dışişleri Bakanlığı'nın iki görevi bulunmaktadır. Biri yerel istihbarat teşkilatlarının kamu diplomasisindeki faaliyetlerini koordine etmek, diğeri ise dış politikanın ülkesinin halkı tarafından nasıl yönetildiğini ve uygulandığını açıklamaktır. Aslında, Dışişleri Bakanlığı iç ve dış ilişkiler arasında aracı bir bağıdır (Potter, 2009: p. 58). Dışişleri Bakanlığı, yerel kurumların uluslararası sahnedeki rolünden faydalanabildiği gibi, ülke içi kurumları ve ülke sınırları içindeki kamu diplomasisi unsurlarını da kullanabilmelidir ki bu da ülkeyi dış dünyaya hazırlamak için kamu diplomasisini ulusal ve devlet dışı düzeyde kullanmak ve uluslararası arenadaki rollerini güçlendirmek anlamına gelmektedir. Kamu diplomasisinin diğer ülkelerdeki insanların düşüncelerini etkileyebilmesi için, öncelikle ülkenin kendi kurumları ve vatandaşları tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Hükümete, halkı için ve uluslararası arenada sağlam bir ulusal dayanışmada etkin bir rol oynamak için yeterli güvenilirliğin verilmesi önemlidir. Bu bağlamda, halkın kendi devletinin tasarladığı ve öngördüğü programlar aracılığıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini sürdürmesi için hükümetlerinin politika ve davranışlarında yeterli anlayış ve güvene sahip olmaları gerekmektedir (Potter, 2009: p. 59).

1.3.3. Dünyada Etkili Kamu Diplomasisi Örnekleri

Kamu diplomasi kavramını açıkladıktan ve dış politikayla ilişkisini ele aldıktan sonra dünyada etkili kamu diplomasisi yürüten ülkeleri örneklendirmek gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Çin kamu diplomasisi örnekleri olarak incelenecektir.

1.3.3.1. Kamu Diplomasisinde ABD Örneği

İkinci Dünya Savaşı sonrası Amerikan dış politikası, Truman Doktrininin izinde iki savaşçı ideoloji arasındaki çatışmaya dayanıyordu. İki ideoloji de siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda karşı karşıya gelmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere, zayıflığından dolayı uluslararası liderlik arenasını Amerika çıkarlarına bırakmak zorunda kalmış, bu yüzden Amerika, Batı Blok'unun lideri olarak, dünyanın her yerindeki komünizmin tehditlerinden sorumlu hissettirmiştir (Yazdanpanah and Alituti, 2012: p. 12). Günümüzde, kamu diplomasisi Amerika dış politikasının en önemli yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Kamu diplomasinin bu derece değerli görülmesi Amerika Dışışleri Bakanlığı'nın bu alanda ön plana çıkmak için yeni yapılar yaratmasını zorunlu kılmıştır. Bu yapıların en önemli görevi, Amerikan dış politikasının amaçlarını ve çıkarlarını geliştirmek için yeni yetenekler üretmenin yanı sıra dünyadaki Amerika imajını düzenlemektir. Bu nedenle, Amerikanın dış politika stratejileri kamu diplomasisine büyük ölçüde bağımlıdır ve bu alandaki zorlukların ve zayıflıkların Amerika'nın gücü üzerinde çok önemli olumsuz etkisi olacağı öngörülmektedir (Yazdanpanah and Alituti, 2012: p. 15).

Amerikan kamu diplomasisinin faaliyetlerine 1999'dan bu yana bakıldığında, Amerika İstihbarat Teşkilatının kontrolü veya denetimi altında olduğu veya bu bölümdeki sponsorlu programlar aracılığıyla gerçekteştirildiği görülmektedir. Amerikan kamu diplomasisi bu dönemde geçmişte başlayan ve uzun yıllar boyunca uygulanmakta olan birçok program içermektedir. Amerika İstihbarat Ajansı radyo ve televizyon programlarını yayınlamaya devam etmiş ve aktif olarak öğrenci değişim programlarını, sanatçılarını, akademik gruplarını ve daha fazlasını takip etmiştir. Ancak bu faaliyetlerden bağımsız olarak, yirminci yüzyılın son on yılındaki özel koşullar, kamu diplomasisinin senkronizasyonunu ve güncellenmesini gerektiren kamu diplomasisi aktivitelerinin gereksinimlerini karşılamak zorunda kalmıştır. Ancak Amerika istihbarat teşkilatının mevcut gelişmelere uyum sağlama çabalarına rağmen, Soğuk Savaşın sonu ve yeni dünyanın talepleri, ajansın işletilmesiyle ilgili ciddi eleştirilere yol açmıştır. Özellikle ajansın, Doğu Avrupa'daki demokratikleşme sürecini teşvik etmeye devam etmesi de bu bağlamda ele alınmaktadır (Epstein,

2006: p. 2–6). Bu baskılar sonunda Amerika İstihbarat Ajansı'nın Ekim 1999'da feshedilmesine ve Uluslararası Uydu Bürosu hariç tüm bölümlerinin kapatılmasına karar verilmiştir. Böylece ajans faaliyetlerine bağımsız olarak devam eden Amerika Dışişleri Bakanlığı'na dahil edilmiştir (William, 2012: p. 9).

Bu değişikliklere rağmen, Amerikan kamu diplomasisi politikalarının bu dönemdeki genel çerçeveleri ve belirleyicileri, yine demokrasi, refah ve güvenlik üçlüsüdür ve Amerika'nın kamu diplomasisi mesajının bu temel değerlere ilişkin genel bir anlayışı bulunmaktadır. Bu noktada Amerika'nın kamu diplomasisi mesajı her zamankinden daha nettir, bugünün dünyasında bu değerler Amerika'nın zamanın ihtiyacına cevap veren ve bu mesajı yeni teknoloji iletişim araçlarını kullanarak iletmeye çalışan idealleri ve modelleri olarak ortaya çıkmaktadır (Nye, 2004: s. 73–87).

1.3.3.1.1. Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Ajansı (ABDİA)

Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Ajansı, bu ülkenin dış politikasını açıklamaya ve desteklemeye ve ulusal çıkarlarını geniş çapta yurtdışı bilgi programlarıyla tanıtmaya çalışan, Amerika yönetiminde bağımsız ve denizaşırı bir kuruluştur. Ajans, 1953 yılında Cumhuriyetçi Cumhurbaşkanı Dwight Eisenhower tarafından kurulmuş, Bill Clinton'un ikinci döneminde Amerika Dışişleri Bakanlığı'yla birleşmiş ve ana görevi “daha fazla bilgi ve etkiyi tanımlamak ve anlamak” şeklinde belirlenmiştir (Michael, 14.10.2004). Dış politika, Amerika'nın ulusal çıkarlarını teşvik etmek ve Amerikalılar ile sivil toplum kuruluşları ve yurtdışındaki meslektaşları arasındaki diyalogu genişletmek için önem kazanmıştır. Ajans, Amerika yetkilileri tarafından bildiriler göndererek, dünyanın dört bir yanındaki ABD sözcülerini ve uzmanlarını, telekonferans programlarını, yabancı basın merkezlerini, kitap ve bilgi merkezlerini ve eğitim, kültür değişimlerini sağlayarak beş kıtada kültürel ve politik etkiyi genişletmeyi hedeflemiştir. Genel olarak, Fulbright programı, Amerikan filmleri, fikirler, ideoloji ve dil kamu diplomasisinin nesnel araçları olarak kabul edilmektedir. Halkla ilişkiler, basın etkinlikleri, öğrenci değişimleri, uluslararası değişimler, bilgi ve kültür eğitim faaliyetleri, uluslararası radyo ve televizyon programları ve ABD devlet sponsorluğu faaliyetleri gibi etkinlikler ve STK'ların halkla ilişkiler programları ajansın temel unsurları olarak sayılabilmektedir (Aşina and Haftkhani, 2007: p. 192–193).

1.3.3.1.2. Kapitalizmin Genişlemesi

Soğuk Savaş döneminde küresel kapitalizmin küresel ve yerel kapitalistlerin insanları eğlendirmek ve mal satmak konusundaki sonsuz çabası kültürel oluşumda büyük bir rol oynamıştır. Komünist sistemlerin çöküşüyle birlikte, kapitalist model, tek üstün ekonomik model haline gelmişti, yeni pazarlar ortaya çıkmıştı. Bu pazar genişlemesinin etkisiyle ilgili olarak, Joseph Nye, genellikle bu durumun kültürün en düşük ortak paydasının oluşturulmasına yol açtığını savunuyordu (Nye, 2008: s. 104). Ayrıca bu dönemde, Amerikan tüketim modellerinin küresel genişlemesi de söz konusu olmuştu. Bu zamanda, dünya Amerika markalarının yükselişine ve Amerika markalarının tüketimine tanık oluyordu. Buna örnek olarak Mc Donald's veya Coca-Cola markaları örnek verilebilmektedir (Burger and Hangtinton, 2003: s. 357–358).

1.3.3.1.3. Amerikan Dış Politikasında İnsan Haklarının Fikri Temelleri

Woodrow Wilson, 1919'da bu ülkeyi kölelik bağlarını kaldırmak ve insanlara kapı açmak için kurduğunu ve bu hedefi ABD sınırlarıyla sınırlandırmayacağını söylemişti. Ancak ulusal hedeflerin ve çıkarların, politika yapıcıların düşünceleri olmadan ortaya çıktığının ve belirli politikalar ve oryantasyonlar şeklinde uygulandığının varsayılmaması gerekmektedir. Çoğu durumda bu kararlar değer ve inançların, tarihi ve kültürel bağlamların, iç ihtiyaçların ve sistem yapısının bir sonucu olmaktadır (Ghavam, 2013: p. 148).

Politika yapıcıların karar vermesi ve hedef belirlemesi için gerekçeleri uluslararası anlamda da temellendirmesi elzemdir (Ghavam, 2013: p. 148). Buna göre, ülkelerin dış politikasının ve büyük güçlerin araştırılması, bu ülkelerdeki kültürün (liberalizm) politik geleneklerinin, değerlerinin ve kavramlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Liberal fikirler, liberal kamu politikası dış politikasının belirleyici bağımsız değişiminin kaynağıdır ve liberal kamu sistemlerinin dış politika sistemlerinin diğer liberal olmayan devletlerden farklı olduğu nokta olarak ortaya çıkmaktadır (Andrew, 2006: p. 180).

Dolayısıyla kültürel değerlerin stratejik çıkarlarını bütünleştirmek Amerika diplomasisinin en belirgin özelliklerinden biridir. Amerika Birleşik Devletleri, kuruluşundan bu yana kendisini her zaman benzersiz bir medeniyete sahip bir ülke

veya “özgürlük lambası” ve “demokrasinin kalesi” olarak tanımlamış, böylece demokrasinin ve insan haklarının yayılması için kültürel değerleri, farklı diplomasi özellikleri olan diğer ülkelere iletmeye çalışmıştır. Bu bağlamda kültürel değerler, Amerikan dış politikasının temel itici güçlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Honghua, 2001: p. 29).

ABD diplomasisini pekiştirici ve tamamlayıcı diğer başka faktörler de söz konusudur. Bu tamamlayıcı faktörleri dört siyasi gelenek olarak ele almak mümkündür. Bu faktörler, Hamilton’un ulusal çıkarları ve ekonomiyi takip etme geleneği; Jefferson’un vurgulama geleneği, yani güç, zorlama ve kendi kendine yardımın tekrar tekrar kullanımı; Jackson’ın demokrasiyi başkaları için parlayan bir deniz feneri olarak sunma; son olarak da güvenli bir dünya inşa etmek için ideal olan ve demokrasiyi düşünen Wilsonculuk şeklinde sıralanmaktadır. Bu geleneklerin her birinin kendine özgü özellikleri vardır. Hamiltonizm temkinlidir ve gerçekçiliği, ahlaki kaygıları dikkate almaz. Jacksonizm güçlü ve zordur, başkalarıyla iş birliği yapmama konusu iktidara büyük önem verilmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, Hamiltonizm ve Jacksonizmin yumuşak güçte etkisiz olduğu, oysa Jeffersonizmin bol miktarda yumuşak güce sahip olduğu ve yeterince sert güce sahip olmadığı söylenebilir. Wilsonizm ise büyük ölçüde yumuşak güç ve biraz sert güç karışımı olarak belirtilmektedir (Nye, 2004: p. 256). Bu dört gelenek şu şekilde özetlenebilmektedir:

1. Gerçekçilik: ABD’nin egemen bir güç olduğuna inanan gerçekçilik, siyasal sistemi istikrara kavuşturmak ve uluslararası ekonomik sistemi düzenlemek ve küresel güç dengesinde hâkim gücü önlemek için küresel liderlik sağlamaktadır (Jackson Okulu).
2. Soyutlanma politikası: ABD’nin ekonomisine, topluma ve hükümet sistemine içten zarar veren taahhüt edici eylemlerden kaçınacağına inanmaktadır. (Hamilton Okulu)
3. Liberalizm: Serbest piyasaların genişlemesiyle demokrasiyi, insan haklarını, ulusal özerkliği ve yabancı alanda özgürlüğü desteklemektedir. (Wilson Okulu)
4. Liberal Enternasyonalizm: Birleşik Devletlerin ortak taahhütlerine dayanarak, küresel meseleler için geniş ve çeşitli bir gündeme katılmayı hedeflediğine inanmaktadır. (Jeffersonizm Okulu) (Patrick, 2008: p. 19). Dolayısıyla bu bölünme,

insan haklarına, liberalizme veya Wilson Okulu'na en yakın dış politika yaklaşımıdır (Davut and Barati, 2010: p. 27)

Amerikan tarihinde, Monroe Doktrini, Woodrow Wilson'ın Deklarasyonu ve Roosevelt'in Dördüncü Özgürlük Bildirimi gibi konular, ABD dış politikasına geniş bir şekilde dâhil olan insan hakları perspektiflerini göstermektedir. Birleşik Devletler, komünizmin yayılma tehlikesini ortadan kaldırarak, yeni bir insan hakları politikası oluşturma aşamasına girmiş ve 11 Eylül olayı bu konuya yeni bir bakış açısı getirmiştir. Günümüzde, ABD dış politikasında insan haklarının çeşitli bileşenleri vurgulanmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. İnsan haklarını ABD ulusal güvenlik stratejisinin dayanaklarından biri olarak tanımlamak. İkili ilişkilerde demokratik kurumların özgürlüğünü ve gelişimini iki taraflı ilişkilerde temel konular olarak vurgulamak ve tüm demokrasiler arasında iş birliğini ve dayanışmayı kurmaya çalışmak, aynı zamanda hükümetleri insan haklarını ilerletmeye zorlamak.
2. Ulusal Güvenlik Sorunu Olarak Dünya çapında İnsan Hakları: Bu bileşen, liberal demokrasinin bir ruhu olarak insan haklarının, demokratik olmayan ve otoriter hükümetlere sahip ülkelerde terörist tehditlerin ve kitle imha silahlarının gelişmesini engellemek varsayımına dayanmaktadır.
3. İnsan haklarını, ulusal çıkarlar çerçevesinde insanî müdahalenin bahanesi olarak kullanmak (Barati, 2010: p. 29).

1.3.2.1.4. Medya İnternet Bilgi ve Teknoloji Diplomasisi

Medyanın dünya üzerindeki toplumlara, milletlere çok büyük etkisi olup onları sosyal-ekonomik anlamda yönlendirebilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, CNN, Fox News ve Hollywood gibi iletişim araçlarıyla hegemonik bir güç kurarak dünya milletleri ve toplumları üzerine etki etmekte ve onların ruhlarına ve akıllarına çok daha kolay tesir edebilmektedir. Bu, yeni bir diplomasinin kullanımının başlangıcıdır. Bu diplomasi teknoloji ve bilgi iletişim alanındadır. Bilgi devriminin dalgaları ve yeni medyanın insanların yaşamları üzerindeki etkisi, çeşitli toplumların bunların sonuçlarıyla etkileşim halinde olmalarına yol açmıştır (Slavin, 2001: p. 3). Radyo, uluslararası uydu televizyonu, Hollywood ve World Wide Web de dahil

olmak üzere, herhangi bir dizinin Amerikan kültürünü genişletmede önemli bir rol oynamasına izin vermiştir. Uluslararası uydu yayıncılığının yayılmasıyla birlikte üretilen ses, görüntü ve mesajlar, hükümetlerin kitleler üzerinde etkili bir kontrol yapabilmelerini kolaylaştırmıştır (Steven, 1997: p. 11).

1990'ların başında, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin bir parçası olarak 24 saat boyunca birçok haber ve bilgi ağı başlatılmıştır (Steven, 1997: p. 12). Örnek olarak: Arap ülkeleri, Küba, İran gibi ülkeler için Marti Radyo ve Al-Hira adı Televizyonu kurulmuştur. ABD Radyo ve Televizyon kanalları Mütevelli Heyeti tarafından denetlenir ve kongre ödenekleriyle finanse edilmektedirler (Partali Ulumi İnsani, 10.05.2016).

Körfez Savaşı sırasında, uydu programlarını yayınlayan ticari eğlence kanallarının hem sayısı hem de pazar payları artmıştır. Politik sınırlar boyunca izleyicileri eğlendirmeyi amaçlayan yayın programları, kültürlerin ve değerlerin ulusal sınırların ötesine nüfuz etmesine de izin vermiştir. Uluslararası bölümlerin genişlemesinin yanı sıra, Hollywood filmleri, Amerika'nın topluluğunun kültürel verilerini dünyaya sürükleyen ikinci faktördür. 1993 ile 2001 arasındaki dönem, gelişen film endüstrisi dönemidir. Sinemada yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve özel görsel efektlerin kullanılması ile birlikte birçok izleyici sinemaya çekilmiştir. Dünyanın her yerinden seyirciler Amerikan kültür endüstrisinin yapımlarını izlemek için sinemaya gitmiştir. Filmler, bu dönemde sinema yönetmenlerinin çekiciliğinin benzersiz olduğunu göstermektedir. Hollywood sinemasının bu popülerliği, sinemayı kültürel değişim için küresel bir medya merkezi haline getirmiştir. Ekrandaki Hollywood filmleri izleyicilere yalnızca görüntü, ışık, ses ve müzik iletmekle kalmamış, aynı zamanda sinemadan defalarca etkilenen görüntüler yoluyla Amerikan kültürünü ve yaşam tarzını izleyicilere sunmuştur (Partali Ulumi İnsani, 11.04.2015).

İnternetin etkisi ilk başta televizyon ve sinema gibi medya kadar şiddetli olmamakla birlikte, zaman geçtikçe ve halkın erişimi arttıkça etkinliği artmıştır. Bu arada, internet kullanıcılarının dünyadaki yaygın varlığı Amerika Devletinin politikalarını, siyasi düşüncelerini ve kültürünü diğer ülkelere daha rahat aktarma olanağını sağlamaktadır. Bu durum ayrıca bir baskı aracı olarak da görülmektedir. Bununla birlikte, ticari rekabet ve bilgi devrimi olmak üzere iki ana faktörden biri,

dünyadaki Amerikan kültürü içindeki belirli kültürel yapılara yol açmış ve bu modelin belirli politik etkileri olmuştur (Nye, 2008: p. 103).

Joseph Nye, eleştirmen olarak çoğu entelektüellerin, popüler kültürün ticari ruhu nedeniyle bozulduğunu ve onu eğlence sağlayan bir araç olarak gördüklerini vurgulamaktadır. Bu açıdan, bu tür bir kültürün politik etkisi çok az açıklanmaktadır (Nye, 2008: s. 104). Ancak farklı bir bakış açısıyla, popüler Amerikan kültürü içinde akan birçok politik mesaj bulunabilir. Bu mesajlar hedef toplumlarda önemli siyasi etkileri olabilecek mesajlardır. Açık, dinamik, kendine güvenen, çoğulcu, gönüllü, özgür ve popüler kavramlarla diğer toplumlar üzerinde etkili olmaya başlayan mesajlar, diğer milletler üzerinde bir dinamik oluşturmaktadır. Her türlü alanlara yerleştirilmiş bu kavramlar insanları cezbetmektedir (Nye, 2008: p. 105). Bu çağda, bilgi, politik mesajlar ve eğlence arasındaki sınır çökmüştür. Hollywood sinema filmlerinin en orijinal politik mesaj verici unsurlardan biri olması buna örnektir. Politika ile ilgili olarak, Hollywood Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Amerika'nın dış politika hedefleri hakkında kamuoyunda fikirleri meşrulaştırmaya yönelik mesajlar başlatmaya çalışmıştır (Roland, 1996). Bu anlamda internet, uluslararası televizyon ve uydu televizyonu kodlamanın yanı sıra etkinliğini artıracak şekilde benzer mesajların iletilmesine katkıda bulunmuştur.

1.3.3.2. Kamu Diplomasisinde İngiltere Örneği

İngiliz kamu diplomasisi temel olarak üç organ tarafından yürütülür: İngiliz Dışişleri Bakanlığı, İngiliz Konseyi ve BBC Dünya Servisi. Söz konusu İngiliz devlet kurumları arasında etkili bir iş bölümü vardır. Dışişleri Bakanlığı diplomatik iletişimden sorumludur, İngiliz Konseyi kültürel iletişimi denetlerken, BBC ise dünyadaki medya iletişiminden sorumludur. İngiliz kamu diplomasisinin dilinin İngilizce olması da önemli boyut olarak değerlendirilmektedir.

1.3.3.2.1. BBC Basın Kuruluşu

İngiltere'nin en değerli kültür kurumlarından biri olan İngiliz Yayın Ağı British Broadcasting Corporation (BBC)'dir. 18 Ekim 1922'de kurulan BBC (BBC, 11.12.2020) yavaş yavaş büyümüş ve dünya çapında 27 dilde yayın yapan dünyanın en güçlü haber ağı haline gelmiştir. BBC izleyicilerinin İngiltere'de haftada yaklaşık 10 milyon, dünyanın geri kalanında 150 milyon civarında olduğu tahmin

edilmektedir. Bu küresel ürün yelpazesi, İngiliz kültürünü dünyaya tanıtmada ve ülkenin halkın kafasında imajını geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. İngiliz halkı ve hatta hükümet, yerli ve yabancı izleyicilerin kamuoyunda büyük bir üne sahip olan BBC'ye olan güveninden yararlanmaktadır. Elbette, bu geniş kitle, bu uluslararası medyayı bazen İngiliz hükümetini gölgeleyen hatalarına karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Ancak yine de BBC'nin ticari reklam geliri ya da özel şirketlerden iştirakleri gerektirmeyen kamu ve küresel bir ağ olarak konumu rakiplerine kıyasla benzersiz kabul edilmektedir (Fung, 2006: p. 33–34).

1.3.3.2.2. İngiliz Konseyi

Kültürel bir kurum olarak British Council (İngiliz Konseyi), Joseph Nye'nin yumuşak güç kavramı ile aynı çizgidedir. 1934 yılında kurulan Konsey, dünya çapında 2018 yılında 80 milyondan fazla kişiyle yüz yüze, 791 milyonun üzerinde kişiyle de internet üzerinden, radyo ve TV programlarıyla ve basılı yayınlarıyla iletişim kurmuştur (British Council, 01.10.2019). British Council, Brezilya, Çin, Hindistan, Rusya, Güney Kore, Türkiye, Endonezya, Meksika ve Güney Afrika gibi yeni ortaya çıkan güçlerle iletişim kurmakta çok başarılı olmuştur. Kültürel-sosyal bir kurum olarak, İngiliz eğitimciler, sanatçılar, sporcular, bilim insanları ve politika yapımcıları başka yerlerdeki meslektaşları ile sıkı bir ilişki içerisindeyler. Bunlar, yalnızca farklı ülkelerdeki İngiliz kültürel etkilerini arttırmakla kalmamakta, aynı zamanda İngiltere ile hedef ülkeler arasında “ikinci derece diplomasi” adı verilen özel bir diplomasi türü yaratmaktadır. Nitekim, birinci derece diplomasının ulaşamayacağı sorunları çözmek için kültürel ve politik olmayan kişilikleri kullanmak, British Council'in görevlerinden biri haline gelmiştir. Ancak, dış politika amaçları için kültürel diplomasının aşırı kullanılmasının bir ülkenin yumuşak gücünü azaltabileceği belirtilmelidir. Sonuç olarak, British Council gibi kurumlar aracılığıyla yöneltilen İngiliz kültürel diplomasisinin asıl amacı, uzun süredir devam eden, diğer ülkelerle ikili ve çok taraflı ekonomik ve diplomatik ilişkileri teşvik etmektir (Pamment, 2016: p. 220–222).

1.3.3.3. Kamu Diplomasisinde Çin Örneği

Son yıllarda, Çin dünya politikasında büyük bir oyuncu haline geldiğinden, hedeflerine ulaşmak için gelişmekte olan, etkili ve güçlü bir diplomasiyi yaygın

şekilde kullanmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Çin'in kamu diplomasisinden yararlanmak için girişimlerde bulunduğu bilinmektedir. Çünkü Çin'in dünya kamuoyunda olumsuz bir imajı olduğu düşünülmekte ve Çin farklı ülkelerin insanlarındaki bu olumsuz duyguları değiştirmek için çabalamaktadır. Başka bir deyişle, Çin uluslararası politikada güçlenmek, bu alandaki etkisini ve gücünü derinleştirmek ve kurumsallaştırmak için yumuşak güç araçlarını etkin bir şekilde kullanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu anlamda liderlerinin etkili bir şekilde kamu diplomasisi yaratma çabasında olup, olumsuz görüntüyü güvenilir bir aktör, iş arkadaşı, barışçı, sorumlu aktör ve uluslararası toplumla uyum gibi bir imaja çevirme gayreti içerisinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Çin, gücünün değişmesi ve artmasından dolayı kamu diplomasisini kullanma gerekliliğini hissetmiştir. Çin'in 1980'lerin başlarında ilk kamu diplomasisini kullanması pingpong diplomasisine, ABD ile ilişkilerini geliştirmek ve bu on yıldaki izolasyondan çıkmak için kullanma girişimlerine dayanmaktaydı (Xu, 2008: p. 118).

Çin'in kamu diplomasisine ilişkin üç temel noktası bulunmaktadır: Birincisi, geleneksel Çin halkının uluslararası kamuoyunda ülkelerinin imajı ile ilgili endişeleri gidermek, ikincisi komünist rejimin yabancı propaganda konusundaki belirsizliği kaldırmak, üçüncüsü ise kamu diplomasisi ve iletişimin açısından yeni dünyada görev almaktır. Uluslararası iletişimde önemli olan; mesaj veren, mesaj alan kitle iletişim araçları ve verilen cevaplardır. Burada, Çin kamu diplomasisinin önemli mesajı, Çin'in iki yüz yıllık bir aradan sonra dünya gücü haline döndüğüdür. Çin kamu diplomasisi aynı zamanda dış kamuoyunun görüşünü de değiştirmeyi amaçlamaktadır. Çünkü Çin hükümetinin istediği şey dünya halkı tarafından da övülmektir (Cull, 2009: p. 2-4).

Komünist bir devlet olarak Çin, kendini güçlü bir şekilde izole edilmiş hissetmekteydi. Denizaşırı imajını geliştirmek için bir propaganda modeli geliştirmiş ve bu çabalarla operasyonel diplomasi alanında bir dizi reform uygulamaya çalışmıştır. Bu reform ise uluslararası kültürel değişimi içeren aşamalı bir plandı. Özellikle bu reformlar Çin'i dünya çapında itibarsızlaştırma girişimlerine karşı kesin bir çıkış noktası olarak görülüyordu (Aoyama, 2007: p. 3-12). Çin'in uluslararası ithalat yapması için hammaddelere ihtiyaç duyduğu ve ekonomik büyümenin garantisi olduğu için istikrarlı bir uluslararası barışa ihtiyaç hissettiği ifade

edilmektedir. Bu anlamda da kamu diplomasisine daha fazla yoğunlaşmaktadır (Joshua, 2007: p. 39).

1.3.3.3.1. Çin Dış Politikası ve Konfüçyüs Kültürü

Çin kültürünün refahı ve eskiliği, Doğu Asya'daki yapıcı etkisiyle birlikte, Çin'e benzersiz bir fırsat sağlamıştır. Dong Li, Çin'in kültür ve medeniyetinin, Çin'in doğu bölgesindeki dış politikasının iyi bir şekilde kullandığı önemli güç kaynaklarından biri olduğuna inanıyordu. Çin'in Doğu Asya'daki kültürel kaynaklarından biri olan Konfüçyüs, bölgenin kültürel dokusuna nüfuz ettiği için yaygınlaştı ve insanlar onunla temasa geçti. Aile değerleri, saygınlık, etnik köken, bireye göre grup üstünlüğü, birlik, uyum, düzen ve çalışkanlık, tüketim ve eğitim vurgusu Konfüçyüs kültürüne dayanan ve Doğu Asya toplumunda yerleşik olan değerler arasındadır (Li, 2009: p. 25).

İnsan ve toplum arasındaki dengeli ilişkiler gibi fikirlerin yanı sıra, insan ve doğa da Doğu Asya ülkelerinde özellikle Konfüçyüs kültürüne dayanmaktadır. Bu değerler, çağdaş Çin diplomatik tutumları ve uygulamaları üzerinde, Jian Zan ve Hujin Tattoo'dan bu yana diğer ülkelerle yaygın olarak kullanıldığı için derin bir etkiye sahip olmuştur. Aslında Çin'in dış politikası, Çin'in Doğu Asya ülkeleriyle ilişkilerini derinleştirmek ve Doğu Asya ülkelerini bu değerler etrafında birleştirmek için gün geçtikçe çalışmakta olan Konfüçyüs değerleri ve tutumlarına dayanmaktadır (Sadat and Mohammad, 2014: p. 9–10).

Çin, Konfüçyüs, Budizm ve Taoizm'deki geleneksel Çin kültürünün, farklılıklara zarar vermeden karşılıklı saygı, iyi yönetim, barış ve uyum gibi iyi ahlaki değerlerle dolu olduğuna inanmaktadır. Çin dış politikasının izlediği koordineli bir dünya fikri aslında Konfüçyüs kültürüne dayanmaktadır. Bu bağlamda Jiang Li, uyum etrafında dönen geleneksel Çin kültürünün özünün, bu kültürel çoğulculuk ve küreselleşme döneminin kültürel çekiciliğini ikiye katlayabileceğine inanmaktadır. Batı medeniyetinin bireyciliği, materyalizmi, tüketiciliği teşvik ettiği sanayileşme biçimindeki ilerleyişi bağlamındaki dış politikası; geleneksel Çin kültürünü insan ve doğa arasındaki uyum, toplumun insanı ve uluslararası uyum gibi değerlerle öncelemeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda hâkim Batı medeniyetine iyi bir alternatif olabileceği düşünülmektedir (Li, 2011: p. 71–72).

1.3.3.3.2. Çin Kamu Diplomasisinde Etkili Kurumlar ve STK'lar

Mevcut çoğu ülkede, kamu diplomasisindeki en önemli kamu aktörleri Dışişleri Bakanlarıdır. Çin'in kamu diplomasisi ise aktörleri ve karar alıcıları Komünist Partisinin dış tanıtım bürosu ve Devlet Konseyi'nin Bilgi Bürosu'ndaki karar vericiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu diplomasisi alanında Devlet Sekreterinin son aktör olduğu bilinmektedir, ayrıca kamu diplomasisi alanındaki eylemleri genellikle etkilidir (Hooghe, 2007: p. 21). Hükümet baskı gruplarına ek olarak, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde artan sayıda devlet dışı aktör, Çin kamu diplomasisine dâhil olmakta ve diplomasiyi yumuşatmaktadır. Çin halkının diyalogu ve etkileşimi, uzun zamandır önemli uluslararası enstrümanlar hakkındaki görüşlerini ifade etmek için sivil toplum kuruluşlarının büyümesiyle birlikte gelişmiştir. Bu ülkede 342.000'in üzerinde kuruluşun bulunduğu ve çeşitli alanlarda çeşitli politika alanlarında artan bir etkisi olan sivil toplum kuruluşları, kredi kuruluşları, ulus ötesi akademik topluluklar, Çin'in yurtdışı toplulukları, dostluk toplulukları, öğrenci değişim kuruluşları olduğu ifade edilmektedir. Bunlar Çin'in kamu diplomasisine yardımcı olan STK'lardan sadece birkaçıdır (Hooghe, 2007: p. 21).

Çin'in kamu diplomasisi yabancı ülkelerde, üniversiteler gibi bilimsel ve eğitim kurumları, kadın ve gençlik örgütleri, kültürel değişimler, festivaller, filmler, müzik, dini kurumlar, spor ve turizm gibi kamu diplomasisi araçlarından yararlanmaktadır. Bugün Çin, kültürel araç ve mekanizmaların kullanılmasının dış ortamdaki endişelerin ve tehditlerin üstesinden başarıyla gelebileceğinin farkındadır. Son yıllarda, Çin'in komşu ülkeleri, Çin'in gücünü ontolojik güvenliğine tehdit olarak görüyorlardı. Bu amaçla Çin, kamu diplomasisini kullanarak bu endişeleri azaltmak ve gidermek için çalışmaktadır (Maryam, 2016: p. 12).

Renmin Ribao, "yumuşak güç" kullanımının artması gerçeğini kabul ederek, fikirlerini desteklemek için Çin örneğinden de yararlanmaktadır. Renmin Ribao'nun sözlerine göre, yumuşak güç kavramı Çin'in gelişimi için büyük potansiyel güç olmuştur (Li, 2012: p. 71–72). Çin'in yumuşak gücünü temsil eden unsurlarından bir kültürel sanayi satışlarıdır. Amaronsco Enstitüsü'nün 2005 tarihli bir raporuna göre Çin, ABD, İngiltere ve Almanya'dan sonra kültürel mal ve hizmetlerden elde edilen gelirler açısından dördüncü sırada yer almaktadır. Çin'in kültürel diplomasisinin güçlenmesi ışığında, Çin'in kültürel ürün ihracatı hızla gelişmektedir. Örneğin,

Çin'in 1994'te kültürel ürünlere yönelik ABD pazarındaki payı, 2003'te yüzde 30,8'den 4,2 milyar dolara eşittir. Çin'in en yenilikçi kültürel ürünlerinden bazıları birinci sınıf ürünlerdir. Ses ve görsel medyada ilk sırada yer almaktadır. Görsel sanatlar alanında ikinci sırada yer almakta, kitap ve diğer basılı ürünlerin ihracatında ise yedinci sırada yer almaktadır (Ding, 2010: p. 265).

Bu küresel sürecin Çince de dâhil olmak üzere dünyada en çok kullanılan dillerde bu kadar başarılı olmasında, farklı ülkelerde okuyan bir milyon Çinli öğrenci de rol oynamaktadır. Çin halkının 100 milyon turistinin yaptığı seyahatlerin olumlu bir etkisi vardır ve önümüzdeki yıllarda bu seyahatlerin daha da fazla olacağı, yaklaşık 500 milyona çıkacağı beklenmektedir. Tabii ki, hem öğrencilerin hem de turistlerin yanı sıra, Çin'in ekonomik ve teknolojik başarıları, Çin dili ve kültürüne olan ilgiyi arttırmakta ve böylece Konfüçyüs kurumlarının popülaritesi artmaktadır. Yapısal ve ideolojik olarak finansmanlar, faaliyet derecesi ve faaliyet yöntemleri açısından farklılık gösterebilir de Konfüçyüs Enstitüsü ile aynı dilbilimsel ve kültürel çalışmalar yaptıklarından Çin dilinin yayılmasına ve dış ülkelerde politikanın ve kültürel etkinin artmasına yardımcı olmuştur. Konfüçyüs kurumlarının mevcut sistemi ve Çin'in yayılma politikası, Çin Halk Cumhuriyeti Jiang Zemin'in Genel Sekreteri'nin "yurtdışına çıkma" politikası ile birlikte "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başkanı" olan Komünist Merkez Komitesi'nin "İlerici Kültür" kursunun uygulanmasıyla yönetilmiştir. Yetkili makamlar art arda geleneksel Çin Yılı'nı organize etmiş, böylece ülke imajı olumlu anlamda yükseliş göstermiştir (Li, 2012: p. 71-72).

Çin dili hiç aşına olunmadık şekillerle ifade edildiğinden diğer ülkeler Çin milletinin nasıl düşündüğünü, dilin o insanlar üzerindeki psikolojik etkilerini bilmediklerinden onlarla bir iletişim kuramamaktadır. Bu da doğal olarak kamu diplomasisini etkilemektedir. Dolayısıyla ülkeler arası kamu diplomasisini anlamak için dilin milletler üzerindeki etkilerini de ele almak gerekmektedir. Dilin dünya siyasetinde ve küresel ekonomide bir faktör olarak önemli rolü vardır. Bu önemli bir dış politika ve jeo-ekonomik kaynaktır. Bu anlamda, Çinli bilim adamı Sun Jisheng tarafından önerilen uluslararası ilişkilerde dilin rolünün anlaşılmasının analiz edilmesi için bir model oluşturulması çok önem arz etmektedir. Herhangi bir yabancı

dil hakkında geniş bir bilgiye sahip olmak, medeniyetler çatışmasından korunmayı sağlar, ancak bu kesin bir kural değildir (Çernov, 2006: p. 76).

Peking Üniversitesi Zhuang Jindiya'daki bir bilgine göre Çin, ülkenin restorasyonunun ana dayanaklarından biri olan kültürünü büyük insani bir güç olarak göstermektedir. Bu nedenle Çin kültürünün ve insancıl değerlerin dünya çapında “yumuşak güç” olarak kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Çin Dışişleri Bakanlığına bağlı Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Rektörü Qin Yatsin'in ifadeleri bu anlamda dikkat çekicidir. Çin'in dış politikası hakkında yapmış olduğu derin çalışmalara dayanarak, Çin'in barışçıl yükselişinin 21. yüzyıldaki en önemli olaylardan biri olduğunu ve bunun Çin dilinin, kültürünün yayılması nedeniyle bir dereceye kadar başarılı olduğunu ikna edici bir şekilde açıklamaktadır (Suzuki, 2012: p. 323).

1.3.3.3. Konfüçyüs Enstitüsü

Konfüçyüs Enstitüsü, Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak ortaya çıkan, amacı Çin dilini ve kültürünü tanıtmak, çeşitli ülkelerde Çince öğretimini desteklemek ve kültürel alışverişi kolaylaştırmak olan kâr amacı gütmeyen bir halk eğitimi kuruluşudur. Bazen Almanya'nın “Goethe Enstitüsü” veya İngiltere'nin “İngiliz Konsoloslugu” gibi kurumlarla kıyaslanmasına rağmen, bu grubun aksine, Konfüçyüs kurumları, mevcut üniversiteler, kolejler ve ortaöğretim okullarında faaliyet göstermekte, onlara maddi kaynaklar ve eğitim kaynakları sağlamaktadır. Konfüçyüs Enstitüsü 2004 yılında kurulmuştur ve şubeleri Uluslararası Çin Dili Eğitimi Devlet Dairesinde bulunmaktadır. Yönetim kurulunun denetiminde olan Hanban Enstitüsü başkanı, Çin Komünist Partisi tarafından seçiliyordu. Konfüçyüs Enstitüsü ile yabancı eğitim kurumları arasındaki iş birliğini, Konfüçyüs Enstitüsü ve ev sahibi kurumların ortaklaşa finanse ettiği anlaşmalar şekillendirmektedir (Mattis, 30.08.2012).

Bu enstitü Çin'de dilsel ve politik fikirlerin uygulanması için belirli bir kurumsal altyapının varlığını oluşturmaktadır. 2004'li yılların başında kurulan Konfüçyüs Enstitüsü, Çin'in dünyaca ünlü efsanevi düşünür ve filozofu olan Konfüçyüs'ün adını almıştır. Bu durum tek başına, enstitünün faaliyetlerine insanların dikkatini çekmiştir. Bu enstitü aracılığıyla dünyanın 142 ülkesinde 7

milyondan fazla öğrenci eğitilmiştir ve halen 1,2 milyon kişi burada eğitim görmektedir. Aynı şekilde 7.500 kültürel faaliyetin organize edilmesinde ön ayak olmuştur. Halı hazırda dünya çapında 548 Konfüçyüs Enstitüsü mevcuttur. Bölgeler itibariyle rakamlar şu şekildedir: Asya: 126, Afrika: 59, Amerika: 160, Avrupa: 182, Okyanusya: 21. Konfüçyüs Enstitüsünün benzer faaliyetlerinden biri de “Mezunlar Enstitüsü Bursu” programıdır. 2009 yılında Konfüçyüs Enstitüsü Bursunun kurulmasından bu yana, 166 ülkeden yaklaşık 50.000 öğrenci, çok sayıda Çinli öğretmen ve yetenek yetiştiren çeşitli Konfüçyüs Enstitüsü burslarını kazanmıştır (Hanban News-Educational Resources, 13.11.2019).

Çin, 2020’ye kadar 500.000’den fazla yabancı öğrenciyi çekecek uluslararası bir program yürütmektedir (Xiuli, 2017, p. 815–830). Kâr amacı gütmeyen kuruluş, yabancı dilde Çin dilini ve kültürünü desteklemeyi amaçlamaktadır. Çin’in dış politika çabalarının ardından 67 ülke, Çin öğrenimini ülkelerinin ulusal eğitim sistemlerinin bir parçası yapan yasa veya yönetmelikleri kabul etmiş ve 170’ten fazla ülkeye de bu anlamda teklifler götürülmüştür (Afşin vd, 2017: p. 28).

Küreselleşme ve uluslararası ilişkiler alanındaki etkileri, diplomasi kavramını ve onun uygulamasını devletlerarası ilişkiler sahnesine dönüştürmüştür. Uluslararası ilişkiler alanındaki aktörlerin sayısının ve çeşitliliğinin artırılması, güvenlik kavramının yeni alanlara genişletilmesi, dış dünyadaki etnik, dini ve azınlık güçlerinin yeniden ortaya çıkması, dış politika tekelinin genişletilmesi ve devlet dışı aktörlerin sayısının artırılması önemli hale gelmiştir. Uluslararası ilişkiler alanındaki bu yapısal ve önemli değişim, kamu diplomasisini hükümetlerin ellerinden gelenin en iyisini yapabilmeleri için bir araç haline getirmiştir. Kamu diplomasisinin bir dış politika aracı olarak kullanılmasının gerektiği ortaya çıkmıştır. Belirtildiği gibi, kamu diplomasisi politik, kültürel, ekonomik, sosyal, medya, sanatsal, atletik, bilimsel, hükümet dışı aktör olarak hizmet eden bir dizi faaliyetler yapmaktadır. Her ülkenin diplomasi aygıtı, dış politika hedeflerine ulaşmak için kamu diplomasisi alanında faaliyet gösteren kurumların faaliyetlerini ve eylemlerini koordine etme görevine de sahiptir. Kamuoyu yukarıda belirtildiği gibi, uluslararası ilişkilerin gelişen doğasından, özellikle de bilgi geliştirilmesi ve iletmesinden, medyanın rolünün önemi ve bilgiye kolay erişimden kaynaklanmaktadır. Hükümetler, dış politika

hedeflerini iletirmek için kamu diplomasisini kullanarak başkalarının düşünce ve düşüncelerini etkileyebilmektedir (Hubbert, 2019: p. 185).

1.4. İNŞACI TEORİ VE KAMU DİPLOMASİSİ İLİŞKİSİ

İnşacılık ve kamu diplomasisi, devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki ilişkiyi çeşitli şekillerde yorumlamaktadır. Her ikisi de uluslararası ilişkiler sistemini sürdürmek ve koordine etmek için devlet ve devlet dışı aktörler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini desteklemektedir. Kamu diplomasisi ile inşacılık arasındaki en çarpıcı benzerlik, her ikisinin de yeni Soğuk Savaş sonrası uygulamaları olmasıdır. Her ikisi de diplomasi ve uluslararası ilişkilere alternatif yaklaşımlar getirmektedir (Barneet, 2005: p. 269). Böylece, kamu diplomasisi ve inşacılık, uluslararası ilişkiler sisteminin mevcut biçimini alternatif perspektiflerle yorumlamaya çalışmaktadır. İnşacılık, uluslararası ilişkiler teorilerindeki farklılıkları açıklığa kavuşturmaya yardımcı olur. Kamu diplomasisi, diplomatik teoriye dengeli yaklaşımlar getirirken, ülkeler arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Devlet ve devlet dışı aktörler için modern diplomatik ortamda teorilerin geliştirilmesi gerektiğine inanılmaktadır (Daneshnia, 2015: p. 64).

Dolayısıyla hem devlet tabanlı hem de sivil toplum teorilerini zenginleştirmek için vurgulanırlar, çünkü uzmanlar tek bir diplomatik teorinin modern diplomatik ortamı tam olarak açıklayamayacağına inanırlar. İnşacılar hem devlet hem de devlet dışı aktörleri dikkate almaya isteklidir. Kamu diplomasisi, sivil toplum aktörleri arasındaki fiziksel ve pratik ilişkilerin yanı sıra güçlü devlet ve sivil toplum aktörleri tarafından tercih edilen sosyal olarak kabul edilen fikirler, normlar ve değerler arasındaki ontolojik bağlantıların gelişimini de desteklemektedir (Kegley, 2006: p. 54).

İnşacıların bakış açısına göre, uluslararası ilişkiler sistemine bakmak bugün için yeterli değildir. Sadece iktidar, anarşi ve askeri güce odaklanan gerçekçi yaklaşımların modern uluslararası ilişkiler sistemini açıklayamayacağını savunmaktadırlar (Barkin, 2010: p. 1–2). Kamu diplomasisi ise devlet dışı aktörleri de vurgulamaktadır. Her iki teori için de bu fikirler ve sanat, modern uluslararası ilişkiler sistemini şekillendiren hükümetlerarası ve hükümet dışı akışlardır.

Dolayısıyla inşacılık teorisi, kamu diplomasisi yoluyla diğerk ülkelerin kendileri hakkındaki algılarını yönetmek isteyen ülkeler tarafından sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Bu çalışmada da İran'ın kurumlarının Afganistan ve Pakistan'da uyguladıkları faaliyetlerin kamu diplomasisi bağlamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu durumda çalışmanın uygulama aşamasında inşacılık teorisinden yararlanmak yerinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE SİYASİ SİSTEM, DIŞ POLİTİKA, YUMUŞAK GÜÇ VE KAMU DİPLOMASİSİ

Çalışmanın ikinci bölümü İran İslam Cumhuriyeti'ne odaklanmaktadır. Bu bağlamda öncelikle İran'ın siyasi sistemi teokratik ve politik perspektiflerden ele alınacak, Cumhurbaşkanlarının dış politika öncelikleri incelenecektir. Daha sonra İran İslam Cumhuriyeti'nin yumuşak gücü ve kamu diplomasisi mercek altına alınacaktır. İran'da yumuşak gücün kaynakları, aktörleri, araçları ele alınacak, kamu diplomasisi uygulamaları ortaya konacak ve hem yumuşak güç hem de kamu diplomasisi faaliyetleri inşacı açıdan değerlendirilecektir.

2.1. İRAN'IN SİYASİ SİSTEMİ

Her topluluğun, ülkedeki yasama, karar alma ve uygulamadan sorumlu kendi kurumları vardır ve bu kurumlar aynı zamanda ülkede kaynakların tahsis edilmesinden sorumludur. İran İslam Cumhuriyeti'nde siyasi yapının her bir unsurun ve bunların konumunun anayasada tanımlandığı gibi dinî liderin de görevleri anayasada ayrıntılı tanımlanmıştır (Sayabani and Aslanı, 2015: p. 109).

Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, dünyada iki temel siyasi sistem vardır, bunlar başkanlık sistemi ve parlamenter sistemdir. Yine de İran İslam Cumhuriyeti'nin siyasi sisteminin hem başkanlık hem de parlamenter siyasi yapı unsurlarını barındıran özgün bir sistem olduğu söylenebilir. İran İslam Cumhuriyeti Anayasası, yukarıda açıklanan her iki tür siyasi sistemin örneklerini göstermektedir; anayasanın 114. Maddesi cumhurbaşkanının parlamentonun değil halkın seçilmiş kabinesinin başı olarak tanınması sistemin başkanlığına bir örnektir. (Fethi and Isfahanı, 2018: p. 44). Buna karşılık, anayasanın bazı ilkeleri parlamenter sistemin özellikleriyle uyumludur. Cumhurbaşkanı tarafından atanan bakanların parlamento tarafından onaylanması gerektiğini vurgulayan 133. madde veya cumhurbaşkanı ve bakanların parlamento olan sorumluluğu ile ilgili 122. ve 137. maddeler ile parlamento sunulan kanun tasarılarının hazırlanmasına ilişkin 74. madde buna örnek olarak verilebilmektedir (Paygahi İtilarasanî Cumhuri İslami İran, 12.03.2020).

Bahsedilen örneklere göre, birçok hukukçu ve siyasi düşünür İran'ın mevcut yönetim sistemini yarı başkanlık yarı parlamento olarak görmektedir. Çünkü bu yapı,

söz konusu dünyadaki her iki siyasi sisteme benzerlikler içermektedir. Aslında İran anayasası, yarı başkanlık yarı parlamenter sistemin uygulandığı Fransız anayasasının bir uyarlaması gibi görünse de dinî liderin rolü ve anayasadaki yetkileri nedeniyle ülkeyi yöneten siyasi sistem, aslında içerik olarak dünyadaki mevcut siyasi sistemlerin hiçbirine uymayan, “karma” bir rejim olan özel bir siyasi rejimdir. Bu rejimin baş aktörü ‘velâyet-i fakih’ tabiriyle ifade edilen dinî liderdir. Diğer bir ifadeyle velâyet-i fakih hükümeti modeli, İslamî yönetim ilkelerinin uygulanma biçimidir. Bu sistem, dünya demokrasisinin çelişkilerini ve sorunlarını kapsayan ve sistemin genel yönelimlerini gözlemleyerek sapmayı önleyen, farklı yönetim türlerinden yeni bir model ve teoridir. Bu yönetim sistemi özellikle de Şîa siyasi düşüncesine dayanmaktadır (Fethi and Isfahani, 2018: p. 27).

İran İslam Cumhuriyeti Anayasası'nın 57. maddesi, yetkilerin bağımsız olduğunu açıkça belirtmektedir. 58. ve 59. ilkeler, yasama yetkisinin kullanılmasının parlamento kararlarıyla sınırlı olduğunu kabul etmekte ve önemli konularda bir referandum önermektedir. Bunun ancak hükümet aracılığıyla mümkün olduğunu düşünmektedir. Düzenleme güçlerinin sorumluluğu, 57. ve 110. Maddelerde ele alınmıştır. Bu nedenle, İran İslam Cumhuriyeti'nde liderlik sadece nominal değildir ve 110. ve 111. ilkeler uyarınca liderliğe ağır sorumluluklar getirilmiştir (Fethi and Isfahani, 2018: p. 41). Anayasaya göre, devlet başkanı ve yürütme organı başkanı bağımsız görevleri olan iki ayrı memurdur. Ancak velâyet-i fakih genel anlamda devlet başkanıdır, Cumhurbaşkanı ise hükümet başkanıdır (Bakhrullo, 2016: s. 24–25).

2.1.1. İran İslam Cumhuriyeti'nin Teokratik Özellikleri

Anayasal olarak İran'ın seçilmiş bir cumhurbaşkanı vardır, ancak o sadece hükümetin başkanı olarak görev yapmaktadır. Gerçek güç, dinî lider olarak bilinen dinî bir otoritenin elindedir. İran anayasasının 57. maddesi yasama, yargı ve yürütme erklerini dinî liderin mutlak yetkisi altına almaktadır. On iki mutlak anayasal yetkiye sahip dinî lider, cumhuriyetçi kurumları öncelikle Muhafız Konseyi Şuraî(Nigahban) aracılığıyla kontrol etmektedir. Bu kurum altı Şîa din adamından veya dinî otoriteden ve altı Şîa ve modern hukuk uzmanından oluşan bir denetim organıdır. Dinî makamlar, anayasanın 91. maddesi uyarınca doğrudan dinî lider tarafından atanmakta, altı Şîa modern hukuk uzmanları, dinî liderin atadığı yargı başkanı

tarafından aday gösterilmektedir. Dolayısıyla, Muhafız Konseyi'nin on iki üyesinin tamamı dinî lidere bağlıdır (Vuruyi, 2006: p. 150).

Başkanlık ve parlamento seçimleri için adaylar, Muhafız Konseyi'nin inceleme sürecinden geçmektedir. Benzer şekilde, parlamento tarafından kabul edilen tüm yasalar, Muhafız Konseyi tarafından onaylanmaktadır. İran anayasasının 93. maddesi şöyle der: “Mevcut Muhafız Konseyi yoksa, İslamî Danışma Meclisi herhangi bir yasal statüye sahip değildir.” Muhafız Konseyi, Uzmanlar Meclisi üyelerinin niteliklerini de onaylar. Cumhuriyetçi kurumlar üzerinde Muhafız Konseyi aracılığıyla dinî liderin gerçek anayasal denetim uygulaması, bunların cumhuriyetçi kurumlardan ziyade büyük ölçüde teokratik kurumlar olduklarını göstermektedir (Vuruyi, 2006: p. 150).

Dinî liderin ülke meseleleri üzerindeki doğrudan kontrolü de oldukça geniştir. Ülkenin silahlı kuvvetlerinin başkomutanıdır. Ayrıca İran yayın kurumu'nun başkanı ile yargı başkanının atanmasında da yetkisi vardır. "Dini Liderler Özel Temsilcileri" olarak adlandırılan çok sayıda kişi de hükümette ve diğer devlet kurumlarında görev yapmaktadır (David vd, 2010: p. 38–51). Üstelik dinî liderin Suriye, Lübnan, Afganistan ve Irak gibi bazı ülkelerde kendi bağlı temsilcileri vardır.

Yukarıdakilere ek olarak, dinî lider, sözde sivil toplum kurumları üzerinde de kontrol uygulamaktadır. Yetkinin önemli bir bölümü, doğrudan veya dolaylı olarak dinî lider ile bağlantılı gayri resmi bireyler, kurumlar ve ağlara verilmiştir. Örneğin, Alevî Vakfı, Şehitler Vakfı gibi vakıflar doğrudan dinî lidere bağlıdır. Abrahamian'ın ifadesiyle, bunlar hükümetin ve parlamentoların yetkisinin ötesinde “ruhbantımarlarıdır” ve yalnızca dinî lidere karşı sorumludurlar (Erevan, 2008: p. 178).

2.1.2. İran Şîa Mezhebinin Velâyet Anlayışı

Şîa inanç sistemine göre egemenlik Allah'a aittir, ancak üç şekilde uygulanır: Birincisi, Allah'ın doğrudan temsilcisi olarak Hz. Muhammed'e (SAV) itaat etmek, İkincisi, Hz. Muhammed'i (SAV) temsil eden yanılmaz bir imama itaat etmek, Üçüncüsü, imam Mehdi'nin vekiline itaat etmektir (Abbas Ali, 1998: p. 250- 254). Yani peygamberlik çağı sona ermiş ve Mehdi de henüz gelmemiş iken, Müslüman cemaatinin imam Mehdi ile müminler arasında arabuluculuk yapacak olan imam

Mehdi'nin vekili tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Şîa teolojisinde bu inanç "velâyet-i fakih" olarak tabir edilmektedir.

Kuleynî'ye göre velâyetin kabulü İslam'ın kilit unsurudur ve velâyet sahibi diğer İslami unsurlar için yegâne rehberdir (Muhammed, 2009: p. 18). Ayetullah Meşkînî, İslam'ı kabul edenlerin, velâyet inancına sahip olmadan dualarının kabul edilmeyeceğine inanmaktadır (Şirâzî, 1996: p. 18). Nitekim Şîa düşüncesinde amaç, imamların düşüncelerini, fikirlerini ve öğretilerini yaymak ve iktidarı gayri meşru hükümdarlardan Mehdi'ye vekâlet eden dönemin imamı meşru lidere aktarmaktır (Muhammed, 2006: p. 23). Sonuç olarak, Şîa toplumunda Mehdi'nin vekili (naibi imam-ı zaman) unvanını taşıyan tanımlanmış hiyerarşik yapıya sahip taklit kaynağı (merce-i taklîd) olarak bilinen bir grup dini otorite ortaya çıkmıştır. Şîa'nın tek bir "taklit kaynağını" (merce) izlemesi gerektiğini iddia edilmektedir (Mumin, 2003: p. 317). Ancak, tüm bu teorik ve kurumsal gelişmelere rağmen, dini yetkililer, herhangi bir siyasi sorumluluğu üstlenme konusunda ihtiyatlı davranmaktadırlar.

Velâyet-i fakih konumunda olan kişi Mehdinin yeryüzündeki temsilcisi olduğundan onun sözleri hüccet hükmünü almakta ve böylece tam bir dinî ve siyasi otorite sağlamış olmaktadır. Velayet düşüncesi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Şîa toplumunda geçmişten itibaren her daim baskın olmuştur. Şîa halkı böyle bir dinî otoriteyi (ki bu aynı zamanda siyasî bir otoriterdir) her zaman arzulamıştır. Ancak İmam silsilesi günümüze kadar devam etmediği için bir Mehdi beklentisi hâkimdir. O geldiğinde mutlak otoriter sahibi olacak. Ancak Mehdinin gelişine kadar bu otoriteyi yerine getirebilecek bir yapıya ihtiyaç vardı ki bunu da ancak İmam Humeynî'nin güçlü otoritesiyle ortaya koymak mümkündür.

Yalnız velayet-i fakih kavramı 1979 İran devriminde var olan bir kavram değildi. Devrimde ön plana çıkan daha çok İmam Humeynî'nin karizmatik ve devrimci kişiliğiydi. Devrimden sonra İmam Humeynî ve onun yanında olan diğer mollalar, devrimin yerleşmesi ve insanların yeni ortaya çıkan İslam Cumhuriyetine olan bağlılığı artırmak için velâyet-i fakih düşüncesini ortaya koymuşlardır.

2.1.2.1. Velâyet-i Fakih

1989'da Humeynî'nin ölümünden sonra Ayetullah Ali Hamaneyî, Uzmanlar Meclisi tarafından İran'ın dini lideri olarak seçildi. Ancak Ali Hamaneyî,

Humeynî'nin sahip olduğu karizmatik kişiliğe sahip değildi (Kamrava, 2008: p. 29–80). Bu nedenle, Şîa dini otoriteler çabalarını velâyet-i fakih ilkesini teşvik etmek için yoğunlaştırdılar. Velâyet-i fakih ilkesine göre, Mehdi'nin engellenmesi sırasında, toplumun dini ve siyasi işlerinin, dönemin en bilgili dini kişiliği tarafından yönetilmesi gerekmektedir. Velâyet-i fakih ilkesine atıf, İran anayasasının 5, 105 ve 107. maddelerinde bulunmaktadır. İran anayasasının 5. maddesi şöyledir: “Veli al-Asr'ın (Mehdi) zuhuruna kadar velâyet görevi, çağının koşullarının tam olarak farkında olan adaletli, dindar, cesur, becerikli ve idari kabiliyete sahip olan bir dini kişiye sorumluluklarını üstlenmektedir” (Veli Nasr, 2006: p. 72).

Bu nedenle, velâyet-i fakih fikri, özünde, Şîa siyasal düşüncede kilit bir sorun olan siyasal meşruiyet sorununu çözmek için ortaya konulmuştur. Şîa inancına göre, otorite imama ve tanımı gereği dini bir otorite olan gerçek temsilcisine aittir ve imama bağlı olmayan hükümdarlar gerçek dini bir otoriter değillerdir (Vali Nasr, 2006: p. 72). Şîa ilahiyatçılara göre velâyet-i fakihin, gizli imamın (Mehdinin) aktif kontrolü altındadır. Mehdinin İran veya Irak'ın Necef bölgesinde ineceği düşüncesi hâkim olduğu için bu bölgeler, Şîa terminolojisinde 'imam Mehdi'nin kontrolü altındaki bölge' (memleketi imam zaman) olarak bilinmektedir. İranlı din âlimleri, İran'ın imam Mehdi'nin aktif kontrolü altında olduğuna ve bu nedenle velâyet-i fakih yönetiminin kurulabileceği yer olduğuna inanmaktadır. Bu, Şîa inancının yayılması ve tüm dünyada imam Mehdi egemenliğinin kurulması için bir sıçrama tahtası görevi görecektir. Bu, İran'ın din devleti olduğunu, imam Mehdi'nin yeniden ortaya çıkması için temel adımı olarak Şîa fikirlerini yayma sorumluluğuna sahip olduğunu göstermektedir.

2.1.3. İran Şîa Mezhebinin Takiyye Anlayışı

Tarihte ve günümüzde Şîalar, sünî ağırlıklı Müslüman dünyanın geniş havuzunda her zaman azınlık olarak yaşadılar ve yaşamaktadırlar. Genel itibarıyla bakıldığında “takiyye ilkesi”, varlıklarını ve hayatta kalmalarını sağlamak için ortaya konulmuş bir inanç olarak görülmektedir (Vali Nasr, 2006: p. 54). Takiyye ilkesi, Şîa mezhebine inananları gerçek niyetlerini ifşa etmeleri için doğru zamanı beklemeye teşvik etmektedir. Şîa doktrinsel uygulamasına göre, takiyye tüm Şîa mezhebine bağlı olanlar için zorunludur (Muhammed, 2008: 110–113). Ali Mutaharî, takiyyenin kişinin gerçek niyetlerini ve inancını gizlemek anlamına geldiğini savunmuştur. Bu,

kuvvetlerin daha iyi ve daha fazla güvenliği için savaşta rasyonel bir taktiktir (Mutahari, 1989: p. 185). Ayetullah Harandî, "takiyyeyi uygulamayanların hiçbir şekilde inançlarının olmadığını" savunmaktadır. Dini Lider Hamaneyî, takiyyeyi, düşmanın ordusunu yanıltmak için önemli olduğunu savunmaktadır (Muhiddin, 2004: p. 102). Ayetullah Makaram Şirâzî, takiyyenin İslam devriminin hedefleri doğrultusunda en önemli devrimci araçlardan biri olduğunu söylemektedir. Takiyye'nin devrimci planların sırlarını güvende tutan bir demir kutu gibi olduğunu savunmaktadır. Ona göre takiyye, durumsal konum değişikliğini gerektirmektedir (Şirâzî, ty: 50–51).

Dört tür takiyye vardır: 1) Gerçeğe karşı bir açıklama yapmaya atıfta bulunan uygun yalan (durugi maslıhatî), 2) Tarafsız İfade (turiye), niyetin tersi iken izleyicinin olumlu anlamını çekecek şekilde ikili anlam taşıyan bir açıklama yapmak anlamına gelmektedir, 3) Bilinen bir gerçeği ifşa etmemek anlamına gelen sessizlik (sukut), 4) Kişinin kendi kutsal sembollerine ve inançlarına hakaret etmeyi veya alay etmeyi gerektirse bile düşmana uymayı veya onlarla geçinmeyi ifade eden uygunluk (ham-nava) aynı zamanda yasak eylemlere pratik katılımı da içermektedir (Pajuhande, 2010: p. 146–148).

Ancak geçmişe bakıldığında takiyye, Şîalar tarafından basit bir hayatta kalma tekniği olarak değil, etkili bir strateji olarak algılanmıştır. Şîaların düşman sistemlere girmesine ve ardından Şîa misyonunu ilerletmek için doğru zamanı beklemesine yardımcı olmuştur. Ayetullah Harandi'ye göre, sekizinci Şîa imam olan imam Rıza, hükümet sanatını öğrenmek için bazı insanları takiyye yoluyla siyasal sistemlere girmeye görevlendirmişti (Muhiddin, 2004: p. 103). Yani diğer bir deyişle takiyye, asıl hedefe ulaşmak için herhangi bir yolu gerekçelendirmek anlamına gelmektedir. Örneğin Humeynî, İslami hükümetinin diğer İslami yasaları maslıhat (uygunluk) temelinde erteleyebileceğine inanıyordu: "İran'ın İslami siyasi sistemi, Hz. Muhammed'in (SAV) mutlak otoritesinin bir bölümüdür. Bu, İslam'ın en önemli emirlerinden biridir ve namaz, oruç ve hac dâhil tüm emirlerden üstündür" (Hümeynî, 1999: p.455). Bu nedenle Ayetullah Humeynî'ye göre, İslami hükümet namaz, oruç, ödeme, zekât vb. İslami ritüellerden üstündür. Dolayısıyla uygun görüldüğü zaman tüm bu ritüeller askıya alınabilirdi.

2.2. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NDE DÖNEMSEL OLARAK DIŞ POLİTİKA UYGULAMALARI

Bu kapsamda, İran İslam Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanları ele alınacak, cumhurbaşkanlıkları dönemlerinde uyguladıkları dış politikalar ve faaliyetleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bu doğrultuda ilk olarak Ayetullah Humeynî dönemi İran dış politikası incelenecektir.

2.2.1. Ayetullah Humeynî Döneminde İran'ın Dış Politikası

İslam Devrimi'nin zaferinden iki yıldan kısa bir süre sonra İran, Irak ile devrimin ilk on yılının sonuna kadar süren bir savaşa girmiştir. Bu savaş İran'ın iç ve dış gelişmelerini büyük ölçüde etkilemiştir. İç arenada, devrimcilere tamamen güç verilmiş ve uluslararası arenada, İran devrimci sistemine karşı cepheler bu savaşın sonucu olarak daha net ve daha şeffaf hale gelmiştir. Devrimin İslami doğası ve İslamcılar tarafından iktidarın ele geçirilmesi göz önüne alındığında, idealist sloganların kullanımı ve devrimin ilk yıllarında yerli ve yabancı alanlarda idealist söylemin egemenliği hâkim olmuştur. Bu egemen söylem, savaş yıllarında da bazen yoğun bazen de zayıf devam etmiştir. Savaşın gidişatı, iç ve dış gerçeklikler ve nihayetinde İran İslam Cumhuriyeti'nin karar vericilerini, devrimci sistemin büyümesi ve gelişmesi için daha gerçekçi bir yaklaşım benimsemeye itmiştir. Sonuç olarak savaş, İran İslam Devrimi'nin ilk on yılında idealist söylemin devamında önemli bir rol oynamış olsa da ikinci on yılında dış politika söylemini değiştirmenin en önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilebilmektedir (Hamid and Azghandi, 2016: p. 2).

2.2.1.1. İran-Irak Savaşı Yıllarında İran'ın Dış Politikasındaki Devrimci Söylem

İdealizm söylemi savaşın son yıllarında, savaşın neden olduğu sorunlardan dolayı azalmış ve İslam Cumhuriyeti'nin İslam topraklarının Merkezi (Umm el-Kurasi) olarak korunmasına daha fazla odaklanılmasına rağmen bu söylem, dayatılan savaş boyunca hüküm sürmüştür. Mehdi Bazargan'ın ilk ve geçici hükümetinin resmi siyasi sahneden 1979 yılında istifa ederek resmen ayrılmasıyla, idealist devrimciler iktidarı almış ve böylece idealist ve radikal söylemler dış politikaya egemen olmuştur (Yeygin, 2014: s. 2). Ardından İslam Cumhuriyeti'nin dış politikası sadece ideal

öğretilere ve standartlara dayanmıştır. Daha sonra ise bu politika İslami ideallerin ve değerlerin gerçekleşmesine yönelik olmuştur. Aslında, İran, doğu ve batı iki blok güce karşı kendi egemenliğini ortaya koyma stratejisini izleyen bir yol tercih etmiştir. Bu amaçla, kendi dinî ve ideolojik devrimci kimliğini yayma politikasını gütmüştür (Dehşiri, 2001: p. 374). İran İslam Cumhuriyeti, iki kutuptaki dünya güçleriyle stratejik iş birliği yapmayı redderek “ne Doğu ne Batı” adı bir dış politika benimsemiştir. Bu idealist ve devrimci bakış açıları sonuç olarak hükümette dini bir kimlik oluşumuna yol açmıştır. Dolayısıyla, yayılmacı söylemler, İslam ideolojisinin ve inkılabın genişlemesine yönelik devrimci fikrî sloganlar, İran İslam Cumhuriyeti’nin kimliğini inşa etmeye başlamıştır. Yani bu ülkenin dış politikasının mihverini coğrafi sınırlar yerine ideolojik sınırlar oluşturmaktadır. İran İslam Cumhuriyeti’nin ilkeleri o dönemde idealizm ideolojisi ve adalet olmuştur. Adalet vurgusunu da BM Güvenlik Konseyi’nde veto hakkı da dâhil olmak üzere uluslararası sistemin adaletsizliğine vurgu yaparak göstermiştir (Sarmadî and Azgandi, 2016: p. 4).

Genel olarak, idealizm söylemi, İslam dini, İslam Devriminin ve Humeyni’nin fikirlerinin bir çeşit idealist ve devrimci yorumundan ibarettir (Sanyürek, 2018: p. 1018). Devrimin ideolojik ilkeleri İran-İrak savaşının (1980–1988) özel atmosferinden etkilenmiştir. Bu dönemde uluslararası alanda ve dış politikada ideolojinin en önemli özelliği, İslami çıkarların ulusal çıkarlara göre önceliği olmuştur. Uluslararası sistemle yüzleşme, gerçekçilik eksikliği ve nesnel gerçekliklerin anlaşılması, her konuda kapsamlı bağımsızlık ve kendine yeterlilik arayışı, devrimi ihraç etmesi ve uluslararası örgütlere özellikle Birleşmiş Milletlere Güvenlik Konseyi’ndeki ülkelerin veto haklarının adaletsiz olduğunu bildirerek karşı çıkılması bu idealizmin genel özellikleri arasındadır (Ranbar, 2000: p. 68). Fakat 1980’lerin ortalarından itibaren yani Irak-İran savaşının ortasında, ulus merkezli söylem, yerini yavaş yavaş iç sorunların etkisi altında ve uluslararası baskı ile birlikte, toprak bütünlüğünü savunmaya ve Şîa Ümmetini korumaya bırakmıştır (Azgandi, 1999: p. 1042).

2.2.1.2. İran-İrak Savaş Yılları Dış Politika Söyleminin Analizi

Savaş sırasında dış politika söylemi iki yönlü bir yaklaşımı içermektedir. Birincisi İran’ın kendisini İslam’ın merkezi olarak tanıtmak ve bunu bir sembol

haline getirmektedir. Bu, İran'ın kendisini İslamın merkezi sayarak diğer İslam ülkeleriyle bir çatışma haline dönüştürmektedir. İkincisi ise Humeyni'nin karizmatik karakteridir. Bu iki yönle birlikte İran'da İslamcılar öne çıkmış ve siyasette yükselmişlerdir. Ayrıca bu faktörler İran'ın dış politikasında da belirleyici olmuştur (Sultanî, 2008: p. 137).

Dönemin dış politikası, savaş atmosferinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Başka bir deyişle, bu savaş büyük ölçüde İran dış politikasını yeniden inşa etmiştir. Bu inşa ideal ve efsanevî söylem üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla bu dönemde İran'ın dış politikasına bakıldığında birçok boşluklar görülmektedir. Gerçeklik alanı ile söylem alanı arasında ayrılmaz bir mesafe meydana gelmiştir ve bu nedenle bu söylemler bir teori yerine mitolojik bir kullanıma dönüşmüştür. Öyle ki, mitolojik âlem, öznelere tarafından inşa edilir ve mevcut yapının yerini alır ve kendisini baskın yapısal söylemin mantıksal ikamesi olarak sunar ve karşılığında bir tür ideal alanı temsil eder. Savaş bir bakıma İran İslam Cumhuriyeti'nin siyasi yapısının devrimci sosyal alan ile dış politikanın söylem alanı arasındaki bu ayrımı artırmaktadır. Diğer bir ifade ile savaş, mitojik söylemin güçlenmesinde mantıksal bir araç olmaktadır (Ebrahimi, 2010: p. 68). İran-İrak savaşı, İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasındaki söylemini analiz etmek açısından önemli olmuştur. Bir yandan Humeynî'nin egemen söylemine rağmen, savaş, iki Müslüman devlet arasında gerçekleştiği için Müslümanlar arasında bir ötekileştirme işlevini görmüştür. Zira dinî liderlerin ve politikacıların söylemleri neticesinde toplum çeşitli fikirlere kanalize edilebilmektedir (Sarmadî and Azgandî, 2016: p. 4).

İran ve Irak arasındaki savaş hali, Batı ve Arap ülkelerinin Irak'a olan yardımıyla İran'ın dış politikasını da bir bakıma uzlaşmacı bir yapıya dönüştürmüştür. İran bu savaş döneminde Batının ve Arap âlemin baskıları neticesinde iç ve dış siyasette anti Batı söylemine ihtiyaç duymuştur. Bu söylemler uzlaşmacı olmayan dış politikanın şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (İbrahimî, 2010: p. 70).

Bu, dış politikada görmezden gelinmesi imkânsız bir dönüşümdür. Bu dönemde (1980–1988), savaş ve dış politika arasında sürekli bir diyaloga tanık olunmaktadır. Bunlar, savaş sırasında İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının önemli göstergeleridir (Firûzabâdî, 2008: p. 165–167). Savaş sırasında İran İslam

Cumhuriyeti'nin dış politikasında kullanılmış olan söylemler ve retorikler dış politika kimliğinin Batılı olmayan bir politika tarzında devam ettiğini göstermektedir. Bu da ABD ve Sovyetler Birliği'nin politikalarının emperyalist bir söylem üzerinden yürüdüğünü ifade ederek ortaya konulmaktadır. İran'ın, ABD ve Sovyetler Birliği'ni emperyalist olarak tanımlaması, kendi toplumunda farklı gurpları da anti-Batıcı söylem etrafında bir araya getirme işlevini görmüştür. Bu politika, yani Batı-emperyalist söylemler ve halkın dış dünyaya karşı izolasyonunu artırıcı ifadeler, radyo, televizyon ve basın gibi kurumların eliyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bir bakıma söz konusu kurumlar da bu devrimci söylemler çerçevesinde yeniden inşa edilmiştir. Dolayısıyla bu kurumlar tek bir kimlik üzerinden ve tek bir karakter üzerinden hareket eder bir vaziyet almışlardır. Söylemlerin kimliği, öznelere tanımlanmasıyla güçlendirilmiştir ve öznelere kimliği, söylemler aracılığıyla kendilerine verilen özne konumlarından etkilenmiştir (Sultanî, 2008: p. 110–111).

İran, Irak'la yapılan savaşı sadece Irak'la sınırlı görmemiştir. Bu savaşı emperyalistlerin İran'a olan savışı, diğer bir ifadeyle emperyalistlerin inkılabı karşı yapmış olduğu bir savaş olarak okumuştur. Bu durum İran'ın savaş sırasında dış politikasının bu doğrultuda şekillenmesine yol açmıştır. Dolayısıyla İran dış politikası ne Doğu ne de Batı bloğuna bağlı kalma, devrimi ihraç etme, kurtuluş hareketlerine destek verme gibi politikalara yönelince, bu bazı Arap ülkeleri arasında bir kirize neden olmuştur. Öte yandan sekiz yıllık ideolojik savaş gerçek sınırlarını aşmıştır ve İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikası bağlamında meselelere gerçekçi bir bakış açısı getirmiştir. Sonuç olarak, savaş sonrası atmosferdeki dış politika söyleminin, bölgesel ve uluslararası düzenin yeni koşullarına uygun olarak bir revizyonunun gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bu bağlamda savaşın sona ermesi, tüm bu göstergelerin sona ermesi ve İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında söylem değişikliği için zemin sağlanması anlamına gelmektedir (Sarmadî and Azgandi, 2016: p. 5).

2.2.2. Haşimi Rafsancaî Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın Dış Politikası

Mayıs 1989 tarihinde “Yapıcı Hükümet” olarak adlandırılan Haşimî Rafsancaî İran İslam Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Haşimi Rafsancaî döneminde inkılap ve devrimci bakış açısının iç ve dış bağlamda söylem türü ve siyasi yapısı üzerinde

önemli bir etkisi olmuştur. Humeyni'nin ölümü, iki kutuplu sistemin çöküşü ve bir yandan liberal gelişimin uluslararası baskısı ve İran-İrak savaşın yol açtığı ekonomik, politik, kültürel tahribat, nüfusun ve kentsel büyümenin artırması, vb. sorunların önlenmesi için farklı bir politikaya ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir (Muslinejad, 2005b: p. 184–189). Dolayısıyla Rafsancanî bu bağlamda Başbakanlık sistemi yerine Cumhurbaşkanlığı sistemi, ekonominin yeniden yapılanması ve modernizasyonu, hükümet kabinesinde farklı gruplara yer verilmesi gibi birçok konuda politika değişikliğine gitmiştir (Safirî, 1999: p. 135–137).

Bu dönemde savaş sonrası hükümet, yerel ve uluslararası faktörlerin bir sonucu olarak, sağcı bir yönelime, geleneksel ve modern iki büyük akımın bir kombinasyonuna sahip olmuştur. Cumhurbaşkanının pragmatik politikasının ardından, bu iki sağcı akıma ek olarak, bu hükümete devrimin ilk on yılına göre bir dizi geleneksel sol kanatlı akımlar destek olmuştur. Bu yeni iktidar bloğu, özellikle modern akıma, kapitalist, bürokratik ve teknokratik eğilimlere sahiptir ve serbest piyasa ekonomisini desteklemiştir. Bunlar bir düzenleme ve özelleştirme politikası izlemiştir ve yapıcı sloganını ön plana çıkartmıştır (Musli Najad, 2005b: p. 185–186).

Rafsancanî döneminde Sovyetler Birliği'nin ve iki kutuplu sistemin çöküşü çok önemli küresel ve bölgesel sonuçlara neden olmuştur. Bu olaylar İran'ın güvenlik ortamını, jeopolitik ve jeo-stratejik konumunu değiştirmiştir. Dolayısıyla da İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında değişiklikler gerçekleşmiştir. İran'ın kuzey ve doğu bölgesinde İran için hem fırsatlar ve hem de tehditler ortaya çıkmıştır. Sovyet Birliği'nin dağılmasının ardından Kafkaslar ve Orta Asya'da bağımsızlıklarını kazanan yeni cumhuriyetlerin oluşumu ve İran-İrak savaşı sonrasında Orta Doğuda barış ortamının sağlanması çalışmaları birçok fırsatlar barındırırken aynı zamanda birçok sorumlulukları da ihitiva etmekteydi (Vayizi, 2008: p. 22–24). Bu nedenle, iki kutuplu sistemden kaynaklanan dengeleme diplomasisinin sürdürülmesi mümkün görünmemekteydi. Bu durum, İran'ın dış politikasının daha yapısal dönüşümlere evrilmesine sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak, İran İslam Cumhuriyeti hükümeti ABD'yi Rusya ile dengeleme, Avrupa ile daha yakın ilişkiler kurma, kuzey ve güneydeki bölgesel ilişkileri genişletme ve Körfez İşbirliği Konseyi

ile ilişkileri yoğunlaştırma ve genişletme stratejisini benimsemiştir (Firûzabâdî, 2009: p. 394–397).

Dehkanî Firûzabâdî'ye göre yapıcı kabinenin dış politikası, ılımlı ve muhafazakâr bir devrimci ve elbette revizyonist taahhüdü desteklemesine dayanan “reformist bağlılık” olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle, başlangıçta uzun vadede köklü bir değişikliğe yol açabilmek için dünyada yerleşik uluslararası durumu ve düzeni yavaş yavaş ve yeniden şekillendirme gayreti güdülmüştür. Bu nedenle, mevcut durumun eleştirilmesi, mevcut uluslararası sistemin tamamen reddedilmesi anlama gelmemektedir. Bu sebeple dünya güçlerine, anti-hegemonyaya bağlı olmamak, dış politika alanında bağımsızlık ve hareket özgürlüğü elde etmek mevcut uluslararası sistemden kopuş anlamına gelmemektedir. Bu dönemde, uluslararası reformist yaklaşıma ek olarak, özellikle ekonomik alanda, uluslararası ve bölgesel iş birliğinde aktif diplomasi gerçekleşmiştir (Firûzabâdî, 2009: p. 397–399).

2.2.2.1. Ulusal Gücün Oranı ve Ulus Ötesi Sorumluluklar, İnkılap Sisteminin Güçlendirilmesi

Gerçekçilik söylemi, İslam Devrimi'nin ulus ötesi hedeflerine ve ideallerine inanmakla birlikte onların peşindeki çabaları, ulusal güç ve ulusal çıkarlarla orantılı olarak tanımlanmıştır. Bu sorumlulukların mevcut uluslararası durumda yerine getirilmesi aslında sadece kurallara uyma ve kademeli olma temelinde mümkündür. İç istikrar, ulusal çıkarların ve güvenliğin gerçekleştirilmesi ve İslam Cumhuriyeti'nin ayakta kalmasına bir öncelik olmuştur (Firûzabâdî, 2009, p. 400–401). Bu yolla, İran ulusuna hizmet etmenin öncelikli görevi gerçekleştirilecek ve ulus ötesi idealler, özellikle devrim ihracı, başarılı bir İslam ülkesi örneği ve modelinin sunumu ile geliştirilecektir. Öte yandan, Haşimî Rafsancanî'nin görüşüne göre, bu modellemenin başarısı, içerde elde edilen ekonomik, bilimsel, teknik ve teknolojik bağımsızlığı gerektirmektedir. Bu nedenle, yapıcı hükümet olarak ifade edilen Rafsancanî'nin hükümetinin dış politikası daha çok fırsatları sağlıklı bir şekilde kullanma üzerine inşa edilmiştir. Yani, ulus ötesi hedeflerin elde edilmesi mevcut durumun iyileştirilmesi, uluslararası güçlerle olumlu ilişkilerin kurulması ve siyasî koşulların göz önünde tutulmasıyla, küresel bir reformla gerçekleştirilebilecektir (Ahmadi Tabatabâî and Parvaneh, 2011: p. 170).

2.2.2.2. Ekonomi Diplomasisi ve Dışa Dönük Etkileşim

Ulusal güvenliğin kurulması, ulusal çıkarların korunması ve ulus ötesi sorumlulukların başarılı bir şekilde takip edilmesi, ekonomik kalkınmayla ilişkili olduğundan İran, diplomasisinin ana eksenini ekonomik çerçevede belirlemiştir. Bu nedenle, yabancı ve uluslararası kaynakların, sermayenin ve fırsatların optimum kullanımı için zemin oluşturmak amacıyla, gelişimsel ve dışa dönük bir dış politika gerçekleştirilmiştir (Firuzabâdî, 2009: p. 404–403).

Bu modeldeki diplomasi dışa dönük, etkileşimli ve çatışmacı diplomasiden farklıdır. Çünkü bu diplomasi uluslararası fırsatları kullanırken, kabullenmeyi koşulsuz taahhüt etmektedir. Tecrit, pasiftir ve uluslararası olaylar üzerinde olumlu bir etki yaratma ve bunları ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillendirme potansiyeline sahip değildir. Etkileşimli politika hem tecritizmi hem de bağımsızlığı politik olarak içermektedir (Musevî, 2008: p. 85).

2.2.2.3. Gerginliği Azaltma ve Güven Oluşturma Politikası

Haşimî Rafsancanî döneminde İran'ın dış politikası uluslararası çoğulculuğu kabul ederek çatışma modeli yerine, karşılıklı saygı, evrensel katılım, eşit ilkeler, ideolojik farklılıklar, değerler ve çıkarlar gibi gerçekleri benimseme yoluna gitmiştir. Bu bağlamda İran, gerginliklerin azaltılması adına Avrupa ve Basra Körfezi Konseyi gibi ülkelerle ilişkilerinde normalleşme ve güven artırma politikalarını izlemiştir. ABD ile ikili taraflar arasında eleştirel diyalog yoluyla gerginliğin azaltılması politikası çok sık uygulanmaya başlanmıştır. Bu politika bazı durumlarda istenen sonuçları elde etmede başarılı olurken bazı durumlarda başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Firuzabâdî, 2009: p. 403–404).

Rafsancanî'nin kurmuş olduğu yapıcı hükümetin ve ondan sonra gelen hükümetin bir sonraki hükümetin karar vericileri ve politikacılarına bakıldığında, ABD dâhil olmak üzere bazı süper güçlerin diplomalarını eleştirdikleri görülmektedir. Bu eleştiriler İran'ın izlediği dış politikada bir meşruiyet sağlamıştır. İran bu politikası ile bölgesel ve uluslararası düzeylerde tecritten çıkma fırsatı yakalamıştır (Velayetî vd, 1985: p. 69, İftiharî, 2009: p. 23).

İrak-Kuveyt savaşında, İran'ın dış politika manifestosu, Yüksek Ulusal Güvenlik ve Liderlik Konseyi ile mutabık tarafsız bir tutum sergilemektedir. Her ne kadar radikal devrimcilerin bir kısmı bu alınan karara karşı çıkmışsa da Haşimî Rafsancanî bu tarafsız tutumun nedeninin gerginliklerin azaltılması politikasının olduğunu ortaya koymuştur (Sefîrî, 1999: p. 149–152).

2.2.2.4. Çok Taraflılık ve Bölgeselcilik

İran'ın yapıcı hükümeti, uluslararası ve İslamî örgütlerle aktif etkileşim şeklinde kendi dış politikasını izlemiştir. Bu etkileşim, bir yandan ekonomik kalkınma ve özellikle de diğer komşuları ile kalıcı barışa ulaşmanın temelini amaçlamıştır. Aynı zamanda ABD ve İsrail politikalarının diplomatik eleştirisi, ezilmiş ve cihatçı Müslüman gruplarını desteklenmesi ve savunulması dâhil olmak üzere küresel konularda uluslararası statü ve rolünü güçlendirmeye çalışmıştır (Firûzabâdî, 2009, p. 423–426).

İslam ülkeleri arasında İslam Cumhuriyeti'nin statüsünün desteklenmesi, İran'ın dış politikasının hedefleri arasında yer almaktadır. İslam Birliği aktif rol oynaması için Filistin konusunu savunarak kendi yerini bu örgütte güçlendirmeye çaba göstermiştir. Bu doğrultuda ekonomik imkânlarını kullanarak daha aktif politika izlemiştir. Aynı şekilde İslam Konferansı Örgütü'nde bulunan ülkeler ile ilişkilerini daha aktif hale getirmek için birçok girişimde bulunmuştur. Ayrıca, Güneyde bulunan ülkeler arasında, özellikle ekonomik hedefler doğrultusunda daha kuvvetli işbirliğinin geliştirilmesi temel yaklaşımlar arasında yer almaktadır (Nebevî, 2003: p. 167).

Haşimî Rafsancanî döneminde İran dış politikasında çeşitli alanlarda bölgeselcilik politikası izlenmiştir. Pers Körfez bölge ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine çaba gösterilmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle bu ülkelerin ABD ile arasındaki güvenlik bağları, bu politikayı sekteye uğratmıştır (Sultanî and Ehtiyârî Amîrî, 2010: p. 202). Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde yeni devletler ve siyasi sistemler kurulmuştur. Bu durum İran için çok önemli jeo-stratejik ve jeo-ekonomik etkilere ve yansımalara sahip olmuştur (Berzigâr, 2009: p. 36). İran'ın etrafında gerçekleşen bütün bu siyasi değişiklikler İran'ı yeni jeopolitik sistemin ve bölgedeki

güvenlik, ekonomik düzenin merkezine yerleştirmiştir. İran, yapıcı hükümet, siyasi güç ve ekonomik etki kazanması için teknolojik ve ekonomik kalkınmaya dönük bir politika izleme girişiminde bulunmuştur. ABD ve İsrail de dâhil olmak üzere bölgeler arası rakiplerin getirdiği kısıtlamaları etkisiz hale getirmek için adı geçen bölgelerdeki güç boşluğunu doldurmak ve kendi diplomasi yerini güçlendirmek için krizlerde aktif politika oynayarak fırsatı değerlendirmeye çalışmıştır. Bu nedenle İran bölgesel iş birliği konusunda kendi pozisyonu ve inkılap rejimi güçlenmesi için Dağlık Karabağ krizi ve Tacikistan iç savaşındaki sahasında olan muhalif gruplara her tür destek vererek aktif bir politika izlemiştir (Bakhrullo, 2016: p. 34).

2.2.2.5. Ulusal Güvenlik

Küreselleşme konusu, iki kutuplu sistemin çöküşü ve ABD'nin tek süper güç olarak çıkması, Kafkasya ve Orta Asya'da yeni düzenlemelerin oluşturulması ve Pers Körfezi'ndeki gelişmeler İran'ın dış politikasındaki en önemli konular arasında yer almaktadır. Bu durumda İran'ın ulusal güvenliğini şu ilkelere dayandırdığı görülmektedir: Küresel devrime karşı iç güçlenmenin önceliği, ulusal güvenlikte askeri tutum ve donanımın sınırlı payı, yumuşak boyutların aşılması, dış savunma politikası ile bağlantılı olarak aktif savunmada caydırıcılık politikasının izlenilmesi (Buchta, 2000: p. 22–23). Bu bağlamda İran, nükleer programını inkılaptan sonra yeniden gündemine almıştır. Ulusal güvenlik söylemindeki bu değişim, İran'ın dışa dönüklükten içe, ideolojik bir yaklaşımdan gerçekçiliğe ve ümmet anlayışından ulusal merkezli bir yaklaşıma evrilmiştir (Niyakuî and Ecazî, 2015: p. 187–189).

2.2.3. Said Muhammed Hatemî Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın Dış Politikası

Devrimin üçüncü on yılı, 27 Mayıs 1997 yılında Said Muhammed Hatemî'nin Cumhurbaşkanlığı seçimindeki zaferi, çok taraflılık, kültür ve ulusların eşitliği, bölgesel ve uluslararası etkileşimlere dayanan politik söylemde bir tür değişiklikle başlamıştır. Bu söylem, iç cephede sivil toplumun güçlendirilmesini, dış cephede ise krizleri azaltma politikasını izlemiştir. İran, bu dönemde dış politikasındaki ekonomi merkezli politikasını siyasi gelişmelere bağlı temel politikayla değiştirmiştir. Bu dönemde dış politika, dünyanın diğer ülkeleriyle caydırıcı bir yaklaşım benimsemek amacıyla yeni bir aşamaya girmiştir (The Washington Institute for Near East Policy, 01.10.1998).

Hatemî'nin dış politikası genel olarak üç ilkeye dayanmaktadır (Debirzâde, 2006: p. 245): a) haysiyet, bilgelik ve uygunluk ilkesi, b) krizi azaltma politikası c) medeniyetler diyalogu (The Guardian 19.09.2013). Bu üç ilke dış politikanın genel belirleyici ilkeleri olmuştur.

İran'ın Hatemî'den önceki dış politika yaklaşımı şeref, hikmet ve menfaat ilkesi çerçevesinden oluşmaktaydı. Hatemî döneminde ise İran'ın dış politikası güven biriktirmeye ve geçmişten biriken yanlış anlamaları ortadan kaldırmaya dönüktü (Azgandi, 1999: p.43).

Hatemî, uluslararası ilişkilerdeki güç kullanma yöntemini ortadan kaldırmış, bunun yerine tehditlere karşı adalet, eşitlik ve uyanık olma ilkesini yerleştirmiştir. Bu nedenle, karşılıklı saygı ve ortak çıkarlara dayanarak dünyanın tüm ulusları ve ülkeleri ile ilişkilerin genişletilmesi, herhangi bir tahakkümün reddedilmesi, uluslararası hukukun kurumsallaşmasının vurgulanması, İslam ülkeleri arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi bu dönemin dış politikasının temel hedefleri arasında sayılmaktadır (Tacik, 2004: p. 101).

Hatemî'nin krizi azaltma politikasındaki hedefleri şunlardan ibarettir: a) Zorlama yetkisinin reddedilmesi b) İşbirliğinin geliştirilmesi c) İslam dünyasının ve özellikle bölgenin iş birliği yapmasının sağlanması d) Bölgede yabancıların

varlığının gerekliliğinin azaltılması (Ramazanî, 1998: p. 183–185). Siyasî ve kültürel hedefler de şu eksenlerde özetlenebilmektedir: a) Aktif bir mantık politikasının takip edilmesi ve Pers Körfezi bölgesinde istikrar yaratmaya çalışılması b) Avrupa ülkeleriyle ilişkilerin genişletilmesi ve diğer dünya ülkeleriyle ikili ilişkilerin barışçıl, yapıcı, özgürlükçü ve demokrasi ilkeleri çerçevesinde ele alınması (Hunter, 2010: p. 77). Nitekim dinî bir demokraside katılımcı bir kültürü teşvik etmek, İranlılar bu dönemdeki bir sloganıydı c) Kültürel hoşgörü, yasallık, bireysel hak ve özgürlüklere saygı ve siyasi sistemin kabul edilebilirliği ve meşruiyetin benimsenmesi. İran'ın dış siyasetinde bütün bu güven artırıcı politikalar, başka ülkeler tarafından da olumlu karşılanmış ve kabul görmüştür (Camea-i Haberi Tahlili Alif, 22.09.2019: no: 3980631194).

Bu dönemde Birleşmiş Milletler içindeki uluslararası çok taraflılık politikası göz önünde bulundurulmuştur. Güven inşası ile yabancı sermayenin ülkeye çekilmesi düşünülmüştür. Uluslararası sivil toplumlara yapılan vurguya paralel olarak, kamu diplomasisi de aranmıştır. Uluslararası sisteme gerçekçi yaklaşım nedeniyle, ideolojik çatışmalardan kaçınma ve barış içinde bir arada yaşam gündeme gelmiştir. Avrupa ilişkilerindeki yapıcı diyalog, 1997 yılından sonra eleştirel olanın yerini almıştır ve Avrupa Birliği'ni İran'ın petrol endüstrisine yatırım yapmaya teşvik etmiştir (Dereli, 2010: p. 122). Bu dönemde, İran dış politikasında güvenliği zedeleyecek konulardan mümkün olduğunca uzak durulmaya çalışılmıştır. Göreceli ve müzakere edilen egemenlik; toplam ve mutlak egemenliğin yerini almıştır ve Birleşmiş Milletler içinde çok taraflı dış politika ile aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi'nde daimî bir sandalye kurulmasını önerecek şekilde idealler ve gerçekler arasındaki dış politika bağı kurmaya çaba göstermiştir (Tahkikî, 2009: p. 149–125).

2.2.3.1. Hatemî Döneminde İslam Cumhuriyeti'nin Dış Politikasındaki Kazanımlar

Said Muhammed Hatemî, Cumhurbaşkanlığı döneminde İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikası, aktif, kapsayıcı sorun giderme ve iç reformlar yaklaşımını göz önünde bulundurarak İran İslam Cumhuriyeti için sivil toplum kurulmasını sağlamıştır. Krizi azaltma politikası ışığında İran İslam Cumhuriyeti, siyasi, ekonomik, kültürel ve güvenlik dâhil olmak üzere uluslararası arena ve çevrelerde etkin konumunu artırmıştır. İran, Hatemî'nin bu yeni diplomasisi

sayesinde, uyumsuzluk ve yanlış anlama katmanlarını birbiri ardına kaldırmış ve İran ile bazı komşu ülkeler arasındaki karanlık ilişkiler atmosferini açık ve güvenilir bir zemine çekmiştir (www.mideasti.org). Diplomaside kullanılan yeni fikirler ve tutumlar, bölgesel ve uluslararası aktörün farklı spektrumlarına ve taraflarına yönelik pazarlık gücünü, etkileşimini ve esnekliğini artırmıştır. Yine Hatemî döneminde Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO), Hazar Denizi, İslam Konferansı Örgütü vb. mekanizmalar çerçevesinde iş birliği kurulmuş ve bölgeler arası ilişkiler daha da güçlendirilmiş ve geliştirilmiştir (Amuzegar, 1998: p.7).

2.2.3.2. Bölgesel ve Uluslararası Aktörlerle İş Birliği

Dış politika bu dönemde gerginlikleri azaltma, yabancı taraflarla ilişkiler ve iş birliği kurma politikasının güçlendirilmesi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu dönemde bölgesel ve uluslararası ülkelerin İranla tek tek ilişkilerine baktığımızda bu ilişkileri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Basra Körfezi İşbirliği Konseyi: Bu konseyin oluşturulmasındaki temel saik İran'ın devrim ihracı faaliyetlerine dayanmaktadır. Hatemî, bu Konseyle olan ilişkilerini düzeltmek ve aradaki güvensizliği kaldırma çabasına girmiş ve bu Konseyle üst düzey toplantılar düzenlemeye çalışmıştır. Bu çerçevede Suudi Arabistan ile güvenlik iş birliği anlaşması ve mutabakat zaptı imzalanmıştır. Kuveyt, Bahreyn, Katar ve Umman ile teknik komiteler ve ortak sahil güvenlik teşkilatı oluşturulmuştur (Buchta, 2000: p. 130–133).

Türkiye: İran, PKK'yı bir terörist olarak bildirmiş ve bu konuda iki ülke arasındaki istihbarat iş birliği derinleştirilmiştir. Yine 2003'ten itibaren İran gazının Türkiye'ye ihracatı başlamış ve iki ülke karşılık yatırım hamlelerini başlatmıştır (Yurdakurban, 2007: p. 44–45).

Japonya: Hatemî öncesi İran ve Japonya arasındaki ilişkiler çok ileri düzeyde değildi ancak bu dönemde ilişkiler daha üst düzeye çıkartılmaya çalışılmıştır. İki ülke arasındaki ticarî hacim bu dönemde 20 milyar dolar seviyelerine çıkartılmıştır. İran, Japonya ile enerji alanında daha yakın işbirliği içine girmiş ve petrol sahasının işletilmesi için bir sözleşme imzalamıştır. Böylece yapılan ikili anlaşmalarla İran, Japonya'ya ham petrol ihracını artırmıştır (Muñniddin vd, 2009: p. 212).

Çin: Çin'in bu dönemde İrandaki yatırımları 300 milyon dolardan 7 milyar dolara yükselmiştir. İki devlet arasında 25 yıl sürecek 75 milyar dolar değerinde gaz ihracatı için mutabakat zaptı imzalanmıştır. Ve yine Çin ile İran'da dört metro hattının inşa edilmesi için anlaşma gerçekleştirilmiştir (Muñiddin vd, 2009: p. 112–113).

Hindistan: Hindistan yılda 5 milyon ton LNG gazı almak için İranla bu dönemde anlaşmıştır. Ayrıca İran ile Hindistan İran'da 3 petrokimya birimi inşaatı yapılması için mutabakat imzalamışlardır (Tuhidi, 2008: p. 158–159).

İngiltere: İran, yirmi yıl çok aktif olmayan İngiltere büyükelçiliğini daha aktif hale getirmiş ve bu konuda ilişkiler geliştirilmiştir. İran, terörist olarak gördüğü Halk Mücahitleri Örgütünün de İngiliz hükümeti tarafından terörist bir grup olarak tanınmasını istemiş ve İngiltere de bu örgütü İran ile ilişkilerin artırılması adına terör örgütü listesine eklemiştir (Samanayi Naşriyeî İlmî İran, 12.08.2020).

Fransa: İki ülke yetkilileri arasındaki toplantı düzeyi artırılmıştır. Siri, Güney Pars ve Bilal sözleşmeleri de dâhil olmak üzere petrol ve gaz alanında büyük sözleşmeler yapılmıştır (Paygahi İtilâ Rasani Tahasusî Nur (Noormags), 2020: no: 1186930).

Almanya: İran ve Almanya arası siyasi ilişkiler daha üst seviyeye çıkartılmıştır. Ayrıca ekonomik ve diğer alanlarda ilişkiler güçlendirilmiştir. Karşılıklı yatırımın desteklemesi için teşvik anlaşmaları imzalanmıştır (Samanayi Naşriyeî İlmî İran, 12.08.2020).

İtalya: İki ülke arasındaki yatırım hacmi 4 milyar avroya çıkmıştır. Ortak Ekonomi Komisyon'u kurulmuş ve kapsamlı bir ortak protokol imzalanmıştır. Enerji ve petrol alanında büyük ve uzun vadeli sözleşmeler yapılmıştır (Muñiddin vd, 2009: p. 112–113).

Hatemî dönemi İran dış politikasına baktığımızda netice olarak şunu ifade edebiliriz ki, bölgede uzun süredir devam eden Arap-İsrail krizi, Afganistan ve Dağlık Karabağ sorunlarının varlığı, yabancı güçlerin müdahalesine zemin hazırlamış ve bu, ulusların yakınlığı ve etkili iş birliğinin önünde ciddi bir engel olmuştur. Buna göre, yeni dönemde dış politika aygıtının en önemli yönelimlerinden

biri, bölgedeki ülkelerin ortak çıkarları çerçevesinde, bölgedeki ve dünyadaki istikrar ve barışa yardımcı olmak amacıyla bu krizleri daha çabuk çözmeye çalışmış olmuştur.

2.2.4. Mahmut Ahmedinejad'ın Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın Dış Politikası

Mahmut Ahmedinejad'ın 2005 Cumhurbaşkanlığı seçimindeki zaferi, yolsuzlukla mücadele, adalet, içerideki işlerin bilimsel yönetimini kurma, nükleer konuda kararlılık ve uyumsuzluk gibi sloganlar vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Ahmedinejad'ın, İran'ın dış politikasının yönünü değiştirmede büyük etkisi olmuştur (Behistani, 2012: p. 233).

Ahmedinejad'ın hükümeti, İslam Devrimi söylemine dönme ve köktenci dinî görüşün üstünlüğünü ele alma, devrimi dışa aktarma, tahakkümü reddetme, ülkenin toprak bütünlüğünü koruma ve ezilenleri destekleme ilkesi gibi konuları öne çıkartmıştır (Ahundî, 2012: p. 131–133). Bu nedenle, İran'ın dış politikasında hem hedefler, idealler hem de söylem alanları açısından uygulamada temel yenilik ve değişim gerçekleşmiştir. Bir bakıma, her iki alanda da mübareze ve saldırgan yaklaşımların bu dönemde İran'ın dış politikasına hâkim olduğu söylenebilmektedir.

Ahmedinejad'ın ulusal devlete bakış açısı ağırlık olarak Şîa inancı çerçevesinde şekilleniyordu. Yani temel bakış açısı dinî ve İslamî bir yapıya sahiptir. Başka bir deyişle, ulusal çıkarlar ve hedefler, İslamî değerler, idealler, ilkeler ve İslam Devrimi çerçevesinde tanımlanmaktaydı (Eivazi, 2008: p. 209–210).

2.2.4.1. Dış Politikada İdealist Yaklaşım

Ahmedinejad İran'ın altıncı Cumhurbaşkanı olarak seçildikten sonra, idealist ve devrimci ifadelerin bazıları diğer ülkeler için İran'ın üzerinde yeni siyasi ve ekonomik baskıların artırılmasında bir bahane olmuştur.

Dinî liderin devrim, inkılapçı ve dinî söylemlere doğrudan vurgusuna rağmen, aynı zamanda Cumhurbaşkanı tarafından da bu söylemleri devam ettirerek bir kez daha popülist veya kökten dinci İran siyasetine geri dönüldüğü düşüncesi uluslararası siyasette hâkim olmaya başlamıştır. Oysa Ahmedinejad'a göre İran İslam Cumhuriyeti mevcut dünya düzeninde devrim yaratmaya çalışacaktır.

Ahmedinejad Temmuz 2005'teki ilk basın konferansında uluslararası ortamda olumsuz bir atmosfer yaratmıştır. Uluslararası Kriz Gruplarına göre, bu seçim sonucunda İran'ın siyasi geleceği ve Batı ile ilişkileri “karanlık” hale gelmiştir (Muctehidzâde, 2004: p. 222–224). Bazı ülkeler tarafından, Ahmedinejad'ın idealist yaklaşımının, dinî hükümetin politikalarıyla aynı paralelde ve baskıcı olacağı düşünülmektedir. Ahmedinejad'ın bu siyaset anlayışı Irak'ta, Lübnan'da, Filistin'de ve diğer bazı bölgelerdeki Şîa grupları etkilemiş ve onların daha gergin ve sert politika izlemelerine neden olmuştur. Belki de Ahmedinejad'ın ortaya koyduğu bu siyaset, Orta Doğu'daki insanların güvenliğini, refahını, haklarını, bölgedeki hükümet düzeninin istikrarını ve demokratik hareketlerini tehlikeye sokmaktadır (Utaki Haber 24, 22.09.2005: no:16893). Şunu ifade etmek gerekir ki uluslararası ilişkilerde, hükümetlerin dış politikası ulusal çıkarların menfaatine göre düzenlenmektedir. Aksi takdirde hükümetlerin idealist davranışları dış politikalarında geleceği belirsiz bir algıya neden olacak ve ulusal istekleri zan altında kalacaktır (Alexander and Hoenig, 2008: p. 9).

2.2.4.2. Dış Politikada Adalet Mihveri

Ahmedinejad'ın hükümeti, adalet odaklı köktencilik söyleminden türetilen dış etkileşimlerin düzenlenmesinde çeşitli temel ilkelere vurgu yapmıştır. Bu hükümet tarafından arzu edilen şey, uluslararası sistemin değişmesidir. Yani dünyadaki adalet ve maneviyatın artması, ekonomik anlamda ilerlemiş olan ülkelerin diğer ülkelerle arasındaki mesafenin kapanmasının gerekli olduğunu ve bunların yapılmadığı sürece dünyada barış ve huzurun gelmeyeceğini ifade etmektedir (Utaki Haber 24, 22.09.2005: no:16893). Yoksul ve zengin ülkeler arasındaki uçurumun azalması, uluslararası ilişkilerde tahakküm ve baskı sisteminin ortadan kaldırılması, ülkelerin birbirleriyle ilişkilerinde adaletli olması ve bölgesel uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi gerekmektedir (Mevlana and Mohammadi, 2008: p. 138–139). Ahmedinejad'ın Aralık 2007'deki konuşmasında söylediği gibi, “Bugün dünyanın adalete her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardır” (Ahmedinejad, 2005: no: 337975). Diğer yandan Ahmedinejad'ın Şîa siyasî anlayışına göre, İmam Mehdi'nin gelmesi için mevcut zulümlere karşı mücadele edilmesi gerekmektedir. Ancak Zachary Keck'e göre İran'ın önde gelen liderleri tarafından yaygın olarak kullanılan bu propaganda aslında İran toplumunda dinî inancı güçlendirmeyi ve siyasî dinî

yapıyı desteklemeyi, rakipleri itibarsızlaştırmayı ve İslam Cumhuriyeti için içsel bir meydan okumayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Keck, 2011).

Adalet odaklı söylem biçiminde, İslami hareketler ve gruplar için açık manevî ve diplomatik destekler, Ahmedinejad'ın döneminde adil İslam hükümetinin eylem modelini tanıtmak için kullanılan başka bir araç olmuştur (Firûzabâdî, 2009: p. 171). İsrail ile Lübnan arasında gerçekleşen 33 gün süren çatışmada, İran İslam Cumhuriyeti, Hizbullah hareketini güçlü ve ciddi bir şekilde desteklemiştir. Benzer şekilde Filistin-İsrail arasında Gazze'de gerçekleşen 22 günlük çatışmada Filistin İslami Hareketi'ne (Hamas'a) destekte bulunmuştur. Çünkü bunları haksız bir savaş olarak görmüştür (Firuzâbâdî and Radfar, 2009: p. 138). Aynı zamanda, bazıları İran'ın ABD ve Avrupa ile kendi içişleri ve İslam dünyası hakkındaki olumsuz değerlendirmesine dayanarak, bölgesel ve uluslararası konumda yeni bir gösterge olarak adalet kavramını teşvik etmek için yeni bir sosyal strateji oluşturulduğunu savunmuştur. Ahmedinejad'ın ifadelerinin nicel ve nitel analizi bu iddiayı doğrulamak için yeterlidir (Noori, 2012: p. 149).

2.2.4.3. Devrim İhracı Doktrini

İslami devrimi ihraç etme kavramı, başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası örgütler ve bütün ülkelerin düzenin değişmesi hakkına sahip olması anlamında kullanılmaktadır (Haberguzarî Tabnak, 26.09.2012: no: 275042). İran inkılabının ihraç ilkelerinden bir diğer ilke ise Müslüman ülkelerde başta Arap ülkeler de dâhil olmak üzere devrim yolu ile bu ülkelerde İslami sisteme geçilmesini sağlamaktır (İmam Khomeini Relief Foundation, 11.06.2020). Bu durumun gerçekleşmesi için dinî gruplara gereken maddî ve manevî destek vermesi gerekmektedir. Hattı Müslüman olmayan ve Amerika egemenliğine karşı olan ülkeler ile de yakın iş birliği içerisinde olmak gerekmektedir (Hümeyni, 2008: p. 157–158). Ahmedinejad'ın kurduğu hükümetin önemli yaklaşımlarından biri de 1979 İslam Devriminin ruhunu yakalamak için devrim idealinin ilkelerine dönmektir.

Ahmedinejad, bu dönemde Venezuela ve Bolivya gibi Latin Amerika ülkeleri ve fakir Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmiştir. Böylece, bu dönemde İran, bölgenin ve dünyanın kamuoyuna yatırım yapmaya çalışmış ve ABD'nin egemenlik politikalarına karşı bir dış politika izlemiştir (Eivazi, 2008: p. 219). Ayrıca,

Rafsanjânî ve Hatemî döneminde olduğu gibi Ahmedinejad döneminde de dış politikanın mihverini, İran'ın Müslüman ülkelerin merkezi olma çabasını hayata geçirmek (Umul-Kura) fikri oluşturmuştur (Firuzabâdî and Radfar, 2009: p. 138).

2.2.4.4. Anti-Egemenlik Söylemleri

Bu dönemde İran'ın dış politika aygıtı, dünyadaki iktidar rejimini keskin bir şekilde eleştirmektedir. Bunu da büyük oranda Ahmedinejad'ın Birleşmiş Milletlerdeki (BM) devlet başkanlarının yıllık toplantısında yaptığı konuşmalar şeklinde gerçekleştirmiştir (Haberguzarî Tabnak, 26.09.2012: no: 275042).

Uluslararası aktörlerle iletişim kurarak arzu edilen verimli bir işlevsellik sağlamanın yanı sıra İran'ın ulusal çıkar ve ulusal güvenliğin gereklilikleri konusunda diğer ülkelerle etkin iş birliği kurması, etkili uluslararası etkileşimin en önemli unsurlarıdır (Izadi and Halfî, 2011: p. 46). Ahmedinejad döneminde İran dış politikası tek kutuplu sisteme karşı savaşarak, bunu dış politikasının önceliklerinden ve hedeflerinden biri olarak belirlemiştir (Firûzabâdî and Radfar, 2009: p. 132). Bunun aksine, Ahmedinejad hükümetinin yaklaşımının farklı bir görüşü vardır. Bu, anti-egemenlik söyleminin, İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı egemenlik rejiminin güvenlik tehditlerini caydırıcı olmasıdır. Bu bağlamda bazıları, anti-egemenlik ittifakının ve koalisyonun oluşmasıyla İslam Cumhuriyeti'nin, uluslararası sistem düzeyinde egemenlik karşıtı bir fırsat ve dengeleyici bir hareket sağlayacağına inanmaktadır. Bir yandan Lübnan ve Filistin'deki İslami direnişin güçlendirilmesi, öte yandan İran ve Latin Amerika arasında iş birliğinin geliştirilmesi bu bağlamda analiz edilmektedir (Muhammedi, 2007: p. 36–52). Benzer şekilde Ahmedinejad, Eylül 2007'deki altmış ikinci BM Genel Kurulunda, mevcut örgütler ve mekanizmaların sorunları çözme, ilişkileri adil bir şekilde düzenleme ve barış, kardeşlik ve güvenlik kurma kapasitesinde olmadığını vurgulamış; Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi'nde yapısal ve demokratik değişikliklerin kaçınılmaz olduğunu söylemiştir (Haber Online, 2005: no:337975). Ancak, İran İslam Cumhuriyeti'nin 2005'ten 2013'e kadar BM ve diğer uluslararası kurumlara yönelik eleştirel dış politikası bağlamında bu ülkenin nükleer krizi daha da derinleşmiştir (Mosafa and Âmin Mansour, 2013: p. 35).

Ahmedinejad ikinci defa seçildiğinde, bir kez daha küresel yönetim konusunda BM Genel Kurulunda benzer konuşma yapmıştır (Haberguzarî Maşrik 24.09.2012: no: 157279). Konuşma esnasında çoğu ülkelerin delegeleri toplantıyı terk etmiştir ve bu konuşmalar İran'ı bir dizi anlaşmazlıkla karşı karşıya bırakmıştır. Bu konuda Alexander ve Hoenig İran'ın Yeni Lideri adlı eserlerinde Ahmedinejad dönemindeki, terörizm, nükleer ve Orta Doğu ideolojisini ele almış, Ahmadinejad'ın Lübnan-İsrail Hizbullah krizi hakkındaki görüşleri radikalizm politikalarının gerçekleri olarak kabul edilmiştir (Alexander and Hoeni, 2008: p. 32–34). Bunun neticesinde ABD kara listesinde İran, küresel terörizmi destekleyenlerin başında yer almıştır (Aminzadeh, 2007: p. 154).

2.2.5. Hasan Ruhanî'nin Cumhurbaşkanlığı Döneminde İran'ın Dış Politikası

Gerginliği azaltma politikası, Ayetullah Haşimî Rafsancanî ve Said Muhammed Hatemî'nin Cumhurbaşkanlığı yaptığı döneme dayanmaktadır. Bu dönemde İran İslam Cumhuriyeti bütün ülkeler ile ilişkileri güçlendirme girişiminde bulunmuştur. Hasan Ruhanî hükümeti de, Ahmedinejad dönemindeki artan gerginliği normalleştirmeye dönük bir dış politika izlemiştir (Cubyari and Hurşedi, 2017: p. 147).

Ruhanî'nin dış politikasının en önemli göstergeleri arasında dış politikada gerginlikten kaçınma, rasyonalite, ihtiyatlılık ve güven sayılmaktadır. Bir başka husus ise İran'ın imajını ve prestijini geliştirmek, aktif ve dinamik diplomasi izlemek, dengeleyici bir politika takip etmektir. Dünya ülkeleriyle, özellikle komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmak temel hedefler arasında yer almaktadır. Belki de İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasının ılımlılık söyleminin en önemli yönünün bu olduğu söylenebilmektedir (Muhakikniya vd, 2018: p. 245). Ruhanî hükümetindeki tırmanışların en önemli yönleri, bölgesel ve uluslararası gerginliklerden kaçınma ve iletişim ihtiyacı, kazan-kazan diplomasisinin peşinde koşma, karşılıklı saygı, dış politikada ihtiyat ve ılımlılık politikasıdır. Ayrıca gereklilik ve ideolojik çatışmanın önlenmesi bir gereklilik arz etmektedir. Ruhanî'nin politikasının bir başka boyutu da caydırıcı olma, bir arada yaşama ve barıştan yana olmadır (Ruhanî, 2011(b): p. 1–5).

2.2.5.1. Bölgesel ve Uluslararası Gerilimlerden Kaçınmak

Ruhanî'nin dış politikasındaki ilk adım bölgesel ve uluslararası gerginliklerden uzak kalmaktır. İkinci adım ise İran'ın bölgedeki ve bölgenin ötesindeki birçok ülke ile ilişkilerini önemli ölçüde normale döndürmektir. Ahmedinejad dönemdeki İran'ın dış politikasının agresif doğası ve saldırgan olması nedeniyle Ruhanî, birçok ülkeyle gergin ilişkileri düzeltme çabası içerisinde olmuştur. Son zamanlardaki bölgesel gelişmeler ışığında, İran'ın ana dış politika sorunu Batı ve komşularıyla ilişkileri geliştirmek ve uluslararası baskıların üstesinden gelmektir. Ruhanî hükümetinin İran'ın nükleer programıyla ilgili bölgesel kaygılara yaklaşımı, Ortadoğu'nun bölgesel düzeni için önemli bir kriterdir. Bu bağlamda, Ruhanî hükümeti ve BM Güvenlik Konseyi ile nükleer müzakereleri bir netice vermiştir (Rezayî and Torabi, 2013: p. 131–132).

İran'ın nükleer anlaşma konusunun, Orta Doğu'nun bölgesel düzeni üzerindeki etkisi üç dönem olarak düşünülebilir; kısa, orta ve uzun vadeli. Kısa vadede bu, mevcut düzenin bozulmasına ve bölgedeki ülkelerin İran'a karşı konumunun zayıflamasına yol açmış gibi görünmektedir. Çünkü güç dağılımı büyük ölçüde değişmekte ve bundan faydalanan İsrail ciddi hasar görmektedir. Orta vadede, bölge ülkeleri İran'ın yeni düzenini ve bölgesel rolünü tanımakta ve İran'ı Ortadoğu'daki mevcut düzenin savunucularından biri olarak görmektedir. Uzun vadede İran bölgede ortaklığa dayalı bir düzen kurmaya çalışmakta ve buna bağlı olarak ülkeler İran'ı stratejilerinden sorumlu bir hükümet olarak kabul etmektedir (Musilnejad, 2015: p. 246–247).

2.2.5.2. Kazan-Kazan Diplomasisi

Gerginliği azaltma politikasının bir başka ilkesi, kazan-kazan diplomasisinin ortaya konulmasıdır. Ruhanî, ilk günlerden itibaren, büyük güçlerle etkileşiminde bu yaklaşımı vurgulamıştır ve bu konu ile ilgili olarak da “birisi kaybettiğinde, bu durumun devam etmeyeceği, ilişkinin tekrar kazan-kazan ekseninde düzeltileceği” ifadesini kullanmıştır.

Ruhanî hükümetinin Orta Doğu'nun bölgesel düzeni konusundaki kazan-kazan diplomasisinin mesajı stratejik bir hedef olarak düşünülebilmektedir. Başka bir deyişle, Ortadoğu ülkeleri, İran hükümetini kendi çıkarlarına dayanan rasyonel bir aktör olarak görecektir. Sonuç olarak, kazan-kazan diplomasisi Orta Doğu'nun bölgesel düzenini normalleştirecektir (Babanari, 2017: p. 51).

2.2.5.3. Dış Politikada İlimlilik, Karşılıklı Saygı ve İdeolojik Sorunlara Katılım Eksikliği

Karşılıklı saygı, Ruhanî'nin dış politikasının en önemli yönlerinden biridir. Orta Doğu bölgesinde Mısır'daki huzursuzluk, Suriye krizi, Yemen çatışması ve Irak'ta güvensizlik gibi gelişmeler sebebiyle daha fazla saygıya dayalı politikaya ihtiyaç vardır. Bu durumda İran ve Pers Körfez komşuları arasında ılımlılık ve manevi rasyonalite söylemiyle karşılıklı gerginlikleri saygı ekseninde azaltma politikası, İran'ın bölgesel gücünü artıracaktır. Ruhanî yönetimi, bütün bunların Körfez İşbirliği Konseyi liderlerinin İran'ı daha olumlu gördüğü bir iklime yol açabileceğine inanmaktaydı (Ruhani, 01.03.2016).

Dış politikada ılımlılık, İslam Cumhuriyeti'nin yönetimi sırasında bir noktada dış politikadaki eksik halkalardan biri olmuştur. İlimlilik hükümeti, ihtiyatlılık ve ılımlılığa saygı göstererek uluslararası topluma karşı sorumlu ve hesap verebilir olmaya çalışmıştır. Bölgedeki ülkelerin aşırıcılığı ve terörizm nedeniyle, Orta Doğu'nun bölgesel düzeni bazı dönemde tehlikeye girdiğinden, bölge ülkeleri dış politikalarında ihtiyatlılık ve ılımlılık politikalarından uzak durmuşlardır. Bu nedenle Ruhanî dış politikasına göre ılımlılık politikası; rasyonalite gerekliliğine daha fazla dikkat ederek bölgesel düzeni güçlendirmeyi hedeflemiştir (Zarif, 2013: p. 34–36).

Ruhanî hükümetinin söylemi, ideolojik meseleler üzerindeki çatışmaları önlemek ve dış politikada yalnızca çıkarları ön plana çıkarmaya çalışmaktır. İran dış politikası bu dönemde güvenliğin üstesinden gelmeye çalışmıştır. Güvenli politika, bir ülkenin demografik, politik, kültürel ve ekonomik bir fenomenden ziyade bir güvenlik fenomeni olma olasılığının yüksek olduğu bir süreç olarak görülebilmektedir. Böyle bir ülke uluslararası bir tehdit olarak kabul edilmektedir ve diğer ülkeler de böyle bir ülkeyle zayıf bir ilişki ve etkileşim içinde olmaktadır (Pur Ahmad and Mohsin, 2012: p. 143–158). Ruhanî, İran İslam Cumhuriyeti'nin

ideolojik meselelere katılmaması, Ortadoğu'nun bölgesel düzeninin bölgesel güçler koalisyonu tarafından yürütülmesi ve uzun vadede bu bölgesel işbirliğinin ve bölgesel istikrarı genişletecek ve ülkelerin önceliklerini değiştirecek bir dış politika olmasını umut etmektedir (Babanari, 2017: p. 49).

2.2.5.4. Bir Arada Yaşama ve Güç Kullanılmadan Anlaşmazlıkları Çözme

Ruhanî döneminde İran'da barış içinde bir arada yaşama, ılımlı siyaset gütmeye ve diğer ülkelerle menfaat çerçevesinde ve gerginlikten uzak ilişki kurma çabaları ön plandaydı. Aslında, gerginlik ve tırmanıştan kaçınmak barış içinde bir arada yaşamanın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu politika, diğer ülkelerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine, birbirlerinin işlerine karışmamaya, mevcut farklılıklara rağmen başkalarını kabule, ideolojik farklılıkların egemenliğini ve ideolojik farklılıkların uluslararası toplumun gerçekleri olarak kabul edilmesine ve uluslararası hukuk ilkelerine saygı gösterilmesine dayanmaktadır (Alırıza and Tarabî, 2013: p. 144–145).

Netice olarak bu ilkelere dayanarak, uluslararası çoğulculuğu kabul etmiş, diğer ülkelerle iş birliğinde çatışma modelini takip etmek yerine ülkenin çıkarlarını ve Orta Doğu'nun bölgesel düzenini daha istikrarlı hale getirmeye çalışmış ve bu doğrultuda bir dış politika izlemiştir (Rezayî and Turabi, 2013: p. 131–132).

2.3. İRAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN YUMUŞAK GÜCÜ VE KAMU DİPLOMASİSİ

İran İslam Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanlarının dönemselsel olarak dış politikalarının değerlendirilmesinden sonra, bu dönemlerde İran'ın yumuşak güç uygulamaları ve kamu diplomasisi faaliyetleri irdelenmeye çalışılacaktır.

2.3.1. İran İslam Cumhuriyeti'nde Yumuşak Gücün Kaynakları

İran'ın yumuşak gücünü artırmak için, İran'ın kamu diplomasisi teorisyenleri çeşitli kaynaklardan yararlanılmasını önermektedir. Afsane Ahadî, İran'ın kamu diplomasisinin üç kaynağını tespit etmektedir. İlk kaynak İran'ın eski medeniyetidir. Ahadî, İran'ın ulusal ve kültürel prestijinin pekiştirilebileceği geleneklere, sanata ve ulusal özelliklere sahip olduğunu savunmaktadır. İkinci kaynak Şîa, yani mezhebî değerlerdir. Ahadî'ye göre Şîa, diğer Müslüman ülkeler karşısında İran'a ayrı bir

kimlik kazandırmaktadır. Bu kategoride diğer ülkelerden Şîa takipçileri de önemli bir faktör olmaktadır. Üçüncü kaynak, İran'ın anti-emperyalizm politikası gibi politikaları ve BM'ye reform çağrısıdır (Ahadî, 2013: p.116–118).

Benzer şekilde İran İslami Danışma Meclisi Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan bir raporda, İran'ın yumuşak gücünün kaynakları beş kategoriye ayrılmaktadır: Birincisi, Şîa imamların bilgisi ve geleneği; ikincisi, Fars kültürel mirası ve tarihi şahsiyetler; üçüncüsü, sanat kaynağı, örneğin film, müzik, resim ve el sanatları; dördüncüsü arkeoloji, seminerler, araştırma merkezleri ve el yazmaları gibi uzmanlık kaynakları; beşincisi ve sonuncusu ise radyo ve TV programları gibi medya kaynaklarıdır (Kalhur vd, 2010: p.6). Bu bağlamda İran yumuşak gücünün kaynaklarını detaylı şekilde ele almak gerekmektedir.

2.3.1.1 Farsça Dil Öğretimi

Farsça, İran, Afganistan ve Tacikistan'ın resmi dilidir (İsmailî, 2011: p. 37). Ancak Irak, Türkiye, Özbekistan, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerde de Farsça konuşan bazı gruplar vardır. Farsçanın izleri Türkçe, Hintçe, Urduca, Ermenice, Gürcüce ve Svahili gibi diğer dillerde de görülmektedir. Toplamda, dünyada yaklaşık yüz milyon kişi Farsça konuşmakta ve yaklaşık iki yüz milyon Türk, Türkmen, Özbek ve Urduca konuşan kişi de Farsça dilinden faydalanmaktadır (Deraşî and Gaffarî, 2011: p. 20).

Farsça dili zaman içerisinde Anadolu'dan Hint Yarımadası'na kadar yayılmış hem bilim hem de edebi dilde zirve noktasına ulaşmıştır. Osmanlı yönetimi, uzun süre Farsça dilinden faydalanmıştır. Hindistan alt kıtasında, en önemli figürler Farsça konuşmaktaydı. O kadar ki bu ülkeye gelen İngilizler, Fars dilini durdurmak istemişlerdi. Ancak, İngilizlerin engellemelerine rağmen Fars dili hala orada belli aşamada mevcudiyetini korumaktadır (Harsic vd, 2009: p. 162).

Fars dili, bilgi, düşünce, felsefe, din, bilim, etik, mistisizm ve politika da dâhil olmak üzere insanlığın eski mirasının ve özellikle İslam medeniyetinin taşıyıcısı olması nedeniyle İslam düşüncesi içerisinde sağlam bir yer edinmektedir. Bu sayede dünyada birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Mevlânâ Celaleddin Rumî, Feridüddin Attar, Hafez şirazî, Sadi Şirazî, Ferdevsî ilim ve edebiyat alanında yazmış oldukları eserleriyle Farsça dilini zenginleştirmişler ve sonraki nesillere Farsça dili üzerinden

büyük bir birikim ulaştırmışlardır (Sadıkî and Hacimina, 2018: p. 134). Dolayısıyla Farsça bu birikimiyle hem kendi coğrafyasında hem de dünya ülkelerinde güçlü etkiler bırakmıştır.

Farsça konuşanlar ve Farsça dilinin tarihi ve kültürel değerini bilenler, onu geliştirmeye çalışmaktadır. Edebiyatın her çağda ilerlemesi, edebiyatın farklı bölümleriyle ilgilenen ve bunun farkında olanların sorumluluğundadır. Arap yarımadası gibi bazı bölgelerde bile İran, radyo ve televizyonu aracılığıyla Farsçayı öğretme imkânını sağlamaktadır (İsmailî, 2011: p. 37). Kuşkusuz, İslam, Farsça konuşan diller aracılığıyla Çin'e, Orta Asya'nın alt kıtasına yayılmıştır. Hala Hint medeniyetinde Fars dilinin etkilerinin devam ettiği görülmektedir (Harsic vd, 2009: p. 233).

Fars dili geniş etkiye sahiptir, günden güne ilerlemektedir ve dünyanın bu dile olan ilgisi gittikçe artmaktadır. Dil, anavatanın dışında farklı coğrafyalarda öğrenilmeye başlanınca buralara kendi kültür ve değerlerini de taşımakta ve kendi hakimiyetini de artırmaktadır. Buna göre dil, kamu diplomasisinin en önemli araçlarından biridir ve bu daha fazla insan için ne kadar kullanılabilirse, anlayışı ve diyalogu artırmak o kadar mümkün olmaktadır. Bu nedenle, kapsamlı ve modern eğitim yöntemlerini benimseyerek ve görsel-işitsel ve öğrenme araçlarını (e-öğrenme) kullanarak, dünyadaki diğer büyük dillerin deneyimlerini öğrenmektedir (Ligo Ties, 05.08.2015).

İran, diğer ülkelerle ilişkilerinde kendi dilinin imkânlarını kullanarak yumuşak gücü yoluyla taşıdığı ilmî, fikrî ve edebî birikimi kullanmaktadır. İran, diğer ülkelere kendi dilini yayarak bu sayede herhangi bir dile bağlı olmadan ana haber kaynaklarını kendi dilini kullanarak ve doğrudan o ülkelere ulaştırabilmektedir. İran'ın, dili siyasette yumuşak güç olarak kullanması kendi kültür medeniyetiyle diğer kültür ve medeniyetler arasındaki etkileşimi artırmaktadır (Harsic vd, 2009: p.229).

Hali hazırda Farsça dilinin dünya çapında yayılması için faaliyetlerde bulunan kurumlar İslam Kültürü ve İletişimi Teşkilatı, Uluslararası Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ) ve Sâdı Vakfı'dır. İslam Kültürü ve İletişimi Teşkilatı, şu anda 67 ülkede bulunmaktadır (Said vd, 2012: p. 91).

Uluslararası Mustafa Üniversitesi, Fars kültürü ve edebiyatının gelişimi için faaliyet yapmaktadır. Yapılan faaliyetlerde şimdiye kadar 300.000 yabancıyla çeşitli ülkelerde 1900 Farsça dil kursu düzenlenmiştir. Dini vaizleri bu alanda yetiştirmektedir. Bilgilere göre Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin çeşitli şubelerinde yaklaşık 40 bin kişi eğitim görmektedir ve yaklaşık 10 bine yakın dinî ilimler üzerine tahsil yapmış yabancı öğrenci mezun edilmiştir. Benzer şekilde bu kurum Farsça kitaplar üretmek ve yayınlamaktadır, yani bu faaliyetler Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin faaliyetlerinin bir parçasıdır (Dijital al-Mustata University 12.07.2020).

Sadî Vakfı 2012 yılında kurulmuştur. Halı hazırda bu vakıf 62 ülkede faaliyette bulunmaktadır. Şimdiye kadar her merkezde 55 kurs gerçekleştirilmiştir. Bilgiye göre çalışan hoca sayısı 500 adettir (Saadi Foundation. ir). Sadî Vakfında, Farsça eğitim kürsüsü bulunan bazı üniversiteler ise Allameh Tabatabai Üniversitesi, Tahran Üniversitesi, Al-Zahra Üniversitesi ve Shahid Beheshti Üniversitesi'dir. Bu üniversitelerden bazıları Fars dili öğretimi alanında kitap hazırlamıştır. Bugün, 62 ülkede 340 profesör Fars dili üzerinde çalışmakta ve dünyadaki yaklaşık 100 üniversitede Fars dillerinde öğrenim gören 20.000'den fazla öğrenci bulunmakta ve yine bu üniversitelerde yaklaşık 340 aktif Farsça dili bölümü bulunmaktadır. Örneğin, Pakistan'da 1700 kişi, Özbekistan'da, Hindistan'da 2500'den fazla öğrenci Fars dilini okumaktadır. Ermenistan'da 14 üniversitede 2.000 öğrenci, Gürcistan'da 4 üniversitede 200 öğrenci, Kırgızistan'da 4 üniversitede 250 öğrenci, Lübnan'da 17 üniversitede 3700 öğrenci Farsça öğrenmektedir. Rusya'da 2 üniversitede Farsça öğretilmekte, Türkiye'de de Ankara, İstanbul, Atatürk, Mardin, Selçuk Üniversitelerinde Farsça dil bölümü bulunmaktadır. Kırgızistan'da 4 üniversitede Farsça dil kürsüsü kurulmuştur ve Özbekistan'ın Taşkent Oriental Studies Üniversitesi'nde her yıl 30 öğrenci kabul edilmektedir. Buna ilaveten dünyada yaklaşık 100 özel kurum Farsça öğretiminde aktif haldedir (Saadi Foundation, no: 1575718640).

Kamu diplomasisinin temel taşlarından birinin de uluslararası iletişim olduğu söylenebilir. Bu nedenle bir ülke vatandaşları küresel etkileşim ve diyalogun temel ilkelerinden haberdar olmalıdır. Bu bağlamda, bazı ülkeler dünya ile etkileşimi ve uluslararası ilişkilerde çıkarlarını güvence altına almak için bunu bir gereklilik olarak

görmektedir ve bu nedenle, vatandaşların farkındalığını artırmak için, diğer ülkelerdeki insanlarla nasıl başa çıkılabileceğini onlara öğretmektedir. İran'da bu tür programların uygulanması da mümkündür. Bunlar İran'ın yumuşak gücünü de güçlendirmektedir (Said vd, 2012: p. 93).

2.3.1.2. Geleneksel İslami Kültür

İran'ın yumuşak güç olarak kullanabileceği hem geleneksel hem de dinî motiflere sahip örnekler arasında Nevruz da yer almaktadır. İnsan medeniyetinin en eski kutlaması olan Nevruz, kadim İran geleneğinden gelmekte olup dünyadaki diğer birçok toplumda da kutlanmaktadır. 30 Eylül 2009'da Dünya Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO, Nevruz'u ilkbaharın ilk gününü ve doğanın yeniden doğuşunu simgeleyen, nesiller ve aileler arasındaki barış, dayanışma, uzlaşma ve iyi komşuluk değerlerini güçlendiren kültürel bir gelenek ve eski bir kutlama olarak görmüştür. Bu nedenle bu etkinlik farklı toplumlardan insanlar arasındaki kültürel çeşitliliğe ve dostluğa katkı sağlamaktadır (UNESCO, no: 48223).

İslam kültürü, İslam inancından türetilen bir dizi inanç, değer, gelenek, örüntü ve uygulama olarak düşünülebilmektedir. Bu tanıma dayanarak, İran kültürünün paralelinde İran ulusunun kimliği olarak kabul edilen İslam kültürünü, İran İslam Cumhuriyeti için yumuşak bir güç kaynağı olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bağlamda İran, kültürün bazı çekici yönleri aracılığıyla diğer Müslüman ülkelerle ve hatta Müslüman olmayan devletlerle bir yumuşak güç ilişkisi kurmuştur (Firûzabâdî, 2010: p. 105).

İran İslam Cumhuriyeti, yabancı toplumları etkileyebilmek ve sınır ötesi Müslümanlar tarafından da fark edilmek için birçok girişimlerde bulunmuştur. Bu bağlamda, İran, İslam ülkelerine yumuşak güç uygulamak için İslam kültürünü bir araç olarak her zaman kullanmıştır. Bu nedenle, İran'ın yumuşak gücünün kaynakları arasında hem geleneksel değerleri hem de dinî kimlik zikredilmektedir.

2.3.1.3. İran'ın Ulusal ve Dinî Cazibe Merkezleri

İran'ın birçok bölgesel ve dini cazibe merkezleri, sanat, tarih ve doğa güzellikleri mevcuttur. İran mimarisi kültürel, dini merkezler, ulusal ve antik merkezler olarak en az dört ilgili konuda ele alınabilir. Bu cazibe merkezleri her yıl bölgenin ve dünyanın farklı ülkelerinden milyonlarca turist çekmektedir (Sadıkî and Hacimina, 2018: p. 127).

Turizm, insanları farklı dinlere ve kültürlere bağlayan siyasi ve sosyal gerilimlere rağmen birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olan bir araçtır. Dünya Turizm Örgütü'ne göre din, seyahat için ana motivasyonlardan biri olarak kabul edilmektedir. Buna göre İran, dinî ve tarihî turistik yerler açısından dünyanın en önemli ülkelerden biridir.

İran, kültürel ve dini statüsü nedeniyle mezhepsel turizminin büyümesi ve gelişmesi için uygun imkâna sahiptir. İstatistiklere göre, ülkede şimdiye kadar 8,919 kutsal dinî yer tespit edilmiştir. Bunların 4,319'ü Ulusal Miras Listesinde kayıtlı eserler arasındadır ve bunlar dinî cazibeye sahip olmanın yanı sıra kültürel-tarihi cazibe merkezlerine de sahiptir. Bu merkezlerin anıtlar, tarihi binalar ve farklı dinlerin ibadethaneleri gibi çeşitliliğe sahip olmaları, dünyanın birçok yerinden turist çekmesini mümkün kılmıştır. Örneğin Meşhet ve Kum şehirleri özellikle Şîa'nın önemli dini merkezleri olmanın yanı sıra turistler için en önemli yerlerden sayılmaktadır. Her yıl, özellikle komşu ülkelerden çok sayıda Şîa, buraları dinî amaçla ziyaret etmektedir. Bu şehirleri ziyaret eden komşu ülkelerden biri olarak özellikle Irak'ı zikretmek gerekmektedir (Atayi, 2011: p. 201). Ayrıca Irak'ta Şîa inancının önemli isimleri olan Hz. Hüseyin ve Hz. Abbas'ın kabirlerinin bulunması İran'dan da Irak'a yönelik önemli derecede seyahatlerin gerçekleşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda İran, turistler için olumlu bir imaj oluşturmak amacıyla İran değerlerini teşvik etmek için kültürel alt yapı hazırlamaktadır (Karimayi, 2008: p. 16).

2.3.1.4. İran Din Adamlarının ve Otoritelerinin Bölgedeki Diğer Şîalar Üzerindeki Etkileri

Şîa mezhebinde dinî lider ve mercî taklit konumunda olan kişilere bağlılık çok önem arz etmektedir. Özellikle dinî lider, hem siyasî hem de dinî ve manevî bir konuma sahiptir. Dolayısıyla dinî liderin otoritesi toplumun her alanında hissedilmektedir. Bu bağlamda İran, dinî lideri ve mercî taklit konumunda olan kişileri diğer Müslüman ülkelerde bulunan Şîa topluluklarına karşı yumuşak bir güç olarak kullanmaktadır. Bu nedenle, otoritenin etki alanının asla coğrafi sınırlarla kısıtlı olmadığını ve hatta yabancı ülkelerde yaşayan Şîaları da içerdiğini söylemek mümkündür (Harsic vd, 2009: p. 229). Şîa topluluklarının kültüründe kurumsallaştırılan Şîa otoritesinin etkisi, İran İslam Cumhuriyeti için önemli yumuşak güç üretimi kaynaklarından biridir. Bu kaynak doğası gereği İslam Devrimi ile ilişkisi olmamasına ve daha önce var olmasına rağmen, İran İslam Devrimi'nin zaferiyle daha etkin bir hale gelmiştir. Şîa toplumlarında İran'da bulunan Kum şehri ve Irak'ta bulunan Necef şehri ve buralarda mevcut din âlimleri (örneğin Necefte Ayatullah Sistani) bütün dünyadaki Şîaların otoriter merkezleri konumundadır. Yumuşak güç olarak baktığımızda örneğin Irak'ta herhangi bir siyasi seçimde Şîaların pozisyonunu büyük oranda Sistani belirlemektedir (İmam Riza Network, ty: no: 3591).

İran'ın din adamları ve mercî taklit uzun zamandır yurtdışındaki Şîalarla temas halindedir ve bu ilişki dinî fon değişimi de dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde devam etmektedir. İran Devrimi'nden önce İran din adamlarının Lübnanlı Şîalar üzerinde ciddi etkisi olduğu ve onları kendi görüşleri etrafında önemli ölçüde şekillendirdiği görülmektedir (Said vd, 2012: p. 93). Bu bağlamda baktığımızda İran bu dinî liderin otoritesiyle Lübnan üzerinde fikrî etkiyle siyasi coğrafi sınırlar açısından Akdeniz'e kadar açılabilir. Dolayısıyla İran, Irak ve Lübnan'daki önemli Şîa toplulukları arasında siyasî, dinî, tarihî, kültürel, ekonomik ve sosyal alanda güçlü ve derin ilişkilere sahip olduğu söylenebilir. Bu ilişki alanları İran'ın bu ülkelerle kurduğu yumuşak güç ağına da büyük oranda katkı sağlamaktadır (Harsic vd, 2009: p. 229). Benzer bir şekilde İran, Yemen, Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Afganistan, Pakistan, Azerbaycan hata Afrika kıtasında Komor Adaları, Senegal,

Nijerya gibi ülkelerde bulunan Şîa gruplar arasında aynı gücü ve stratejileri kullanmaktadır (www.islamicweb.com).

2.3.2. İran'ın Yumuşak Gücünün Kurumları ve Aktörleri

İran'ın yumuşak gücünün kaynakları ele alındıktan sonra bu gücü uygulayan kurumlar ve aktörlere değinmek gerekmektedir. Bu bağlamda Kültür ve İslami İrşat Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı'na Bağlı Kurumlar, Dinî Lidere Bağlı Kurumlar ve Siyasal Kaynaklar incelenecektir.

2.3.2.1. Kültür ve İslamî İrşat Bakanlığı

İran, Kültür ve İslamî İrşat Bakanlığı, İslam Kültürü ve İletişimi Kurumu, Hac ve Ziyaret Vakıfları, Hayır Kurumu, Yayıncılık ile Kültürel Kurumu, İran'ın Kamu Diplomasi ve Kültürel Girişimler Kurumu, Sanatları Koruma Kurumu gibi bir takım kuruluş ve kurumlarla siyasi, kültürel ve diplomasi alanında birtakım faaliyetler gerçekleştirmektedir (Babaiyan, 10.01.2008). Bu faaliyetleri şu şekilde sıralayabilmek mümkündür:

- 1- Sanat, görsel-işitsel edebi araç ve gereçler, kitaplar ve yayınlar kullanarak, yurtdışında kültürel toplantılar ve diğer gerekli eylemleri yaparak İslam Devrimi'nin amaçlarını dünyaya tanıtmak (Cemşidî, 2016: p. 43).
- 2- Kültür ve propaganda ajansları, hükümetin olanaklarını ve yardımını kullanan ajanslar ve Kültür ve İslami İrşat Bakanlığı ile koordineli olarak yurt dışında çalışmak (Harsic vd, 2009: p. 241).
- 3- Küresel medya reklamcılığı alanında çalışmak ve araştırmalar yapmak. Onların kullandıkları yöntemleri keşfetmek ve gerektiğinde bununla başa çıkmak için uygun yöntemleri benimsemek.
- 4- Basın, kültürel, sanatsal, sinema ve haber bültenleri alanında sözleşmeler yapmak, bölgesel ve uluslararası kuruluşların toplantılarına katılmak (Bayat vd, 2013: p.12).
- 5- İran'ın kültür ajanslarının tüm işlerini yurtdışında geliştirmek ve yönetmek, kültürel ve basın temsilcilerini atamak ve kendilerine verilen görevlerin tam olarak uygulanmasını sağlamak.

6- İslam kültürünü yaygınlaştırmak için diğer ülkelerin İslami ve kültürel merkezleri ile kültürel ve rehberlik iş birliğini yürütmek (Şirazi, 2017: p. 10–11).

7- İran ve diğer ülkelerle ilgili haberler, raporlar, konferanslar ve fotoğraflar toplamak ve bunları ülkenin kitle iletişim araçlarına dağıtmak. Ayrıca siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, spor alanındaki gelişmelerle ilgili ülkedeki ve bölgedeki çeşitli olayları yayınlamak ve yansıtmak (Cemşidî, 2016: p. 46).

8- Yazarları, şairleri, edebiyatçıları, sanatçıları cesaretlendirip destekleyerek, İslam dünyasının akademisyenleri, mistik, kültürel figürlerini tanıtarak, onurlandırarak, bunlarla ilgili eserler üreterek ve yayınlayarak, tüm İslam ve İran kültürel sanatsal alanlarında araştırma, takip ve inisiyatif ruhunu güçlendirmek. Benzer şekilde insanların yeteneklerini, kültürel ve sanatsal zevklerini geliştirmesi için çalışmak.

9- Görsel-işitsel eserlerin, sanat ve müzik eserlerinin, basın ve yayınların tüm propaganda, kültürel materyallerin girişi ve çıkışı için izin vermek (Harsic vd, 2009: p. 228–238).

10- Festivaller, kültürel ve sanatsal faaliyetlerle yurtdışında edebi yarışmalar düzenlemek için yönetmelik ve gözlemci kuralları hazırlamak ve derlemek.

11- İran'da ikamet eden yabancı uyrukluların kültürel, sanatsal ve propaganda faaliyetlerini denetlemek.

12- İslam devrimci kültürünün yayılmasını sağlamak ve Farsça dilinin farklı ülkelerde yayılması için zemin oluşturmak (Babaiyan, 10.01.2008).

2.3.2.2. Dışişleri Bakanlığı'na Bağlı Kurumlar

İran'ın yumuşak güçle ilgili Dışişleri Bakanlığı'na bağlı çalışan bir takım alt birimleri söz konusudur. Siyasi ve Uluslararası Çalışmalar Ofisi, İran Uluslararası Meclisleri, Dostluk Dernekleri, Kültür Genel Müdürlüğü, vb. İran İslam Cumhuriyeti'nin statüsünün düzeltilmesinde ve teşvik edilmesinde önemli bir rol oynayabilmektedir (Harsic vd, 2009: p. 231–245). Bu nedenle, İran İslam Cumhuriyeti'ni temsil edebilmeleri ve sistem mesajını iletmek için mümkün olan en iyi araçları sunabilmeleri için yetenek, kişilik ve kültüre sahip olmaları gerekmektedir. Bu şartları şöyle özetlemek mümkündür (Cemşidî, 2016: p. 42):

- 1- Dini inançlara aşına olma, onlara önem verme, İslam Devrimi'nin değerlerini, Fars dilini ve kültürünü tanıtmak, ulusal adetler ve atandıkları ülkelerin kültür ve dillerine aşına olmak ve onlara saygı göstermek.
2. Sistemin temsilcilerinin yurt dışındaki aileleri tarafından İslam Cumhuriyeti'nin kutsal değerlerini gözetmek.
- 3- Diplomatlar ve aileleri için kültürel diplomaside uygun eğitim ve gerekçelendirme programlarını uygulamak.
- 4 - Kültür diplomatlarının bilgi ve dil seviyelerinin iyileştirmek.
- 5- Dışişleri Bakanlığı çalışanlarına, ülkedeki önemli kültür merkez ve kurumlarının görev ve sorumlulukları ile misyonu doğru bir şekilde yerine getirebilmeleri için yabancı ülkelerde onlarla etkileşime girme biçimleri hakkında bilgi vermek (Haberguzarî İranyad, ty: no: 3575).
- 6- Dışişleri Bakanlığı Siyasi ve Uluslararası Etütler Dairesi'ndeki çalışma merkezlerinin güçlendirilmesi ve İslam Cumhuriyeti'nin gerçek yüzünü dış dünyaya tanıtan faaliyetler ve uygulamalı çalışmalar yapmak (Şirazi, 2017: p. 12).

2.3.2.3. Dinî Lidere Bağlı Kurumlar

İran'da dinî lidere bağlı birçok kurum mevcuttur. Bu kurumları, Kültür Devrimi Yüksek Kurulu, İslam Tebliği ve Kültürel Kurumu, Ehl-i Beyt Dünya Meclisi, İslam Dinlerinin Yaklaştırılması Meclisi, Mustafa Üniversitesi, Kum İslam Tebliğ Kurumu, İmam Humeyni İmdat Komitesi, İslam Mezhepleri, İran Araştırmaları Vakfı, Kültür ve Sanat Enstitüleri şeklinde ifade edebiliriz. Bu kurumlar en tepede dinî lidere yani Nihâd-ı rehber olarak adlandırılan bir kuruma bağlıdır. Bunlar, büyük oranda yumuşak gücün uygulayıcı araçları olarak görülmektedir. Bu kurumların en önde gelen faaliyetleri İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı olan ve İran'ın kültürünü istila etmek ve yok etmek amacıyla uluslararası alanda yürütülen eylem ve faaliyetleri tanıtmak olmaktadır (Supreme Council of the Cultural Revolution, ty. no: 40970). Ayrıca kamu diplomasisi alanında politika oluşturma ve planlama, gerekli önlemleri alma ve operasyonel kararlar alma mekanizmaları oluşturma ve yine saygın bilim ve araştırma derneklerinin kamu diplomasisi üzerinde iyi bir etkisi olan araştırmacıların ve düşünürlerin varlığıyla

kültürel konferanslar ve toplantılar düzenlemek gibi faaliyetleri de yürütmektedirler (Cemşidî, 2016: p. 45).

Diğer taraftan başka ülkelerin elitlerini İran üniversitelerinde ve kendi ülkelerinde uygun eğitim vererek yetiştirmek ve mezun olduktan sonra iletişimi devam ettirmek gibi çalışmalar içerisinde bulunmaktadırlar. Ayrıca İran'ın devlet ve özel üniversitelerinin başka ülkelerde şubeler kurmaya teşvik edilmesi ve yurtdışındaki benzer merkezlerle ilişkilerinin kurulması ve bunun yanında profesör ve öğrenci değişimi programlarının uygulanması, ülkeler arasındaki iletişimin, insan etkileşiminin güçlendirilmesi, gizli ve açık tehditlerin azaltılması gibi alanlarda da faaliyetlerini bu kurumlar sürdürmektedirler (Karubî, 2019: p. 81–98). Başka bir faaliyet olarak da ortak akademik çalışma merkezlerinin kurulmasıyla, entellektüel kişilerin yetiştirilmesiyle, İran kültürünün yurt dışında rehberlikler aracılığıyla o ülkelere aktarılması sağlamaktadır (Milsin, 2009: p. 56).

İran, kamu diplomasinin amaçlarına ulaşmak için ekonomik ve destekleyici kurumların faaliyetlerini göz önünde bulundurmaktadır. Bu konuda aktif olan kurumlar ise İmam Humeyni Yardım Komitesi, Yurtdışı İranlılar Yüksek Kurulu, Helal Ahmer Derneği, gibi kurumlardır. Bu kurumlar İran İslam Cumhuriyeti sistemini tanıtımına destek vermek ve reklamlara ekonomik finans sağlamakla yükümlüdürler. Diğer bir deyişle bu kurumlar İran'a seyahat fırsatlarını artırma ve uluslararası televizyon ağlarında uygun turizm reklamları yapma konusunda cazibe merkezlerini yansıtmak için destekleyici olmakta; tanıtım ve pazarlama bütçelerinin bir kısmını kültürel tebliğ yolunda tahsis etmektedirler (Cemşidî, 2016: p. 46).

2.2.2.4. Siyasal Kaynaklar

İran'da dinî lider aynı zamanda Velayet-i Fakih şeklinde isimlendirilen bir konuma sahiptir. Şîa anlayışına göre velâyet-i fakih kayıp imamın zuhuruna kadar onun yerine onun adına hem siyasî hem de dinî bir rehberdir. Dinî liderin, yani rehberin bu yetkileri aynı zamanda anayasa ile güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla dinî rehber iç ve dış siyasetteki politikaların temel ilkelerini belirleme yetkisine sahiptir. Dinî rehberin ortaya koyduğu bu ilkeler ve doktrinlere bağlı olarak dış politika dizayn edilmektedir (Zareyi, 2013: p. 119). Dolayısıyla İran'ın yurtdışındaki büyükelçilik, kültürel ateşeler, İslam Cumhuriyeti Haber Ajansı, İran Yüksek Kurul

ofisleri, Ehl-i Beyt Dünya Meclisi, Mustafa Kurumu gibi siyasi ve kültürel temsilciler dinî liderin bu politikalarını uygulamaktadırlar. Bu kurumların hepsi doğrudan rehberine bağlı olduklarından aralarında birbirleriyle çatışmayan bir etkileşim ve iletişim söz konusudur (Rastagari, 2016: p. 143).

Bu kurumların kültürel faaliyetleri güçlendirmek ve bunları özenle sürdürmek için diğer ülkelerle kültürel anlaşmalara dikkat etmeleri gerekmektedir. Bu kurumlar hedef ülkelerle anlaşma yaptıklarında oralarda kendi kültür ve değerlerini yavaş yavaş oluşturma imkânlarını ortaya koymaya çalışmaktadırlar (Karabi, 2019: p. 98). Bu çalışmalar, yumuşak güç açısından anti-İran ideolojilerine karşı oluşturulmakta ve anti-İran algısı engellenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda İran'ın ülkelerle ilişkilerini daha da geliştirmek için kültürel ve etnik ortaklıklar üzerinde ciddi ve güçlü çalışmalar yapılmaktadır. İran bütün bu faaliyetlerinde aynı zamanda enstitü ve araştırma merkezlerinin çalışmalarından da yararlanmaktadır. Örneğin İran'da Kültürlerarası ve Uluslararası İletişim Araştırma Enstitüsü bu alanda İran'ın yumuşak güç kullanım araçlarında araştırmalara katkı sağlamaktadır (Villanueva, 2007: p. 197).

2.3.3. İran'ın Yumuşak Gücünün Araçları

İran İslam Cumhuriyeti'nin yumuşak gücünün kaynakları, kurumları ve aktörleri ele alındıktan sonra bu yumuşak gücün kullanılmasında ön plana çıkan araçların da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, göçmenler, medya, stratejik araştırma kurumları ve kurulan bilimsel ilişkiler önem kazanmaktadır.

2.3.3.1. Kültürel Elçi Olarak Göçmenler

Göçte, özellikle yabancı göçlerde, bir bölgeye giren nüfusun toplum üzerinde bir etkisi olduğu gibi, göç edenler de gittikleri yerlerdeki toplumlardan etkilenmektedirler. Toplumların ve kültürel sistemlerin tarihine bakıldığında, kültürlerin genellikle toplumlardaki bireyler, savaş, ticaret ve göç arasındaki etkileşimle değiştiği görülmektedir ve böylece diğer kültürlerin unsurları toplum sistemine girmektedir. Son yıllarda bir takım İranlıların dünyanın farklı ülkelerine göç ettiği ve oralarda yerleştiği görülmektedir. Günümüzde yaklaşık 40 ülkede 4 milyondan fazla İranlı göçmen olarak yaşamaktadır (Soft Power Studies, ty: no:41399).

Son yıllarda, birçok İranlı çeşitli nedenlerle Irak (Kürdistan Bölgesine) göç etmiştir ve oraya yerleşmiştir (Firûzabâdî, 2008: p. 114). İran İslam Cumhuriyeti de yıllardır başta komşu ülkeler olmak üzere birçok göçmen ve mülteciyi ağırlamaktadır. Afgansitan Muhacirat Bakanı Nur Al-Rahman Ahlaki, 2020 yılında basın açıklamasına göre İran'da 2 milyon 500 bin Afganistanlı mülteci bulunmaktadır (Habarguzarî Cumhuri İslami (İRNA), 20.02.2020: no:84224053). Benzer şekilde 2020 yılında 84 bin 100 kişi Iraklılara İran ev sahibi yapmaktadır (Haber Online, 11.01.2020: no:1475288). Iraklı mültecilerin Iranda bulunması ile ilgili olarak, İran İslam Devrimin ardından ve bu ülkeye karşı Irak savaşının başlangıcında gerçekleşen göçlere ek olarak, Mart 1991 ayaklanmasından sonra yaklaşık 33.000 Şîa'nin Suudi Arabistan'daki Müttefik kuvvetlere sığındığı belirtilmektedir. En azından aynı sayıda Iraklı mülteci de İran'a kaçmıştır. Şîaların Irak'tan göçü Saddam'ın düşüşüne kadar devam etmiştir ve İran; Suriye, İngiltere, diğer Avrupa ülkeleri ve ABD'deki büyük Şîaları oralarda onları bir araya getirmeye çalışmış ve Şîa kimlikleri ve kültürlerini kaybetmemeleri için birlikte hareket etmelerini sağlamıştır (Soft Power Studies, ty: no: 41399).

Sekiz yıllık Irak-İran savaşı sırasında, siyasi olarak aktif olan tüm din adamları ve gençler Irak'tan kaçmıştır ve Saddam rejimine farklı bir şekilde savaşmaya devam etmiştir. Bazıları İran-İrak savaş cephelerine katılarak Bedir Kolordusu'nu oluşturmuştur, bazıları Mücahit Hareketi, Irak İslam Devrimi Yüksek Meclisi gibi siyasi propaganda örgütleri kurmuştur. Bazıları Kum merkezinde din bilimleri okurken, İran'da bulunan Iraklı Şîalar arasında dini bilgiyi teşvik etmiştir, kimisi de cepheye katılmıştır. Savaşın ikinci yılında binlerce Irak askerinin yakalanması, çoğu Şîalar için yeni bir fırsat yaratmıştır. On binlerce kişi Bedir Kolordusuna katılmak istemiş ve bazıları bu anlamda Kum şehrine dini eğitim merkezlere başvurmuşlardır. Bu şahısların kimi ise çoğu İranlı veya Iraklı kızlarla evlenmiş, bir aile kurmuş ve Meşhette aynı zamanda onlar için ikamet yeri olmuştur (Haynes, 2009: p. 13).

2003'te Saddam'ın düşüşüyle birlikte İran'da 23 yıllık Irak Şîaların varlığından sonra, Kum medreselerde ve Bedir Kolordusunda eğitim gören yaklaşık beş bin Irak öğrencisi, savaş sırasında eğitilmiş, toplamda yaklaşık yirmi bin kişilik bir nüfusa sahip olmuştur. Bu toplum sonuç itibari ile parti şeklinde, özellikle de Yüksek Kurul'da hazırlanan yüzlerce siyasi kadro ile Irak'a girmiştir. İran merkezli

göçmenler ve Irak partileri, Necef otoritesinin yardımıyla ve İran'ın desteğiyle Irak'a gittikten sonra, yeni Irak siyasi sisteminde önemli bir rol oynayabilmiştir. Seçimlerin yapılması, anayasanın taslağı ve referandumu, parlamentonun, hükümetin, ordunun, polisin vb. oluşumunda bu çabanın başarıları görülmektedir (Haynes, 2009: p. 13).

2.3.3.2. Medya

Günümüz dünyasında medya, faaliyetleri tamamen kontrol edilemeyen ya da göz ardı edilemeyen, ülkelerdeki dış politikanın sivil toplum aktörleridir (Sadikî and Askeehani, 2011: p. 19). Siyasal etkileşimlerde söylem ve imgelerin yeni konumunu izleyerek, medyanın başkalarını ikna etmekteki rolü geçmişte olduğundan çok daha önemli hale gelmiştir. Medya stratejisinin önemi, medya programlarının insanlar üzerindeki etkileri bir eğitim politikalarının insanlar üzerindeki etkisi bir kadar bir öneme sahiptir. Joseph Nye'ye (2004: p. 131) göre yumuşak gücün en önemli araçlarından biri de medyadır. Zira medya, sivil toplum, gazeteler ve iletişim teknolojileriye güçlü bir iletişim ve etki alanı oluşturmaktadır.

Yeni dönemde bilim ve teknolojinin ilerlemesiyle diplomasi alanında büyük değişiklikler meydana gelişmiştir. Modern diplomasi, gerçekleri manipüle etmek yerine, gerçeklik imajını üretmektedir. Aktörler, gerçekliğin yerini alabilecek rakipler üretmek için yeni medya ve teknolojiyi kullanmaya çalışırlar. Böylece bu araçlarla yeni bir gerçeklik üretirler. Kamuoyunun ve karar vericilerinin çoğu üretilen bu gerçekliğe dayanarak düşünmekte ve analiz etmektedir (Faslnameî İlmî Pajuhîşihaî Mudiriyati Rahburdî, no: 668598). Kamu diplomasisinin işlevi, hükümetlerin profesyonel ve kapsamlı bir iletişim ağı oluşturmaları gerektiği şeklindedir. Bu ağın yabancı kitleye ilettiği mesaj, bir ülkenin kimliğini ve kamuoyunu yansıtır ve her zaman uyum ve süreklilik boyutlarına sahiptir. Kamu diplomasisi tartışmalarında medyayı etkin kullanmak çok önemlidir. Medya, çeşitli toplumlardaki muazzam etkileri ile dünyadaki bir ülke için olumlu ya da olumsuz imaj yaratabilir. Medyanın bu gücü sayesinde ülkelerin medyaya daha bir dikkat göstermesi gerektiği ortaya koyulmuştur (Soft Power Studies, ty: no: 41399).

Günümüzde binlerce radyo ve televizyon istasyonu, çeşitli ülkelerdeki kamu diplomasisinin hedeflerine ulaşmak için dünya çapında çeşitli diller kullanmaktadır. Burada kamu diplomasisi, hedef ülkelerdeki ve topluluklardaki görsel ve işitsel

medya aracılığıyla propaganda yapmakta veya dış politika aygıtının amaç ve hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır (Leonard, 2002: p. 8).

İran İslam Cumhuriyeti, kamu diplomasisinde bu konulara dikkat etmekte, yapılan politikaları daha fazla kitlelere ulaştırmak adına İngilizce ve Arapça yayın yapan gazeteler ve televizyonlar kurmaya çalışmaktadır. Bu yayınlar İran'ın yurtdışındaki bölgelerinde ve ülkelerde yayınlanmaktadır. Örneğin Iran News, Iran Daily, Tahran Times ve Kayhan İngilizce gazeteleri çoğunlukla Avrupa, Kuzey Amerika ve bazen Asya ve Afrika başkentlerindeki izleyicilere hitap etmektedir. El-Vefak ve Kayhan Arabi gazeteleri, Orta Doğu ve Afrika'da Arapça konuşan ülkelerde yayın yapmaktadırlar (Al-Vefagh, 2008: no:871010).

Al-Alam TV ve Jami-Jam Orta Doğu'da Şubat 2003'te açılan 24 saatlik Arapça bir haber ağıdır, Arapça konuşulan ülkeler bu ağın ana kitesidir. Bu kanallar, ayrıntılı haber bölümleri, analiz ve raporlarla izleyici kitlesini önemli uluslararası olaylar hakkında bilgilendirmektedir. Bu haberlerin içeriği genellikle Irak, Filistin ve Lübnan ile ilgili konular da dâhil olmak üzere İslam dünyasındaki en etkili konuların bazılarını kapsamaktadır. Al-Alam Arapça Haber Merkezi ayrıca üç dilde haber vermektedir: Arapça, İngilizce ve Farsça. Bu kanala ait çeşitli ülkelerde kırktan fazla basın muhabiri bulunmaktadır. Bu sayede bu kanal İslam ülkeleriyle adeta bir köprü vazifesi görmektedir. Yine örneğin Press TV kanalının, Washington ve New York'ta ofisleri yer almakta ve kırk ülkede 52 muhabiri bulunmaktadır. Bunun yanında Press TV, İngilizce ve Latin Amerika ülkeleri için İspanyolca yayın da yapmaktadır (Soft Power Studies, ty: no: 41399).

Al-Kavsar Arapça, aynı zamanda şu anda Arap ülkeleri ve Kuzey Afrika'da 19 saat gündüz yayın yapan, birçok izleyicisi olan İran'ın yabancı TV kanallarından biridir. Al-Kavsar Arapça ağının daha kültürel ve dini bir yaklaşımı vardır ve siyasi meselelere daha az dikkat etmektedir. Aynı şekilde haber ve eğitim programlarına da yer vermektedir. Irak, Suudi Arabistan, Lübnan, Bahreyn, Basra Körfezi ve Kuzey Afrika bu televizyon ağıyla ilgilenenler arasındadır. 1997'de başlatılan Sahar TV Urduca, İngilizce, Boşnakça, Türkçe, Azerice ve Fransızca'nın yanı sıra Kürt nüfusu ile ilgili Kürtçe de yayın yapmaktadır (Soft Power Studies, ty: no:41399). Ifilm TV ise Arapça, İngilizce, Farsça (Darı lehçesi) ile film ve diziler yayınlamaktadır. 2018 yılında Hosa TV adlı yeni bir kanal Fransızca dili ile faaliyetlerini başlatmıştır. Bu

televizyon ise Orta ve Güney Afrika, Nijerya, Nijer, Gana, Kamerun, Çad, Benin, Mali, Togo, Burkina Faso, Sudan, Orta Afrika, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti ve Sierra Leone gibi ülkeleri takip etmektedir. Ayrıca, İran İslam Cumhuriyeti'nin 28 farklı dilde ve lehçede yabancı radyoları, Orta Doğu'da (Arapça, Türkçe, Urduca, Peştuca, Darı, Azeri, Tacik, Kazakça), Asya-Pasifik'te, Afrika, ABD ve Avrupa'da çeşitli özel haber ve programları yayın yapmaktadır (Al-Vefagh, 2008: no:871010).

Aynı zamanda İran, komşu ülkesi Irak'ta medya gücünü yumuşak güç olarak yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Burada üzerlerinde etkin olabilecek Şîa grupların olması İran'ın bu faaliyetlerini daha etkin kullanmaya itmektir. Aynı zamanda, Irak'ta İran'a ait uluslararası medya ve televizyon programları ve dergiler Arapça ve İngilizce yayın yapmaktadır. Bu yayınlarla İran farklı ülke insanları ile İran arasında bir güven duygusu oluşturma işlevini görmekte ve böylece kültürünü ve İslamcı-devrimci anlayışını yaymayı sağlamaktadır (Sadıkî and Hacimina, 2018: p. 137–138).

Söz konusu kurumlar arasında, Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı'na bağlı İslam Kültürü ve İletişim Teşkilatı, yurt içinde ve yurt dışında geniş bir yapıya ve organizasyona sahip olan yurtdışındaki kültürel işlerden sorumlu en önemli kurumdur. İran İslam Cumhuriyeti'nin kültürel gücünün bileşenlerinin yurtdışında uygulanması, kültürel diplomasinin oluşturulması, düzenlenmesi ve uygulanmasının resmi müteveli heyeti, bu görevi tüm dünyadaki istişareleri ve kültürel temsilleriyle sürdüren ve yerine getiren bir organizasyondur. Bu örgütün "İran İslam Cumhuriyeti Kültür Danışmanları" olarak adlandırılan yabancı bölümü yurt dışında faaliyet göstermektedir. Bu danışmanların önemli görevi, ülkedeki izleyicilerle kültürel ve resmi ilişkiler kurmak, Farsça dil sandalyeleri oluşturmak ve güçlendirmek, Fars ve İran çalışma kaynakları ile kütüphaneleri güçlendirmek ve donatmak, İran ve İslam kültürünü ve sanatını tanıtmak ve geliştirmektir. Bu organizasyon, İran ve İslam kültür ve medeniyetini tanıtmak, Farsça dilini yaymak ve İran'ın bilimsel ve edebi ünlülerini uluslararası kitleye tanıtmak için kapsamlı çabalar göstermiştir (Sadıkî and Hacimina, 2018: p. 137–138).

2.3.3.3. Stratejik Araştırma Kurumları

İran'ın temel stratejilerinden biri de yurtdışındaki İran topluluğu arasında sağlıklı bir ilişki kurmaktır. Farkındalık ve güven yaratarak İran'a karşı olumsuz bakışları etkisiz hale getirmek için 'Kültürel NATO' projelerinin ve kültürel planlamanın incelenmesi gerekmektedir. Batıda Şîa çalışmaları merkezlerine bakıldığında bu merkezlerde İranlı araştırmacılar bulundurulmuş ve İran'a karşı olumsuz bakış açılarının etkisinin azaltılması politikalarının izlendiğini görülmektedir. Bu durum İran'ın uluslararası alanda İran kamu diplomasisi eksiklerinin ve bu eksiklikleri gidermek için ne yapması gerektiğinin farkında olduğunu da bir göstergesidir. İran, Batı ülkelerinde bulunan bu merkezlerle çalışarak Batının 'İran-İslam-fobi' bakışını analiz etmekte ve uluslararası alanda güven oluşturmaktadır (Ma'âl, 2016: 197).

İran, Ekonomi İşbirliği Örgütü (EİÖ) üyesi ülkeler, Orta Doğu ve Kafkaslar, vb. arasındaki kültürel yakınlaşmanın fırsatlarını aramaktadır. EİÖ, UNESCO ve İslam Konferansı Örgütü gibi örgütlerin kültürel kapasitelerinin incelenmesi ve adı geçen örgütlerin etkili olması için uygun bir politika oluşturulmaya çalışmaktadır. İran ayrıca kültürel kapasitelerini ve fırsatlarını internet üzerinden de incelemekte ve bunları geliştirmektedir (Soft Power Studies, ty: no:41399).

2.3.3.4. Bilimsel İlişkiler

İran İslam Cumhuriyeti, dünyanın bazı ülkeleri ile ikili akademik işbirliği kurmuştur. Örneğin, bazı Orta Doğu ülkeleri ile eğitim işbirliği anlaşmaları yapmayı ve bölgedeki bazı ülkelerde İran Üniversitesi şubelerini kurmak için çalışmalar yapmayı amaçlamıştır (Firûzabâdî, 2011: p.109).

İran'da kamu diplomasisi biçiminde ele alınan politikalardan biri de yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimi ve kabulü konusudur. Kültür Devrimi Yüksek Kurulu, Nisan 2006'da yabancı öğrencilerin sosyal-kültürel ve ders dışı faaliyetlerini organize etme kararında, "ülke üniversitelerinde yabancı öğrencileri cezbetmek ve yetiştirmek için en önemli hedeflerden birinin bilimsel-kültürel ve yönetici etkileşimler kurmak olduğunu" vurgulamaktadır. Eğitim gören öğrenciler mezun

olduktan sonra İran-İslam kültür değerlerinin elçileri konumuna geleceklerdir (Sadikî and Hacimini, 2018: p. 37).

Hali hazırda İran’da 40.000 yabancı öğrenci okumaktadır. Ayrıca 60.000 İranlı öğrenci yurtdışında eğitim görmektedir. Yabancı öğrencilerin kayıtlarını artırmannın önündeki en önemli engellerden biri, İran üniversitelerinde okumak için vize almanın uzun idari sürecinin olması ve burslu programların az sayıda öğrenci almasıdır. Kültür Devrimi Yüksek Kurulu, tüm üniversitelerin kapasitelerinin %5’ini uluslararası öğrencilere tahsis etmesine izin verse de, bazı üniversitelerdeki engeller nedeniyle bu oran sifıra indirilmiştir (Haberguzarî Cumhuri İslamî, 12.11.2020: no: 83394060).

Bilimsel ve eğitim açısından İran, ülke içinde ve dışında çeşitli üniversiteler, bilimsel ve dini merkezler kurarak yabancı Şîa öğrencilerin eğitimine zemin hazırlayarak uygun fırsatlar yaratmayı başarmıştır. Uluslararası Mustafa Üniversitesi, Ehli Beyt Uluslararası Üniversitesi, Ehli-i Beyt Yüksek Eğitim Enstitüsü, İmam Humeyni Eğitim ve Araştırma Enstitüsü, Dinler Üniversitesi, el-Zahra Derneği, Narjes Meşhed Teoloji Okulu vb. merkezleri kurmuştur (Saidi and Mukadamfar, 2014: p. 116–118). İslam ülkelerinden öğrenci kabul eden yukarıdaki eğitim ve üniversite kurumlarında komşu ülkelerden gelen akademisyenler de bulunmaktadır. Örneğin İran’da yabancı akademisyen ve öğrencilerin geldiği ülkelere baktığımızda bu ülkeler arasında Irak’ın payının yüksek olduğu görülebilmektedir.

Üniversite eğitim merkezlerine ek olarak, dini kurumlar birçok teolog ve seminer öğrencisini de ağırlamaktadır. İran’da yabancı öğrenci ve akademisyenlerin en yoğun olduğu üniversite Uluslararası Mustafa Üniversitesidir. Bu üniversitenin öğrenci profiline baktığımızda bu öğrencilerin büyük oranda Orta Doğu’dan gelen Arap Şîa öğrencilerden oluştuğu gözlenmektedir. Bu öğrenciler İran kültürünü geliştirme ve yayma adına gittikleri ülkelerde İran adına rol alarak bir bakıma İran’ın yumuşak gücünü oluşturmaktadırlar (Nikruş and Rafiyi, 2013: p. 126).

2.3.4. İran İslam Cumhuriyeti’nin Dış Politikasında Kamu Diplomasisi

İran’ın dış politikasında kamu diplomasisinin önemi, Humeyni’nin “devrim ihracı” doktrini çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Devlet içinde üst düzey siyasi ve askeri konumlara sahip olan ‘devrim ihracı’ doktrininin savunucuları üç

gruba ayrılmaktadır. İlk grup savunucuları devrimi fiziksel olarak ihraç etmesinden yana tavır almaktadırlar. Devrim mesajına eğilimli halkların İran'a davet edilmesi, gerekli kurum ve yapıların kurulması, devlet karşıtı örgütlerin de desteklenip kutsal alanlara kavuşturulmasını önermektedirler (Said, 2018: p.86). Bu yaklaşım İslam Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında egemendir. Bu doğrultuda Dışişleri Bakanlığı ve İslam Devrim Muhafızları Kol Ordusu'nda 'Özgürlük Hareketleri Birimi' olarak bilinen özel bürolar kurulmuştur. Filipinler'den Filistin'e, Lübnan'dan Irak'a insanların katıldığı bir dizi konferans düzenlenmiştir. Ayrıca bu bağlamda 1981'de Bahreyn'de askeri darbe gibi bazı askeri faaliyetler de başlatılmıştır (Sharp, 2005: p. 115).

İkinci grupta olanlar, İran'ın rol model bir toplum inşa etmesi ve “oportünizm” ile birlikte barışçı bir politika izlemesi gerektiğini savunmuştur. İran'ın gerekli gördüğü her yerde, doğru zamanda ve durumda her türlü yolla uyumsuz rejimlere saldırması gerektiğini öne sürmektedirler. Eğer bunu yapamıyorsa o vakit onlarla uzlaşılması gerektiğini düşünmektedirler. Bu grup, İran'ın kademeli olarak uluslararası toplum ve çevresindeki çevre ile çatışmaya girmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu yaklaşıma uygun olarak Muhammed Hatemi Hükümeti (1997–2005) uluslararası toplumla, özellikle de Müslüman Dünyası ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Yine de, İran, bazı ülkelerde gizlice düzen karşıtı unsurları desteklemeye devam etmiştir. Örneğin, İran'ın Yemen'de Şia Husi isyancılarına silah sağladığı iddia edilmiş veya Kuveyt'te, ilişkileri iyi olmasına rağmen İran bu ülkeye komplo kurmakla suçlanmıştır (Dad Andiş, 2007: p. 55).

Üçüncü grupta olanlar ise, devrimin kamu diplomasisi ve değerlerinin teşviki yoluyla ihraç edilmesi gerektiğine inanmakta, böylece uzun vadede değişime zemin hazırlanması gerektiğini düşünmektedirler. Humeynî bu yöntemi etkili bulmuş ve “devrimi burada pekiştirebilecek ve yurt dışına ihraç edebilecek en önemli şey propaganda yoludur” anlayışını benimsemiştir (Dad Andiş and Efsane, 2010: p. 155). Humeynî bu doğrultuda şunları söylemiştir:

“Devrimimizi ihraç etmek istediğimizi söylediğimizde, İran'a hâkim olan bu maneviyatı ihraç etmek istenmektedir. Devrimi İran'da uygulayıp başka yerlere ihraç edebilecek en iyi tavsiye sağlam reklamcılıktır. O halde gerçekte kendi içinde yozlaşmış ve aynı zamanda başkalarının da yozlaşmasına neden olan bu yönetim

sistemlerini yıkmaktan başka çaremiz yoktur. Bu, Müslüman ülkelerin her birinde tüm Müslümanların yerine getirmesi gereken bir görevdir” (Racayî, 1983: p. 83).

Humeynî'den sonra onun yerine geçen Ali Hamaneyî, Dışişleri Bakanlığı yetkililerine hitaben yaptığı konuşmada, "İslam Cumhuriyeti'nin söylenecek mesajları ve fikirleri var, ancak bunların sanatsal ve etkili yollarla söylenmesi gerekmektedir." demiştir. İslam Kültürü Eski Başkanı Asgari ve İran İlişkiler Teşkilatı, kendisine devrimci değerlerin propagandası yoluyla İran'ın manevi gücünü arttırmak için çalışması talimatını veren dinî lideri anlatmıştır. Diğer ülkelerin yetkililerinden ziyade kamuoyuyla görüşünü vurgulamıştır. Belki de bu yüzden 4 Şubat 2012'de dinî lider Hamaneyî konuşmasını Arapça yapmış ve Arap Baharı'ndan muzdarip ülkelerin (Suriye hariç) halkına doğrudan hitap ederek Arap Baharının 1979 İran Devrimi'nin bir devamı olduğunu ifade etmiştir (Haberguzarî Hamaneî, 02.03.2011).

İranlı liderler arasında kamu diplomasisi tartışması, 'yumuşak savaş' kavramına odaklanmaktadır. İran hükümeti tarafından dünya çapında desteklenen çeşitli kamu diplomasisi girişimleri, İran'ın imajını parlatmayı ve yumuşak gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte, bu faaliyetlerin içeriğine bakıldığında, bu programların dini temeli olduğu ve doğrudan veya dolaylı olarak Şîa fikirlerinin ve doktrin değerlerinin yayılmasıyla ilgili olduğu kolayca görülebilmektedir. İranlı liderler, tüm bu girişimleri, küreselleşmenin yörüngesini tanımlaması gereken tek ve güçlü bir projenin farklı boyutları olarak görmektedir. Küreselleşmeyi, önceden belirlenmiş amaçları olan bir 'proje' yerine, sonu belirsiz bir 'süreç' olarak algırlar ve bu nedenle İran'ın bundan faydalanması ve kamu diplomasisi yoluyla Şîalığı küreselleştirmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Dad Andiş and Efsane, 2010: p. 155).

2.3.4.1. İran'ın Kamu Diplomasisinde Kültür

Kültür unsuru, İran'ın kamu diplomasisinde kilit bir rol oynamaktadır. İran İslam Kültürü ve İlişkileri Örgütü başkanı Aragî, kültürün gelecekte daha fazla konuşulacağını savunmaktadır. İran'ın entellektüelleri, kültürü İran'ın medeniyet mirası ve Şîa değer ve ilkelerine dayanan İslam devriminin idealleri olarak görmektedir. Bu nedenle, İran'ın dış politika tutumunda kültürel diplomasi, anma etkinlikleri, spor etkinlikleri, konferanslar gibi entellektüel faaliyetler, öğrenci

değişimi vb. gibi kültürel etkinlikler yoluyla İran kültürünün tanıtılması çabası içerine girmektedir. Hüseyin Selami'ye göre iki kültür algısı vardır. İran dış politika teorisyenlerinin bir kısmı kültürü bir araç olarak algılar ve İran'ın resmi ideolojisinin İran kültürünün teşvik edilmesi yoluyla geliştirilmesi gerektiğini savunurken, bir kısmı da İran'ın kültürü ve resmi ideolojisinin ayrı ayrı alınması gerektiğine inanmaktadırlar (Dad Andiş, 2007: p. 55). Bu nedenle, İran kültürünü tanıtmak Şîa ideolojisinin tanıtılmasına eşittir. Ancak Salami, her iki durumda da İran'ın kültürel temsilcilerinin temel görevinin, İran'ın ulusal çıkarları pahasına olsa bile Şîa ideolojisini yaymak olduğunu savunmaktadır. İran İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı Araştırma ve Eğitim İşleri Başkan Yardımcısı Dehşîrî'ye göre İran kültürüne ideolojik bir bakış olmalı, ancak duyarlılığı önlemek için tarafsız sözlerle teşvik edilmelidir. İran'ın kültürel diplomasisine ilişkin politika ve stratejilerin duyurulmasının özenle yapılması gerekmektedir. İran, kültürel faaliyetlerinin amaç ve hedeflerini açıklamalıdır. Kültürel diplomasiyi yürütürken aşamalılık ilkesini gözetmelidir. Dehşîrî, İran'ın iletmiş mesajların çekici olması gerektiğini öne sürmektedir. Bu mesajların odak noktası İran kültürünün yazılı öğelerinin ötesine geçmeli ve sanat, resim vb. gibi kültürün diğer yönlerini içermelidir (Sadikî and Hacimini, 2018: p. 37).

İslam Cumhuriyeti'nin etkili dış politika teorisyenlerinden ve Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki İran büyükelçiliğinin eski bir diplomat ve kültür ataşesi olan Dehganî Firuzabâdî, İran'ın kültürel diplomasisinin, Tahran'ın dış politika hedeflerinin şu şekilde olması gerektiği kanaatindedir: (1) diğer ülkelerdeki seçkinleri ve akademisyenleri etkilemek, (2) diğer ülkelerdeki kamuoyuyla doğrudan temas için zemin hazırlamak, (3) sosyal gruplar, sivil toplum, gençler ve sıradan insanlarla yakın temas kurmak, (4) İran'ın kültürel ürünlerine kolay erişimi kolaylaştırmak (Firûzabâdî, 2011: p.109). Dehganî, İran'ın kültürel diplomasisinin diğer ülkelerdeki elitlerin zihinlerini ve düşüncelerini şekillendireceğini savunmaktadır. Dolayısıyla bu ulusların dış politikası doğrudan veya dolaylı olarak İran'ın dış politika amaç ve hedeflerine daha anlamlı bir şekilde fayda sağlayacaktır. Kültürel diplomasinin, kültürel ilişkiler kisvesi altında İran'ın Şîa değerlerini ve İslam Devrimi'ni ihraç etmesini sağlayacağı vurgulanmaktadır (Firûzabâdî 2011: p. 106–107).

Benzer şekilde Dehşîrî, İran'ın güvenlik, siyasi ve stratejik hedeflerinin kültürel programlar kisvesi altında da takip edilebileceğini savunmaktadır. Bu durumda, kültürel faaliyetlerin İran'ın güvenlik, askeri, istihbarat vb. gibi kültürel olmayan programlarına bir kapak işlevi gördüğünü ileri sürmektedir (Dehganî, 2011: p. 106–107). Kültürün ideolojik anlayışı İran'ın kamu diplomasisinde daha baskın bir söylemdir. İran'ın yönetici seçkinleri, daha önce tartışılan belirli bir kültür tasavvuruna sahiplerdi. Onu dünyaya ihraç etmeye çalışmaktaydılar. Tasavvur edilen ve oluşturulan bu kültürün, siyasal sistemin meşruiyetini kazandığı ve “devrimi ihraç etmeye” hizmet ettiği düşünülen Şîa doktriniyle sıkı bir ilişkisi olduğu düşünülmekteydi (Muşîrzade, 2006: p. 21).

2.3.4.2. İran'ın Kamu Diplomasisi: Programlar ve Faaliyetler

İran'ın kamu diplomasi programları çeşitlidir. Dört geniş kategoriye ayrılabilir. Birincisi, İran'ın bölgesel ve küresel olayların yorumunu yabancı izleyicilere sunmayı amaçlayan iletişim çabalarıdır. İkincisi, yoksul toplumları kalkındırarak ve onlara hizmet götürerek unutulmaz bir kamu imajı bırakmayı amaçlamaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse, İran Hilal-i Ahmer (Kızılayı) dünyanın 19 ülkesinde 29 hastane ve sağlık merkezi işletmektedir. İran Hilal-i Ahmer Bolivya'da bölge ofisini kurmuş ve burada düşük maliyetli klinikler açmıştır. Bolivya'nın La Paz yakınlarındaki Achacachi köyünde yoksul aileleri desteklemek için bir süt fabrikası kurulması için bir milyon ABD doları katkıda bulunduğu bildirilmiştir. Benzer şekilde, 2008'de de 1.5-2 milyon ABD Doları arasında bağış yapma sözü vermiştir. Nikaragua'da bir hastane inşası için Pakistan'ın Karaçi'nin Malir bölgesindeki İran sponsorluğundaki Humeyni Hastanesi, aynı sıradaki diğer hastanelere kıyasla daha düşük maliyetle yoksullara sağlık hizmeti vermektedir (Supreme Council of the Cultural Revolution, 2010: no:240810). İran, Moroni, Komor Adaları'nda bir dizi toplum hizmeti merkezi kurmuştur ve Myanmar'dan gelen bilgilere göre, İran oradaki Müslümanlara en aktif yardım sağlayıcılardan biri olmuştur. Müslüman-Budist kan davaları sırasında İran bir parlamento heyeti göndermiş, bunun yanı sıra Myanmar'da, aynı zamanda mülteci kamplarını da ziyaret etmiştir (Iranian Red Crescent Medical Journal, 07.09.2020).

Üçüncüsü, kültürel ve eğitim alanlarında faaliyetler yürütmektir. Bu kategori altındaki faaliyetler, İran kamu diplomasisinin merkezinde yer alır ve hacim ve

çeşitlilik bakımından geniştir. Bunlar, açık ve gizli dini propagandayı, halka açık kültürel ve dini etkinlikleri ve sergileri organize etmeyi, Farsça ve dini kurslar sunmayı (Saadi Foundation. ir), kitap ve dergi üretimi ve yayını ve yerel Şîalar arasında ağ kurmayı içermektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse, Aralık 2008'de Şili'deki İran kültür konseyi, Şili Ulusal Kültür ve Sanat Konseyi ve Katolik Pontificia Üniversitesi ile işbirliği içinde bir film festivali düzenlenmiştir. Mart 2012'de Cakarta'da (Endonezya) "İran Kültür Haftası" düzenlenmiştir. İran Kültür ve İslami Rehberlik Bakanı tarafından açılışı yapılmıştır (Haberguzarî Mehr, 01.12.2018: no:4472874). Mayıs 2013'te İran, Tayland'ın Ayutthaya kentinde, sanatçılar ve kültürel aktivistlerin yanı sıra 40 İranlı yetkiliden oluşan bir heyet tarafından açılışı düzenlenen bir Kültür Haftası düzenlemiştir (Turi Thailand, no:867442). Etkinlik afişine basılan sloganın "Qom-Ayutthaya" olması dikkat çekicidir. İran'ın başkenti ve hatta kültürel miraslarıyla popüler olan İsfahan ve Şiraz gibi diğer şehirler yerine İran'ın dini merkezi olan Kum şehrini seçmek, aslında bu tür olayların dini eğilimini göstermektedir (Haberguzarî Mehr, 29.01.2011: no:1472857).

Dahası, İran kültür konseyleri yerel dillerde okuma materyalleri üretmek ve yayınlamak için de uğraşmaktadır. Örneğin Bangladeş, Dakka'daki İran kültür konseyi çocuklar ve yetişkinler için iki haber bülteni yayınlamaktadır. Kasım 2010'da aynı zamanda, Bengalce Diline çevrilmiş, "Velayat'ın Parlaklığı: Emiru'l-Müminin Hz. Ali'nin analitik yaşam öyküsü" başlıklı bir kitabı yayınlamıştır. Kum'da etkili bir din adamı olan Ayetullah Subhani tarafından yazılmıştır. Sadı Vakfi (Saadi Foundation. ir) İranlı 'Sadi Şirazi' başlıklı bir dergi de dâhil olmak üzere kitapları çevirmekte ve yayınlamaktadır. Bu kategoriye İran'ın İran üniversitelerine ve dini seminerlere kayıtlı uluslararası öğrencilere burs hibeleri de dâhil edilmelidir. 27 Eylül 2013 tarihinde, Ayetullah Makarim Şirazî, dokuz ülkenin öğrencilerinin öğrenim ücretlerini sadece kendisine bağlı merkezin ödediğini duyurmuştur. Ayrıca, uluslararası öğrencileri çekmek için Uluslararası İmam Humeyni Üniversitesi ve Uluslararası Çabahar Üniversitesi gibi bir dizi üniversite kurulmuştur (Haberguzari Danişcuyanî İran (İSNA), 29.01.2017: no:96080804923).

Dördüncü olarak, çeşitli görev odaklı girişimler ve programlar vardır. Örneğin, Arap Baharı'nın başlamasından kısa bir süre sonra, İran İslam Cumhuriyeti, İran

İslam Cumhuriyeti'nin eski Dışişleri Bakanı ve Mevcut Dışişleri Yüksek Devlet Danışmanı Ali Ekber Velayetî ile Dünya İslami Uyanış Meclisi'ni (DİUM) kurmuştur. DİUM ilk uluslararası konferansını 11 Eylül 2011'de 84 ülkeden 700 delegenin davet edilmesiyle düzenlenmiştir. Sözde İslami Uyanış ile ilgili olan Tasnim Haber Ajansı ayrıca İslami Uyanış ile ilgili bilgileri gizlemeyi ve yaymayı amaçlayan lansmanını yapmıştır. Tüm bu girişimler ve programlar, İran'ın dış politika amaç ve hedeflerinin başarılı olmasında kamu diplomasisinin son derece önemli olduğunu göstermektedir (Haberguzarî Tasnim, 2020: no:2444273).

Sonuçta İran, anayasal bir düzene sahip ve cumhuriyetçiliğin bazı özelliklerini benimsemiş olsa da kendi sisteminin doğası gereği teokratik olduğunu ve meşruiyetini Şîalîktan aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla İran için kamu diplomasisinin önemi üç faktörden kaynaklanmaktadır. Birincisi, İran siyasi sisteminin teokratik doğasıdır. İkincisi, güçlü bir şekilde Milenyumculuk kavramına (bu görüş, her bin yılda dünyada büyük olayların olacağı düşüncesine dayanmaktadır. İran da özellikle mehdinin gelişyle ilişkili bir düşünceyi yansıtmaktadır) dayanan bir siyasi din olan Şîalîğin doğasıdır. Üçüncüsü, İran'ın Şîa doktrininin etkilediği dış politika hedefleridir. Bu hedeflerin başında, Humeynî'nin "devrim ihracı" fikri altında Şîalîğin teşvik edilmesi ve pekiştirilmesi gelmektedir. Bu senaryoda, kamu diplomasisi faaliyetleri, diğer ülkelerde Şîalîği ve Şîa değerlerini teşvik etmek için İran'ın dış politikasında önemli bir yer edinmiştir (Hüseynî, 2013. p. 688).

İran, farklı organizasyonlardan oluşan devasa bir kamu diplomasisi mekanizması kurmuştur. Bu kuruluşlar, kamu diplomasisi alanında aktiftir ve bilgi ve gelişim programlarından, esas olarak Müslüman dünyayı ve gayrimüslim az gelişmiş ulusları hedefleyen eğitim ve kültürel faaliyetlere kadar çok sayıda program yürütmektedir. Tüm bu faaliyetler, Mehdi'nin ve onun küresel hükümetinin yeniden ortaya çıkmasına zemin hazırlamayı amaçlayan dini bir projenin parçası olarak görülmektedir (Dad Andiş and Efsane, 2010: p. 144–168).

2.3.5. İnan İslam Cumhuriyeti'nde Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisinin İnşacı Açından Değerlendirilmesi

İslam Devrimi yıllarında İnan'da "İslami" olarak adlandırılan belirli bir kimlik ortaya çıkmıştır. İnan İslam Cumhuriyeti biçiminde yeni bir kimliğin oluşması ve ortaya çıkmasıyla birlikte, uluslararası ilişkilerde iktidara ve siyasi gelişmelere yönelik tutum dramatik bir şekilde değişmiş ve dış politika analizi için maddi/çıkarıcı fikirler, İnan İslam Cumhuriyeti'nin yeni dış politika imajını engellemiştir. Genel olarak baktığımızda İnan'ın dış politikası "din-mezheb", "siyaset ve geleneksel kültür" ile ilişkili olarak inşa edilmiş bir kimliğe sahiptir. İnan dış siyasetinde inşa ettiği bu kimliğin normları üzerinden hareket etmektedir. Dolayısıyla İnan İslam Devrimi ve bunun üzerinden inşa edilen kimlik, dünya siyasi denklemlerindeki güç teorilerine meydan okumuş ve bu dışarıdan yeni bir proje olarak görülmüştür (Ramazanî, 2004: p. 556).

Bu süreç, yani inşa edilen kimliğin oluşturulması felsefi veya sosyolojik kategorilerin yanı sıra, aynı zamanda siyasi birimlerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulduklarına ve doğrudan iktidarla nasıl ilişkili olduklarına dair belirleyici değişkenlere sahip olduklarını da göstermektedir. Ayrıca dinî normlar ve dinî normlara dayanarak oluşturulan dış politikadaki siyasi kimlik, özellikle bölgedeki İslamcı hareketler için bir model ve motive unsuru olmuştur. Aslında, dinin sosyal işlevi ve İnan İslam Cumhuriyeti'nin yeni kimliği, İnan İslam Cumhuriyeti Anayasasında da belirginleşen ve ilkeleri olan "sosyal gerçekliğin zaman içinde evrimi" olarak adlandırılabilir.

Uluslararası sistemde aktörler daha çok kendilerine ait kimlikle öne çıkarlar. Bu kimliklerin oluşması kendi tarihsel ve toplumsal yapılarının bir ürünüdür. Dolayısıyla kendilerini hangi kimlikle tanımlamışlarsa siyasi ilişkilerinde bu tanım çerçevesinde hareket ettiklerinden, onlarla ilişkiye giren ülkeler de bu tanım doğrultusunda siyasi bir pozisyon alırlar (Tahiri and Hüseyin, 2012: p. 130–133). Kimliğe dikkat etmenin en önemli sonuçlarından biri, devletler arasındaki farklılıkların yeniden canlanmasıdır. Yani siyasi birimler, farklı aktörler şeklinde

dünya siyasetine fiilen yansıtılır ve farklı devletler, diğer devletlerin her birinin kimliğine göre onlara farklı davranır.

İran İslam Cumhuriyeti'nin temel kimliği, yukarıda ifade edildiği gibi dini bir kimliktir. İran İslam Cumhuriyeti'nin "İslami" ifadesi, çıkarlarını, hedeflerini ve dış politikasının nasıl yürütüleceğini belirleyen dini değer ve normu temsil etmektedir. İslam Devriminin özelliği, daha gelenekçi İslam anlayışına sahip olmasıdır. Bu devrim aynı zamanda İslam dünyası ülkelerini ve dünya mazlumlarını uluslararası güçlere karşı koruma ve onlara bu devletlere karşı durma cesareti veren bir kimliği de barındırmaktadır (Muşirzâde (b), 2006: p. 22). Zira İslam ülkelerinin Batının kültürel hegemonyası altında kalarak kendi kültürlerine yabancılaşmaları neticesinde İran, devrimle birlikte bu Batının hegomanik saldırılarına karşı çıkmış ve politikalarını bu çerçevede belirlemiştir. Dolayısıyla İran, İslam ülkelerinin bu yozlaşmasına karşı onları koruma siyasetini gütmüş ve devrimci ruhuyla onları ayağa kaldırmaya çalışmıştır (Hanter, 2001: p. 220–230).

İran devrim anlayışına göre iletişim devrimi çağında ve aynı zamanda ulusötesi ağların büyümesiyle birlikte İslam medeniyetinin, kapsayıcı ve dinamizm gibi özelliklere dayanan yeni bir entellektüel atılım gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Diğer yandan uluslararası ilişkilerde dinin siyasi öneminin artmasıyla birlikte, ülkeler arasındaki din adamlarının arasındaki etkileşimi ve bilimsel alışverişi artmaktadır. İran kamu diplomasisinde, İslam ülkelerinin toplumları ve üniversitelerin de iş birliği yaparak kendi devrimci siyasi fikir ve kültürünü artırmayı amaçladıkları görülmektedir. Öğrencilerin rolü, âlimlerin entellektüel ve kültürel etkileşimleri de bu iletişime destek vermektedir. Bu bağlamda İran bütün bunlardan hareketle İslam ülkelerinin dini gelenekle olan ilişkilerini kurma ve özellikle de bunu kendi İslam devrimi kimliği üzerinden yürütme çabası içerisindedir (Nakibzade, 2002: p. 114–115).

İslam Devrimi, milliyetleri veya siyasi bağlantıları ne olursa olsun, Şîa olan gruplara şeref ve güven vermede rol oynamış ve İslam'ın ezilen halklarının yabancı sömürgeciliğe karşı koyma yeteneğini artırmıştır. Devrimin zaferi ile bölge halkları arasında İslami onur ve kimliğin tesis edildiği gözlenmektedir. Bu kimlik duygusu sadece Şîalari değil, Sünni takipçileri de kapsamaktadır. Çünkü Humeyni'nin İslam

Devrimi'nin kurucusu olarak mesajı, İslami öğretilere dayanan kapsamlı ve evrensel bir mesajdır (Başiriye, 2003: p. 126–127).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İRAN KURUMLARININ AFGANİSTAN VE PAKİSTAN'DAKİ KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETLERİ VE ETKİLERİ

Bu bölümde İran'ın dış politikada yumuşak gücünün kaynaklarına ilişkin potansiyeli üzerine durduktan sonra de İran'ın bu yumuşak gücünü kamu diplomasisi alanında kullanmasını faal olan üç kurum üzerinden tartışacağız. Bu kurumlar şöyledir: Uluslararası Muştafa Üniversitesi, Ehl-i Beyt Dünya Meclisi ve İmam Humeyni Yardım Komitesi. Bu kurumların Afganistan ve Pakistan'daki kamu diplomasi faaliyetlerinin incelenmesi için seçilmesi, Afganistan'da İranlı nüfusun yoğun olmasından; Pakistan'da da İran'dan sonra en fazla Şia nüfus bulunan ülke olmasından kaynaklanmaktadır.

3.1. İRAN'IN KAMU DİPLOMASİSİNDE EHL-İ BEYT DÜNYA MECLİSİ'NİN ROLÜ

Bu bölümde İran'ın kamu diplomasisinin analizi yapılmış ve Ehl-i-beyt Dünya Meclisi'nin (Macmui Cihan-ı Ehli Beyt) (EBDM) İranlı olmayan Şialar ve diğer benzer düşüncede olan gruplar arasındaki ağ kurma rolü tartışılmış ve araştırılmıştır. Ayrıca, EBDM'nin diğer ülkelerin sivil toplum kuruluşlarıyla ilişki kurma çabaları da incelenmiştir. Bu bölüm, Afganistan ve Pakistan ile ilgili olarak EBDM'nin geçmişini, yapısını, misyonunu, amaçlarını, hedeflerini, stratejilerini, faaliyetlerini ve başarılarını analiz etmeyi ve yorumlamayı amaçlamaktadır.

3.1.1. İran'ın Kamu Diplomasisinde Ağ Oluşturma Faaliyetlerinin Etkisi

İran'ın kamu diplomasisinde ağ kurmanın önemini anlamak için, İran'ın ağ diplomasisinin ana hedefi Şialar olduğundan, Müslüman dünyasındaki Şia demografik dağılımının net bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Şialar, dünyadaki yaklaşık 1,6 milyar Müslümanın yüzde 10 ila 13'ünü oluşturmaktadır, ancak Müslüman dünyasına dağılmış durumdadır. 49 Müslüman ülkeden, nüfusun çoğunluğunu Şiaların oluşturduğu sadece dört ülke (İran, Azerbaycan, Bahreyn ve Irak) bulunmaktadır. Pakistan ve Hindistan'da da her iki ülkede ayrı ayrı olarak yaklaşık 35 ile 40 milyon Şia nüfusu mevcuttur (Fatih Yetim, 08.01.2020). Rakamlar açısından İran, dünyadaki Şia nüfusunun yalnızca yüzde 37-40'ına ev sahipliği

yapmakta olsa da kendisini her zaman tüm Şîaların koruyucusu olarak görmektedir. Aynı şekilde İran, İranlı olmayan Şîa topluluklardan da Şîa olduklarından dolayı bağlılıklarının ve sempatilerinin anavatanlarından ziyade İran'a karşı olması beklentisindedir. Örneğin, İranlı liderler kuzey Pakistan'da ağırlıklı olarak Şîa nüfusun yaşadığı küçük kasaba olan Parachenar'ı “Mini-İran” veya “Küçük İran” adını vermektedir (Alex, 2012: p. 7).

Dünyadaki mevcut Şîa nüfusunun önemli bir kısmının İranlı misyonerlerin dünya çapındaki faaliyetlerinin sonucu oluştuğunu da belirtmekte fayda vardır. 1979'dan beri Endonezya, Tayland ve Nijerya gibi ülkelerdeki Şîa toplulukları önemli ölçüde genişlemiştir. Bu tür Şîalık, Şîa değerlerine son derece bağlıdır ve İran'la manevi bir yakınlık geliştirerek, Şîa kimlik ve dini ideoloji normlarını ve duygularını derinden bağlanmaktadır (Paygahi İttıla-resaniye Havza, 30.01.2018). İranlı dini liderlerin portrelerinin evlerinin duvarlarında asılı olduğu gözlemlenmiştir. Aynı Suudi Arabistan'dan gelen eşyaların sıradan Müslümanlar için değerli olduğu gibi İran'dan gelen her şey onlar için de kutsal olarak görülmektedir. Hatta İran'a yaptıkları ziyareti, Şîa terminolojisinde kutsal yerleri ziyaret etme ritüeline atıfta bulunan dini bir terim olan ziyaret olarak adlandırmaktadırlar (The Ahlul Bayt World Assemble, (2019), no:12193). Bu kapsamda İran da karşılıklı olarak bu Şîalar kategorisine daha büyük bir yakınlık duymakta ve birlik kimliği ile Şîa inkılapçı ideolojini hissetmektedir. İranlı liderler, bu tür Şîa'yi İran'ın uzun vadeli siyasi ve Şîa ideolojik normları geliştirmek amacı ile hedeflerini desteklemeye yardımcı olabilecek siyasi ve stratejik varlıklar olarak görmektedir (Aljazeera, 01.10.2012).

Bunun ötesinde Şîaliğe karşı bir tür sempati geliştiren önemli sayıda Sünni vardır. Şîa devrimci sloganlardan ve anti-emperyalizm söylemlerinden etkilenmiştir. Şîa ile ilgili konularda araştırmacı olan Raşid, Sünni- İsnâ aşare (on iki) olarak kabul eder, bu da onların dini kimlikleri gereği Sünni olduklarını, ancak düşünce tarzlarında Şîa olduklarını ifade etmektedir. Bu bakımdan dikkate değer bir örnek, eski Muhammed Elbaradeyi'dir. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının eski Genel Müdürünün dile getirdiğine göre, 8 Ağustos 2013 tarihinde yapılan yardım -ramazan bayramı namaz töreninde Şîa tarzında dualar söylenerek ibadet edilmesi şaşkırtmıştır. Eylemini muhabirlere anlatan Elbaradeyi, “Sünni kimliğim var ama Şîa inanca sahibim ve inancımı inkâr etmem için bir neden yok” demiştir. Bu haber çevrimiçi

Şîa forumları ve İran devlet destekli medyası arasında geniş çapta ses getirmiştir. Diğer örnek, ünlü Mısırlı Sünni bilgin Şeyh Yusuf Kardavi'nin oğlu Abdul Rahman Yusuf'dur. Abdul Rahman Yusuf, babasının güçlü Şîa karşıtı tavrına rağmen, resmi protokolün keyfini çıkararak sık sık İran'ı ziyaret eder ve İran medyası, onu sıklıkla dini kimliğinin Şîa'ye dönüşmüş olarak nitelendirmiştir (Ruzname-i Cami Cam-MAGİRAN, 11.10.2008: no:4045). Bununla birlikte, İranlı liderlerin en başından beri İranlı olmayan Şîalari desteklemeye kararlı olduklarına da işaret etmek yerinde olacaktır. ABD merkezli Kıdemli Orta Doğu analisti Alex Vatanka ile yapılan bir röportajda, Pakistan'ın eski kıdemli İranlı diplomatlarından Ali Akbar Omid-Mehr, Humeyni'nin 1986'da yayınladığı ve İranlı yetkililerin diğer ülkelerdeki Şîalari destekleme ve harekete geçirme talimatı verdiği bir dini kararnameyi ifşa etmiştir (Alex, 2012: p. 7). Bu düşünceye uygun olarak, İran kamu diplomasisi yetkilileri, ağ oluşturma faaliyetleri yoluyla İranlı olmayan Şîalari ve/veya Şîa yanlısı grupları seferber etmeye çalışmaktadır. İran İslam Kültür ve İlişkileri Örgütü tarafından yayınlanan Kültürel İlişkiler Dergisi'nin Editör Yardımcısı Hüseyin Kebriyayi Zadeh, İranlı olmayan Şîalardan İran kamu diplomasisinin en önemli kaynaklarından biri olarak bahsetmektedir. Benzer şekilde, Şîa Araştırmaları Vakfı Başkanı Mahmud Takizadeh Davari düşüncesine göre Şîalar tarihlerinin hiçbir aşamasında bugün oldukları kadar benzersiz küresel konumdan memnun olmadılar. İran ve Irak'ta mutlak güce sahipler; Afganistan ve Lübnan'da onlar yönetici ortaklardır (Hüseyini, 11.02.2019) ve Bahreyn, Umman ve Pakistan'da parlamentoda ve hükümette yer almaktadır. Bu nedenle, benim ve meslektaşlarımın Şîa Çalışmaları vakfına odaklanması, bu fırsatı kullanması ve Şîaların konumunu güçlendirmesi gerekmektedir. Başlangıçta Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı (KİRB), İranlı olmayan Şîalar ve Şîa yanlısı Sünniler arasında ağ oluşturmak için ana otorite olmuştur. 3 Mart 1987'de İslami Danışma Meclisi tarafından kabul edilen bir tasarının (1) Maddesine dayanarak, KİRB, diğerlerinin yanı sıra, dünyanın "Müslümanlar ve ezilenler başta olmak üzere farklı milletlerle kültürel ilişkileri genişletmek" dâhil olmak üzere bir dizi hedefi takip etmesi gerektiği ifade edilmektedir (Ministry of Culture Islamic Guidance, 15.10.2020).

Dahası, KİRB'nin yanı sıra, benzer faaliyetlerde bulunan bir dizi paralel kurum da, örneğin İslami Yayma Yüksek Kurulu, İslami Yayma Koordinasyon Kurulu,

Kum Yayma Dairesi vb. paralellikten kaçınmak için 1996 yılında tüm bu varlıklar altına alınmıştır. İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı (İKİT) adlı yeni bir kurum KİRB ile karşılaştırıldığında siyasi olarak daha güçlüydü; çünkü, İKİT tüzüğü'nün 10. Maddesi ile paralel olarak dini lider tarafından doğrudan atanan 11 üyeden oluşan bir konseyin denetimi altındadır. Ayrıca, İKİT, yabancı izleyicileri hedeflemek için özel olarak tasarlanmış uzmanlaşmış bir kurumdur. Statüsünün 2. maddesine göre, İKİT, Müslümanlarla, özellikle de Şîalarla kültürel ilişkilerin genişletilmesi onların dini kimlik duygularını derinleştirmek ve kültürel, politik, ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesi için çalışacaktır (Ruznama-i Resmi Cumhur-i İslami Iran, 1996). Bununla uyumlu olarak, bir dizi sorumluluğu vardır. Bunlar şunları içerir: (1) yurt dışında kültür ve yayılma faaliyetlerini yönetmek ve desteklemek; (2) dünyadaki, özellikle Müslüman dünyasındaki dini ve kültürel dernekleri ve kişilikleri belirlemek; onlara maddi ve manevi destek sunarak Şîalık kimliğini ve devrimci ideolojisini öne çıkarmak, (3) kültür, sanat vb. alanlarda değişim programlarına zemin hazırlamak; (4) yurtdışındaki Şîa ruhban okullarının faaliyetlerini genişletmek; (5) İran'ın tüm denizaşırı kültür evlerinin kurulması ve yönetimini sağlamak; (6) İran'ın yurtdışındaki kültür ve propaganda temsilcilerinin atanması ve denetlenmesine yardımcı olmak; (7) Dini propagandacıları seçmek, eğitmek ve yurtdışına göndermek. Bunun dikkat çekici tarafı da yukarıda vurgulanan hedeflerin ve sorumlulukların tümünün, kuruluşun resmî web sitesinde, özellikle İngilizce ve Arapça versiyonlarında, büyük oranda desteklenmektedir (Atambek, 2018: p. 125).

3.1.2. Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı'nın Yapısı ve Amaçları

İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı (İKİT)'nin oluşumuna rağmen, bazı kamu diplomasisi kurumları kurumsal özerkliklerini inşa etmiştir. Bu bakımdan en önemli kurumlardan biri de Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı (KİRB)'dir. İKİT, çok çeşitli kamu diplomasisi görevleriyle yük altındayken, KİRB özellikle İranlı olmayan Şîalar ve Şîa yanlısı insanlar arasında ağ oluşturmak için tasarlanmıştır (Afghan Voice Agency, (AVA) 06.08.2011: no: 46569).

KİRB, 1990 yılında Humeyni'nin birinci ölüm yıldönümünde kurulmuştur. O yıl 21–25 Mayıs tarihleri arasında Tahran'da Ehl-i Beyt Dünya Kongresi (Kongura-iCahanyi Ehl-i-Beyt) adlı dört günlük uluslararası bir toplantı düzenlenmiştir. Etkinlik, özellikle Şîaliğin takipçileri için tasarlanmıştır. Konferansa 50 ülkeden

yaklaşık 250 İranlı olmayan siyasi ve dini yetkili ve şahsiyet davet edilmiştir. Etkinliğin ana düzenleyicilerinden Vaiz Zadeh'e göre, kongre, Ayetullah Hamaney'in talimatıyla düzenlenmiş olup ilgili tüm düzenlemeleri ve kararları kişisel olarak denetlemiştir. Kararın alındığı tarihten itibaren her sene bu kongre gerçekleştirilmektedir (Vezareti Firhang ve İrşadi İslami, 23.05.1987). Kongrenin temaları ve gündemleri, Muhafız Konseyi'nin altı dini otoritesi de dâhil olmak üzere seçilmiş bir grup Şîa dini otoritesi tarafından tasarlanmış, tartışılmış ve sonuçlandırılmıştır. Kongrenin ana amacı dünyadaki Şîaların sosyal kimliğini ve siyasi durumunu tartışmak ve onları harekete geçirmek olmuştur. Ancak Vaiz Zadeh şunları açıklamaktadır: “dini liderin tavsiyesi, Şîa Caferi isna Caferi imamiyah (Şîaizm için başka bir isim) veya belirli bir mezhep (Şîalik), çünkü “Ehl-i-Beyt” tüm Müslümanlar için değerlidir ve kutsal bir etikettir. Onlar (Sünniler) Şîa'ye duyarlıysa, Caferi (çoğunlukla sert Sünniler tarafından kullanılan Şîalik etiketi) ve imamiyah, (ve) olumsuz telkinlerden dolayı, bu isimleri hoş karşılamayın, “Ehl-i-beyt” herkesin (Müslüman) kalbidir” (Khurasani, 2011: p. 13–14).

Üçüncü kongre oturumunda, İran'ı “Müslüman Dünyasının Merkezi” (Umm-ul-Kurayi Cahani İslam) olarak ilan etmiştir ve aynı zamanda, hükümetin altında faaliyet gösterecek kalıcı bir karargâh olarak Ehl-i Beyt Dünya Meclisi dini liderin doğrudan denetimindedir. Ayrıca katılımcılar iki ek daimî alt kurum kurulması için oy kullanmışlardır. İlk kurum, “İslami Düşünce Okullarının Yakınlığı için Dünya Meclisi”dir (Macmayi Takrib Bayn al-Mazahib Islami, bundan sonra MTBMİ olarak anılacaktır). Vaiz Zadeh, Müslüman dünyasının politik gergin ortamı göz önüne alındığında, katılımcılar EBDM'nin Şîa olmayan Müslümanları hepsine hizmet etmeyi amaçladığına ikna etmediği sürece Şîaları harekete geçirmede başarılı olamayacağına inanmaktadır. Bu nedenle, EBDM'nin faaliyetlerini gizlemek adına MTBMİ'nin kurulması önerisinde bulunmuşlardır (Atambek, 2018: p. 111).

İkinci kurum, Kum seminerinde konumlandırılacak içtihatlardan oluşan bir Fetva Konseyidir. Yine de Konsey'in dünya Müslümanları arasında ümmetin dini lider olarak konumunu pekiştirmek için dini lider'den talimatların alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca kongre 5 maddenin yer aldığı bir kararla sonuçlanmış. Bu kongre görüşü “İmam (Humeynî) liderliğinin ve talimatlarının gereği gibi kabul edildiği bu kongre Valiye Emri Müslim'in (Müslümanların Lideri) olarak Ayetullah

Hamaneyî bağılılığını bahseder ve tüm sadık güçleri devrimi desteklemeye davet etmektedir” şeklinde özetlenmektedir (Ervand, 2008. p. 178). Bu karar doğrultusunda, 1994 yılında EBDM resmi olarak kurulmuş ve tüzüğü Tahran’da düzenlenen ilk Genel Kurul toplantısında onaylanmıştır.

3.1.3. Ehl-i Beyt Dünya Meclisi: Yapısı ve Amaçları

EBDM’nin tüzüğünde belirtildiği gibi başlıca hedefleri şunlardır: (1) Saf Şîa kültürünü ve siyasi kimliğini Müslüman toplumunda canlandırmak ve genişletmek ve daha etkileyici olmak, (2) Şîalar arasında siyasi birliği ve duygusal bağları yaratmak ve güçlendirmek, (3) Şîaların sosyal, ekonomik ve politik haklarını korumak, (4) Şîaların maddi ve manevi gelişimi için çalışmak, (5) Şîaların kültürel, politik, ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmek, (6) Medya ve araştırma yoluyla Şîalar ve kimliklerini güçlendirmek için ilgili konuları vurgulamaktır (Sazmani Farhan ve İrtibatati İslami, 2009: no: 9292).

Yukarıdaki hedefler aslında, EBDM tarafından yönetilen tek bir sosyal ağ biçiminde organize etmek ve kurumsallaşmak yöntemi ile dünyanın farklı yerlerinden gelen Şîalar ve Şîa oluşumlarla iletişim kurmayı, onları eğitmeyi güçlendirmeyi ve desteklemeyi amaçlamaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, bir sosyal ağ, bir tür sosyal ilişki olarak görülmektedir. Barry Wellman ve S.D. Berkowitz sosyal ağı “düğüm ve bağlar kümeleri” olarak görmektedir (Barry and Berkowitz, 1988: p. 4). Düğümlerin sosyal sistem üyelerini temsil ettiğini ve bağların ara bağlantıları ve kaynak akışını tasvir ettiğini savunmaktadır. Bununla birlikte, düğümlerin mutlaka bireysel kişiler olmadığını, gruplar, kurumlar vb. olabileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, bağlar yoluyla iletilen kaynakların mutlaka maddi olması gerekmektedir. Bilgi, stratejiler, fikirler, politikalar vb. olabilmektedir. Bu nedenle EBDM, dünyanın farklı yerlerinden gelen Şîalardan oluşan bir ağ kurmaya çalışmaktadır. Böyle bir ağ, İran’ın elindeki siyasi ve ideolojik fikirlerini dünyadaki Şîalara iletmek, onların dini ve devrimci ideoloji kimliklerini güçlendirmek, bunları dış politika amaçlarını ve hedeflerini tanıtmak için kullanmak şeklinde bir araç görevi görecek (Atambek, 2018: p. 125–129).

Hedeflerini gerçekleştirmek için, EBDM’nin tüzüğü uzun bir sorumluluklar listesi düzenlemiştir. Bunlar şu şekilde kategorize edilmektedir: (1) Şîalarla ilgili

literatür üretmek, yayınlamak ve dağıtmak; (2) Tüzük bu tür olayların farklı ülkelerdeki Şîalar arasında ağ oluşturmak için uygun fırsat olduğunu ileri sürdüğü için uluslararası kitap sergilerine katılmak; (3) Şîa inanç sistemi ve ilkeleri üzerine örgün eğitim, mesleki eğitim, kısa kurslar ve uzaktan eğitim sunmak ve Şîa öğrencilere burs sağlamak; (4) İran'da ve başka yerlerde çalıştaylar ve konferanslar düzenlemek; (5) Dünya çapında yayıncıları desteklemek, eğitmek, dağıtmak ve değiş tokuş etmek; (6) Şîa camilere, derneklere ve kütüphanelere maddi destek vermek; (7) Şîa tarihi ve değerleri ile ilgili hat, posta kartı, resim ve buna benzer sanat eserleri üretmektir. Şîa misyonerlik faaliyetleri konusunda uzman olan İbrahim'e göre, yukarıdaki girişimler, İran dışı Şîalari destekleyerek onları duyarlı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Onlarla ilişki kurmak ve sonra onları Şîa devrimci ideolojinin ve kimliğinin İran versiyonu ile beslemektir. EBDM'nin girişimlerinin 'Küresel Şîa Ağı' adlı tek bir projenin farklı yönleri olduğunu savunmaktadır (AVA, 2011, no:46569).

EBDM'nin amaçları ve hedefleri aynı zamanda, bu kurumun operasyonel yetkisinin İran'ın bir bütün olarak Müslüman dünyasının birliği çağrısıyla çelişen Şîa dünyası açısından tanımlandığını göstermektedir. Ayrıca, Ürdün Kralı Abdullah'ın İran'ın bir "Şîa Hilali Projesi" inşa etmek için çalıştığını iddia etmesi, 2004 yılında yaptığı açıklamayı da desteklemektedir (Ranj Alaaldin 2015: 3 April). İranlı yetkililer ve ideologlar Kral Abdullah'ın açıklamasını şiddetle kınamakla birlikte, EBDM yetkilileri böyle bir projenin varlığını asla inkâr etmemiştir. Yine de onu daha yumuşak bir şekilde sunmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, EBDM Genel Sekreteri Ahtari bir röportajda İran'ın önderlik ettiği bir "Direniş Hilalinden" (halâli mukvimat) bahsetmiştir. Başka bir röportajda şöyle demiştir: "Prensip olarak EBDM, diğer ülkeler, ancak dünyanın herhangi bir yerindeki Şîa takipçilerini koruma hakkını saklı tutmaktadır" (Islamic Azad University New Agency, 2018: no: 413373).

Temel olarak, EBDM yetkilileri arasında, Şîa Hilal fikri "Şîa Jeopolitiği" kavramı altında kavramsallaştırılmıştır. Şîaliği, dünyanın en önemli bölgelerinden birinde uygulanan tamamen farklı bir yönelimle doğru bir din anlayışı olarak yansıtmayı amaçlamaktadır. Örneğin, 6 ve 7 Kasım 2012'de EBDM, "Shia Geopolitics" başlıklı iki günlük uluslararası konferans düzenlenmiştir. Bilim, Araştırma ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı Sosyal Bilimler ve Kültürel Çalışmalar

Enstitüsü Başkanı Sadik Ayenevand, Müslüman dünyasını İslam'ın iki farklı versiyonuyla “kelime bölgesi” ve “kılıç bölgesi” olarak iki ayrı bölgeye ayırmıştır. Ona göre, “kelime bölgesinde” uygulanan İslam versiyonu Hicaz'da ortaya çıkmıştır ve Kufe'ye (Irak), oradan da Hindistan alt kıtasına ardından Doğu Asya'ya ve İran'a yayılmıştır. Öte yandan, ‘kılıç bölgesinde’ uygulanan İslam versiyonu Medine'de başlayıp Akdeniz ve Kuzey Afrika'ya doğru ilerleyerek Irak ve Suriye'ye yayılmıştır. Ayenevand, İslam'ın eski versiyonunu Hz. Ali'den sonra adlandırır ve ona “Alevî İslam'ı” olarak atıfta bulunur ve ikincisini Muhammed bin Abdul Vehhab'ın doğum yeri olan Necd'den sonra “Necdi İslam”ı olarak adlandırmaktadır. Alevî İslam'ın Ahl-i-beyt öğretisine dayandığını söylemiş, akıl ve hikmetle uyumlu olarak insanların kalplerini ve akıllarını fethettiğini ifade etmiştir. Necdi İslam'ın zor kullanarak toprakları fethetmeyi seçtiğini iddia etmektedir. İlk rotanın jeopolitik olarak çok önemli olduğunu söylemiş ve EBDM araştırmacılarını dünyanın bu bölgesinde Şîalik için modelleme çalışmaya çağırmıştır, çünkü ona göre bu bölgenin politik, ekonomik ve sosyal dinamiklerinin açık bir şekilde anlaşılması “yeni haritalar ve hareketler tasarlamak” için gereklidir (Haberguzarî Havza, 1998: no:17). Ancak görünen o ki, EBDM'nin misyonu mevcut sözde Şîa jeopolitiğiyle değil, maksimum genişlemesiyle sınırlıdır. EBDM'nin ‘Kitaplar Konseyi’nde Ahtari öz eleştirel bir tavırla çok çalışmalıyız demiştir. Örneğin EBDM, Çin için (tek) iyi bir kitap çıkaramadık. Çin üzerinde ciddi bir şekilde çalışırsak ve düzgün bir şekilde yayılırsak, önümüzdeki on yıl içinde Çin'de yaklaşık 100 milyon Şîa Müslümanımız olacaktır. Ahtari ayrıca Uluslararası Mustafa Üniversitesi (UMÜ) mezunları ile yaptığı görüşmede, altı milyon Yahudi olduğunu ileri sürmüştür. Onlar dünyayı fethetmiştir, ama 300 milyonluk Şîalar daha iyisini yapmalıdır. Özellikle Yahudilerin batı ülkelerindeki siyasi ve ekonomik etkisine atıfta bulunmuş ve UMÜ mezunlarını dünyadaki Şîalar için siyasi ve ekonomik kaldıraç olarak çalışmaya çağırmıştır (Haberguzarî-i Mecmua-i Cihani Ahli Beyt, 2015).

EBDM misyonu doğrultusunda dev bir girişim olarak ortaya çıkmıştır. En önemli bileşenleri Genel Kurul, Yüksek Kurul ve Genel Sekreterliktir. Genel Kurul, farklı ülkelerden ağırlıklı olarak İranlı olmayan Şîa kişiliklerden oluşan bir organdır. 2011 yılı itibarıyla 700 üyesi bulunmaktadır. Üyeler her dört yılda bir toplanır ve her biri, kendi bölgesinde Şîaların siyasi, ekonomik, sosyal kimlik çalışma durumu

hakkında rapor vermektedir. İran'da düzenlenen dört yıllık ana oturuma ek olarak, Genel Kurul başka ülkelerde de bazı bölgesel toplantılar düzenlemektedir. EBDM Genel Kurulu aslında farklı ülkelerden Şîa seçkinlerin geldiği küresel Şîa ağının elit düzeyidir. Birlikte, dünyadaki Şîaların siyasi olarak güçlendirilmesi için bilgi ve tasarım stratejileri alışverişinde bulunmaktadır (Islamic Azad University New Agency, 2018: no:413373).

Üst Kurul, Dini Lider tarafından seçilen gerçek ve resmi kişilerden oluşmaktadır. Başlıca sorumlulukları, politikaları belirlemek, Genel Sekreteri aday göstermek ve performansını denetlemektir. Yüksek Konsey üyeleri, İran ve dışından nüfuz sahibi Şîa siyasi şahsiyetler arasından seçilmektedir. Bunlar arasında, özellikle, Yüce Lider'in Merkezi vilayetindeki temsilcisi ve eski İstihbarat Bakanı Gorban Ali Nacaf Abadi, Lübnan'daki Hizbullah'ın lideri Hasan Nasrullah ve İran'ın eski Dışişleri Bakanı Yüce Lider'in danışmanı Ekber Velayetî yer almaktadır. Resmi üyeler olarak, UMÜ ve İKİT başkanları EBDM'nin Yüksek Konseyi üyeleri arasında sayılmaktadır (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic of Iran, 2015: no:3113/94). Genel Sekreter, EBDM'daki en yüksek örgütsel otoritedir. Aynı zamanda en yüksek Şîa politik kişilikleri arasından seçilmiştir. Doğrudan EBDM'nin Yüksek Konseyi tarafından atanan üç kişi arasından Yüce Lider tarafından atanmaktadır. İlk Genel Sekreter, Yüce Liderin Müslüman Dünyası İşleri Danışmanı ve eski İTİK Başkanı Ayetullah Tashiri iken, ikincisi de Akbar Velayetî'dir. Onun yerine Irak Deva Partisi'nin eski lideri Mehdi Asefi geçmiştir. Şimdiki Genel Sekreter, Uluslararası İlişkilerden Sorumlu Yüce Liderlik Yardımcısı ve İran'ın Suriye'deki eski Büyükelçisi Huccetü'-İslam İslam Ahtari'dir (Haberguzarî Mehr, 01.12.2018: no:4472874).

EBDM aynı zamanda Ehl-i-beyt Araştırma Merkezi, Ehl-ul-bayt Üniversitesi ve Rasul Kültür Vakfı'nı da yönetmektedir (Ametbek, 2018: p. 131). Bunların yanı sıra, diğer ülkelerde kayıtlı 30'dan fazla dernek ve çeşitli kültür kulüpleri faaliyet yürütmektedir. Bunlar esas olarak UMÜ mezunları tarafından yönetilmektedir. EBDM'nin Genel Sekreter Yardımcısı Salar, onları EBDM'nin yayılma kolları olarak görmektedir. Bu kuruluşlardan bazıları, Victoria, Avustralya'daki İranlılar Sanat Derneği gibi gelişmiş ülkelerde de kayıtlıdır. Bu varlıkların hepsi, mekik temsilcileri aracılığıyla EBDM tarafından kontrol edilmektedir (The Ahlul Bayt

World Assembly, ty: p. 127) ABDM aynı zamanda birkaç ulus ötesi kuruluşa sponsorluk yapmakta ve hepsinin merkezi İran'da bulunmaktadır. Bunlar arasında dikkate değer olanlar ise:

1. Ehl-i-Beyt Müslümanlarının Takipçilerinin Haklarını Koruma Komitesi (Komite-i Difa az Hukuki Msalmanani Payruvi Ehl-i-Beyt).
2. Ehl-i-Beyt'in Dünya Kadın Takipçileri Topluluğu (Cemiyet-i Cahani-i Zenanı Peyruvi Ehl-i-Beyt) (Amebek, 2018: p. 128).
3. Dünya Ehl-i-Beyt'in (Bunyadi Bayne'l-Milel Cavanane Payruye Ehl-i-Beyt) Gençlik Takipçileri Dünya Topluluğu.
4. Ehl-i-Bayt Bağışçıları (Komite-i Hayrını Payruye Ehl-i-Beyt) Takipçileri Komitesi.
5. Uluslararası İşletme Fonu (Sanduke Bezirganie Bayn al-Milalı).
6. Uluslararası İslam Bankası (Banki İslami Baynul-Milalı) şeklinde sıralanabilmektedir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 127).

EBDM, siyasi ve ideolojik misyonunun önemi nedeniyle, ana kurumu İKİT'nin bütçesinden en büyük pay almaktadır. 2012–2013 mali yılında, EBDM yaklaşık 216.666.000 ABD doları almıştır. 2020 yılında bu rakamlar yılında 400 milyon ABD dolar (Radyo Farda, 18 Şubat, 2020) ve 2021 yılında ise İran İslam Meclisinin belirtilen bütçesi yüzde 90 artırılarak 750-450 milyon ABD dolar belirtmiştir (Haberguzarı İran'ı Azad, 16.01.2021) İTİK bütçesinin yüzde 17'sini oluşturmuştur. EBDM yetkilileri, iyi finanse edildiğini kabul etmektedir. Yine de EBDM'nin programlarını yürütmek için çok daha fazlasına ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Ahtari "Uluslararası dini kurumların bütçeleri son yıllarda oldukça artmıştır, ancak tesislerimiz çok sınırlıdır ve mevcut ihtiyaçlarımızı karşılamamaktadır" diyerek durumu açıklamıştır (Ahtari, 2012: p. 32).

3.1.4. Ehl-i Beyt Dünya Meclisi: Faaliyetler, Stratejiler ve Başarılar

EBDM'nin kuruluşundan bu yana beş genel kurul oturumu düzenlenmiştir. 1994 yılında 61 ülkeden 330 İranlı olmayan Şîa şahsiyetin katılımıyla ilk Genel Kurul toplantısı yapılmıştır (Hamshahri Online, 04.07.2009: no:84506). İkinci

oturum 1998’de 56 ülkeden 350 Şîa temsilcisiyle organize edilmiştir. Üçüncü oturum, 80 ülkeden İranlı olmayan 500 Şîa’nın katılımıyla 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. 110 ülkeden 460 Şîa temsilcisinin davet edildiği dördüncü oturum 2007 yılında düzenlenmiştir. Beşinci oturum, 120 ülkeden 600 İranlı olmayan Şîa şahsiyetle Mayıs 2011’de gerçekleştirilmiştir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 127). Dünyanın farklı ülkelerinden katılan Şîa sayısı, EBDM’nin Genel Kurulunu bir temsilci olarak geliştirmeye çalıştığını göstermektedir. Bununla birlikte, EBDM, Şîa seçkinlerin ötesine geçmek ve Şîa kitlelere ulaşmak için tasarlanmıştır. Bu hedef doğrultusunda EBDM çeşitli yollara başvurmaktadır. EBDM’nin Genel Sekreter Yardımcısı Salar, dünyadaki Şîalarla ilişkiler kurmak için bir dizi strateji sıralamaktadır. Birinci strateji, bunlara EBDM’nin Genel Kurul üyeleri aracılığıyla ulaşmaktır. İkincisi, onlara denizaşırı yayılım yapan kişi ve kurumlar aracılığıyla da ulaşmaya çalışmaktır. Üçüncüsü, dünyanın farklı köşelerinde düzenlenen konferanslar, sergiler ve etkinliklerle onları cezbetmeye çaba göstermektir. Dördüncüsü, kendi yerel dernekleri aracılığıyla onlarla iletişim kurmaya çalışmaktır. Beşincisi, özellikle UMÜ’da İran medreselerinde okuyan İranlı olmayan öğrenciler aracılığıyla onlara yaklaşılmaktadır. Son olarak, en önemli strateji, hac sırasında onlarla iletişimi koparmamaktır. Salar’a göre, EBDM ajanları hac sırasında başlangıçta Şîalar ile temas kurmakta ve bu temasın daha sonra kitapların, raporların ve delegasyonların değiş tokuşu yoluyla genişlemesi beklenmektedir (Entihab, 11.10.2020). Ancak, EBDM bazı olağanüstü durumlarda gereken hedef kitle için yeni başvurularla girişimde bulunmuştur. Örneğin, Ocak 2011’de Arap dünyasında halk ayaklanmasının başlamasından kısa bir süre sonra, İran’ın kamu diplomasisi ufkunda Dünya İslami Uyanış Meclisi (DİUM) adlı bir kurum ortaya çıkmıştır. DİUM’nin genel sekreteri, aynı zamanda EBDM’nin Yüksek Konseyi üyesi olan Akbar Velayetî’dir. DİUM, 11 Eylül 2011’de 84 ülkeden 700 delegenin davet edildiği ilk uluslararası konferansını düzenlemiştir. Daha sonra, Hüsnü Mübarek’in görevden alınmasının ardından, Mısır ayaklanmasının 25 kurbanının aile üyeleri İran’a davet edilmiş ve burada görüşülmüştür (Magiran, 20.11.2011: no:3280). Cumhurbaşkanı dâhil en üst düzey İran siyasi otoriteleri, bireyler ve gruplar, Küresel Şîa Ağına bağlandıktan sonra, Şîa literatürü ile beslenmelidir. Bu nedenle, EBDM’nin en önemli görevlerinden biri olarak Şîa edebiyatı adına çeşitli dillerde materyal üretmektedir. Ahtari’ye göre EBDM, 40 dilde kitap üretmekte ve az

nüfuslu bölgeler ve en az popüler dillere sahip olanlar da dâhil olmak üzere dünyanın tüm ülkelerini kapsayacak şekilde çalışmaktadır. 2011 yılı itibarıyla 1000'den fazla kitap başlığı yayınlanmıştır. M. Salar'ın açıkladığı gibi, kitapların temaları izleyicinin sosyal-politik ihtiyaçlarına göre doğru bir şekilde seçilmiştir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 126). Bu amaçla, EBDM büyük ölçüde İran üniversitelerinin Şîaliği benimseyen uluslararası öğrencilerine ve mezunlarına güvenmektedir (www.Ahlul Bayt International University.ir). Bu bağlamda, UMÜ öğrencileri ve mezunları özel değerlendirmeler altındadır. Ahtari, UMÜ mezunlarının 14'üncü toplantısında yaptığı konuşmada, İslam'ın başlangıcından bugüne kadar, Şîa ekolünün takipçilerinin ilk kez böyle bir yayılma fırsatına sahip olduğunu belirtmiştir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 126). Bu durum, İslam Cumhuriyeti'nin zaferi ile yaratılmış ve Ayetullah Humeyni'nin önderliğinde devam etmektedir. Propagandacıların elindeki kaynaklar ve imkanlar göz önüne alındığında, Şîa öğretileri ve İmam (Humeynî) ile Dini Lider'in düşüncelerini tanıtmak kolaylaşmıştır. EBDM, Şîaliğin yayılması ve kimliğinin güçlenmesi ile ilgili önerileri değerlendirmekte ve bunları gerçekleştirmeye çalışmaktadır. EBDM'nin görevlerinden biri Şîalari eğitmek ve güçlendirmektir ama bunları propagandacıların yardımıyla gerçekleştirmektedir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 126).

EBDM'nin faaliyetlerinin önemli bir kısmının, yeni Şîalar veya sözde mustabşirlerden (kelime anlamı: kalbi Şîalik gerçeğine maruz kalan) bir ağ aracılığıyla yürütüldüğünü belirtmek gerekmektedir. Salar'a göre, EBDM'nin görevlerinden biri, bu kişilerle iletişim halinde olmaktır. Bu amaçla, EBDM'nin 'Yeni Şîalar Kurumu (idari-mustakbirin) adında ayrı bir ofisi mevcuttur. Sorumluluğu, onlarla düzenli temas halinde olmak ve İran'ın siyasi ve ideolojik hedeflerinin tanıtımı için potansiyellerini kullanmaktır. 2007 yılında Yeni Şîalar Daire Başkanlığı Bambara dilinde 53 konuşma hazırlamıştır. Bu konuşmaları Afrika'dan 11 mustabşir kaydetmiştir. Bu konuşmaların CD'leri Afrika'nın Bambara konuşan bölgelerinde EBDM propagandacıları tarafından dağıtılmıştır. Bazı mustabşirlerin kendi ülkelerinde önemli hükümet pozisyonlarına sahip oldukları da belirtilmelidir (Aljazeera, 01.10.2012). Örneğin, Tayland ilk Şîa imamına atfedilen bir kitap olan Nahcul Balagah, 2009 yılında Teknoloji Üniversitesi Edebiyat, İslami Çalışmalar ve Dinler Bölümü başkanı olan UMÜ mezunu Şerif Hadi adlı bir profesör

tarafından Tay diline çevrilmiştir (Sazmani Farhan ve İrtibatati İslami, 24.07.2020: no: 40106). EBDM, siyasi açıdan hassas misyonunun farkındadır. Bu nedenle, EBDM'nin stratejisi ağ oluşturma faaliyetlerini özümsemektedir. Herhangi bir resmi denizaşırı şubesi bulunmamaktadır ve yerel Şîa gönüllülerine dayanmaktadır. Dahası, çok merkezi olmayan uluslararası bir ağa sahiptir. Daha spesifik olmak gerekirse, EBDM'nin Batı Afrika'daki faaliyetleri Gana'dan Kenya'ya, Güney Afrika ve Güney Doğu Asya'dan Endonezya'ya yönelmiştir. Bununla birlikte, İran EBDM'ı tarafından 67 ülkeye 3.5000 temsilci gönderilmiştir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 127). Yukarıda sözü edildiği gibi, EBDM her zaman İranlı olmayan Şîalari yerel dernekler kurmaya teşvik etmektedir. Bu kuruluşlar, EBDM'nin programlarını belirlemesi için önemli bilgi kaynaklarıdır. Ayrıca, Müslüman örgütlerin yasal engellerle karşılaştığı ülkelerde, Şîalare ait dernekler görece serbesttir. Örneğin Müslüman derneklerin genellikle sıkı devlet kontrolü altında olduğu Myanmar'da Şîa dernekleri özgürce faaliyet göstermektedir. Forbis Myanmar'ın askeri yöneticilerine yakın olan Maung Maung Tha adında bir Şîa liderden bulunmaktadır. Bu kişi sık sık İran'ı ziyaret etmektedir ve ruhban okulu ve Camii Yangon şehir merkezinde oldukça popülerdir. Forbis, Yangon'da yalnızca Şîa yayınların sergilenebileceğini, diğer mezheplerin yayınlarının ise yasaklandığını eklemektedir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, EBDM aynı zamanda Şîa jeopolitiğini genişletmeyi hedeflemektedir (Shabestan News Agency, 14.01.2019: no:875226). Bu amaçla EBDM'nin stratejisi, hedef toplumu Şîa fikirlerine karşı hoşgörülü olmaktadır. Bunu hem politik hem de toplumsal düzeyde mümkün kılmaya çalışmaktadır. Siyasi düzeyde, EBDM mevcut her fırsatta diğer ülkelerin diplomatları ve politikacılarıyla iyi geçinmeye çalışmaktadır; böylece Şîa birliklerinin işleyişini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, Ahtari, Eylül 2008'de Tahranda bulunan İslam ülkelerinin büyükelçilerini akşam yemeğine davet etmiştir. Hoş geldin konuşmasında, Şîaliği tanıtmanın ve Şîaların haklarını savunmanın EBDM'nin ana hedefleri olduğunu belirtmiştir. Konuklarını Şîaliği doğru anlamaya çağırmıştır. Ek olarak, misafirlere Şîalikle ilgili kitaplar dağıtılmıştır (Ahtari, 2008: p. 71). Toplumsal düzeyde, EBDM yerel müttetikleri aracılığıyla belirli bir bölgede Şîaliğin varlığına ilişkin tarihi bir iddia oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çabalar bazen ilginç iddialar içermektedir. Örneğin, EBDM Genel Kurulu üyesi ve Kanada Mc Master Üniversitesi'nde bir akademisyen olan Lyakat Takim, 2009'da Amerika'daki Şîaların

köklerini izleyen “Amerika'da Şîalik” başlıklı bir kitap yayınlanmıştır. Bu kitapta, biri hayatta kalan ünlü Titanic gemisinde üç Şîa yolcunun bulunduğunu iddia etmektedir (Lyakat, 2009: p. 285) Dini Lider'in talimatına dayanarak, EBDM, arkeolojik ve saha araştırması yaparak, belirli bir bölgede Şîaların varlığının kanıtlanmasına yardımcı olabilecek her türlü ipucunu araştırmaktadır. Geçmişte bir bölgede herhangi bir Şîa kişiliği yaşamışsa, EBDM bunları bulmakta ve onları konferanslar ve seminerler aracılığıyla kendilerine teşvik etmektedir. Örneğin, her yıl 27 Mayıs'ta Tayland'daki İran Kültür Konseyi, Chaophraya Boworn Rajnayok'un mezarında bir toplantı düzenlemektedir. 1605 yılında Tayland'ın Ayutthaya kentine gelen ve asıl adı Ahmet Kumi olan İranlı bir dini otorite olduğu iddia etmektedir. 2008 yılında, mezar, Bangkok'taki İran Kültür Konseyi tarafından görkemli bir şekilde İran tarzında döşenmiştir. Ayrıca, Konseyin, Ahmet Kumi ile ilgili “The Last Odyssey” adlı bir filmi finanse edeceği de açıklanmıştır. EBDM, Müslüman ülkelerin çoğunda Şîalığı teşvik etmeyi başarmıştır (Sazmani Farhang ve İrtibatî İslami, 09.11.2020: no:758129). EBDM başkanı, son otuz yılda 50 milyondan fazla insanın Şîa olduğunu iddia etmektedir (Akbar Gangci, 26.11.2017). Bu rakamı doğrulamak zor olsa da pek çok ülkede Şîa takipçilerinin büyümesi oldukça belirgindir. Bu yeni Şîalar arasında yüksek profilli kişiler, akademisyenler, politikacılar ve diplomatlar bulunmaktadır. EBDM'nin en önemli başarılarından biri, yeni dönüşmüş Şîalarle uzun vadeli ilişkiler kurma ve onların sosyal-politik potansiyellerini kullanma başarısıdır. Örneğin, Komor Adaları'nın eski başkanı, Kum Semineri'nden yeni mezun olmuş bir Şîa olan Abdullah Sambi'dir. İran'ın kendisine İran korumaları sağladığı bildirilmiştir. Ekim 2008'de EBDM'nin haber dergisi Gancınayı Majmac, Sambi'nin Hacı Manzur'u Komor Adaları'nın Kenya Başkonsolosu olarak atandığını bildirmiştir. Habere göre, böyle bir konuma yükselen ilk Şîa olmuştur (Andeşkadaî Rahburdî Tabyin, 14.10.2012: no: 12986). EBDM ayrıca iletişim teknolojilerinden tam olarak yararlanmaktadır. Portal, beş dilde erişilebilen 30 web sitesi ile çalışmakta ve izleyicilerine çocuk oyunlarından sesli görsellere kadar farklı ürünler sunmaktadır. Şîa okuma materyallerine ücretsiz erişim sunmaktadır ve bu materyaller 21 dilde mevcuttur. Web sitelerinden biri, dünya çapında Şîa haberlerine 20 dilde yer veren Ehl-i-beyt Haber Ajansı'dır (Habareguzarı Ahlul Bayt (ABNA), 12.08.2020). Aynı şekilde, EBDM farklı dillerde farklı dergiler yayınlamaktadır. Bunlar el-Thaqalayn (Arapça, İngilizce, İspanyolca), Feriştahayı

Kuçak, (İspanyolca), Kovsar (Dari ve İspanyolca), Salam (Finçe), Kible (Türkçe), Nur (Bengalce), Payam-e Zeynep (Urduca), Ganciniyi Majmac (Farsça)'tır. Ayrıca, EBDM farklı ülkelerdeki yerel dernekler tarafından yayınlanan 40'ın üzerinde dergiye sponsorluk yapmaktadır (ABNA, 12.08.2020). EBDM, Thaqlayn uydu kanalını da yürütmektedir. Ahtari'ye göre EBDM, medyayı ve modern iletişimi dünyanın farklı yerlerindeki Şîaların siyasi koşulları hakkında Şîa takipçilerinin bilgilerini güncellemek ve tek bir küresel Şîa sesi ortaya çıkarmak için kullanmaya kararlıdır (Ehli Beyt Alimleri Derneği, 2012: ty: p. 124).

3.1.5. Ehl-i Beyt Dünya Meclisi'nin Afganistan'da Faaliyetleri

Afganistan'da Şîa nüfusu yüzde 10 ila 15 olarak görülmektedir (Pars Today, 09.07.2020: no:112014). Taliban sonrası ABD'nin hâkim olduğu Afganistan'da Şîalar, Afgan toplumunda güçlü bir etkiye ve siyasi güce sahiptir. 2004 Afganistan anayasasında yer alan anayasal haklardan yararlanmaktadır. İran destekli Şîa gruplar Hamid Karzay'nın Afgan hükümetinde çok etkili olmuş ve Afganistan'ın siyasi iktidar yapısında da hak ettikleri payı elde etmişlerdir.

Esas olarak Hazara etnik grubuna ait olan geleneksel Afgan Şîalarına ek olarak, önemli sayıda yeni Afgan Şîa'nin de nüfusuna katıldığını belirtmek gerekmektedir. Bunlar İran etkisi altında faaliyet yürütmektedir. İran'da mülteci olarak kaldıkları süre boyunca Şîaliği benimsemişlerdir. Afganistan'da, geniş ailelerinin tümü Sünni'yken, İran'a sığındıkları sırada Şîaliği benimseyerek kendi mezheb kimliğini değiştirmişlerdir. Benzer şekilde birçoğunda Afgan Şîa aileleri bulunmaktadır. Bazıları, yasal kısıtlamalardan bazı muafiyetler karşılığında ve bazıları ise maddi ihtiyacı olduğundan Şîa ve devrimci kimliğini İran makamların tarafından dönüştürme teklifini kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin, Afganlı bir olan Hüseyin, ailesiyle birlikte Şîaliği benimsemişti, çünkü kendisi Meşhet, İran ve Afganistan Herat arasında sınır ötesi bir satıcıydı; bu nedenle, İran sınır muhafızlarından bazı tavizler almak için Şîaliği benimsemek zorunda kalmış ve bunun da onun normal sınır geçişleri sırasında işini kolaylaştırdığını dile getirmiştir (Andeşkadaî Rahburdî Tabyin, 14.10.2012: no: 12986).

Yukarıda belirtildiği gibi, Taliban'ın görevden alınmasından kısa bir süre sonra, İran Kültür Devrimi Yüksek Konseyi, Afgan öğrencileri eğitim ile Şîa inancını

ve devrimci ideoloji kimliğini güçlendirmesi amacıyla özel bir komite oluşturmak üzere bir yasa tasarısını kabul etmiştir. Tasarının hükümleri, ilgili yetkilileri “Afganistan’da İslam devrimi (İran) ile uyumlu güçlere gerekli yardımı yapmaları ve özel okullar ve kurumlar kurmalarına yardımcı olmaları” yönünde yönlendirmiştir. Ayrıca, özellikle yasa tasarısı Komiteye Dr. Kumi adında bir kişinin başkanlık edeceğini belirtmiştir. Dr. Kumi aslında EBDM Yüksek Konseyi’nin bir üyesidir. İran’ın Afganistan’daki müttefiklerini zaten topladığını ve EBDM’nin onları organize etmekle görevlendirildiğini göstermektedir. İran’ın Afgan Şîa mültecilere yönelik politikasının kayması bağlamında incelendiğinde bu argüman geçerli görünmektedir. Afgan Şîaların Taliban iktidarı döneminde İran’da rahat bir yaşam sürerken, Taliban’ın devrilmesinin ardından İran’ın kendilerine karşı kurallarını sıkılaştırdığı görülmüştür. Ancak İran, gönüllü dönüş için onlara farklı teşvikler de sunmuştur. Bu yazarın elindeki bilgilere dayanarak, amaç Afganistan’daki Afgan Şîalarını ve devrimcileri harekete geçirmek ve en başından itibaren siyasi bir güç olarak konumlarını sağlamlaştırmaktır (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 12). Bu bağlamda Afgan Şîa elitleri ve entellektüel ileri gelenleri özel ilgi altında olmuştur.

Afganistan'a dönen en önemli Şîa siyasi ve dini şahsiyetlerden biri, EBDM’nin Yüksek Konseyi üyesi ve Afganistan Şîa Ulema (din adamları) Konseyi’nin başkanı Ayetullah Muhsinî olmuştur. Afgan iç savaşı sırasında, İslami Hareket Partisi’ni (Hizbi Vahdati İslam) kurduğu Kum’da görev yapmıştır. Muhsinî dönüşünden kısa bir süre sonra Hatamul Nabiyin Üniversitesi adında büyük bir proje başlatmıştır. Kurum, tüm modern olanaklara ve en son teknolojiye sahip devasa bir komplekstir. Afganistan Kabil’de 430.000 metrekare arazi üzerine inşa edilmiştir. Proje, bir İran-Afgan ortak girişimi olan Afgan-Tus Construction Pompanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Projenin 13 milyon dolara mal olduğu görülmüştür. Muhsinî, birçok proje ve üniversitenin Sovyetlere karşı Cihat için topladığı daha büyük bir meblağın geri kalanından finanse edildiğini iddia etmektedir (Danişgahi Hatamul Anbiya, 2020).

Afganistan'a dönen bir diğer önemli kişi, Kabil’deki Hatamul Nabeyin Üniversitesi’nin şu anki başkanı Abdul Kayum Saccadi’dır. İran Mufid Üniversitesi’nde öğretim üyesi ve UMÜ’da misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Saccadi, Kabil Stratejik Araştırmalar Merkezi’ni (KSAM) kurmuş ve bu kurum

günümüzde Afganistan'da etkili bir düşünce kuruluşu haline gelmiştir. Aynı zamanda Facri Umid (Umudun Şafağı) başlıklı bir dergi ve Modern Söylem (Guftimani Nev) adlı bir akademik dergi yayınlamaktadır. Yukarıdakilere ek olarak, Afganistan'a geri dönen ve İran'ın yardımıyla kendi vakıflarını kuran daha az tanınan birçok kişi bulunmaktadır. Bunlar arasında, UMÜ mezunu olan Ahmet Hüseyini'nin önderliğindeki bir grup propagandacıdan bahsedilebilir. Grup, 2008 yılında Kabil'de Bilal Kuran Vakfı'nı kurmuştur. Vakıf, Afganistan'ın ücra bölgelerine atölye çalışmaları düzenlemek ve Şîa propagandacıları göndermekle meşguldür. Aynı zamanda toplum hizmeti faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Vakfın İştîyak (Şevk) adlı bir dergi çıkarması dikkat çekicidir. Derginin içeriği UMÜ'nün yayınlarıyla çok yakın içeriklidir (Safa and Tahiri, 2009: p. 8).

Bu tür bir geçmişe sahip bazı kurumların da Kum'da ofisleri bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu bağlamda Kabil'deki Saba Vakfı'ndan (Bunyadi Saba) bahsedilebilir. EBDM, Afgan Şîaları ve mezhepsel duygularını, devrimci ideolojileri ve dini normlarını güçlendirmeyi ve onlara yeni Afgan siyasi sisteminde bir konum sağlamayı başarmıştır. Örneğin Ayetullah Muhseni, Afganistan'ın Şîa Medeni Hukuku tasarısını yazan kişidir. Benzer şekilde Saccadi, Afganistan'ın yeni anayasasını hazırlamak için tutulan Afgan Büyük Jirga'da çalışmayı başarmıştır. Daha sonra meclise girmiş ve Uluslararası İlişkiler Komisyonu üyesi olmuştur. Daha da önemlisi, Bilal Kuran Vakfı'nın Afganistan'ın eğitim bakanlığı ile İslami araştırmalarla ilgili ders kitapları hazırlamak için bir anlaşma imzaladığı bildirilmiştir. Aslında, çoğunluğu Sünni olan bir ülke için Şîa bir kurum tarafından İslami İlimler ders kitapları üretmek EBDM'nin büyük bir başarısıdır (Haberguzarı Danişçuyani İran (İSNA), 15.02.2011: no:14513–9011).

Afganistan'daki Şîaların azınlıkta olduğu düşünüldüğünde, EBDM ve Afgan müttetiklerinin ana stratejisi Müslüman birliği kisvesi altında çalışmak olmuştur. İran'ın Keyhan gazetesine verdiği bir röportajda Ayetullah Muhseni, hem Şîa hem de Sünni dini otoritelerden oluşan İslami Kardeşler Konseyi (Şuraye Uhuvvete İslami) adlı yeni bir kurumun kurulmasından bahsetmiştir (Ruznameyî Maşrik, 11.09.2013: no:247873). Bununla birlikte, girişimin Şîalığı teşvik etmeyi amaçladığını açıklamıştır. Şîalar ve Sünniler arasında maksimum birlik, günümüz dünyasında Şîalığın maksimum düzeyde yayılması için en önemli şartlardan biridir. Ayrıca Şîa

kurumlarının Afganistan'da oldukça aktif olduğu da görülmektedir (Endişkede-i Rahburdî Tebyin, 14.10.2012: no:12986). Afganistan'ın eğitim sektörünün EBDM'nin ana hedefi olduğu görülmüştür. Afganistan Şîa Ulema (din adamları) Konseyi, Asefi'nin başkanlık ettiği onuncu Genel Kurul toplantısında alınan bir kararla, Şîa içtihatlarının öğretilmesini ve Afganistan'ın yüksek öğretim kurumlarında Şîa kürsülerinin kurulmasını talep etmiştir. İran destekli Şîaların Afganistan'ın siyasi sistemi ve sivil toplumundaki güçlü varlığı hakkında gerçekler ve rakamlar tartışılmaktadır. Bazı görüşlere göre Mayıs 2013'te Kabil Üniversitesi'ndeki 81 Afgan öğrencinin Kabil'deki İran Büyükelçiliği tarafından organize edilen açlık grevine özellikle atıfta bulunmuştur (Ruznameyî Maşrik, 11.09.2013: no:247873).

Görünüşe göre EBDM'nin Afganistan'daki olağanüstü başarısı ona eğitilmiş insan gücü sıkıntısı vermiştir. 2006 yılında, şimdiye kadar sadece lisans dersleri veren EBDM'nin Üniversitesi, bir grup Afgan öğrenciyle ilk yüksek lisans programını başlatmıştır. Üniversite yetkililerinin de kabul ettiği gibi, program özellikle Afganlar için başlatılmıştır (Opening of Masters program at Ehl-i-Bayt University, 2013: no.5–8). Programın açılış töreninde, EBDM Genel Sekreteri, dünya çapında 400 milyon Şîa'nın dağılmasının EBDM'nin yüksek öğrenimlerine odaklanmasını zorunlu hale getirdiğini söylemiştir. Afgan öğrenciler, EBDM'nin elçileri olarak çağırılmış ve onların EBDM Üniversitesi'nde alacakları eğitim türü göz önüne alındığında gelecekte değerli etkilerin kaynakları olması dile getirilmiştir. Lübnanlı Hizbullah'ın onlar için başarılı bir model olduğu özellikle belirtilmiştir (Ali Rıza and Muhsinî, 2012: p. 124).

EBDM'nin Afgan Şîalariyle bağlantısının Afganistan ile sınırlı olmadığına dikkat etmek gerekmektedir. EBDM ile bağlantı kurduklarında, aslında, otomatik olarak bu kurumu kurulmuş küresel ağa bağlandırmaktadır. EBDM'nin küresel satış noktalarından ilgili hizmetleri almakta ve ayrıca EBDM'ya İran'ın siyasi ve ideolojik amaçlarını ve hedeflerini tanıtmada yardımcı olmaktadır (Başgahi Mecelati Tahasusiyi Nur (Noormags), ty: no: 374).

Son olarak, EBDM'nin üçüncü genel kurul toplantısında katılımcılar, medyanın kontrolü yoluyla Şîaliğin teşvik edilmesine vurgu yapmıştır. EBDM de Afgan medyasında güçlü bir varlık göstermek için çalışmaktadır. Buna bağlı olarak Kabil'de

Eylül 2013'te düzenlenen İran Kültür Konseyi, Afgan gazeteciler için Kabil Üniversitesi İran Çalışmaları odasında eğitim atölyesi düzenlenmiştir. Çalıştay, İran Meşhet Üniversitesi İletişim Bölümü'nden bir grup profesör tarafından gerçekleştirilmiştir. Kursun ana hatları psikolojik savaş, gündem belirleme, propaganda vb. konuları içermiştir (Sazmani ferhang ve İrtibatati İslami, 19.06.2012). Çalıştay, aslında, Hücet da dâhil olmak üzere bazı Afgan Şîa yetkililerin bulunduğu Yüksek Öğretim Hukuk Kompleksi tarafından Şubat 2013'te düzenlenen daha önceki bir konferansın devamı niteliğinde olmuştur. Bu çalıştaya ise Afganistan Parlamentosu üyesi ve Afganistan kampüsü UMÜ Araştırma Merkezi başkanı İslam Nasiri de davet edilmiştir. Katılımcılar, Afganistan'da kapsamlı bir Şîa medyası kurulması çağrısında bulunmuşlardır (Ruznameyî Maşrik, 11.09.2013: no:247873).

Bununla birlikte, eğitime ek olarak, EBDM sahadaki Afgan medyasında da oldukça aktiftir. İddiaya göre Afganistan'daki bir dizi televizyon kanalını finanse etmektedir. Bu bağlamda, Ayetullah Muhsinî tarafından yönetilen Tamaddun (medeniyet) Uydu TV ve Muhammed Muhakkikin sahip olduğu Rah-i Farda (yarının yolu) TV'den söz edilebilmektedir. Bu TV kanallarına ek olarak, Afganistan'daki EBDM ağının etkisi altında olan İnşaf ve Enşar gibi bir dizi gazete de bulunmaktadır (Radio Azadi, 24.07.2012: no:24591786). Örneğin İran'ın Dini Lideri için İmam unvanını kullanmak İran'da bile yaygın değildir ama Afganistan'da İran'a yakın medya ve gazeteler İmam unvandan söz etmekte ve bununla güçlü bir yakınlığına işaret etmektedir.

İran'ın Afgan siyasi sistemi ve sivil toplumdaki varlığı uluslararası haber ajansları tarafından da fark edilmiştir. Mayıs 2012'de Reuters, İran'ın Afgan sivil toplum kurumları üzerindeki etkisinin ayrıntılı açıklamasını içeren bir rapor yayınlamıştır. Bu arada, bazı üst düzey Afgan yetkililer de Afganistan'ın siyasi sistemindeki ağır İran etkisine karşı protesto yapmıştır. Bu bağlamda, belki de en önemli açıklama, BBC'nin Peştuca servisi tarafından yayınlanan Afganistan İstihbarat Teşkilatı eski Başkanı ve şimdiki Cumhurbaşkanı yardımcısı görevinde bulunan Emrullah Salih'in yazdığı bir makaledir. Salih makalesinde, İran hükümetini ve başta İslam Devrim Muhafızları olmak üzere kurumlarını Afganistan'ın içişlerine müdahale etmekle açıkça suçlamaktadır. Yukarıdaki kanıtlar, İran'ın EBDM gibi

kamu diplomasisi kurumları aracılığıyla Afgan Şîalarını sırayla ideolojik çıkarlarını desteklemek ve seferber etmekte aktif olduğunu göstermektedir (BBC NEWS, 13.01.2013: no:130124).

3.1.6. Ehl-İ Beyt Dünya Meclisi'nin Pakistan'daki Faaliyetleri

Pakistan'ın İran İslam Cumhuriyeti ile Sistan ve Belucestan vilayetindeki ortak kara sınırı 921 km, Umman Denizi kıyılarında Sistan ve Belucestan ile su sınırı 370 km'dir ve bu iki ülkenin tüm sınırını içermektedir (Habarguzarî Cumhuri İslami (İRNA), 25.02.2018: no:83220981).

Pakistan, İslam dünyasının en kalabalık nüfuslu ülkelerinden biridir. Pakistan nüfusunun %98'i Müslüman ve yaklaşık %20'si Şîa'dır (Ajarî, 2007: p. 28–31). Yapılan araştırmalara göre bu ülkede 27–35 milyon Şîa mevcuttur (Peşgahifardi and Kudsi, 2008: p. 85) İnsanların çoğu Sünni olmasına rağmen, Pakistan'ın liderleri ve önde gelen isimleri Şîa, Pakistan'ın kurucusu ve “Büyük Lideri” “Muhammed Ali Cinnah” olarak tanımlanabilir. Şîa düşünce ve Aşure modelleri Hindistan'dan bağımsızlık için Müslüman ayaklanmasında kilit rol oynamıştır. Şîa düşüncesine dayanan İran İslam Devrimi'nin zaferi ile bu motifleri en güçlü ve aktif unsurları haline gelmiştir. Şîalar Pakistan'ının Karaçi, Lahor (bu şehirde 14 Şîa medrese mevcuttur) (Haberguzarî Bainalmillâlî Kurân (İQNA), 12.03.2011: no:2290037), Kuetta (Belucistan-Pakistan'ın başkenti), İslamabad, Peşaver, Ravalpindi, Haydarabad, Gujarat-Navala, Sialkoti-Firpur, Bakr, Cahang, Pare Çenar, Bangiş, Ismail Han, Rurjamian, Şîa Naş ve Baltistan gibi bölgelerinde bulunmaktadır (Arifi, 2006: p. 94).

Bu bölgelerde Şîa medreseleri mevcuttur ve Necef, Kum, Meşhet veya Pakistan'ın kendi medreselerinde eğitim görmüş ruhbanlar faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu ruhbanların çoğu İran İslami ideolojisinin etkisinde olduğuna göre inkılapçı Şîa anlayışını kimliğin etkilenmesi için tebliğ etmektedir. Bu uygulamaların arka planında EBDM'nin faaliyetlerinin bulunmakta olduğu bilinmektedir (The AhlulBayt World Assembly, ty: p. 127).

1974 yılında İmam Humeyni'yi izleyen âlimlerin yönlendirmesiyle “İmam Öğrenci Teşkilatı” kurulmuştur. Bu örgütün ilk liderleri Muhammed Ali Naghavi, Alırıza Naghavi ve Zaydi'dir. Bu kurumun kurulmasından önce Pakistan'daki Şîalar

düzenli bir öğrenci organizasyonuna sahip değildi ve pratikte farklı ideal ve hedeflere sahip farklı organizasyonlarda faaliyet gösteriyorlardı ve ideolojik olarak eklektik, komünist veya seküler fikirlere sahiptiler. İran'da İslam Devrimi'nin zaferi ile Müftü Cafer Hüseyin önderliğindeki Pakistanlı Şîalar, hakları için mücadele etmeye başlamıştır (Fatimi, 2017: no:78702/0).

Pakistan'daki devrimin en önemli başarılarından birinin 15 Nisan 1979'da Caferi İctihat Hareketi'nin kurulması olduğu söylenmelidir. Bu örgüt, Pakistan'ın birincil hedefi Şîa haklarını yeniden tesis etmek olan en önemli Şîa örgütüdür (Naşriyatı İbraz, 11.07.1993). 12 ve 13 Nisan 1979'da, Pakistan'ın dört bir yanından yaklaşık 100 bin Şîa'den oluşan bir kalabalık, Pencab'ın Şîa kenti Behre'de toplanmıştır. Bu toplantının ana sebebi, Pakistan'ın o dönemki Cumhurbaşkanı General Ziyaulhak'ın askeri darbesinin vurgulanması ve ülkede sadece Hanefi İctihadının uygulanacağı şeklindeki İslamcı yanlısı sloganların Şîalari kışkırtması ve protestolara yol açmasıdır (Hüseyin vd. 2018: p. 58). Bu toplantıda, Caferi İctihadının uygulanmasını teşvik etmek için Müftü Cafer Hüseyin'in liderliğini seçmenin yanı sıra bir teşkilat kurmanın ilk adımları atılmıştır. Cafer hareketinin Pakistanlı Şîalare ve İslam Devrimi'ne verdiği güçlü destek nedeniyle, bu parti ve destekçileri her zaman mezhepçilerin ana hedefi olmuştur (Mahkoyi and Bavir, 2016: p. 206).

Daha önce belirtildiği gibi, bir sosyal ağ, benzer düşünen bireyler ve gruplar arasındaki ilişki açısından tanımlanmaktadır. Bu, bir ağ kurmadan önce, benzer düşünen insanların mevcudiyetinin bir zorunluluk olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, Şîa yanlısı bireylerin ve grupların mevcudiyeti, EBDM'nin ağ oluşturma faaliyetleri için temel bir gereklilik atfetmektedir (AVA, 2011: no:46569).

Pakistan merkezli bir Şîa yanlısı ağın temelini oluşturmak EBDM'nin ana görevi haline gelmiştir. Başka bir deyişle, Pakistan'da ağ bağlantısı yoluyla ilişkiler kurmaya başlayan EBDM, bu ilişkilerin seviyesini daha da ilerletmektedir. Bu hedef doğrultusunda EBDM, İranlı liderlerin Pakistanlı Müslümanlar arasındaki popülerliğinden özellikle yararlanmışır. İranlı liderler, Batı karşıtı söylemlerinden dolayı Pakistanlı Müslümanlar arasında oldukça popülerdir. Bu söylem İranlılara çok pahalıya mal olurken, pek çok Pakistanlı da dâhil olmak üzere Müslümanların gözünde İranlı liderler kahraman haline gelmektedir (Hüseyin vd. 2018: p. 58).

EBDM Pakistan'daki amaçlarından ilki Sünni toplumda Şîaların dini konumunun güçlendirilmesidir. İslam Devrimi'nin zaferi ile Pakistanlı Şîalar, Şîa köktencililiğinin bayrağını yükseltirken, devrimi ihraç etmeye çalışırken yurt içinde ve dışında onları destekleme potansiyeli yüksek olan bağımsız bir hükümetin ortaya çıkması söz konusu olmaktadır. Doğal olarak bu politika onlarda güçlü bir his yaratmış, çabalarını iki katına çıkarmış ve özel cesaret göstermelerine neden olmuştur (Mahkoyi and Bavir, 2016: p. 208).

EBDM'nin bir diğer amacı Şîa siyasi konumunu Sünni hükümete karşı güçlendirmektir. Pakistan yakınlarında bir Şîa hükümetinin kurulması, Pakistan'ın Batı yanlısı hükümetine karşı Şîa cemaatinin bazı çıkarlarını desteklemek için iyi bir platform sağlaması için faaliyetler yürütmektedir (Camalî, 2009: p. 133–144). EBDM'nin Pakistan'daki politikası; genç Şîa neslinin entelektüel düzeyini ve siyasi anlayışını desteklemektir. Şîaların ve Pakistan'ın genç Şîa kuşağının entelektüel statüsü ve siyasi anlayışı, İslam Devriminin ideolojisinden derin bir etki yaratmaktadır. İslam Devrimi'nin değerlerini göreceli olarak anlayan Pakistanlı Şîa gençleri, dini konuları anlamaya ve kendilerini inşa etmeye ve sosyalleşmeye daha yatkın hale gelmektedir (Fatimi, 2017: no:78702/0).

EBDM Pakistan'daki amaçlarından biri ise Ruhban sınıfının başarısını artırmak ve bu sınıfın yetkisini, nüfuzunu genişletmektir. Bu gruplar vasıtasıyla Pakistanlı Şîa toplumuna İran'ın İslami Cumhuriyetini devrimci Şîa ideolojisini benimsetmek, kendi taraftar kitlesini yaratmak, siyasi, kültürel ve iktisadi alanda kendisini güçlendirmek istemektedir. EBDM, Pakistan halkını, özellikle Şîaları, devrimci din adamlarını takip etme ihtiyacının farkına varmıştır. Devrimden önce toplumda Şîaların olumlu bir imajı yokken ve Pakistanlı Şîa din adamları halka doğru, kusursuz ve tavizsiz yolu gösterememişlerdi (Political Studies and Research Institute, ty: no:6358). Bu nedenle EBDM'nin, Pakistan'daki Şîa din adamlarının anlayış ve tanınırlığının artmasında ve halkın genişlemesinde ve onlara yönelmesinde bu yöntem ile toplumun kimliğini değiştirmesinde büyük etkisi olduğu söylenmektedir. Bu politika uygulanması için söze sahip olan din adamları ile ilişkide olmak ve onlara gereken maddi manevi destekleri vermek de önem arz etmektedir (Zeynullah, 16.11.2020).

Örneğin İslam Devrimi'nin zaferinden önce Pakistanlı din adamları, partiler ve dini kuruluşlar, İmam Humeyni'nin ve hareketinin özelliklerine daha aşina olmuşlardır. Pakistanlı din adamları ve akademisyenler, Pakistan'ın içinde önemli Şîa devrimci ideolojisinin propaganda unsuru yapılması için önemli rol oynamaktadır (Mesutniya vd. 2016: p. 99). Bu kişiler Said Safdar Hüseyini Nacafi, Said Mürteza Hassan Sadr al-Afzal, Lahor'da Said Ali Müsavi, Kum seçim bölgesinde Said İbrahim Razavi, Şeyh Ali Bostan ve Şeyh Hassan Barvi olarak sayılabilmektedir. Bu tür faaliyetler daha çok Şîalar ve Sünniler arasındaki farklılıklara odaklandığı için yapıcı bir rol oynamamış ve devrimden sonra Şîa âlimler, insanları dini ve sosyal hareketleride siyasi meselelere katılmaya davet etmiştir (Fadavi and Kanâani, 2016: p. 113–114). Ülkedeki Şîalar, artık Pakistan siyasetinde önemli yetkilere sahip olabilmektedir. Arif Hüseyin Hüseyin'in başkanlık ettiği 1987 Kuran ve Sünnet Konferansı, ülkenin Şîa siyasi bilincinde ve hükümet siyasetindeki aktif rolünde bir dönüm noktası olmuştur. 1988, 1993 ve 1997 yıllardaki Ulusal Meclis ve Senato seçimlerinde, Caferi hareketinden bir dizi Şîa aday parlamento seçilmiştir. Bunlar arasında Amanullah Sial, Murid Kazım, Said Cevat Hadi ve Said Abed Hassan Hüseyini bulunmuştur. Bu faaliyetlerin arkasında İran İslam Cumhuriyeti ve EBDM desteklerinin olduğu net bir şekilde görülmektedir (Hüseyin vd. 2018: p. 61).

Son zamanda en önde gelen kişi ise Hüccetü'l-İslam ve Müslümanlar "Said Kazı Niyaz Nakavi", Pakistan Ehl-i Beyt Meclisi eski başkanıdır. Elde edilen bilgilere göre Nakavi Pakistan'da görevde bulunduğu sırada Şîa gruplarını ittihat etmesi için konferanslar düzenlemiştir (Haberguzarî Havza, 30.11.2020: no:925557). Ayrıca EBDM bünyesinde Pakistan'da çeşitli Şîa medreseler kurulmuştur. Benzer şekilde yüzlerce Pakistanlı Şîalari dini eğitim görmek amaçlı İran'ın Meşhet, İsfahan, Gurgan ve Kum şehrinde bulunan havzalara göndermiştir. Nakavi, Şîa ve Sünnileri ittihat etmesi için çeşitli seminerler hazırlanmış ve bu seminerlerde Sünnilerin bakışını İran Devrimin Şîa ideolojisine doğru yapıcı amaç ve ideolojisi kapsamında barışçı bir tavırla değiştirmek için çaba harcamıştır. Gerçekleştiren seminer ve konferanslara İran ve Necef Şîa merkezli olan kentlerden önemli din adamları da katılım sağlamıştır (Mesutniya vd, 2016: p. 116).

Söz konusu Pakistan Şîa âlimleri faaliyetleri yoluyla, İran'ın devrimci politikasının ve düşüncesinin yayılması ve Şîalik kimliğinin derinleşmesi aktif bir

şekilde gerçekleşmektedir. Örneğin halen, Mevlana İnayet Ali Şakir başkanlığındaki “İslam Kardeşliği Hareketi”, “Birleşik İslam Cephesi” gibi örgütler Pakistan’daki Karaçi kentinde Mirza Yusuf Hüseyin başkanlığında devrimci Şîa ideolojisinin propagandası yapılmaktadır (Şahbazı, 1990: p. 1988–1989).

İran’ın Havza haber ajansının uluslararası servisine göre; EBDM’in Pakistan’daki bir başka faaliyeti ise Şîa ve meşhur din âlimlerin ölüm yıl dönümünü kutlamaktadır. Bunun amacı Pakistanlı Şîalari bir araya getirmesi ve bu tür çeşitli faaliyetler altında Şîa kimliği ve siyasi harekâtlarını canlandırmaktadır (Hüseyin, 2009: p. 176). Örneğin bu ülkedeki dini medreselerin kurucusu Hüccet al-İslam vel-Muslimin Said Safdar Hüseyin Necef’inin ölüm yıldönümü, Hüccet al-Islam vel-Muslimin Ahtar Abbas öncülüğüyle 24 Mart 2019 yılında ülkenin dört bir yanından binlerce din adamının katılımıyla gerçekleşmiştir. Pakistan Şîa Ulema Konseyi Başkanı Hüccet al-Islam vel-Muslimin Said Sacid Ali Nakavi, toplantıya özel konuk olarak katılmıştır (Haberguzarı Havza, 30.11.2020: no:925557).

EBDM’nin bu tarz faaliyetlerdeki esas amacı, Pakistan’daki meşhur Şîa din insanları hakkında törenler düzenleyerek, onlar hakkında uluslararası seminerler gerçekleştirerek, bu kişileri kutsal bir şahsiyete dönüştürmektir. Bu faaliyetler sayesinde Şîa toplumunda bir siyasi kimlik duygusunun yaratılması söz konusudur. Aynı politikayı İran İslam Devriminden sonra da izlemektedir (Rasa News Agency, 10.10.2020: no:663215). Örneğin Humeyni’nin ölüm töreni, 3 Haziran 1989 yılından bu yana her yıl kutlanmaktadır ve törene bütün İslam âleminde önemli siyasetçi, bilim insanları ve dini kişiler davet edilmektedir (Sözcü, 01.08.2020).

Pakistan’da yaklaşık iki milyon insan, 20 binden fazla dini medresede eğitim görmektedir ve bu dindar öğrencilerin tümüne ücretsiz yemek ve barınma imkânı sağlanmaktadır. Son zamanlarda Pakistan’da, dini okullara harcanan milyonlarca doların nereden geldiği sorusu gündeme gelmiştir. Bilgilere göre Pakistan’daki dini okulların ihtiyaçlarını finanse etmek için Pakistan’ın kendisinden toplanan zekâta ek olarak Pakistan dışından, örneğin; İran (Paygahi İttilâ Rasanî Huvzaî İlmiyaî Hurasan, 12.11.2020: no:21255) ve Arap ülkelerinden çok fazla para gelmektedir. Ayrıca, Şîa medreselerinin ücretleri EBDM kurumun üzerinden ve Sünni okulların bütçesi ise Suudi Arabistan’dan temin edilmektedir. Pakistan’da dini okullarda para

kullanımına ilişkin bir yasa bulunmamakta ve hiçbir hükümet yetkilisi bu konuyu dini medreselerin yetkililerine sormamaktadır (BBC NEWS, 06.10.2020: no:1007).

Bilgilere göre Pakistan’da 424 Şîa mezhebi dini medreseleri mevcuttur ve bu medreselerin çoğu EBDM desteği ile kurulmuştur. Buna bağlı olarak 1980 yılında İran desteği ile Kuetta şehrinde İmam Sadık adında bir medrese inşa edilmiştir. 1985 yılında İmam Rıza Okulu adında da Keşmir’in Srinagar şehrinde medrese yapılmıştır (Noormags, 2003: no:350025). 1991 yılında “Şahit Arif Hüseyini Okulu” Pişaver’de Şîa bilim öğrencilerinin eğitimini üstlenmek için kurulmuştur ve bu medreselerde İran’ın Şîa devrimci ideolojisini göstermek ve inkılapçı kimliğini benimsemek amaçlı geliştirilen programlar kapsamında öğrencilere eğitim verilmektedir. Yapılan araştırmalara göre Pakistan’daki dini medreselerden mezun olan Şîa öğrenciler İran adına faaliyet yürüten siyasetçi, casus ve silahlı askerler şeklinde örgütlenmiştir ve Pakistan’ın milli güvenliğini tehdit etmektedir (Defa Press, ty: no:407953). Irak ve Suriye’deki İslam Devleti güçleri (İŞİD) ile savaşılan yaklaşık 15 Şîa örgüt içerisinde sayılan yaklaşık 10 bin Pakistanlı Şîa kişilerden oluşan Zeynabiyan adında bir örgüttür (Haberguzarî DW 24.01.2019: no:47219507). Elde edilen bilgilere göre bu kişiler, EBDM tarafından kurulmuş dini medreselerden veya dini kişilerin teşviki ile radikal Şîa erkekleri teşvik ederek bir araya getirilmiş ve İran’ın Irak ve Suriye’de caydırıcı politikasını uygulamak için kullanılmaktadırlar (Habarguzarî Tasnim, 19.11.2020: no:2398). Bu duruma karşı olan Pakistan hükûmeti örgüte mensup şahısları tutuklamak adına faaliyet yürütmektedir. Son zamanlarda örgüte üye olan yaklaşık 140 kişi Pakistan hükûmeti tarafından casusluk veya terörizm sebebiyle tutuklanmıştır (Human Raights Watch, 10.12.2020). Örneğin Bay Haydar, son iki yıl içinde kaybolan Pakistanlı Şîalardan biridir. 2017 yılından bu yana Pakistan’ın en büyük şehri Karaçi’de yaşayan Nayim Hayder dâhil 25’ten fazla kişi kayıp olmuştur (BBC NEWS, 01.01.2018: no:44318052).

EBDM kurumunun faaliyetlerinin amacının bir diğer boyutu da Pakistan’daki Şîa halk ve âlimlerin entellektüel kültürel ve eğitim faaliyetlerini desteklemesidir. EBDM tarafından her sene İran’da düzenlenen İslami birlik konferanslarında dünyanın dört köşesinden siyasi kişiler, kültürel ve din adamları davet edilmekte ve bunun yanı sıra Pakistan’ın gerçek ve tüzel kişilikleri de katılım sağlamaktadır. EBDM mali desteği ile her yıl Pakistan Şîa medreselerinde Kur’an okuma

yarışmaları gibi aktiveler gerçekleştirilmektedir (The Cultural Website Of Martyrdom and Sacrifice, 04.08.2020: no:205090). Benzer şekilde her yıl İran'da düzenlenen Kur'an yarışmalarında Pakistan'dan Şîa Kur'an ezber edenler ve okuyanlar katılmaktadır. Pakistanlı gerçek ve tüzel kişiliklerin her sene İmam Zaman'ın (İmam Mehdi, Şîaların ön ikinci İmamın) doğum gününde İran'da Mehdilik Doktrini Uluslararası Konferansı'na Pakistanlı Şîa din adamları ve entelektüelleri getirilmektedir (Paygahi İtilâ Rasanî Basirat, 2019: no:206326)

Son olarak EBDM'nin Pakistan'daki mezhepsel turizm sektöründeki faaliyetlerine de değinmek gerekmektedir. İran Meşhet şehrinde bulunan İmam Rıza türbesi ve Kum şehrinde bulunan Masuma (haz) türbeleri ziyarete açık hale getirilmiştir. Bu tarz faaliyetler yoluyla, Pakistanlı Şîa toplumun kimliğini daha güçlendirmek ve İslam İnkılabı ideolojisiyle etkilemek için çaba gösterilmektedir (Danişnamaî Cahani İslam, 24.04.2006: no:9764). Pakistan'ın Meşhet Başkonsolosu İrfan Mahmut Buhari'ye göre her yıl yaklaşık 700 bin Pakistanlı Şîalar Meşhede seyahat etmektedir. Bu turist gezileri İran'a mensup olan veya Pakistanlı Şîalara mensup olan turistik şirketler tarafından organize edilmektedir. Sünnilere ait olan herhangi bir şirket ise İran hükümeti tarafından iş birliği için uygun görülmemektedir. Bunun sebebi ortada ciddi bir pazar ve çıkar çatışması olmasından ileri gelmektedir. Ayrıca Pakistanlı Şîalar ticari bir kaynak olarak görülmektedir. Bilgilere göre Pakistanlı Şîaların Meşhetteki en büyük dini turizm hedef pazarlarından biri olduğu bilinmektedir. Meşat ve Kum şehrine getiren turizm şirketlerine ait ziyaretçiler, Hüseyniye olarak adlandırılan Pakistanlı Şîalara ait otellerde kalmaktadırlar. Kalınan süreçte İran'da eğitim gören dini kişiler aracılığıyla, İslami Devrim ve siyasi Şîa ideolojisi ve siyasi dini ideolojilerini derinleşmesi için hakkında bir dizi faaliyetler ve konuşmalar gerçekleştirilmektedir (Mirasi Ariya, 06.01.2019: no:1398111661).

İran'ın teokratik siyasi sistemi, kuruluşundan bu yana, dünyadaki İranlı olmayan Şîalardan oluşan bir ağ kurmaya, Şîalık kimlikleri, kültürünü güçlendirmeye ve bunu dış politika amaç ve hedeflerini geliştirmek için kullanmaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda İran, İranlı olmayan Şîaları harekete geçirmek için EBDM'yı kurmuştur. EBDM bunu İranlı olmayan Şîalara manevi, teknik, siyasi, kültürel ve mali açıdan destek vererek yapmaktadır. EBDM'nin hem makro hem de mikro

düzeydeki faaliyetlerine genel bir bakıldığında, kurumun misyonu doğrultusunda etkili bir kamu diplomasisi performansı sergilediği görülmektedir. Afganistan ve Pakistan da dâhil olmak üzere dünyanın farklı yerlerinden gelen kanıtlar, İran'ın dünya çapında Şîalari örgütlemekte ve kimliklerini ön plana çıkarmak ve güçlendirmekte çok başarılı olduğunu ve bunları kamu diplomasisi mekanizmasıyla harekete geçirdiğini göstermektedir.

3.2. İRAN'IN KAMU DİPLOMASİSİNDE ULUSLARARASI MUSTAFA ÜNİVERSİTESİ'NİN ROLÜ

Bu bölümde Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin (UMÜ), (Danişgahi Al-Mustafa Al-Alemiye) İran'ın kamu diplomasisindeki rolü tartışılmaktadır. Tartışma, UMÜ'nün İran'ın yumuşak gücünü artırmadaki rolüne ve dış politika amaç ve hedeflerinin teşvik edilmesine odaklanmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın bu bölümü UMÜ'nün hedeflerini, yapısını, faaliyetlerini ve başarılarını Afganistan ve Pakistan ile bağı üzerinden incelemektedir.

3.2.1. İran'ın Kamu Diplomasisinde Eğitimin Etkisi

İran'ın kamu diplomasisinde eğitimin rolünü anlamak için, İran'ın eğitim sisteminin doğası, İran yönetici elitlerinin eğitim hakkındaki görüşleri ve İran'ın eğitim hedef ve uygulamalarının altında yatan ilkeler hakkında bir değerlendirme yapmak zorunludur. İran'daki eğitim sektörü, totaliter bir tarzda yönetilen teokratik bir devlet gibi, tamamen devlet tarafından kontrol edilmektedir.

İran'ın entellektüel tarihi, Ayetullah Humeynî'nin üç yıllık “kültür devrimi”nin etkisi altında hâlâ sarsılmaktadır. 1979'un sonlarında Humeyî, İran eğitim sektörünü, özellikle yüksek öğrenim kurumlarını uyumsuz öğrenci ve akademisyenlerden temizlemek için Kültür Devrimi Genel Merkezi'nin (KDGM) kurulmasını emretmiştir (Islamic Culture and Relations Organization, ty: no:1/1). Verilen emire göre, genel merkezden “farklı disiplinlerin tasarlanması, üniversiteler için İslam kültürü temelinde gelecekteki eylem planlarının oluşturulması, yetkin, kararlı ve bilinçli öğretmenlerin seçilmesi ve yetiştirilmesi ve bunlarla ilgili diğer konular için gerekli önlemlerin alınması” istenmiş ve İslami eğitim devrimi yapılması planlanmıştır. Metodolojik olarak Çin Kültür Devrimi'ne (1966–1976) benzeyen Humeyni'nin kampanyası batı fikirlerine ve entellektüel etkilere karşı koymayı

amaçlamıştır (Plankers, 2011: p 227). Humeynî ayrıca, yeni siyasi sistemin resmî ideolojisini desteklemek ve aynı zamanda okul ile üniversite arasındaki uçurumu, İslamlaştırarak daraltmak için özellikle sosyal bilimler alanında yeni ders kitaplarının üretilmesi talimatını vermiştir. Humeynî, “Ekonomik ambargolardan korkmuyoruz, askeri müdahaleden korkmuyoruz, emperyalist üniversitelerden korkuyoruz” diyerek durumu izah etmiştir. Ayrıca, üniversiteler kendi misyonlarını yerine getirmediği için bu dönemde mücadele temek zorunda kaldıklarını da dile getirmişlerdir (Partoli İmam Hümeynî, 30.01.2018: no:170937).

1984 yılında Humeyni'nin emri ile KDGM altındaki, Yüksek Kültür Devrimi Konseyi (Şuryi Aliyi Inkilabı Farhanı) (YKDK) olarak kurumsallaştırılmıştır. YKDK konseyler de dâhil olmak üzere 17 birimden oluşan devasa bir yapıya sahiptir. Humeynî ve şimdiki dini lider tarafından belirlenen siyasi ve ideolojik amaç ve hedeflere uyması için ülkenin eğitim sisteminin farklı yönlerini yeniden tasarlamak üzere görevlendirilmiş ve bu durum anayasada da belirtilmiştir (Emamali-Charity, 3.10.2020). Şubat 2012'de YKDK, “Eğitim ve Öğretim Sektörünün Temel Dönüşüm Belgesi” başlıklı İran'ın Eğitim Eylem Planını açıklamıştır. Belge, “Temel Değerler” başlıklı ikinci bölümünde, İran'ın eğitim sisteminin, “Peygamber Efendimiz (SAV)”in manevi, örnek, yönetmenlik ve eğitici karakterleri olan Kur'an'ın öğretilerine dayandırılması gerektiğini vurgulamaktadır (İmam Khomeinî, ty: no:74_11014).

Belge, beşinci bölümde, “Büyük Hedefler”le, eğitimin amacının, “küresel adalet toplumunun” gerçekleşmesi için mücadele edecek vilayete sadık “bekleyen” insanları yetiştirmek olduğunu belirtmektedir. “Büyük Hedefler” bölümü altında stratejiler, anayasada belirtilen amaçlara ve misyona ulaşmak için uluslararası ve bölgesel arenalarda aktif ve yapıcı bir mevcudiyet için İran eğitim sektörünün eğitim ve öğretim kapasitelerinin ve yeteneklerinin genişletilmesi için yönlendirmekte ve bu genel dini lider tarafından belirlenen politikalar ve ülkenin beş yıllık planı kapsamında yürütülmektedir. Ayrıca, belge uzun bir operasyonel strateji listesi önermektedir. Bölüm 7 (11/11), ‘Operasyonel Stratejiler ve Yöntemler’, “Müslüman dünyasına öncelik verilerek uluslararası etkileşime aktif katılıma ve ana fikirleri ve başarılı deneyimleri uluslararası izleyiciler ve akademik merkezlere tanıtmaya” çağrısında bulunmaktadır (Partoli İmam Hümeynî, 30.01.2018: no:170937).

Benzer şekilde, YKDK tarafından 14 Mayıs 2011'de yürürlüğe giren Ulusal Bilim ve Eğitim Master Planı, “Mükemmel İnsan (Mehdi) yönetimi altında ilahi düşüncüyü teşvik etmek, evrensel (Mehdeviyet) hükümet fikrini yaymak, adalet ve birlik ile doldurulmuş küresel bir topluluğu hayata geçirmek” şeklindedir. Ayrıca bu rapor, Farsçanın tanıtımı ve bu kapsamda ulusal ve uluslararası akademisyen ve araştırmacı ağlarının kurulması da dâhil olmak üzere bir dizi strateji de önermektedir (Abuturabi vd, 2019: p. 11).

Belge, uzun bir önlem listesi içermektedir: (1) İran kurumlarına özellikle Müslüman dünyasından yabancı öğrencilerin kayıtlarını arttırmak; (2) dünya çapındaki üniversitelere Farsça dil kursları için destek sunmak; (3) ülke içinde ve dışında yerleşik bir ağ aracılığıyla uluslararası fırsatlardan yararlanmak; (4) özellikle Müslüman dünyasında uluslararası araştırma merkezleri kurmak; (5) bölgesel ve uluslararası seminerler düzenlemek ve İran-İslami eserleri yabancı dillere çevirmek; (6) İranlı akademisyenleri en iyi küresel akademik kurumlara yerleştirmek için zemin hazırlamak; (7) lisansüstü çalışmalar alanlarında İran üniversiteleri ile Müslüman dünya üniversiteleri arasında bir iş birliği sistemi getirmek; (8) kütüphanelere ve merkezlere çevrilmiş İran-İslami okuma materyalleri, Farsça referans eserleri ve ülkenin bilginlerinin teorileri sağlamak ve (9) üniversite öğretmenlerini ve öğrencilerini değiştirmek ve öncelikli konularda ortak eğitim kursları düzenlemek olmaktadır (Haberguzarî Pana, 2016: no:638646). Yukarıdaki tartışmadan da anlaşılacağı üzere İran, Müslüman dünyasındaki yüksek öğretim kurumları, akademisyen ve öğrencilerle ilişkiler kurarak kendisini İslami bilginin kaynağı olarak göstermeye çalışmaktadır. Ancak iki nokta dikkate değerdir. Birincisi, her iki belgede de (Eğitim ve Öğretim Sektörünün Temel Dönüşümüne İlişkin Belge ve Bilim ve Eğitim için Ulusal Ana Plan) ‘İslami’ terimine her zaman İslam’ın Şîa versiyonunu ima eden ‘İran’ terimi eşlik etmektedir. Başka bir deyişle, “İran-İslami” terimi, İran’ın İslami siyasi sisteminin resmî ideolojisi olarak ilan edilen İslam versiyonunu ifade etmektedir (Haberguzarî Pana, 2016: no:638646).

İkincisi, her iki belge de Fars dilinin ve Farsça referans malzemelerinin rolünü vurgulamaktadır. Bu vurgu, aslında, İranlı liderlerin Farsçanın Şîa değeri yüklü bir dil olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Örneğin, İslam Kültürü ve İlişkileri Teşkilatı (Sazmani Farhang ve İrtibatate İslami) (İKİT) başkanı Araki, Farsça'nın

İslam'ın İran versiyonunu yansıttığını söyleyerek Farsçanın tanıtımına vurgu yapmıştır. Bu bağlamda, İran'ın Mısır'daki siyasi etkisine atıfta bulunarak, Mısır ile İran arasında kırk yıldır siyasi ilişkilerin olmamasına rağmen, İran'ın Mısır akademik çevreleri üzerindeki etkisini Fars dili aracılığıyla sürdürdüğünü iddia etmiştir. Arâki ayrıca şunu savunmuştur: “Dünya üniversitelerinde Fars kürsüsü ve İran araştırma kürsüsüne ulaşamazsak, Bahailer ve İsraililer onları işgal edecektir. Bu onların (dünya halkının) düşmanlarımız aracılığıyla İran halkını, İslam'ı, Şîaliği ve İran kültürünü ve Fars edebiyatını uzun vadede çıkarlarımız için felaket olacak şekilde anlayacakları anlamına gelmektedir” (Mandana Tişyar, ty: p. 135).

Benzer şekilde, İran'ın dini Lideri Ayetullah Hamaneyî, 1 Mayıs 2009'da kültür elçilerine hitaben yaptığı konuşmada, üniversitelerde Farsça kürsüler peşinde koşarak onları Fars dilini tanıtmaya çağırmıştır. Bu arka plana karşı, İran'ın kamu diplomasisinde eğitimin kilit bir role sahip olduğunu iddia etmektedir. Eğitim konusu, İran'ın siyasi ve ideolojik amaç ve hedeflerine hizmet etmek için kullanılabilir bir araç olarak görülmektedir (Mandana Tişyar, ty: p. 161).

3.2.2. Uluslararası Mustafa Üniversitesi: Yapısı ve Hedefleri

Uluslararası Mustafa Üniversitesi, yüksek öğrenim alanındaki en önemli İran eğitim kurumlarından biridir. UMÜ'nün kurulmasına yönelik ana fikir, İran İslam Cumhuriyeti'nin en etkili ideologlarından biri olan Ayetullah Murtaza Mutaharı (1919–1979) tarafından önerilmiştir. Bu fikir aynı zamanda İran'daki Kum Medrese'nin kurucu babalarından Büyük Ayetullah Said Hüseyin Burucerdî'ye (1875–1961) atfedilmiştir. Her ikisi de Şîa öğretilerini vaaz etmek için dünyanın farklı yerlerine propagandacılar göndermeyi arzulamıştır. Bu iki dini otoritenin önerileri Küresel İslami Bilgi Merkezi (KİBM) (Merkezi Cahanı Ulumi İslami) ve Yurtdışında Faaliyet Yapılan Dini Medreseleri Teşkilatı (Sazmani Hovzehayi İlmiye ve Madarisi Haric az Kışvar) (YFDMT) adıyla iki kurumun ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Supreme Council of the Cultural Revolution, ty: no:3687).

2008'de Yüksek Kültür Devrimi Konseyi (YKDK) UMÜ'yü yeni bir tüzük ile oluşturmak için bu iki kuruluşu birleştirmiştir. UMÜ tüzüğüne göre, Küresel İslami Bilgi Merkezi (KİBM) ve Yurtdışında Faaliyet Yapılan Dini Medreseleri Teşkilatı (YFDMT), dini liderin (Hamaneyî) 18 Ocak 2008'de, yukarıda belirtilen iki kurumun

birleştirilmesine ilişkin bilge emrini takiben gerçekleştirilmiştir. Tüzüğün 5. maddesine göre, İran'ın gurbetçiler ve dış dünya için kültürel ve eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi münhasıran UMÜ'nün yetkisi altındadır ve UMÜ'nün bilgisi dışında herhangi bir faaliyet yasaklanmıştır. Yine aynı madde, “UMÜ, denetim hakkını saklı tutarak bu tür faaliyetlerin yürütülmesini diğer tüzel ve gerçek kişilere devredebilmektedir” ifadesini kullanmıştır. Buna ek olarak 9. madde: “Dindar ve sadık hukukçuların eğitimi, din adamları, araştırmacılar, uzmanlar, eğitmenler, propagandacılar, çevirmenler, öğretmenler ve yöneticiler, Uluslararası Mustafa Üniversitesi (Al-Mustafa International University (MIU), ty: no: 140) ve Kur'an ve Ehl-i-beyt'ten edinilen bilgilere dayalı olarak “saf Muhammed İslam'ın teşviki ve yayılmasına hizmet edeceklerdir” diyerek UMÜ'nün amaçlarını vurgulamaktadır.

Madde 10 ise UMÜ'nün sorumluluklarını şu şekilde açıklamaktadır: (1) seminerler, üniversiteler, Kur'an enstitüleri ve İran içindeki ve dışındaki eğitim, araştırma ve kültür kurumlarını kurmak, yönetimi desteklemek ve genişletmek; (2) politika yapmak, ve İranlı olmayan erkek ve kız öğrencilerin ve seminer mezunlarının işlerini ülke içinde ve dışında yönetmek; (3) çeşitli eğitim düzeyleri, müfredat etkinlikleri ve Farsça ve diğer gerekli diller için akademik disiplinler tasarlamak ve başlatmak, hem düzenli hem de açık yöntemlerle UMÜ'nün hedeflerine uygun kurslar geliştirmek; (4) Müslüman dünyasından seçkinlerin ve ünlülerin keşfini yapmak, ortaya çıkarmak, onları eğitmek ve desteklemek; (5) İslam'ın ahlaki sistemini kurmak, manevi iyileştirmeler yapmak ve öğrencileri, aileleri ve çocukları kapsamlı ve dengeli bir şekilde eğitmek; (6) UMÜ'nün misyonu çerçevesinde farklı dillerde UMÜ'nün bilimsel ve kültürel materyallerini yayınlamaktır (MIU, ty: no:140).

Aynı metin hedeflerini şu şekilde sıralamaktadır: (1) UMÜ'nün misyonu ve hedefleri çerçevesinde medya faaliyetlerini başlatmak, yönetmek ve desteklemek; (2) akademik ve kültürel ilişkiyi ve tüm ülkelerdeki eğitim, kültür ve araştırma merkezleriyle iş birliğini dünya çapında genişletmek; (3) uluslararası akademik-kültürel kurumlarda üyelik peşinde koşmak ve dünyanın siyasi ve akademik kişiliklerine fahri dereceler ve üyelikler vermek; (4) üniversitelerde akademik ve eğitim kürsüsü, tercihen İslami ve Şîa çalışmaları kürsüsü oluşturmak ve akademik merkezler kurmak; (5) İran'daki ve gerekirse İran dışındaki öğrencileri, eşlerini ve

çocuklarını koruyup yasal olarak desteklemek ve onlara idari ve sosyal yardım hizmetleri sağlamak; (6) Eğitim ve akademik anlamda UMÜ mezunlarını, kültürel ve propaganda faaliyetleri ve lojistik desteklerine dâhil etmektir (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 12.11.2008 no:135710). 11. madde UMÜ'nün yüksek otoritesi olan İran İslam Cumhuriyeti dini liderine aittir. Tüzüğün onaylanması, müteveli heyeti üyelerinin seçimi, UMÜ başkanının atanması ve görevden alınması, temel tavsiyeler ve kurumun feshi Yüce Lider tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle UMÜ, İran siyasi sistemindeki en yüksek siyasi otorite ile doğrudan bağlantılıdır. UMÜ'nün üst düzey lider kadrosu aynı zamanda etkili siyasi otoritelerden oluşmaktadır. Örneğin 11. maddede, beş yıllık bir süre için dini lider tarafından atanacak müteveli heyetinin üyeleri olarak aşağıdaki tüzel ve gerçek kişiler yer almaktadır: (a) UMÜ başkanı, (b) Yüce Temsilcisi Seminerler Kurulu, (c) dini liderin uluslararası ilişkilerden sorumlu başkan yardımcısı, d) İslam Kültür ve İlişkiler Teşkilatı Başkanı, (f) Ehl-i-beyt Dünya Meclisi Genel Sekreteri, (g) genel Dünya İslam Mezhepleri Yakınlığı Meclisi sekreteri ve (h) Ulama'dan (Şîa dini yetkililer) üç ila beş kişi ve dini lider tarafından seçilmekte olan uluslararası konulara aşina düşünürlerdir (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 12.11.2008 no:135710).

Yukarıdakilerle paralel olarak, UMÜ Kum'da kurulmuş ve kısa bir süre içinde birkaç alt kurumla dev bir kuruma dönüşmüştür. Bu oluşumların tamamı İran İslam Cumhuriyeti'nin siyasi ve ideolojik amaç ve hedefleri doğrultusunda kamu diplomasisi yapmaktadır. UMÜ'nün alt kurumları arasında yer alan kuruluşlar, büyüklükleri ve faaliyet hacmi göz önüne alındığında son derece önemli olmaktadır. Bu kuruluşlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Dil ve İslami Bilgi Merkezi (Merkezi Amuzişi Zaban ve Maarifi İslami),
2. Hukuk için Yüksek Öğretim Kompleksi (Müctamayi Amuzişi Aliyi Fıkıh),
3. İmam Humeynî Yüksek Öğrenim Kompleksi (Müctamayi Amuzişi Aliyi İmam Humeyni),
4. İnsan Bilimleri Yüksek Öğrenim Enstitüsü (Müessese Amuzişi Aliyi Ulumi İnsanı),

5. Bint-ul-huda Kadın Yüksek Öğrenim Kompleksi (Müessese Amuzişi Aliyi Bint-ul-Hudayi vijeyi Haharan),
6. Kısa Kurslar ve Çalışma Fırsatları Merkezi (Müessese Amuziştahaye Kutah-muddat ve Fursathayi Muṭaleati),
7. Online ve Uzaktan Eğitim için al-Mustafa Bilgi Merkezi (Merkezi Fikri al-Mustafa, vijeyi Amuziştahayi Macazi va Gayri Hozuri) (Daniştgahi Macazî Al-Mustafa, 01.12.2020),
8. Uluslararası Mustafa Araştırma Enstitüsü (Pujuhiştgahi Bayn-al-milali al-Mustafa),
9. Edebiyat ve Kültür İhtisas Merkezi (Markazi Tahasusiye Zaban ve Ferhang) (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 12.11.2008 no:135710).

Ayrıca, Huzeyi Athar (Athar Seminary), Madrasedeyi Sibtayn (Sibtayn Seminary) ve Madrasedeyi Şehid Sadr (Şahid Sadr Seminary) gibi dolaylı ve dolaysız şekilde yaklaşık 500 kurum, UMÜ yüksek öğretim merkezine bağlıdır. UMÜ ayrıca 60 denizaşırı şube kurmuştur (Al-Mustafa International University, 2014). Bu bağlamda, Londra İslam Koleji, Endonezya İslam Koleji ve Gana İslam Üniversitesi kayda değerdir. Mezunlar haber bülteninde yayınlanan bir rapora göre, UMÜ'nün Şîa Çalışmaları, eğitim dâhil 150 disiplinde faaliyet yürüten yaklaşık 2.500 öğretim üyesine sahiptir. İslam Tarihi ve Propaganda kendi bünyesinde İran'a seyahat edemeyenler için www.almostafou.com adresinde bir çevrimiçi eğitim girişimi inşa etmiştir.

UMÜ'nün mali kaynakları söz konusu olduğunda, UMÜ, İran'ın dış politika amaç ve hedeflerini geliştirmedeki önemli rolü göz önüne alındığında çeşitli kaynaklardan fon almaktadır. Statüsününün 29(1) maddesi, ana finansman kaynaklarından biri olarak dini liderin bağışından bahsetmektedir. Ancak, 30. madde, UMÜ'nün kamu bütçesinde de ayrı bir tahsisata sahip olacağından bahsetmektedir. Aynı madde ayrıca UMÜ'ye ödenen tüm kredilerin bağış olarak kabul edileceğini ve harcamaların doğrulanacağını belirtmektedir (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 12.11.2008 no:135710). Bu, UMÜ'ye olan yüksek güveni ve İran siyasi sisteminin yapısı içindeki güçlü siyasi konumunu

göstermektedir. Örneğin, 2012–2013 mali yılının ulusal bütçesinde, UMÜ 101 milyon ABD doları almıştır ve bu, İran'ın “ana üniversiteler” olarak bilinen büyük üniversitelerine neredeyse eşit bir konumdadır. Bu miktar, ilahiyat okullarına (medrese) ayrılan bütçeye ve UMÜ'nün pay aldığı kalkınma bütçesine ilave edilmiştir. UMÜ'nün 2013–2014 mali yılı için ulusal bütçedeki payı 135 milyon ABD doları idi. Bu rakamlar 2020 yılında 240 (Radyo Fardo, 20.12. 2020) milyon dolar ve 2021'de 360 milyon dolar olarak açıklanmıştır (İrani Azad Haber Ajansı 3. Ocak, 2021). UMÜ'nün “ana üniversiteler” payıyla karşılaştırılması, yalnızca 180 milyon ABD dolarına sahip Tahran Tıp Üniversitesi'nden daha fazla pay aldığını göstermektedir. Tahran Üniversitesi 127 milyon ABD doları, Sanatı İsfahan Üniversitesi yaklaşık 48 milyon ABD doları, Sanatı Şerif yaklaşık 55 milyon ABD doları, Sanatı Amir Kabir 51 milyon ABD doları ve Terbiyet Mudarres 68 milyon ABD dolar almaktadırlar (Haberguzarî Tabnak, 28.01.2017: no:768666).

İranlı yetkililer, Şîaliği teşvik etmek için gerekli olan UMÜ'ye yüksek fon sağlamayı haklı göstermeye çalışmışlardır. Parlamento Eğitim ve Araştırma Komisyonu üyesi Ahmedi Laşki, İslami Danışma Meclisi Haber Ajansı'na verdiği röportajda, hükümeti yabancı öğrencilerin maaşlarında yüzde 50'lik bir artış için eleştirdiğinde, yabancı öğrencilere yerel halkın pahasına yardım ettiğini ileri sürerek öğrencileri haksız sayarak şunu savunmuştur: “UMÜ gibi bazı üniversitelerin misyonu, eğitim ortamında Kur'an ve İslam bilgisinin bu öğrencilere aktarıldığı fikrine dayanmaktadır. Ancak İranlı olmayan öğrencilerin Tahran Üniversitesi gibi devlet üniversitelerine kaydolması ve refahları için onlara burs vermek mantıksız ve haksızlıktır. Bununla birlikte UMÜ'nün harcamaları da İran'ın üst düzey din adamları için önemlidir” (MIU, 2014: p. 6). Ayetullah Makarem Şirzai, UMÜ yöneticileri ve temsilcilerinin toplantısında yaptığı konuşmada şunları dile getirmiştir: “Uydulardan internete, kitle iletişim araçlarına ve diğer teknolojilere kadar en iyi ve en son teknolojileri kullanarak geniş bir İslami ve Ehl-i-bayt (Şîa) bilgi dağılımına sahip olmaya çalışmalıyız. Şîa düşüncesini teşvik etmeliyiz ve harcamalarımızın haklı olduğunu bilmeliyiz”. Benzer şekilde, UMÜ Başkanı Ayetullah Arafî, “Dünyanın ‘saf İslam’ bilgisine olan büyük ihtiyaçları göz önüne alındığında, UMÜ'deki çabamız küçüktür”. “Denizaşırı şubelerimizi yeniden düzenlemeliyiz” demiştir. Bu ifadeler, UMÜ'nün daha ulaşmadığı ülkelerden

öğrencileri çekmek adına söylenmiştir. UMÜ akademik kadrosunun İmam Humeynî Yüksek Öğretim Merkezi Kum'da düzenlenen 19. toplantısında Ayetullah Cafer Subhani, “Devrimden önce sadece Şîaların mantığını diğer ülkelere tanıtılabileceği ve dışarıdan öğrencilerin yüksek öğrenim için ülkeye (İran) geleceği bizim için bir rüya olmuştur, sonunda bu rüya gerçeğe dönüştü ve UMÜ bu hayali gerçekleştirdi” demiştir (Young Journalists Club, 18.09.2018: no:6663403).

3.2.3. Uluslararası Mustafa Üniversitesi: Faaliyetler, Stratejiler ve Başarılar

UMÜ, dünyanın farklı yerlerinden öğrencileri çekmeyi başarmıştır. UMÜ mezunlar bülteni tarafından yayınlanan bir rapora göre, 2012 itibariyle 120 ülkeden 40.000 erkek ve kız öğrenciye kabul edilmiş ve bunlardan 20.000'i mezun olmuştur. Hali hazırda UMÜ'nün dünya çapındaki mevcut şubelerinde 50 bin öğrenci eğitim görmektedir. Ayrıca Bint-ul-Huda Kadın Yüksek Öğretim Kompleksi'nde (BKYÖK) okuyan 3.000'den fazla kız öğrenci bulunmaktadır. Buna ek olarak UMÜ kitapların çeşitli dillere çevrilmesiyle uğraşan uluslararası bir araştırma merkezi kurmuştur. Çevirmenleri dokuz dil grubuna ayırmıştır: Aryan, Hint, Doğu Asya, Türkçe, Latince, Balkan ve Slav, Almanca, Afrika ve Arapça. UMÜ'nün Araştırma İşlerinden Sorumlu Başkan Yardımcısı Muhammed Cafer Alami'ye göre, UMÜ'nün 6.746 öğrencisi 2018 yılına kadar farklı dillerde 18.365 araştırma eseri üreten araştırmacılar olarak işe alınmıştır. Ayrıca UMÜ tarafından kültür, genel bilgi ve aile konularıyla ilgili toplam 70 akademik dergi, 35 dergi yayınlandığı görülmektedir. Ek olarak, toplam hacmi 500.000 kitap olan dokuz kütüphane, Kum'daki UMÜ öğrencileri için özel olarak faaliyet göstermektedir (MIU, 2014: p. 5).

UMÜ ayrıca öğrenci kamp programları, bilimsel ve araştırma atölyeleri, eğitim ve kültür programları, Kur'an okuma ve spor olimpiyatları düzenlemektedir. Yılda iki Tuvba Festivalleri ve Şeyh Tusi Uluslararası Bilimsel ve İhtisas Yıllık Kongresi düzenlenen prestijli etkinliklerdendir. Ayrıca, UMÜ 30'dan fazla akademik dernek kurmuştur ve öğrencileri tarafından oluşturulan 100'den fazla kültür derneğini denetlemektedir. 500'den fazla ders kitabı da üretmiştir. Kısa kurslar için eğitim merkezleri, dünyanın farklı yerlerinden siyasi elitleri ve kültürel aktivistleri davet eden 300 program düzenlemiştir (Young Journalists Club, 18.09.2018: no:6663403).

Daha da önemlisi, öğrencilerinin aile işleriyle ilgilenmeyen kurumların çoğundan farklı olarak, UMÜ'nün uzun vadeli siyasi ve ideolojik hedefleri öğrencilerin aile üyelerine dikkat etmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda, UMÜ'nün Aile İşleri Bölümü, öğrencilerin ailelerini ve çocuklarını eğitmek için çeşitli programlar sunan akademiler ve merkezler kurmuştur (MIU, 2014: p. 12).

Son olarak, UMÜ, dünyanın dört bir yanındaki eğitim, araştırma ve kültür kurumları ile ilişki kurmak, akademisyen ve öğrenci değişimi amacıyla üniversitelerle Mutabakat Muhtırası (ÜMM) imzalamak, burs sağlamak, ortak konferanslar ve çalıştaylar düzenlemek ve delegasyon değişimi tarzı diğer faaliyetler düzenlemektedir. İslami Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (İEBKÖ), İslam Dünyası Üniversiteleri Federasyonu da dâhil olmak üzere dünya çapında 50'den fazla kurumla mutabakat zaptı imzalamıştır (Young Journalists Club, 18.09.2018: no:6663403).

UMÜ öğrencileri söz konusu olduğunda, gelişmekte olan ülkelerde yüksek öğrenime olan talebin arttığı bellidir. Bu öğrencilerin ve araştırmacıların çoğu için UMÜ tarafından sunulan burs sadece eğitim fırsatlarıdır. Bunların çoğu, İranlı diplomatlar ve UMÜ'nün denizaşırı şubelerindeki kültür elçileri tarafından veya UMÜ tarafından organize edilen diğer programlar ve etkinlikler aracılığıyla tanımlanmakta ve cezbedilmektedir. Ancak giriş testi gibi bazı formaliteler uygulanmaktadır. Bu öğrencilerin çoğunun esasen İslam'ın Sünni mezheplerinin takipçileri olduğu ve asıl amacın UMÜ'de kaldıkları süre boyunca onları Şîaliğe dönüştürmek olduğu düşünüldüğünde, işe alınmalarındaki en önemli kriter Şîaliğe yatkın olmalarıdır. Bu argüman, Kum'da üst düzey bir din adamı olan Ayetullah Cafer Subhani'nin İmam Humeynî Yüksek Öğretim Merkezi, Kum'da düzenlenen 19'uncu UMÜ akademik kadrosunun toplantısında belirttiği gibi bakıldığında dini olarak haklı çıkmaktadır. Ayetullah Cafer Subhani, etkilenebilir insanları hedef alan propagandaya vurgu yapan altıncı Şîa imam İmam Sadık'ın bir rivayetine atıfta bulunmuştur. “Bugün gerçek ve 'saf İslam'ın yayılması için, değişime duyarlı olan insanlara yaklaşmalıyız, çünkü din ve cemaat liderlerinin zamanı sona ermiş ve bunlar değiştirilemez” demiştir (MIU, 2014: p. 12).

UMÜ, öğrencileri cezbetmekten Şîaliğe dönüştürmeye ve inkılapçı kimliğini güçlendirdikten sonra onları kendi toplumlarında İran'ın siyasi ve ideolojik ajanları olarak eğitmeye kadar iyi tasarlanmış bir süreç izlemektedir. Hedef öğrenci,

UMÜ'nün kültür elçileri tarafından hedefin etkilenebilirliğini test ederek izlenmektedir. Bu aşamada tam takkiye yüklü bir ortamda hedef (öğrenciler), imamlık gibi sünnet ve Şâlik arasındaki tartışmalı konulara dokunulmadan Allah, Hz. Muhammed (SAV) gibi İslam'ın ortak inançları üzerine tartışmalara maruz bırakılmaktadır (Young Journalists Club, 18.09.2018: no:6663403).

Emanet inşa edildikten sonra, Ehl-i beyt'i çevreleyen tartışmaların ve çeşitli hadislerin veya Peygamberlerin ışığında onlara sevginin verilmesi gerekliliğinin tartışılmasından sonra ikinci aşama Hz. Muhammed'in geleneklerini başlatmaktır. Ancak Ehl-i beyt kavramı, bu kategoriye kimlerin dâhil olduğu açıklanmadan muğlak terimlerle sunulmuştur. Her Müslüman Ehl-i-beyt sevgisine inandığı için hedef genellikle bu tür tartışmalarda rahattır. Hedef, yoğun telkinlerin bir sonucu olarak, Ehl-i-beyt hakkında oldukça duygusal hale geldiğinde, telkinlerin üçüncü aşaması başlamaktadır. Bu aşamada hedef, Ehl-i-beyt'in çektiği çilelere maruz kalmaktadır. Hz. Muhammed'in (SAV) torunu İmam Hüseyin'in Karbala'da (Irak) şehit edilmesi gibi trajik olayların yanı sıra Hz. Muhammed'in kızı Fatıma'ya fiziksel saldırı gibi tartışmalı Şîa hikayeleri gibi gerçek olayları içermektedir.

Bu aşamaya kadar Sünnilerin inançlarına karşı doğrudan bir saldırı başlatılmamıştır. Ancak hedef artık kendine önemli bir soru sormaya hazırdır: Ehl-i-beyt'i bu tür acılara maruz bırakan kötü adam kimdir? Hedef, bir Şîa tarihçisi olan İbn Vazih Yakubi'nin (9. Yüzyıl) İslam Tarihi gibi İslami siyasi tarihi üzerine kitapları ile bilgilenmektedir. Bu kitaplar, İslami siyasi tarihin Şîa versiyonunu ve Hz. Muhammed'in (SAV) vefatından sonra sahabeler arasındaki güç mücadelesini sunmaktadır (Câfariyan 2014: p. 799). Bu tür kitaplarda, ilk Şîa imam olan Ali ibn Ebî Talib'in vefatından sonra Hz. Muhammed (SAV)'in ashabının elinde acı çektiği ya da İkinci halife Ömer ibn el-Hattab tarafından Fatıma'nın kendisine yapılan fiziksel bir saldırı sonucu şehitliği kucakladığı iddia edilmektedir. Hedef, İslami siyasi tarih hakkındaki eski inançları ile kendisine beslenen yeni bilgiler arasında bir iç savaş yaşayacağı için bu aşama en hassas aşamadır (Furuşani and Ghazikhani, 2013: p. 124–146). Ancak hedef, Ömer ibn el-Hattab, Osman ibn Affan ve diğerleri gibi Hz. Muhammed (SAV)'in sahabelerinin, Müslüman toplum üzerindeki siyasi liderliği Peygamber'in gerçek halefi Ali ibn Abi Talib'den yasa dışı bir şekilde ele geçirdiği sonucuna vardığında Hz. Muhammed (SAV) ve aynı zamanda Ehl-i-beyt

ile kötü davranışlarda bulduklarında, büyük ihtimalle Şîaliğe dönüşmektedirler (Haskani, 2008: p. 395). Bu, ehl-ı sevmeyi söyleyen “sevgi ve nefret” düşmanlarından nefret edilmedikçe Ehlül-beyt kabul edilemez sözler söz konusudur.

Yine de hedef, Şîaliğe dönüştüğünün hala farkında değil; onun yerine “Peygamber Efendimiz (SAV)’in Ev Aşığı” (muhibbi Ehl-i-beyt) olarak anılmaktadır. Bununla birlikte, kendi iç çevrelerinde İran dini otoriteleri, bu tür insanlara ‘müstebir’, yani kalbi gerçeğe maruz kalmış bir kişi anlamına gelmektedir. Hedefi Şîaliğe dönüştürmek nihai amaç değildir; asıl amaç hizmetlerini kendi toplumunda aktif bir Şîa sempatisanı, Şîa kimliği ağır basarak bir dini misyon olmaktır ve/veya bunu siyasi ajan olarak kullanmaktır. Memleketine döndüğünde ismen Sünni, inanç ve siyasi ideoloji ile Şîa olmasıdır. Bu amaçla, İranlı olmayan propagandacılar için özel olarak tasarlanmış propaganda atölyelerinde eğitim alacaktır. Bu atölye çalışmalarında konuya, kendi ülkesinin sosyal-politik zemin gerçeklerini göz önünde bulundurarak propaganda becerileri kazandırılmaktadır.

Bu teknikler genel olarak iki kısma ayrılmaktadır. İlk olarak, okul çocukları için tasarlanmış olanlardır. UMÜ’de bir yayılma öğretmeni olan S. Salehi’ye göre, bulmacalar, oyunlar, hikayeler, Şîarlar ve şarkılar, çocuklara Şîa dini kavramların aktarılabilmesi için bazı önemli araçlardır. Ancak bunlar mesajın oyuncuya aktivitenin sonuç kısmı aracılığıyla yönlendirilerek iletileceği şekilde tasarlanmaktadır (Safirani Nur, 2012: p. 245). İkinci olarak, özellikle gençler ve eğitimli sınıf için kullanılan teknikler bulunmaktadır. Aslında gençliği hedeflemek, UMÜ’nün Müslüman dünyasında genç ve dinamik bir devrimci nesil üretmeyi amaçlayan propaganda programlarının temel amacıdır (An official website of the United States Government,08.12.2020). UMÜ Başkanı Ayetullah Alirıza Arafî, UMÜ’nün uluslararası mezunlarına hitaben yaptığı konuşmada, onları gençlerle aktif bir ilişki kurmaya çağırmıştır ve şunları eklemiştir: “Ehl-i-beyt bilgisinin başarılı bir şekilde yayılması için öğrenciler gençlerle ve eğitimli sınıfla ilişkilerini güçlendirmek ve genç neslin yeteneklerine dikkat etmektedir” (Safirani Nur, 2012: p. 258).

Bu amaçla, UMÜ mezunları bülteni aşağıdaki teknikleri sıralar: yüz yüze iletişim; eğitimler, kitap ve makalelerin yazıları ve çevirisi; okullar, camiler, kütüphaneler, hüseyiniye (Şîa dini ayinler için cemaat salonu), kültürel, bilimsel, araştırma ve eğitim merkezleri, dini ve kültürel dernekler oluşturmak; internet veri

tabanlarını başlatmak; konferanslar, seminerler, bilimsel ve araştırma atölyeleri, kültür ve eğitim kampları düzenlemek; yerel yönetimlerle kültürel, dini ve sosyal işbirlikleri yapmak ve dini, mezheplere hitap etmek gibi ekonomik, sosyal ve politik konulardır (Young Journalists Club, 18.09.2018: no: 6663403).

Aslında, mezunlara propaganda tekniklerini öğretmek, UMÜ yetkililerine hitaben yapılan konuşmalarda propaganda UMÜ'nün temel bir faaliyeti olarak görülmektedir. “UMÜ'nün çıkışları olmalıdır (Shabestan News Agency, 11.11.2019: no:852322) çünkü bu İran'ın uluslararası ihtiyaçlarına uygundur ve ülkenin dış ihtiyaçlarından farklıdır”. Ayrıca şunlar da tavsiye edilmiştir: “Yöneticiler ve akademisyenler ilk aşamada belirli bölgelerin ihtiyaçlarını değerlendirmeli ve bu ihtiyaçlar doğrultusunda propagandacılar gönderilmelidir. Koordinasyon uğruna, UMÜ mezunları, konferanslar, etkinlikler ve diğer yollarla UMÜ yetkilileri ve İran din adamları ve yönetici sınıfla düzenli temas halindedir. İran'ın stratejik varlıkları başarılı bir “devrim ihracı” aracı olarak görülmektedir ve bu da İran'ın daha fazla ihracattan sorumlu olduğunu göstermektedir (Shabestan News Agency, 11.11.2019: no:852322). Bu düşünce tarzı, dini Lider Ayetullah Hamanayî de dâhil olmak üzere yönetici din adamları arasında bulunabilmektedir. Örneğin, UMÜ'nün İranlı olmayan öğrencilerinin bir araya geldiği toplantıda dini lider, “İslam devriminin ve İran İslam Cumhuriyeti'nin kutsal siyasi sisteminin bize verdiği ilk ders, görüşümüzü İran ulusunun dört duvarın ötesine taşımak olmaktadır. Bu büyük görevin bir parçası sizin yaptığınız şeydir. “Saf İslam” bilgisine aşina olmak için 100'e yakın ülkeden burada toplandınız (Young Journalists Club, 18.09.2018: no:6663403). Amaç, devrimi bu ülkeye ve o ülkeye genel kabul görmüş bir siyasal gelenek ya da siyasal sözlükte bulunduğu şekilde ihraç etmemiz değildir. Belki devrim, siyasi araçlarla ihraç edilebilecek, askeri ve güvenlik araçlarıyla desteklenebilecek bir şeydir” ifadelerini kullanmıştır (İQNA no: 1374364). Daha da önemlisi, UMÜ'nün başkanının vekili Mahdavi Mehr'in Kum'da İnsan Bilimleri Yüksek Öğretim Enstitüsü tarafından düzenlenen bir sergide ifade ettiği gibi, UMÜ mezunları, İmam Mehdi'nin yedek gücü olarak görülmektedir. İmam Humeyni'nin hareketi belli bir yerden başlamış ama şimdi tüm dünyaya yayılmaktadır. Bugün 120'den fazla milletin UMÜ'de “saf Hz. Muhammed'in bilgisini” öğrendiğine tanık olmuştur. UMÜ'nün eski başkanı Alırıza Arafını'nin sözüne göre bu kurum dünya çapında yaklaşık 50 milyon kişiyi

Şîa inancına dönüştürmüştür. İran İslam Devrimi imam Mehdi'nin yeniden zuhur etmesine zemin hazırlamaktadır. Yeniden ortaya çıkma zeminini hazırlamak, insanları bakıyatullah (Mehdi)'ye yardımcı olmak için eğitmek anlamına gelmektedir; bu topraklar, bu tür insanlar imam Mehdi'ye yardım edecek nitelikte yetiştirilmelidir (Faziliniya, 2009: p.187–198).

3.2.4. Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin Afganistan'daki Faaliyetleri

Afganistan, çoğunluğunun Sunni olan bir ülkedir. Şîaların, Afganistan'ın yerel nüfusunun yüzde 10 ila 15 arasında olduğu tahmin edilmektedir (Afganistan 2019 International Religious Freedom Report, 2019). Geleneksel olarak, Şîalar Afganistan'da ikinci sınıf dini grup olarak görülmekte ve Afganistan'ın siyasetinde önemli bir role sahip olmamaktadırlar. Afganistan'da Taliban yönetimi (1996–2001) de Şîaları marjinalleştirmiş, bununla birlikte, Şîaların siyasi statüsü Taliban sonrası Afganistan'da önemli ölçüde değişmiştir (Afghan Paper, 16.12.2020).

2001'de Amerikan ve NATO kuvvetleri, Usame bin Ladin ve diğer El Kaide liderlerini yakalamak için Afganistan'ı işgal etmiştir. Esas olarak geleneksel bir yönetim sistemine dayanan Afganistan Taliban İslam Emirliği'nin yerini modern bir siyasi sistem almaktadır (Reuters, 08.09.2020). Daha sonra modern sivil kurumlar Afgan toplumunda yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kurumların işleyebilmeleri için nitelikli ve eğitilmiş iş gücüne ihtiyaçları vardır. Bu arada, bir yandan ülkelerinin istikrarı için yeni bir umut arayışında olan, diğer yandan da ev sahibi ülkelerin baskısı altında Pakistan ve İran'a sığınan Afgan mülteciler, Afganistan'a geri dönmeye başlamıştır. Birden Afganistan'da yüksek öğrenim için büyük bir talep gelişmiştir. Genel durum, İran'a ve özellikle de UMÜ'ye Afganistan'ın eğitim sektörüne girmesi ve orada bir dizi eğitim noktası kurması için fırsat sağlanmıştır. Bu eğitim yapısı, Afgan toplumunun sosyo-politik dinamiklerine uyacak şekilde uyarlanmıştır (Afghan IRCA, 12.10.2018: no:32698).

İran, diğer ülkelere kıyasla Afganistan'da önemli bir avantaja sahiptir. Farsça dilinin Darı şivesi, Afganistan'ın iki resmi dilinden biri ve ana eğitim dilidir. Bu nedenle, İran ders kitapları Afgan öğrenciler için önemli bir okuma materyali kaynağı haline gelmiştir. Afganistan'ın eğitim sektörü üzerindeki hakimiyetini

pekiştirmek için İranlı yetkililer bu dilsel fırsattan tam olarak yararlanmaktadır (Habarguzarî Kitabi İran (İBNA), 19.05.2020: no:295679).

Şubat 2009'da İran Eğitim Araştırma ve Planlama Başkanı Bahram Muhammediyan, örgütünün ortak ders kitapları yazmak için Afganistan ile ikili bir anlaşma istediğini duyurmuştur. Aslında, İranlı yetkililer Afganistan ortak ders kitaplarının hazırlanmasına önemli bir katkıda bulunma kapasitesine sahip değildir. Bahram'a göre "Bu projenin amacı Afganistan Farsça eğitimini genişletmek" diyerek niyetini netleştirmiştir. Farsça metinleri öğrenerek, Afgan öğrenciler İran'ın Farsça kitaplarını ve kaynaklarını kullanabileceklerdir (BBC NEWS, 08.09.2009: no.090810). Açıktır ki, nihai amaç bu okuma materyalleri aracılığıyla Afgan öğrencileri etkilemektir.

2009'un başlarında, UMÜ Kısa Kurslar ve Çalışma Fırsatları Merkezi, Kum, Meşhet ve İsfahan şehirlerinde Afgan propagandacılar için 11 atölye çalışması gerçekleştirmiştir. Çalıştaylar; takiyye, propaganda sosyolojisi, medya propagandası vb. dâhil yedi tematik alanda yoğunlaşmıştır. Eğitim sırasında, katılımcılara nüfusun çoğunluğunun sünnet olduğu Afganistan'da nasıl faaliyet gösterecekleri öğretilmiştir. Afgan topluma nüfuz etmek için özellikle takiyyeyi gözlemlemeleri istenmiştir. Kısa Kurslar ve Çalışma Fırsatları Merkezi Akademik Direktörü ve aynı zamanda UMÜ başkan danışmanı Ahmet'i Miyanci, katılımcıları takiyyeyi ana strateji olarak benimsemeye çağırıştır. Takiyyeyi Sünnilerle uzlaşmak açısından tanımlayarak şöyle demiştir: "Sünnilerle uzlaşmak gerekli ve elzemdir ve yapmazsak, anayasanın ve ülkenin kararlarının hazırlanmasına katılmamıza izin vermezler ve Afganistan'ın karar alma çemberinde Şîalar yoksa, onlar da dışlanacak ve dinleri tanınmadığı için medeni kanunlarda yeri olmayacaktır. Sünnilerin camilerine gidip namaz kılmak hadislerde bahsedilir ve bunu yapan, kılıcını Allah için çıkararak ve cihat eden bir savaşçı gibidir (Effective propagation in Afghanistan; the bright Islamic future of Afghanistan, 2009: p. 313–140). Miyanci'nin katılımcıları önceden uyardığı ve "Bugün bizim için ana tehdit yabancı birliklerin varlığı değildir. Tehdit, bir milyar Sünni'nin sizi gayrimüslim ilan etmesidir. Bakın, bir milyar Sünni'yle savaşamayız, bu nedenle Şîaların hayatta kalmasının tek yolu, Şîa düşünce okulunu genişletmektir. Bugün yakınlığa dikkat etmek bir zorunluluktur ve Şîalar rasyonel hareket etmelidir" ifadelerini kullandığı görülmektedir. UMÜ başkanı Ayetullah Arafî, 2011 yılında

Afganistan'a bir ziyaret gerçekleştirmiş, Afgan Yüksek Öğretim yetkilileriyle görüşmüş ve o ülkede bir UMÜ kampüsü kurulması yönündeki arzusunu dile getirmiştir. Daha sonra Kabil'deki İran büyükelçiliğinin diplomatik desteğiyle Muhami adlı bir din adamı süreci takip etmiştir. UMÜ, Kabil'deki kampüsünün kurulması için onay almayı başarmış ve Afganistan Yatırım Destek Ajansı'ndan (AISA) Afganistan'da özel yatırım yapma izni almıştır (MIU, 18.12.2020).

UMÜ Afganistan kampüsü resmi olarak 9 Ekim 2011'de açılmıştır. Açılış törenine İran'dan bir UMÜ heyeti, İran'ın Afganistan Büyükelçisi ve bazı Afgan politikacılar katılmıştır. İlk yılında 11 lisans programı ve sekiz yüksek lisans programı sunmuştur. Disiplinler arasında hem erkek hem de kız öğrenciler için İslam Araştırmaları, Kuran ve İslam Hukuku ve İçtihat, Kuran Tercümesi, Eğitim, Hukuk, İslami Bilgiler ve İktisat bulunmaktadır. Üniversite, yetenek sınavını Eylül 2011'de Afganistan'ın üç şehrinde (Kabil, Mezar Şerif ve Herat) yapmış, ilk akademik yılında 1000 üzerinde başvuru yapan olmuştur (MIU Afganistan Branch, 25.06.2011: no:109). Fakat 2013 yılında Kabul kampüsünde öğrenci sayısı 1500'e çıkmış aynı yılda mezun olanların sayısı 350'ye yükselmiştir. UMÜ'nün Başkanı Alireza Arafı, Ağustos 2014'te UMÜ'nün Afganistan'da 5000'den fazla öğrenci, öğretmen, din adamı ve misyoneri finansal olarak desteklediğini açıklamıştır (Dayi, 2016). Araştırmalara göre 2020 yılında yaklaşık 15 bin Afganistanlı öğrenci bu üniversitelerde okumaktadır. Şunu da dile getirmek lazım ki, UMÜ'nin öğrencilerinin yarısından fazlası okul ücreti ödememektedir. UMÜ'nün Farsça web sitesi ve diğer raporlara göre, İran kampüslerindeki öğrenciler aylık maaş almakta ve ücretsiz barınma, ev kredisi, öğrenciler ve aileleri için sağlık bakımı ve çocukları için çocuk bakımı hizmetlerinden yararlanmaktadır. Ailelere maddi destek, çocuklar için okul, eşler için mesleki eğitim ve iş ile onlar için yaz kampları sunmaktadır (Dayi, 12.04.2016). Yabancı şubelerde, öğrenciler ayrıca çok çeşitli mali yardım almaktadır. UMÜ Afganistan Kampüsü başkanı Muhami tarafından Şubat 2012 itibariyle resmi derece kurslarına ek olarak, UMÜ altı farklı öğretmen eğitim kursu sunmuş ve Afganistan okullarına 160 öğretmen göndermiştir (Afghanistan IRCA, 12.10.2018: no:32698). Kampüs ayrıca diğer misyoner programlarını yürütmekle meşguldür. Örneğin Afganistan'ın yedi vilayetinde 700 katılımcıyla "Mutahar Andiş" başlıklı bir yarışma düzenlenmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, programa ünlü Şîa ideolog

Ayetullah Mutahhari'nin adı verilmiştir. Afganistan'dan bilgilendirilmiş bir kaynağa göre, Mutahhari'nin çalışmaları görsel-işitsel formda 16 CD'de mevcuttur. Afganistan'da yaygın olarak dağıtılmakta ve ayrıca bir dizi eğitim kurumunda da kullanılmaktadır (MIU, ty: no: 2430778).

UMÜ Afganistan Kampüsü tarafından yürütülen programların yanı sıra, ana kampüs ayrıca Afganistan odaklı bir dizi programda yer almaktadır. Birkaç örnek vermek gerekirse, Ocak 2012'de UMÜ, Eğitim ve Kültür İşleri Başkan Yardımcısı Salih tarafından açılışı yapılan 17. Kur'an Olimpiyatını Afganistan'da düzenlenmiştir. Olimpiyat konuları, yedisi sözlü ve beşi yazılı olmak üzere 12 sözde Kur'an teması ile hazırlanmıştır. Sözlü olanlar Kuran'ın farklı bölümlerinin okunmasına odaklanırken, yazılı olanlar iki Şîa referans kitabına, Nahcul Balağa ve Şahîfi Saccadiya odaklanmıştır. Daha da önemlisi, 1.700 katılımcıdan sadece 300'ü sözlü yarışmacı iken 1.400 katılımcı yazılı konular için yarışmıştır. Katılımcıların çoğu dini seminerlerin öğretmenleri ve öğrencileri olmuştur (MIU, ty: no:2430778).

2012'nin sonlarında, UMÜ 2.150 katılımcıyla başka bir uluslararası Kur'an ve Hadis Olimpiyatı düzenlenmiştir. Hem erkekler hem de kadınlar için sözlü Kuran-ı Kerim okuma yarışmaları 13-14 Aralık 2012 tarihleri arasında Afganistan'ın üç ilinde (Kabil, Mezar-ı şerif ve Herat) aynı anda düzenlenmiştir. UMÜ Uluslararası İlişkiler Başkan Yardımcısı Hâkim İlahi başkanlığındaki yüksek profilli bir UMÜ heyeti de etkinliğe katılmıştır. UMÜ delegasyonunun varlığı, bu tür etkinliklerin kurum yetkilileri için son derece önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Bir yıldan kısa bir süre içinde iki benzer etkinliğin düzenlenmesi ve katılımcı sayısının 1.700'den 2.150'ye yükselmesi bu tür etkinliklerin verimliliğini göstermektedir. Bu iddiayı şu ifadelerde de görmek mümkündür: "Bu olimpiyatların Kur'an kültürünün tüm dünyaya yayılmasındaki rolü büyük olmuştur. Olimpiyat her turda kişiliklerle, entellektüellerle, öğrencilerle ve ailelerle bağlantı kurmayı başarmıştır. Bu olayların en önemli amacı, Kur'an şahsiyetlerini ve yeteneklerini tespit etmek ve onları onurlandırmaktır ve Şîalik yönünde onlara uygun bir ortam yoksa onlara mabetler sağlanmalıdır" (MIU, Afganistan Branch, 05.02.2013).

Haziran 2012'de UMÜ, İran'ın Meşhet şehrinde yeni bir kampüs kurmuştur. Şehrin Afganistan'a yakınlığı göz önüne alındığında, kampüs özellikle Afganistan ile ilgili programlar için elverişli olmuştur. Kampüs, Afgan İslami çalışmalar

öğretmenlerine kısa kurs ve eğitim programları sunmaya başlamıştır. Haziran 2013 itibariyle, bu tür programların üç turunu düzenlemiştir. Bu öğretmenlerin çağrı töreni 27 Haziran 2013 tarihinde Meşhette yapılmış ve buna Afganistan'ın Meşhetteki diplomatik misyonu ve ana UMÜ yetkilileri katılmıştır. Bu programlardan birinin raporuna göre, 66 Afgan öğretmenden kısa kurs için seçilenlerden sadece 11 kişi Şîa 55 kişi Sünni olmuştur (Safirani Nur, 2013: p. 145).

Afganistan'daki UMÜ çabaları, Afgan Şîa din adamları ve politikacılar tarafından büyük beğeni görmüştür. Şubat 2012'de UMÜ Meşhet ve Kum'da Afganistan'daki ulamaların (din adamları) Din, Kültür ve Görevi başlıklı bir konferans düzenlenmiştir. Afganistan İslami Birlik Partisi Lideri Muhammed Muhakik gibi 50 önde gelen Afgan Şîa din adamı ve politikacı konferansa davet edilmiştir. Konferans sırasında, Şîa din adamları adına Afganistan'dan Huccat-ül-İslam Hadi adlı bir din adamı Afganistan'da özellikle UMÜ ve başkanının Afgan öğrencileri ve din adamlarını destekleme çabalarını övmüştür (Safirani Nur, 2012: p. 120).

Yukarıdaki kanıtlar, İran'ın Afganistan'daki eğitim çabalarının hacmini ve doğasını açıkça ortaya koysa da yine de İran'ın Yüksek Kültür Devrimi Konseyi (YKDK) tarafından 7 Eylül 2009'da gündem almıştır. Afganistan'daki eğitim programlarına daha geniş bir bakış açısı elde etmek için, “Afgan ve Iraklı öğrencilerin özel olarak dikkate alınması” yasasına başvurmak gerekmektedir (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 01.07.2010: no:10644/89). Tasarının ilk hükmü şöyledir: Yüksek Kültür Devrimi Konseyi tarafından onaylanan yönetmeliklere uygun olarak Iraklı ve Afgan öğrencilerin ilk, orta ve üniversite düzeyindeki eğitim işlerini planlamak için Dr. Kumi başkanlığında ve Yüksek Konsey temsilcilerinden oluşan bir komite, Ulusal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri bakanlıkları; Bilim, Araştırma ve Teknoloji, Sağlık ve Tıp Eğitimi, Eğitim, İslami Azad Üniversitesi, İslam Kültürü ve İlişkiler Teşkilatı, İslam Devrim Muhafızları Kudüs Gücü (İslam Devrim Muhafızlarının dış kanadı), UMÜ ve Başkanlık Planlama ve Stratejik Denetim Dairesi Kültür Devrimi Yüksek Kurulu'nun gözetiminde çalışmaktadır (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 29.08.2009: no:4525/88).

Ülkelerin önemli bir politika oluşturdıklarında, daha iyi koordinasyon adına farklı devlet kurumlarını güven altına almaları normal olsa da, pek çok uluslararası terör eyleminde yer aldığı iddia edilen Kudüs Gücü'nün temsili şüphe uyandırmaktadır. İran'ın Afganistan'a yönelik eğitim diplomasisinin uzun vadeli hedefleri bulunmaktadır. İran'ın son otuz yıldır Pakistan'dan sonra en büyük ikinci Afgan mülteci ev sahibi olduğu öğrenildiğinde bu durum ispatını bulmaktadır; ancak gözlemlere dayanarak, çoğunlukla Afganistan'ın Hazara topluluğundan gelen Afgan Şîalari dışında sıradan bir Afgan çocuğunun İran okullarına ve üniversitelerine gitmesine nadiren izin vermektedir (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 29.08.2009: no:4525/88).

Bu nedenle, Afgan ve Iraklı öğrencilerin özel değerlendirme kanununda Sünni Şîa faktöründen bahsetmemekle birlikte, ilgili yetkililerin mevcudiyet için düzenleme yaparken “özel yetenek ve genel seçim kriterlerine” uymalarına şart koşmaktadır (İshaki, 2013: p. 245–289). Aynı zamanda onları, temsilcilik ofisi ile ortaklaşa, öğrencilerin eğitimleri sırasında özellikle kültürel işlerle ilgili öncelikleri belirlemeye, gözlemlemeye ve gerekli işleri yönetmeye çağırılmaktadır. Yüce Üniversitelerde Lider Temsilciliği Ofisinin akademik bir pozisyon olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Bu durum İran'daki her üniversitede olan politik bir pozisyonudur. Personeli, üniversite yetkilileri tarafından değil, İran dini Lider Ofisi tarafından atanmaktadır. Ofis, üniversitede bekçi olarak işlev görür ve akademik programların İran siyasi sisteminin ideolojik ve siyasi hedefleriyle uyumlu olmasını sağlamaktadır (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, 29.08.2009: no:4525/88).

3.2.5. Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin Pakistan' daki Faaliyetleri

Pakistan, İran'ın yaklaşık 27–35 milyon Şîa nüfusuna ev sahipliği yapması nedeniyle, İran'ın yumuşak gücün en fazla etkisinde kalan komşu ülke olarak kabul edilmektedir (United States Department of The Treasury, 4–16). İran rejimi tarafından finanse edilen ve kontrol edilen Uluslararası Mustafa Üniversitesi'nin (UMÜ), Pakistan'daki faaliyetlerin amacı, Şîa din adamlarını, akademisyenleri ve misyonerleri eğitmektir (Dayi, 12.04.2016). UMÜ Pakistan'da, İran İslami Devrimi ve Şîa ve devrimci ideolojisini ihraç etmek istemektedir. Pakistan'da devrimci, batı karşıtı kimliğini güçlendirerek siyasi kültürü ve normları hâkim kılmak istemektedir.

Başka bir deyişle UMÜ geniş ağı ile büyüyen din adamları ve misyonerler ordusu olarak, İran rejiminin ideolojisini dış politikasında Pakistan'a karşı bir yumuşak güç aracı olarak inşa etmek istemektedir (Haberguzarî Mehr, 26.05.2020, no:4909397).

UMÜ'nün, Pakistan'da mecazi ve uzaktan eğitim sistemi bulunmakta ve kurumun İslamabad merkezli çeşitli bölgelerinde Ofisleri yer almaktadır. UMÜ Ofisleri ve bağlı olan kurumlar tarafından Pakistan'ın dört köşesinde çeşitli eğitim ve basın kuruluşları mevcuttur (İSNA, 06.04.2015: no:94011704122). Mesele; İran'ın İslami Propaganda Teşkilatı'nın, Murtaza Mutaharı, Allame Tabatabâî, Ruhullah Humeynî vb. gibi devrimci şahsiyetlerin kitapları, "Said Ali Şerafettin Musavi" başkanlığındaki "İslam Kültür Merkezi" gibi kurumların hizmetine sunma eylemidir. Karaçi'de Said Ali Şaraf al-Din Musevi başkanlığındaki Daral-Takfa al-Salamiye, Lahur'daki Sabah al-Kuran Enstitüsü, İmamiyye Yayinevi, Karaçi'deki İslam Propaganda Derneği, başkanlığını Yusuf Nafsi ve İslamabad'daki Kardeşlik Akademisi, İslam Devrimi'nden ilham alan kurumlardan bazılarıdır (Havza News Agency, 15.04.2018: no:446060). Bu kurumların en önemli faaliyetleri ise İran İslami Devriminin ideolojisini yaymaktadır. Pakistan'da Batı'nın kültürel işgaline karşı koymayı hedeflemektedir. İran bu kurumların çabası ile Pakistan'daki Şîaların kimliklerini değiştirerek o ülkede inkılapçı bir atmosfere hâkîm olmaktadır (Kitabhanaî Dijitali Tebyan, ty: no:78702/0).

UMÜ'nün diğer faaliyetleri, Pakistan'da (İmam) Ruhullah Humeyni'nin ölüm yıldönümü, Kudüs Günü, Muharrem vb. gibi çeşitli vesilelerle İran İslami Devrimi'nin kültürel faaliyetlerini bir yaşam tarzı haline getirmektir. Bu faaliyetler sürerken Pakistan'ın farklı şehirlerinde kültürel danışmanlık ve kurumlar gerçekleştirmiştir (Havza News Agency, 15.04.2018: no:446060). Mesela Ravalpindi, Lahor, Peşaver vb. Pakistan'da İmam Hüseyin Okulu adı altında bulunan Pakistan'da yaşayan bir İran okulunun deneyimlerini sunmaktır. UMÜ'nün Pakistan'daki faaliyetleri sadece eğitim ve danışmanlık kurumları kurulmasıyla sınırlı kalmamıştır. Sahar adı verilen İran uydu ağı aracılığıyla Urduca ve İngilizce haberler ve diğer siyasi, kültürel programları vb. da yayınlamaktadır (İSNA, 06.04.2015: no: 94011704122).

UMÜ devrimci bir kurum olduğu için, Pakistan içindeki amacı devrimci kurumları pekiştirdikten sonra, Pakistan dış politikasının temel ilkelerinden biri

olarak devrimin anlamını ve amacını ifade etme tezini benimsemektir. Pakistan’da, yakın zamanda sosyal ve dinsel işlerini yeniden düzenleyen bu ülkede Şîa bir devrimci ideolojisini güçlendirmek ve Şîa kimliğinin güçlendirmek için tam teşekküllü bir siyasi ve devrimci parti kurmak amacı da bulunmaktadır (Kitabhanaî Dijitali Tebyan, ty: no: 78702/0).

Bu nedenle Pakistan’daki Hazara Şîalari ve diğer bazı Şîa aşiretlerin sözcüsü ve avukatı olarak Şîa aşiretler adına düzenlenen ve halkının etkisi altında olan “Şîa Konferansı” adlı bir örgüt kurulmuştur. Benzer şekilde Pakistan’da yaşayan her Şîa mezhebe mensup olan milletlere dernekler kurulması için maddi manevi destek vermek ve İran’ın Şîa devrimci duygusunu ve Şîa kültür kimliğini güçlendirmek de önem teşkil etmektedir (Havza News Agency, 03.04.2018: no:445031).

UMÜ’nün Pakistan’daki kurulmuş en etkili kurumlarından birisi de Baltistan bölgesindeki Dini Cemiyetidir. Bu kurumun merkezi İran Kum şehrinde bulunmakta ve Pakistan’ın en büyük öğrenci kurumu olmaktadır. Bu kurumun faaliyetleri Pakistan’da kültürel ve eğitim çalışmaları yürütmektir. Ayrıca, Pakistan’da profesörler, araştırmacılar, yazarlar, ünlü vaizler ve çok sayıda seçkinler mevcuttur. Bilgilere göre Baltistan Dini Cemiyeti’ne ait İran Şîa merkezi olan Kum şehrinde 500’den fazla ulema üyesi ve akademisyen bulunmaktadır (Habarguzarî Razavi, 30.11.2020: no:667391).

UMÜ’nün Pakistan’daki kültürel faaliyetleri çerçevesinde bu ülkedeki mevcut kurumlar ve üniversiteler ile işbirliği yaparak çeşitli isimler altında onlarca seminerler ve sempozyumlar gerçekleştirilmiştir. Örnek olarak; Pakistan’da “Uluslararası Kuranî Yaşam Tarzı Konferansı” ismiyle Pakistan’daki Al-Mustafa Derneği ve Karaçi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi işbirliğiyle ve Pakistan Hükümeti İslam İdeoloji Konseyi’nin desteğiyle düzenlediği konferansta, 150’si jüri tarafından kabul edilen dört dilde toplam 418 makale alınmıştır. Gerçekleşen Sempozyumda Pakistan’daki üniversitelerin yanı sıra Sudan, Uganda, Hindistan, Türkiye, Malezya, Mısır, Ürdün, Nijerya, Birleşik Krallık ve İran İslam Cumhuriyeti’ndeki 74 üniversiteden toplam 204 öğretim üyesi Konferansta bildirimlerini sunmuştur (Paygahi Tahasusî Masjed, 22.01.2018: no:31445). Benzer bir şekilde 2019 yılında Pakistan’daki Caferi’ye Cund Atak Okulu’nda “Dini Anlamak” semineri düzenlenmiştir. Gerçekleşen seminer, UMÜ’den mezun bir grup Pakistanlı

vatandaş ve bölgeden çok sayıda kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Seminare Pakistan'ın çeşitli bölgelerinden İran'ın kurumlarına mensup olan önemli yerli misyonerler katılmıştır. Seminerin sonunda Cuma İmamlarını ve bu bölgenin cemaatini misyonerlerin faaliyetlerini genişletmeye ve çocukların ve ergenlerin eğitimine Şîa devrimci misyonu için daha fazla dikkat etmeye dair karar alınmıştır (İSNA, 06.04.2015: no: 94011704122).

Pakistan'daki UMÜ tarafından gerçekleştirilmiş bir diğer faaliyet ise bu kurumun Pakistan mensubu araştırma başkanı Dr. Muhammed Nazir Atlasi müdürlüğünde Kur'an'ı Urduçaya çevirilmesidir. Tercüme yapılan kitabı tanıtmak için seminer gerçekleştirilmiştir. (Paygahî İtilâ Resanî Havza, 16.04.2018: no:446060). Seminare katılanlar arasındaki önemli kişiler arasında Basiret Bilim ve Araştırma Enstitüsü müdürü Sakib Ekber Pakistan'daki Mustafa Sanal Uluslararası Üniversitesi Kur'an bilimleri bölümünün başkanı Hüccet-ül-İslam ve Müslümanlar Cabir Muhammedî gibi şahıslar da bulunmuştur (Pars Today, no: 96468).

UMÜ'nün Pakistan'daki faaliyetleri arasındaki bir diğer konu ise öğrencilere kütüphane, barınma, spor tesisleri (Havza News Agency 29.01.2017: no:348407), mali yardımlar ve/veya burslar, yurtdışında (İran'da) eğitim ve değişim programları, çevrimiçi kurslar ve uzaktan eğitim fırsatları ile idari hizmetler dâhil olmak üzere çeşitli akademik ve akademik olmayan tesisler ve hizmetler sunmaktadır (Uni Rank, no: 13936).

UMÜ'nün Pakistan'da yaptığı faaliyetlerden gözlenen amaçlardan biri İran'ın devrimci fikrine destekçi olan ulema ve Şîa dini okullarının kapasitesini artırmaktır. Bu politikası ile Pakistan'ın kültürel atmosferini devrimci havaya dönüştürmesi ve sekülerizm görüşünün azalması, çeşitli seminerler, eğitim ve düşünce kuruluşları kurulması yolu ile mümkün olmaktadır (Fud Bezhn, 22.12.2020). İran hükümetine yakın ve destekçi olan akademisyenlerle etkileşim, düşünce kuruluşlarına katılım ve camilerin refahında UMÜ, Pakistanlı öğrencilerinin görevlendirilmesini amaçlamaktadır (MIU, 25.04.2018: no:7752-2). Bazı bilgilere göre UMÜ Pakistan'daki Şîa devrimci ideolojisini, Şîa kimliğini ve kültürünü aşılabilir için Şîa öğrencileri ve gençleri örgütsel faaliyetlerde aktif olarak bulundurma yolunu da kullanmaktadır.

Bu bölümde gösterildiği gibi, eğitim, bir araç olarak ülkelerin kamu diplomasisinin temel unsurlarından biridir. Aynı şekilde İran, Şîazmin teşviki olarak ele alınan "yumuşak gücünü" geliştirmek için bu aracı kullanmaktadır. Bu bakımdan UMÜ, İran'ın kamu diplomasisinde en aktif kurumlardan biridir. UMÜ'nün misyonu, yapısı, işlevleri, faaliyetleri ve başarısı incelendiğinde, eğitim aktivizmi kapsamında İran kamu diplomasisi ajanlarının İran'ın ideolojik ve siyasi çıkarlarını desteklemek için Müslüman ülkelerin eğitim kurumlarına girmeye çalıştıkları ortaya çıkmaktadır. Takiyya'nın yardımıyla, İran'ın devrimi ihraç etme misyonunu ilerletmek için kullanılacak öğrenci ve akademisyenlerin işe alınması hedeflenmektedir. UMÜ'nün Afganistan ve Pakistan'daki faaliyetleri, İranlı Şîa liderlerin İran İslam Cumhuriyeti'nin siyasi ve ideolojik amaç ve hedeflerini desteklemek için bu iki Müslüman ülkenin eğitim sektörlerinde alanlar yaratmaya çalıştıklarını göstermektedir.

3.3. İRAN'IN KAMU DİPLOMASİSİ'NDE İMAM HUMEYNÎ YARDIM KOMİTESİ'NİN ROLÜ

Bu bölüm, İran'ın kamu diplomasisinin yürütülmesinde İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin (İHYK) (Kumitiyi İmdadi İmam Humeyni) rolünü tartışmaktadır. Bölüm, İran'ın Afganistan, Pakistan ve Müslüman dünyasındaki yardım çabalarının ampirik kanıtlarına referansla İran'ın kamu diplomasisinde dış yardımlara ilişkin çalışmaları ve İHYK'nin hedeflerini, stratejilerini ve başarısını incelemektedir. Elde edilen veriler, İran'ın Pakistan ve Afganistan'daki yardım faaliyetlerinin, belki de Afganistan'ın sahip olduğu görece siyasi ve ekonomik istikrar ve Afganistan'ın görece tatmin edici bir yardım programı geliştirme becerisi nedeniyle neredeyse hiç etkili olmadığını göstermektedir.

3.3.1. İran'ın Kamu Diplomasisinde Dış Yardımların Etkisi

Dış yardımlar, İran'ın dış politikasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bihnam Sarhil'e göre, kamuoyunu etkilemeye yönelik iyi planlanmış herhangi bir çaba "kamu diplomasisi" olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, yoksul insanları desteklemenin "devrim ihracı" ile uyumlu olduğunu ve bunun İran'ın dış politika hedefleri doğrultusunda olduğunu savunmaktadır. Ayetullah Humeynî ayrıca 1979 İran devrimini dünyanın imtiyazsız kesimlerine de bağlamaktadır (İmam Khomeini

Relief Foundation, no:132001). İranlı liderler, İran'ın dış politikasının “imtiyazsız halkı desteklemeyi” bir ilke haline getirmesi için ısrar etmektedir. İranlı elitlere hitap eden Humeynî, “Ben ve tüm İran milleti adına, tüm Müslümanların İran İslam Cumhuriyeti, onların destekçisi ve mücadelelerinin ve İslami gündemlerinin sponsoruyumdur” ifadesini kullanmaktadır. İran Anayasasının 3(16). maddesi, bu ülkenin hükümetini dünyanın imtiyazsızlarını desteklemeye de bağlamaktadır (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, no:929308).

İranlılar arasında kamu diplomasisi çerçevesinde yürütülen dış yardımla ilgili çabalar yardım faaliyetleri geniş çapta tartışılmaktadır. Hassan Fattahi, İran'ın kamu diplomasisinde yardımların rolünü, belirli etnik gruplarla destekleyici temaslar ve ayrıcalıklı olmayan Şîalardan oluşan geniş bir ağ olarak tanımlamaktadır. Ona göre, İran'ın yardım faaliyetleri İran'ın düşmanlarına karşı bir saldırıdır ve teknolojik üstünlüklerini baltalamaktadır. İmtiyazsız grupları ve Şîalari etkili hale getirmekte ve ardından sadakatlerini İran'a yönlendirmektedir. Fatihi, diplomasi desteğinin özünde bir araç olmadığına inansa da İran'ın bunu bir araç olarak kullanması gerektiğini ileri sürmektedir (Tahiriyan, 2020: no.1991539).

Bihnam Sarhil'e göre, İran'ın yardım faaliyetleri şu amaçlara hizmet etmektedir: (1) İran'ın İslami siyasi sistemine diğer toplumun kalplerini kazanmak; (2) İran'ı diğer toplumların ezilmiş katmanlarına bağlayarak İran'ın sosyal etki alanını genişletmek; (3) İran'ın lehine kamuoyunu değiştirerek İran'ın stratejik hedeflerini güçlendirmek; (4) İran'ı kitlelerle sürekli temas halinde tutarak onlarla başka türden ilişkiler kurmanın zeminini hazırlamak; (5) İran'ın düşmanlarına İran sınırları dışında meydan okumak; (6) İmtiyazsız insanları İslami hareketler gibi farklı çerçeveler altında seferber etmek; (7) mahrum ve ezilen halkların kapasitelerini İran lehine kullanmak; (8) alıcıların çeşitli konulardaki duruşunu sömürmekte ve İran'ın diğer gayri meşru rejimlerle pazarlık kapasitesini artırmak; (9) İran siyasi sistemini diğer ülkelerin ezilmiş kesimleri arasında bir rol model olarak teşvik etmek ve (10) İran'ı İslami hareketlerle yakından ilişkilendirmekte ve böylece İran bu varlıklara manevi bir akıl hocası olarak ortaya çıkabilmektedir (Fattahi, 2008: p. 60).

İbrahimi ve Fahimi, yardım faaliyetlerini İran'ın “kültürel diplomasisinin” bir bileşeni olarak görmektedir. İran perspektifinden bakıldığında, “kültürel diplomasinin” doğası gereği kültürel olan faaliyetleri, yani eğitim programları, sanat

sergileri vb. içerdğini, ancak daha derin bir bakış açısıyla “kültürel diplomasinin” aynı zamanda hedef kitleye kültürel olmayan faaliyetler kisvesi altında da bir mesaj ilettiğini ifade etmektedir. Fattahi, yardım faaliyetlerinin alıcı toplumu İran'ın ideolojisi ve dış politikası ile tutarlı hale getirme çabası olduğunu söylemektedir. Daha açık bir şekilde, İran'ın yardım faaliyetlerini yayma ve misyonerlik faaliyetleri için güvenli bir kanal olarak görmektedir. Ona göre, diğer ülkelerin insanlarına yardım etmek tek yönlü bir anlaşma değildir; buna karşı taraftan da bir beklenti eşlik etmektedir (Şahrüz and Fahimi, 2010–2011: p. 214).

Ona göre İran örneğinde böyle bir beklentiye cevap vermek çok kolay olmaktadır çünkü İran'ın fikirlerini ve değerlerini kabul etmekten başka bir yol yoktur. Bunun alıcı tarafından nadiren yerine getirilen bir tür beklenti olduğuna inanmaktadır. Böyle bir beklenti yaratmayı, İran İslam Cumhuriyeti'nin en yüksek amaç ve hedeflerine hizmet eden kapsamlı, etkili, uzun ömürlü ve gerçek propaganda unsuru olarak görmektedir (İmam Khomeini, no:125902).

Ancak, etkili yardım faaliyetleri, kaynakların mevcudiyeti ile doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle, İran'ın yardım faaliyetlerinin mali temelini net bir şekilde anlamak da zorunludur. İran'ın kendi nüfusunun önemli bir yüzdesinin açlık ve az gelişmişlikten muztarip olduğu bilindiğinde, bunun kaynağı özellikle önemlidir. İran'daki yoksullukla ilgili kesin bir resmi istatistik bulunmamakla birlikte, Birleşik Ulusal Kalkınma Programı tarafından hazırlanan 2014 İnsani Gelişme Endeksi'nde İran 76'ncı sırada yer almaktadır. Ayrıca 43 İranlı tanınmış ekonomist, Şubat 2013'te hükümete yazdıkları açık mektupta, 10 milyon İranlının veya İran'ın toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unun yoksulluk sınırının altında yaşadığını belirtmişlerdir (İmam Khomeini Relief Foundation, no:132001). Dolayısıyla, İran kendi nüfusunun yüzde 10'undan fazlası zorluk çekerken neden diğer ülkelere yardım ediyor sorusu önem kazanmaktadır.

Nitekim, İran dini otoriteleri ekonomi hakkında farklı bir görüşe sahiptir. Onlara göre ekonomi dine hizmet etmelidir. İran Anayasası ekonomiyi “amaç” değil, “araç” olarak görmektedir: “İslam'da ekonomi bir araçtır ve bir araç için gerekli olan tek şey, nihai hedefe ulaşılmasına katkıda bulunan etkin bir faktör olmasıdır” (İmam Khomeini, no:125902).

İran'daki 1979 devrimi sonrası durum, İran'ın dini otoritelerine ekonomi hakkındaki görüşlerini pekiştirmek için büyük bir fırsat sağlamıştır. Yüzlerce iş adamı, sanayici, girişimci ve politikacı, geride devasa taşınmaz mülkler bırakarak İran'dan kaçmıştır. En yakın akrabaları da bu mülklere sahip çıkmaya cesaret etmemiştir. Sonuç olarak, bu mülklere ve sermayelere yeni devrimci rejim tarafından el konulmuştur. Bu iş ve mülkleri yönetmek için, Mustazâfin (Mazlum) Vakfı, Alevi Vakfı, Şehit Vakfı, İmamın Emrini Yürütme Dairesi (Sitadi İcraiye Farmani Hazratı İmam) faaliyete başlamıştır, bunların personel sayısı 400.000'e ulaşmaktadır ve toplam bütçelerinin hükümetin bütçesinin yarısı kadar olduğu bilinmektedir (Haber Guzariyi İrani Azad, 05.02.2021). 1980'lerde Mustazâfin Vakfı'nın sahip olduğu 140 fabrika, 470 tarımsal işletme, 100 inşaat firması, 64 maden, 250 ticari şirket ve diğer birçok işletmeden oluşan varlık değerinin yaklaşık 95 milyar dolardan fazla olduğu tahmin etmektedir. Benzer şekilde, 2020 yıl için açıklandığı üzere İmam Emrini Yürütme Dairesi 95 milyar dolardan fazla varlığı kontrol etmektedir. Tüm bu varlıklar dini liderin kontrolü altında bulunmaktadır. Bu varlıklardan elde edilen geliri de kendi takdirine göre harcamaktadır (Haberguzarî Mehr, 21.12.2020).

Yukarıdakilere ek olarak, Şîa'nın ekonomik ilkeleri de büyük gelir kaynaklarıdır. Genel olarak, tüm Müslümanların, Müslüman toplumun iyi hizmeti için yıllık gelirlerinin ve/veya mülklerinin değerinin yüzde 2,5'ini zekât olarak vermeleri gerekmektedir. Ancak, zekâta ek olarak, Şîa inanç sisteminin takipçileri yıllık gelirlerinin yüzde 20'sini ve/veya mülklerinin değerini marcaiye taklit ödemek zorundadır. Tutarın ödenmesi bir zorunluluktur ve takipçinin bunu doğrudan yoksullar arasında dağıtmasına veya başka bir amaçla harcamasına izin verilmemektedir. Bu miktar "hums" olarak adlandırılır ve kelimenin tam anlamıyla "beşte biri" anlamına gelmektedir. İlgili marcaiye taklit yoksullara humsların belirli bir bölümünü sunmaktadır. Bir kısım, özellikle 'sayyidiha' olarak bilinen Hz. Muhammed'in (SAV) torunlarına verilmektedir. "Hums"un büyük kısmına "imam payı" (sahmi imam) denilmektedir. Bu miktar ya Mehdi'nin zuhuruna kadar tasarruf edilecek ya da Mehdi'nin yeniden zuhuruna zemin hazırlamak için harcanacaktır. Her bir marcaiye taklit bazı zengin takipçileri olduğu da gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, her birinin kaynağı öykünme takipçilerinin sayısı ve gelir seviyeleri ile orantılı olarak çok büyük miktarda sermayeyi kontrol etmektedir (İsmaili, 1995: p. 2-18).

Ayrıca, nesillerdir dini otoriteler tarafından kontrol edilen farklı imamların adını taşıyan çok sayıda Şîa türbesi vardır. Bu türbelerin bazıları büyük fon kaynaklarıdır. İran'ın mega şehirlerinden Meşhette bulunan sekizinci Şîa imamı İmam Rıza'nın türbesi buna bir örnektir. Onun koruyucusu, İran'daki siyasi açıdan en etkili kişilerden biri olduğuna inanılan Ayetullah Tabasi'dir. Türbe, İran'ın en büyük ticaret imparatorluklarından biri olan Astani Kudsi Razavi (AKR) tarafından yönetilmektedir. Türbenin konumu nedeniyle, Meşhet şehrinin tamamı bağışlanmış olarak kabul edilmekte ve bu nedenle, şehir ve banliyö bölgelerindeki herhangi bir mülk anlaşmasında, AKR'ye belirli bir miktar ödenmesi gerekmektedir (Haberguzarî Hurasanî Razavi, 15.12.2020).

Bütün bunlar, Şîa dini tarafından büyük bir fon yaratıldığını göstermekte ve bunun korunması ve tanıtımı için harcanması gerekmektedir. Aslında bu fon, sahip olduğu kaynaklar nedeniyle Şîalığı yaymak ve korumak için harcanmasına öncelik vermektedir. Bu nedenle, İran'ın yardım faaliyetlerini yürütmek için muazzam bir miktar bulunmakta ve nihai amacı Şîalığı teşvik etmek olmaktadır. Şîalik uğruna harcama yapmak, aslında, bir kişi bir kez Şîa'ya dönüştüğünde ve var olan bir Şîa seferber olup temasa geçtiğinde, onun humsları da İran'a yönlendirileceği için kazançlı bir yatırımdır. Belki de bu yüzden Fattahi, yardım faaliyetlerini az miktarda yatırıma sahip ancak büyük bir kazanç sağlayan bir işletme olarak görmektedir (Fattahi, 2008: p. 60). Yukarıdaki tartışma, İran liderlerinin İran'ın dış politika amaç ve hedeflerini geliştirmede yardım faaliyetlerinin önemini farkında olduklarını ortaya koymaktadır. Daha da önemlisi, İran'ın politik ekonomisi ve Şîa ekonomik yasaları, İran'ın yardım programları için büyük bir fon oluşturmuştur. Bununla uyumlu olarak, İran'ın yardım faaliyetlerine dâhil olan kurumlar da bulunmaktadır (Haberguzarî Mehr, 21.12.2020: no:5100605).

3.3.2. İmam Humeynî Yardım Komitesi: Yapısı ve Amaçları

İran'ın yardım faaliyetleri alanında sayılabilecek önemli kurumlardan biri İmam Humeynî Yardım Komitesi'dir (İHYK). 5 Mart 1979'da kurulmuş ve ilk tüzüğü 10 Haziran 1987'de Humeynî tarafından onaylanmıştır. Humeyni'nin ölümünden sonra tüzükte bazı değişiklikler yapılmış ve değiştirilmiş hali 20 Aralık 2001'de şimdiki Lider Hamaneyî tarafından onaylanmıştır. Tüzüğe göre Komite, bağımsız bir tüzel kişiliğe ve ayrıca mali, idari ve istihdam bağımsızlığına sahiptir ve

valayet-i fakih'in Mutlak Otoritesinin (dini Lider) yüksek denetimi altındadır ve yönetilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, İran'da siyasi sistem bir kurum dini liderin denetimi altında olduğunda, yalnızca ona karşı sorumludur, cumhurbaşkanı veya parlamento gibi diğer cumhuriyetçi kurumlara karşı sorumluluğu yoktur (İmam Khomeini Relief Foundation, 03.06.1986).

İHYK, tüzüğün 2. maddesine göre, muhtaç ve yoksun kişilere özgüvenlerini sağlamak ve inançlarını yükseltmek için destekleyici, kültürel ve sosyal hizmetler sunmayı amaçlamaktadır. Buna uygun olarak 6. maddesi İHYK için bir dizi görevi tanımlar. Bunlar arasında kayda değer olanlar: (1) İmkani olmayan kişilerin maddi ve manevi ihtiyaçlarını değerlendirmek, belirlemek ve karşılamak ve yaşam standartlarını iyileştirmek; (2) Muhtaç bireylere ve ailelere kültürel hizmet sunmak; onlara gerekli eğitim olanakları ve ekipmanı sağlamak ve dini inançlarını geliştirmek; (3) İran İslam Cumhuriyeti siyasi sisteminin politikaları doğrultusunda yurt dışındaki ihtiyaç sahiplerinin azami desteği için çalışmak (İmam Khomeini Relief Foundation, 03.06.1986).

20 yıllık vizyonuna göre İHYK, uluslararası arenada aşağıdaki hedefleri gerçekleştirmeyi planlamaktadır: (1) Dini liderin amaç ve niyetleri temelinde İran dışındaki muhtaç ve yoksun kişilere maksimum destek vermek; (2) Uluslararası yardım kuruluşları ve insani yardım dernekleriyle ilişkileri sağlamak ve (3) İHYK'nin uluslararası angajmanının genişletilmesi için uygun fırsatları belirlemektir. Ayrıca belge, İran siyasetinde İHYK'nin bir dizi rolünü tanımlamaktadır. Bunlar şunları içermektedir: (1) İslami siyasi sistemin amaçlarını ve hedeflerini gerçekleştirmede en güçlü kolu olmak; (2) İslami öğretilerin canlandırılması ve teşvik edilmesinde ve İran'ın İslami siyasi sistemine halkın sadakatinin güvence altına alınmasında öncü olmak; (3) Dünyaya, özellikle Müslüman dünyasına ilham kaynağı olmak ve (4) dünyanın yoksul ve ezilenleri için güvenilir bir dayanak olarak ortaya çıkmaktır (İmam Khomeini Relief Foundation, 03.06.1986).

İHYK doğrudan dini liderin yetkisi altındadır. İHYK tüzüğünün 10. maddesine göre, dini lider tarafından beş yıllığına atanan beş üyeden oluşan İHYK Merkez Konseyi aracılığıyla kontrol edilmektedir. Bu bireyler “velayet-i fakih'in temsilcileri” olarak bilinmektedir. Aralarından İHYK'nin başkanı olarak 'Müfettiş' (sarparast)

olarak bilinen bir kişiyi seçmektedir. Ancak, atamanın İHYK tüzüğü'nün 11(1) maddesi uyarınca dini lider tarafından onaylanması gerekmektedir (İmam Humeyni'ye Yardım Komitesi Statüsü, 1992: sayı.20448).

Son yıllarda İHYK'nin parlamentoya hesap verebilmesi için hükümet kontrolü altına alınması yönünde girişimlerde bulunulmuştur. İran Parlamentosu Sosyal İşler Komisyonu üyesi Said Cevat Zamani, 30 Aralık 2009'da Haber Online ile yaptığı röportajda İHYK faaliyetlerinde şeffaflık olmadığını itiraf etmiştir. Bazı milletvekillerinin İHYK'yi Refah Bakanlığı'na dâhil etmek için bir yasa tasarısı üzerinde çalıştıklarını açıklamıştır (Habar Online, 30.11. 2009: no: 33318). Ancak şu ana kadar İHYK yetkilileri plana şiddetle karşı çıkmıştır. İHYK Baş Müfettişi Anvari'ye göre, birleşmeyi destekleyenleri, bu kurumun kutsallığını anlayacak kadar olgun olmayan cahil insanlar olarak bildirmektedir. İHYK'nin üst düzey liderliğinin, siyasi olarak muhafazakâr İslami Koalisyon Partisi (İKP) (Hizbi Mu'talifeyi İslami) liderleri tarafından kontrol edildiğini belirtmek gerekmektedir. Parti, Ayetullah Humeyni'nin himayesinde 1963'te kurulmuştur (Mirvahabi and Camşidi, 2006: p. 3–12). Esasen, 1979 Devrimi'nden önce, dönemin İran başbakanı Hasan Ali Mansur'un 1979'da öldürülmesi gibi bir dizi terör eyleminde yer alan militan bir örgüt olmuştur. Aslında İHYK ve İKP'nin üst düzey liderlikleri aynıdır. Örneğin, eski İKP Lideri Askaravladı (1932–2013), İHYK Merkez Konseyinde dini liderin temsilcisi olmuştur. İranlı liderler arasında Askaravladı, İHYK'nin ruhani babası olarak kabul edilmektedir. Taraği, Nayeri ve Hacı Rahimi gibi İHYK'nin diğer yetkilileri ve diğerleri de İKP'nin liderlik kadrosunun üyeleridir (Habarguzarî Mehr, 11.05.2020: no: 4900997). Bu nedenle İHYK, üst düzey yetkililerinin geçmişi nedeniyle İran iç siyasetinde de önemli bir rol oynamaktadır. İHYK'nin hayırsever faaliyetlerini müşterilerini apolitik tutmak için bir kaldıraç olarak kullandığını gösteren raporlar bulunmaktadır. Örneğin, İran'da 2009 sonrası cumhurbaşkanlığı seçimleri ayaklanmalarında İHYK'nin, müvekkillerini hükümet karşıtı protestolara katılmaları halinde yardımlarının askıya alınacağı tehdidinde bulunduğu bildirilmiştir. İlginç bir şekilde İHYK yetkilileri bu iddiaları üstü kapalı olarak kabul etmiştir. Örneğin, 30 Haziran 2010'da Financial Times'a verdiği röportajda Anvari, “Elimizdeki bilgilere göre, bu ailelerin hiçbiri (hayır kurumunun yardımlarıyla) doğal olan yıkıcı sahnelere karışmamış çünkü onlar (İHYK müşterileri) insanların bağışlarının sıcaklığına

dokunmuştur”. Ayrıca İHYK'in 1979'daki devrimden beri İran'ın ulusal güvenliğinde etkili bir rol oynadığını iddia etmiştir. İHYK'nin finansman kaynakları söz konusu olduğunda, İHYK tüzüğü'nün 8. maddesi çeşitli kaynaklardan bahsetmektedir (İmam Humeyni'ye Yardım Komitesi Statüsü, 1992: sayı.20448). İlk kaynağı hükümettir. İHYK'nin ülkenin kamu bütçesinde ayrı bir bütçe sınırı bulunmaktadır (Haberguzarı Mehr, 21.12.2020: no:5100605). Ancak bütçe taslağında bu açıkça belirtilmektedir. Artı tutar bağış ve teyitli harcama olarak kabul edilmektedir. İHYK'nin söz konusu miktarın harcamalarına ilişkin rapor vermesinden sorumlu olmadığı anlamına gelmektedir (Haberguzarı Tasmim 03.02.2021).

İkinci mali kaynak dini lideridir. İHYK' nin Kültür İşleri Müsteşarı Hamid Reza Tarağı'ye göre, dini lider, İHYK'nin ana finansman kaynağıdır. Aslında, kurulduğu günden bu yana, İHYK, İran'ın dini liderleri Ayetullah Humeynîve halefi Ali Hameneyî'nin cömertliğinden yararlanmaktadır. Örneğin, 7 Şubat 1985'te Humeynî, Mustâzafın Vakfı'ndan bazı mülklerin İHYK'ye devredilmesini emretmiştir. Bunun ardından 100'ün üzerinde tarım ve sanayi endüstrisi ve Mustâzafın Vakfı tarafından kontrol edilen devasa mülkler İHYK'ye devredilmiştir. Daha sonra, dini lider tarafından kontrol edilen diğer bazı el konulan mallar da bu kuruma devredilmiştir. Benzer şekilde, 13 Mayıs 1986'da Humeynî, tüm sahipsiz malların ve hükümlülerin mallarının beşte ikisinin İHYK'ye verilmesini emretmiştir (İmam Humeyni'ye Yardım Komitesi Statüsü, 1992: sayı.20448). Ancak, dini liderin İHYK bütçesine katkısının bir şekilde kendi kendini finanse ettiğini belirtmek gerekmektedir. Kurumun bir diğer mali kaynakları ise iktisadi faaliyetleridir. İHYK kontrolünde çiftçilik, teknoloji, tip ve sanayi gibi bir dizi sektörde faaliyet gösteren holdingler bulunmaktadır. Spesifik olmak gerekirse, dini lider özünde herhangi bir dış kuruluşu finanse etmemektedir; daha ziyade kendisini finanse etmektedir; çünkü İHYK tüzüğü'nün 7. maddesi, İHYK'nin varlıklarının valiyi fakihin özellikleri olarak kabul edildiğini iddia etmektedir (Islamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of Iran, no:929312). Tüzüğü'nün 19. maddesi, İHYK'nin feshedilmesi durumunda mülklerinin doğrudan dini liderin kontrolüne gireceğini açıkça ortaya koymaktadır (İmam Humeyni'ye Yardım Komitesi Statüsü, 1992: sayı.20448).

İHYK'nin üçüncü mali kaynağı halk bağışı, zekat, yeminler ve sadakadır. İran dini lideri, İHYK yetkililerini her zaman dini bağışlar yapmaya ve bağışları seferber

etmeye çağırılmaktadır. Buna paralel olarak, İHYK'nin sektördeki en başarılı fon kaynağı olduğuna inanılmaktadır. Ülkenin her köşesine İHYK tarafından kurulan 1500 bağış kutusu bulunmaktadır (Haberguzarî Mehr, 21.12.2020: no:5100605). İrânlılarda, özellikle de orta sınıfta sadaka ve yemin vermek çok yaygındır ve “kötülüğü püskürtmek” (dafibelaha) olarak kabul edilmektedir. Gözlemlere dayanarak, insanların çoğu neredeyse her sabah çalışma yolları için ilk İHYK bağış kutusuna küçük de olsa bir miktar atmaktadır. Bir şeyler satın almış olsalar ve satıcı o anda değişmemiş olsa bile, alıcı ondan kalan miktarı daha sonra bir İHYK kutusuna bırakmasını istemektedir. Bu nedenle İHYK bu kutulardan önemli bir miktar toplamaktadır. Örneğin, Kamu Bağış İşleri Müfettiş Yardımcısı Sattari, 2009 yılının mart ayından Eylül'e kadar İHYK'nin yaklaşık 15 milyon ABD doları topladığını bildirmiştir. Şubat 2016'a kadar toplamın yaklaşık 40 milyon ABD dolarına ulaşacağını tahmin etmiştir. Bununla birlikte, Anvari, bu kutular aracılığıyla toplanan fonun hiçbir zaman idari amaçla değil, yoksulların kültürel desteği için kullanıldığını açıkça ortaya koymuştur (Haberguzarî Basirat, 22.12.2020: no:327117). Bu aynı zamanda dini lider temsilcilerinin doğrudan denetimi altında yapılmaktadır. Ayrıca İHYK bütçesine katkıda bulunan birkaç hayır kurumu da bulunmaktadır. Bu kapsamda İHYK dini lidere bağlıdır ve ona bağış yapmak dini lidere, İslami siyasi sisteme ve Şîa davasına bağlılığın bir ifadesi olarak kabul edilmektedir. 2009 yılı itibarıyla 750'den fazla hayır kurumu ve sivil ağ İHYK ile iş birliği yapmıştır (İmam Khomeini Relief Foundation, no:22246) İHYK'nin kendi ekonomik faaliyetleriyle de gelir elde ettiği söylenmektedir. Bu amaçla bağımsız bir kurum olan İmam Humeynî Yardımlaşma Kompleksi'ni kurmuştur (Mujtamayi İktisadi Kumitayı İmdadi İmam Humeyni). Kurum şu anda ülke çapında 13 tarımsal-sanayi kompleksini işletmektedir (İmam Humeyni'ye Yardım Komitesi Statüsü, 1992: no: 20448).

İHYK, kontrolü altında bulunan büyük kaynaklarla, nominal olarak yardım sağlayan bir organizasyon şeklinde çalışmaktadır. Ancak İHYK'nin yardım çabalarının arkasında ideolojik hedefler mutlaka bulunmaktadır. İHYK'nin yardım faaliyetleri aslında İrân'ın teokratik siyasi sisteminin büyük hedefini güçlendirecek şekilde tasarlanmıştır. Bu yardım çabalarının kitleleri hedef alması ve İrân'ın dış politikasına alıcı toplumlardan destek sağlaması beklenmektedir (Sahifayı İmam,

1983: p. 138). İHYK yardım hizmetlerinin ideolojik doğası, İHYK yetkililerinin ve diğer İranlı liderlerin açıklamalarından da görülebilmektedir. Örneğin, EBDM'nin Yüksek Konseyi üyesi Vayız Zadeh, açıkça şunu söylemiştir: “Gerçekten de İran İslam Cumhuriyeti'nin tüm etkileşimleri ve programları ‘Saf İslam’a dayandırılmıştır ve dayanmalıdır ve kesinlikle Peygamber Efendimiz (SAV)'in hanedanın halkı yönünde olmalıdır”. Benzer şekilde Anvari, “İHYK devrimci bir kurumdur ve vilayeti fakih sistemine aittir ve ne yaparsa yapsın, ona uygun olmalıdır” ifadesini kullanmıştır. Dahası, Kum medreselerinde bulunan Şîa dini yetkililer, İHYK yetkilileriyle sık sık toplantılar yapmaktadır ve onlara yardım çabaları yoluyla Şîalığı teşvik etmeleri talimatını vermektedir. Örneğin, Mayıs 2012'de İHYK Merkez Konseyi üyeleriyle yaptığı görüşmede Ayetullah Makaramî Şirazî, maddi yardımlarının yanı sıra yoksulların dini eğitimine de vurgu yapmıştır (Mikat, 2013: p. 7). Özellikle İHYK yetkililerini Şîa medreseleri desteklemeye çağırmıştır. İHYK yetkilileri, bu tür dini yetkililerin talimatlarını takip etmelidir, çünkü bu kişiler İHYK faaliyetlerinin kilit sponsorlarıdır. Örneğin Ayetullah Makaremi Şirazî, Ekim 2013'te İHYK tarafından düzenlenen tek bir etkinlik Duygular Festivali için yaklaşık 5 milyon ABD doları katkıda bulunmuştur (Mikat, 2013: p. 7).

Yukarıdakilerle uyumlu olarak, İHYK yetkilileri, İHYK hizmetlerinin kültürel yönlerini vurgulamaktadır. Görevi tüm İHYK hizmetlerine kültürel ve ideolojik unsurların eşlik etmesini sağlamak olan ve özel olarak “kültür ortakları” olarak adlandırılan yüzlerce İHYK personeli vardır (İmam Khomeini Relief Foundation, 171753). Mayıs 2012'de düzenlenen İHYK kültür dernekleri arasında yılda iki kez yapılan konferansta dönemin İran Eğitim Bakanı Said Mahmut Hüseyini şunları söylemiştir; “Her büyük endüstriyel, teknik, tarımsal ve kalkınma projesinin bir kültürel eki olmalıdır. Nizam'ın (İran'ın İslami siyasi sistemi) sembollerinden biri olan İHYK'nin tüm hizmetlerini kültürel çerçeve içinde sunması büyük bir zevktir. Görevini hizmet yerine kültür paketi içinde yapmayan kimse ihanet etmekte demektir. Ülkenin tüm programlarda kültürel pakete ihtiyacı bulunmaktadır. Aynı vesileyle, İHYK Baş Müfettişi Anvari, İHYK'nin tüm hizmetlerinin kültürel bir temele sahip olması gerektiğini ve İHYK'nin kültür ve hizmet bölümlerinin aynı anda çalışması gerektiğini vurgulamıştır. İHYK hedef kitlelerin düşünce temellerini dönüştürmek için dinimizin ilke ve değerlerine göre yatırım yapmalıyız” (İRNA, no:

83290385). “İHYK' de müşterilerimize ortaya çıkan düşünce ve dini görüşleri Ku'ran ve Ehl-i-beyt öğretilerinden aşlamaya çalışmalıyız.” Benzer şekilde, İHYK Merkez Konseyi Genel Sekreteri Hamid Reza Tarağı, “Kültürel etkinlikler kaçırılmaması gereken değerli fırsatlardır ve kitle ile iletişimimizin her anını kültürel etkinlik için kullanmalıyız” demiştir (Diplomasî İran, 06.11.2016, no:1964728).

3.3.3. İmam Humeynî Yardım Komitesi: Faaliyetler, Stratejiler ve Başarılar

Yıllar içinde İHYK, İran'ın kamu diplomasisinde yardım faaliyetlerinin yürütülmesinde önemli bir role sahip olmuştur. Hizmetleri arasında genç çiftler için toplu evlilik törenleri düzenlemek (İmam Khomeini Relief Foundation, 06.03.1986); okullar, yetimhaneler, camiler ve hastaneler kurmak; Mekke ve Medine'ye hacılara sponsor olmak; farklı ülkelerdeki imam türbelerine geziler düzenlemek; fakirlere önemli miktarda eşya dağıtmak; okul ve üniversite öğrencilere sponsor olmak sayılabilmektedir. Bu hizmetler İHYK'nin çeşitli ülkelerdeki uluslararası satış noktaları tarafından sunulmaktadır. Lübnan, İran İslam Cumhuriyeti'nin kurucusunun 1987–1988 yıllarında verdiği bir emirle İHYK'nin yurt dışındaki ofisini kurduğu ilk ülke olmuştur. 1993–2016 yıllarda Tacikistan'da faaliyette bulunmuştur (Bakhrullo, 2016: p. 18). Daha sonra İHYK faaliyetlerini diğer ülkelere de genişletmiştir. 2013 yılında yedi ülkede 282'den fazla kalıcı merkez işletmektedir. Bu merkezler toplam nüfusu 83.327 kişi olan 27.267 haneye yardımda bulunmuştur. İHYK'nin daimi ofisler kurduğu ülkelere ek olarak, İHYK'nin geçici olarak çalıştığı Pakistan ve Myanmar gibi ülkeler de vardır. İHYK'nin doğrudan devreye giremediği Filistin gibi bazı bölgelerde nakdi yardım yapmaktadır. 2015 yılında Filistin'e 450.000 ABD doları bağışlanmıştır. İHYK yetkilileri ayrıca diğer birçok ülkenin resmi olarak İHYK hizmetleri için talepte bulunduğunu iddia etmektedir. Ancak, İranlı liderlerin onayından sonra İHYK'nin bu ülkelere gideceğini ve İran'ın dış politika hedefleri doğrultusunda çalışacağını açıkça belirtmiştir (Azarşab and Ahanincan, 2018: p. 75–76).

Bir önceki başlık altında belirtildiği gibi, İHYK faaliyetlerini sadece insani gerekçeyle değil, doktrinsel niyetle yürütmektedir. İHYK yıllık raporu (2012–2013) İHYK'in temel değerlerinin beyanı bölümü altında, ‘vilayat’ın merkeziliğini temel değerlerinden biri olarak açıkça belirtmektedir (İmam Khomeini Relief Foundation,

no:91). Benzer şekilde, İHYK 2008–2009 yıllık raporunda altıncı Şîa imamı İmam Sadık'ın şu sözlerini aktarmıştır: “Tanrı bir grup insan yarattı ve onları bizim Şîalarımızın ihtiyaçlarını karşılamak için seçmiştir” (Safirânî Nur, 2013: p. 142). İHYK faaliyetleri yakından incelendiğinde, aslında UMÜ, EBDM ve İran Kültür Konseyleri gibi diğer kamu diplomasisi kurumlarının faaliyetlerini genişletmiş olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin Lübnan'da İran Kültür Konseyi, İHYK'nin finanse ettiği okullarda Farsça derslerini vermektedir (Azarşab and Ahanincan, 2018: p. 75–76). İHYK'nin çoğunlukla EBDM ve UMÜ'nun da aktif olduğu ülkelerde çalışıyor olması bir tesadüf değildir. Anvari, İHYK'nin dünyanın dört bir yanındaki Şîalare ve Şîa öğrencilere yardım hizmeti vermek için UMÜ ile birlikte çalıştığını itiraf etmektedir. UMÜ'nun resmi haber bülteni Safirânî Nur tarafından bildirildiği gibi, İHYK'nin müfettişi ve UMÜ başkanı bir toplantı sırasında ortak hedeflerin gerçekleştirilmesi için ortak çalışmayı kabul etmiştir. Ayrıca İHYK yardım çabalarını UMÜ tarafından kurulan Şîa ağlarla birleştirmeye karar vermiştir ve bu faaliyetlerin yönetimini UMÜ temsilcilerine ve mezunlarına da aktarmaktadır (Safirânî Nur, 2013: p. 142).

Ayrıca, İHYK ve UMÜ aşağıdaki noktaları temel alan bir Mutabakat imzalamıştır: (1) Denizaşırı faaliyetlerinde birbirlerinin insan kaynaklarını ve tesislerini kullanmak; (2) Hedef toplulukları ile ilgili bilgi alışverişinde bulunmak; (3) Müslüman ülkelerdeki yardım ve eğitim kurumlarına sponsor olmak; (4) Ortak eğitimsel ve profesyonel projeler yürütmek; (5) İran-İslam modeline dayalı Müslüman ülkelerde sivil toplum kurumları oluşturmak; (6) Hedef ülkelerdeki birbirlerinin örgütsel deneyimini ve sosyal etkisini kullanmak; (7) UMÜ mezunlarına özel ilgi göstermek ve İHYK kapasitelerini hizmet, yardım, eğitim vb. alanlarda kullanmak ve (8) UMÜ mezunlarının ekonomik bağımsızlığı ve iş güvenliği için çalışmak olmaktadır (Safirânî Nur, 2013: p. 142). Bu unsurlar, İHYK'nin EBDM ve UMÜ gibi kurumun bir refah kolu olarak çalıştığını göstermektedir. İHYK yetkilileri ayrıca İHYK'nin UMÜ, EBDM ve diğer İran kamu diplomasisi kurumları için öncü olarak çalıştığını kabul etmekten çekinmemektedir. 2011'de UMÜ başkanıyla düzenlediği ortak basın toplantısında Anvari açıkça şunları söylemiştir: “İHYK yalnızca bir ortam hazırlayıcıdır. İlgili diğer kurumların da amaçlarının gerçekleştirilmesi için iyi bir şekilde yararlanabilmesi için zemin hazırlamaktadır. Bu

politika, en kötü uluslararası durumlarda bile, kültürel faaliyetler için en azından asgari bir zemin oluşturabilmemizi mümkün kılmıştır. Bu nedenle, UMÜ bu konuda bizim için iyi bir ortak olabilmektedir. İHYK, bir ülkeye girmek için stratejilerini hedef toplumun temel gerçeklerine göre seçmektedir. Bu bağlamda, doğal afetler, İHYK'nin yardım çabaları kisvesi altında misyonerlik faaliyetlerinde bulunabileceği ve Şîa doktrinsel değerleri teşvik edebileceği uygun durumlardır. 2012 ve 2017 yılında Myanmar'da Budist-Müslüman kan davaları patlak verdiğiğinde, İHYK yardım ekibini derhal o bölgelere göndermiştir” (Habrarguzarî Tabnak, 06.02.2012: no:297893).

Ancak, EBDM Haber Ajansı (ABNA) tarafından bildirildiği üzere, yardım hizmetlerinin yanı sıra İHYK, mülteci kampları arasında yüzlerce kitap kopyasını ücretsiz olarak dağıtmıştır. Kitabın başlığı “Kararını Ver” şeklindedir. Ana teması, Şîalik ve Sünnilik hangisinin daha doğru bir din anlayışı olduğu konusudur. Kitap, bir UMÜ mezunu tarafından Burma diline çevrilmiş ve EBDM tarafından basılmıştır. Bu arada, günlük Keyhan'ın haberine göre, İHYK heyeti Myanmar'daki Şîa siyasi aktivistlerle de görüşmüştür. Benzer şekilde, 2011 yılında Pakistan'daki sel felaketinin ardından, Anvari bizzat Pakistan'ı ziyaret etmiştir. Pakistan'ın afet yönetimi yetkilileriyle görüşmenin yanı sıra, o ülkenin Federal Diyanet İşleri Bakanı ile görüşmüştür. Görüşmesi sırasında Anvari'nin Pakistan bakana yardım çabalarında dini değerlerin uygulanması için ortak çalışma teklifinde bulunduğu bildirilmiştir (Mardumsalari Online, 17.01.2012: no:19842).

Bununla birlikte, İHYK'nin en yaygın stratejisi, İranlı üst düzey yetkililerin yardımıyla hedef ülkede dostane bir ortam geliştirmektir. Bunun nedeni, İHYK'nin yardım faaliyetlerinin, Şîa kültür devrimin ideolojisini yayılma faaliyetlerinin bir parçası olmasıdır; dolayısıyla alıcı toplumlarda kolaylıkla şüpheye yol açmaktadırlar. Buna bir örnek 2008 yılında Azerbaycan makamlarının İHYK yardım malzemelerini ele geçirip Azerbaycan'ın Lenkeran kentinde kamuoyuna ateşe verdiklerinde görülmektedir (Radio Farda, 25.02.2020: no:24227386). Bu nedenle, ev sahibi ülkenin siyasi otoritelerinin güvene alınması İHYK için çok önemlidir. Bu amaçla, İHYK gelmeden önce İran ile hedef ülke arasında birkaç üst düzey diplomatik alışveriş gerçekleştirilmiştir. Bu diplomatik alışverişler, İHYK'nin hedef ülkesinde herhangi bir şüpheye yol açmadan sahada serbestçe faaliyet göstermesine izin

vermiştir. Örneğin Komor Adalarındaki İHYK Ofisi, İranlı siyasi ve kültürel otoriteler ile Komor liderleri arasında bir dizi görüşmeden sonra kurulmuş ve ardından İran'ın özel temsilcisi Komorlar'a resmi bir ziyaret yapmıştır (Haberguzarî İranin İmruz, no:1/29193). Kısa bir süre sonra, Komorlar Yayıncılık Başkanı, Komorlar İçtihadı Derneği Genel Sekreteri (müftüler) ve Moroni'nin büyük caminin dua liderinden oluşan bir Komor heyeti İHYK daveti üzerine İran'ı ziyaret etmiştir. İran'da heyet, dini Lider ve UMÜ yetkililerinin temsilcisi ile bir araya gelmiştir. Komor delegelerinin yapısı ve onları UMÜ yetkilileriyle tanıştırmak, başlangıçta insani zemin üzerine kurulan bir ilişkinin daha sonra nasıl kurulduğunu açıkça göstermektedir (Musavî, 2009: p. 8–11).

Bir topluma girerken, İHYK'nin en önemli stratejisi, o toplumun ezilmiş katmanlarından gençleri hedeflemektir. Bu nedenle İHYK'nin yardım çabaları genel olarak öğrencilere, gençlere ve çocuklara, özellikle de öksüzlere odaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu insanlar sadece yardım alan değil, aynı zamanda İHYK'nin kültürel kanalları tarafından yürütülen çeşitli dini-kültürel programlara katılmaya teşvik edilen kişiler olmaktadır (Musavî, 2009: p. 9–10). İHYK Eğitim ve Öğretim Direktörü Behruz Mehrabian tarafından bildirildiği üzere İHYK 102 kültür merkezi yönetmektedir. Bu merkezler, 50.000 kişi için Şâlik ve Şâa imamların yaşam öyküleri ile ilgili programlar yürütmektedir. Anavari, İHYK'de kültürel programlara en yüksek önceliğin verildiğini kabul etmiştir. Bu dini-kültürel faaliyetlerin ailelerin tabanına kadar ulaştığını iddia etmektedir bu tür amaçlar için özenle seçilmiş Şâa dini metinler kullanılmaktadır (Safiranî Nur, 2013: p. 145).

İHYK, müvekkillerini dini-kültürel programlarına çekmek için çeşitli teşvikler sunmaktadır. Bu bağlamda, İHYK tarafından finanse edilen kamp ve geziler özellikle önemlidir. Bu gezilerin ve kampların çoğu, özellikle dünyanın farklı yerlerindeki Şâa imamlarının türbeleri olmak üzere, Şâa kutsal yerlerine yapılan dini hacdır. Gezi ve kamp süresince bir Şâa din adamının her zaman katılımcılara rehber ve akıl hocası olarak eşlik ettiği görülmüştür. Dolayısıyla ideolojik telkin için uygun yerlerdir; çünkü katılımcılar ailelerinden ve çevrelerinden kopuktur ve İHYK kültür ve yayılma uzmanlarının tasarladığı bir ortamda yaşamaktadır (İmam Khomeini Relief Foundation, 1986)

İHYK Kùltür İşlerinden Sorumlu Yardımcısı Mir Şekar, İHYK'nin kùltürel mesajının kamp programları, yurt kompleksleri, kùltür kulùpleri ve öğrenci dernekleri aracılığıyla iletilmesi gerektiğini açıkça söylemektedir (Muvasilî, 2009: p. 83–87). Benzer şekilde Anvari, kùltür, eğitim ve kamp faaliyetlerinin İHYK hizmetlerinin ayrılmaz parçaları olduğunu iddia etmektedir. Bu kamp ve gezilerin dini zeminde düzenlendiğini açıklamaktadır. İnan'ın Meşhet kentindeki İmam Rıza türbesine yapılan geziye bir örnek verilmekte ve bu tür gezilerin katılımcıların Şîa inancını ve dini kimliklerini güçlendirdiğini savunmaktadır (Musavî, 2009: p. 9–11).

Bu nedenle, Nisan-Eylùl 2012'nin ilk altı ayında, 15.000'den fazla İHYK müvekkilinin farklı Şîa kutsal yerlerine gönderildiği bilinmektedir. Öksüz ve reşit olmayan çocukların annelerinin onlara eşlik ettiği örnekler bulunmaktadır. 2017 yılında İHYK'nin Irak'taki anneleriyle birlikte 40 yetime İnan'ın kutsal şehirleri Kum ve Meşhet'i ziyaret etmeleri için sponsor olduğu da bilinmektedir (Safirani Nur, 2013: p. 152).

3.3.4. İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin Afganistan'daki Faaliyetleri

İnan'daki 1979 devrimi, SSCB'nin Afganistan'ı işgal ve ardından 1989'da SSCB'yi Afganistan'dan ayrılmaya zorlayan Afgan sivil direnişii ile aynı zamana denk gelmiştir. Bu yıllarda Afgan aileler komşu ülkelere sığınmıştır. Böylece İnan, Afganistan ile 864 km uzunluğundaki sınırı göz önüne alındığında, Afgan mültecilerin ana ev sahiplerinden biri haline gelmiştir (Kiyani, 2003).

İranlı liderler ve akademisyenler, İnan'ın Afgan mültecilere sağladığı hizmetlerin değeri hakkında abartılmış rakamlar vermiştir (İRNA, 30.06.2020: no:83835255). Ancak 1990–2000 arasındaki gözlemlere göre, Afgan mülteciler İnan'a sığındıkları süre boyunca herhangi bir yasal statüden yoksun bırakılmıştır. Hem yasal hem de sosyal olarak ayrımcılığa maruz kalmıştır. Araba sahibi olmalarına, ehliyet sahibi olmalarına veya iş iznine sahip olmalarına izin verilmemiştir. Sosyal olarak, otobüs duraklarında, hastanelerde ve fırında kuyruklarda günlük olarak düzenli ırkçı ve ayrımcı davranışlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Afgan mültecilerin çoğu, İranlı meslektaşlarına kıyasla çok daha düşük ücretle günlük ücretlerle çalışmakla birlikte herhangi bir sosyal güvenlik hakları bulunmamaktadır.

İran'daki Afgan mültecilere yönelik bu tür muamelenin aksine, İranlı liderler Afganistan'daki Afganlara yardım etmeye ilgi göstermektedir. Buna paralel olarak İHYK, İran'ın dini liderinin emri üzerine 1992 yılında Kabil'de iki ofis kurmuştur (Haberguzarîyi İrani İmruz, 12.01.2018: no: 1/29193). 1994 yılında Mezarı Sharif, 1995 yılında İHYK, Yakavlang, Bamian'da bir ofis açmıştır. İç savaşın tırmanması, 1996 yılında İHYK Kabil ofislerinin kapatılmasına neden olmuştur. Ancak İHYK, Afganistan'da faaliyet göstermeye kararlı olduğu için aynı yıl içinde Puli Humri, Baghlan ve Panjab, Bamian'da iki ofis daha inşa edilmiştir. Ancak, Afganistan'da Taliban'ın yükselişinin ardından 1998'de tüm ofisler kapatılmıştır (İmam Khomeini Relief Foundation, 17.12.2013).

2001'de Taliban hükümeti Amerikan ve müttefik kuvvetler tarafından kaldırılmıştır. İHYK, Ocak 2002'de Kabil'deki faaliyetlerine hemen yeniden başlamıştır. Ertesi yıl Herat ve Zaranj, Nimruz'da ofislerini açmıştır. Sonraki yıllarda İHYK ofislerinde de bir artış yaşanmıştır. 2012 yılı itibarıyla Afganistan'da 130 İHYK Ofisi ve merkezi faaliyet göstermektedir (İmam Khomeini Relief Foundation, 17.12.2013). 2018 yılında İHYK merkezleri, toplam nüfusu 21.084 olan 5.086 aileye hizmet vermektedir. Buna ek olarak, 2017 yılında İHYK Yıllık Raporuna göre 5.965 kişi ara sıra hizmet almıştır. 2020 yılında ise 200 bin Afganistanlıya çeşitli yardım destekleri sağlanmıştır (İmam Khomeini Relief Foundation, 17.12.2013)

Bununla birlikte, İHYK şubelerinin mikro analizi İHYK'nın Afganistan'da ne yaptığına dair daha net bir resim ortaya koymaktadır. Afganistan'daki 130 İHYK ofisinden sadece dördü sağlık merkezidir, 117'si eğitim merkezi, diğer dördü kültür merkezi ve biri de kütüphanedir. Böylece İHYK'nin Afganistan makinelerinin büyük bir kısmının eğitim ve kültür merkezlerinden oluştuğunu göstermekte ve bu sayı yardım merkezlerinden fazla olmaktadır (Radio Farda, 11.01. 2011: no:24767779).

Benzer şekilde, İHYK 2017–2018 Yıllık Raporuna göre, İHYK 3.863 kişiye tıbbi hizmet sunmuştur; konut sektöründe sadece bir aile yardım almıştır. İHYK sponsorluğunda ise 11.643 okul öğrencisi ile 189 üniversite ve ilahiyat öğrencisi okutulmuştur. Ayrıca, çok sayıda okul ve üniversite öğretmenine sponsorluk sağlanmıştır (Haberguzarîyi İrani İmruz, 2018).

Kültürel olmayan hizmetler arasındaki eşitsizlik, İHYK'nin anayasasında yer alan ideolojik hedeflerinin peşinden gittiğini göstermektedir. İHYK'nin sponsorlu öğrencileriyle ilgili yürüttüğü program ve faaliyetlerin doğası da ideolojik görülmektedir. Örneğin, Ağustos 2009'da o zamanki İHYK Afganistan Şubesi başkanı Mesut Aşkan, ofisinin İHYK'nin sponsor olduğu öğrenciler arasında bir kitap okuma yarışması düzenlediğini ve 40 öğrencinin ödüllendirildiğini duyurmaktadır. Kitabın 'İmam Humeyni'nin siyasi iradesi' olduğunu açıklamıştır. Ayrıca, İHYK Afganistan Şubesi Başkanı Rıza Salam Abadi'ye göre, İHYK, İslami değerleri olan kurumlarda okuyan tüm öğrencilerin masraflarının yüzde 30'unu ödemektedir. Bu durum İran siyasi sisteminin ideolojisiyle uyumludur (İQNA, 14.12.2020: no:1977722). Ayrıca, İHYK'nin kültürel faaliyetlerine katılırlarsa, bu tür öğrencilerin fazladan 1.000 Afgan (yaklaşık 180 ABD Doları) alabileceklerini belirtmişlerdir. İHYK'nin sponsorlu öğrencileri ayrıca İran'ın sponsor olduğu etkinliklerinde amacı önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin 2008'de Afganistan'daki BM Bürosu önünde bir çocuk mitingi düzenlenmiştir. Etkinlik, Afgan çocukların Filistinli çocuklarla dayanışmalarını göstermek için yaptıkları spontane bir eylem olarak vurgulanmıştır. Etkinlik sırasında sembolik bir gösteriye katılan çocuklar birikimlerini Filistinli çocuklara bağışlamıştır. Daha sonra bazı çocuklar, etkinlik sırasında Filistinli çocuklara bağış yapmak için İHYK'den para aldıklarını medyaya açıklamıştır (Alfune and Maciddiyar, 2010: p. 1–4).

İHYK'nin öne çıkan stratejilerinden biri, ayrıcalıksız çiftler için toplu evlilik törenlerine sponsor olmaktır. Bununla birlikte, bu işlevlerin zamanlaması, siyasi ve dini bir Şîa mesajı iletmek için dikkatlice seçilmiştir. Spesifik olmak gerekirse, bu tür programların tümü, Şîa takviminde önemli olan günlerde planlanmıştır. Örneğin İHYK, İmam Mehdi'nin doğum günü olan 6 Ağustos 2009'da Kabil'de 42 Afgan çift için toplu evlilik töreni düzenlenmiştir. Bir kaynağa göre, böyle bir sponsorluğa hak kazanabilmek için çiftlerin farklı yoğun kurslara tabi tutulması ve danışmanlığın tamamı Şîa kimlik ilkelerine göre tasarlanmış olması gerekmektedir (İQNA, 14.12.2020: no:1977722).

Afganistan'daki İHYK programlarının merkezinde insanların ideolojik amaçlara olan ihtiyacının sömürülmesinin de olduğu görülmüştür. İHYK yetkilileri ve Afgan müttefikleri de bunu zımnen kabul emektedir. Afganistan'dan UMÜ ödüllü

bir propagandacı ve araştırmacı olan Amiri, Safiranî Nur (Işığın Elçileri) Dergisi'ne verdiği röportajda, Afganistan halkının ekonomik sorunlarla karşı karşıya olduğu mevcut durumda, yoksul ve savunmasız ailelere yardım edilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu yardımın, eğitim programlarının yanı sıra Afgan aileleri dini ve Şîa kimliğini güçlenmesi için programlara ve dini merkezlere çekmede büyük rolü olacağını savunmaktadır (Haberguzar Aftab, 04. 07. 2013: no:23584).

Afganistan'ın bazı bölgelerinde İHYK'nin faaliyetlerini Afgan Şîa müttefikleri ve/veya Şîalar tarafından kontrol edilen sivil toplum kurumu aracılığıyla yürüttüğü ileri sürülmektedir. Bu iddia, Devlet Başkanı'nın yaptığı açıklama dikkate alındığında geçerli görülmektedir. İHYK Afganistan şubesi 9 Haziran 2013'te günlük Jami Jam ile yapılan röportajda ofisinin Afganistan'da düzenli olarak 170.000 kişiye hizmet verdiğini açıklamıştır. Ayrıca İHYK'nin doğrudan katılımının yanı sıra Afganistan'daki çeşitli kültür kurumlarına sponsorluk yaptığını da belirtmiştir (Magiran, 12.09.2020: no:3183314).

İHYK, Afganistan'da ülkenin farklı yerlerinde bir yan kuruluş olarak birkaç şubesi bulunan yardım kurumu inşa etmiştir. Dokuzuncu Şîa İmamdan sonra adını almıştır ve İmam Cevat Vakfı (Muasiseyi İmam Cevat) olarak bilinmektedir. Vakıf, on iki Şîa imamını Afganistan'daki okul çocuklarıyla tanıştırmayı amaçlayan bir proje yürütmektedir. Bu proje kapsamında vakıf, her eğitim-öğretim yılının başında Afganistan'daki okul çocuklarına bir imam adına kırtasiye malzemeleri ve çanta, giysi vb. diğer malzemeleri dağıtmaktadır. Her eşyanın üzerine o imamın hediyesi olduğu özel olarak basılmıştır (BBC News, 07.09.2009: no:090179).

Vakıf ayrıca Herat'taki Tevhid Okulu'nu yönetmektedir. Okul standart bir okuldur ve dolayısıyla Sünni aileler bile çocuklarını bu okula kaydetmektedir. Aslında, yetenekli çocukları cezbetmek için standart okullar kurmak İHYK'nin en önemli eğitim stratejilerinden biridir. 2013 yılında Tevhid Okulu, başlığı "imam Mehdi'nin yer yüzünü inmesi" (zuhur nazdik ast) olan bir CD dağıtmıştır. CD, imam Mehdi'nin çok yakında yeniden ortaya çıkacağını iddia eden dini alıntılar, hadisler (Hz. Muhammed geleneği) ve hamayat (Şîa imamlardan rivayetler) içermektedir (İQNA, 21.08.2010: no:1977722). Bu CD'nin dağıtımı, bazı öğrencilerin ailelerinin protesto etmesi nedeniyle tartışmalıdır ve bu, kısa bir süre sonra yeniden açıldığı için okulun geçici olarak kapanmasına yol açmıştır. İran diplomatik misyonunun

Herat'taki müdahalesinin ardından okul yeniden açılmıştır. Açık faaliyetlerinin yanı sıra, İHYK'nin Afganistan'daki rolü, İran'ın Taliban sonrası Afganistan'daki etkisinin artması bağlamında görülmelidir. Daha önce belirtildiği gibi İHYK Baş Müfettişi, İHYK'nin ana görevinin en kötü uluslararası durumlarda diğer İran kurumlarına zemin hazırlamak olduğunu açıkça söylemiştir (Alfone and Majidyar, 2010: p. 1–5). Bu nedenle, İHYK çok önceden Afganistan'da olmasına rağmen, ABD'nin işgalinden sonra rolü daha da önemli hale gelmiştir. Afganistan ve 2001 yılında Amerikan ve NATO güçlerinin İran sınırlarına ulaşmasıyla Taliban'ın kaldırılması söz konusu olmuştur (Radio Farda, 11.01.2011: no:24767779). Açıktır ki, İran kuvvetleri “sert güç” açısından bu güçlerle eşleşememiştir, bu yüzden tek seçenekleri “yumuşak güç”e odaklanmak olmuştur. Buna paralel olarak İran, 8 Temmuz 2002'de gerçekleştirilen Afganistan'ın yeniden inşası konusunda Tokyo Konferansı'nda beşinci en yüksek bağışçı olarak ortaya çıkmıştır (BBC News, 07.12.2012).

İran, söz verdiği projelerini Afganistan'da İran'a komşu Afgan vilayetleri, yani Herat, Zaranj ve Farah üzerinde yoğunlaştırmış durumundadır. Bu vilayetler İran'ın kısa ve uzun vadeli hedeflerine hizmet etmesi için seçilmiştir. Kısa vadede tampon bölge olarak hizmet verecekler ve Amerikan ve NATO güçlerini İran sınırlarından uzak tutacaklardır. Ve uzun vadede bunlar, Şîa'nın egemen olduğu vilayetler yani İran'ın etki alanları haline gelecektir (Alfoneh and Majidyar, 2010: p. 1–5). Bununla birlikte, İran'a komşu üç Afgan vilayeti arasında Herat özel bir öneme sahiptir; Çünkü Zaranj, Beluc etnik grubunun hâkim olduğu daha az nüfuslu bir eyalettir. İran'ın Sünnilerinin en güçlü olduğu İran'ın Belucistan vilayetine bitişiktir. Her iki tarafın Beluçileri arasında da aile bağları vardır. Benzer şekilde, Farah nüfusunun önemli bir yüzdesi, İran Beluci ile aile bağları olan Beluc'tur. Ayrıca Farah, Sünnilerin önemli ölçüde varlık gösterdiği İran'ın Birjand kentine de yakındır. Buna karşın Herat önemli bir Afganistan eyaletidir. Ayrıca sekizinci Şîa imam İmam Rıza Türbesi'nin bulunduğu Şîaların kutsal şehirlerinden Meşhet'e de yakındır. Yine de İran'ın Herat eyaletine odaklanmasının en önemli nedeni, İran'ın bu vilayet aracılığıyla Afganistan'daki Şîaların kalesi Bamian'a ulaşmayı hedefliyor olmasıdır (Abbasi and Rancbardar, 2011: p. 198).

İran ilk adımında, Herat'ta İHYK ofisi başkanı olarak İslam Devrim Muhafızları komutanlarından ve Lübnan'daki Hizbullah irtibat görevlilerinden

Hassan Kazemi Kumi adında birini Herat'ta Başsavcı olarak atamıştır. Bir diğer Devrim Muhafızları'nın komutanı, atanan Kazem Meşhedi olmuştur. Bu arada Hatam al-Anbiya İnşaat Şirketi, İran sınırından Herat'a bir otoyol inşa etme sorumluluğunu üstlenmiştir. Şirket, İslami Devrim Muhafızlarına ait 812 bağlı şirketin ana şirketidir (Paygahi Haber, 03.11.2019: no:30927). Aynı zamanda BM yaptırım listesinde yer almaktadır. Sünni hâkim Herat'ta Şîa yanlısı bir demografik değişiklik getirmek için şirket, Taki, Naki ve Vali-e Asr (Mehdi) gibi Şîa imamların isimlerinden oluşan bir dizi yerleşim projesi başlatmıştır. Yerel kaynaklara göre, bu yerleşim yerlerinin gayrimenkullerinin çoğu, Afganistan'ın diğer bölgelerinden, özellikle Bamian'dan getirilen Şîalare aittir. İHYK'nin yardım programları kisvesi altında, bu Afgan Şîalarına gizlice kredi verdiğini iddia etmektedir. Herat'taki Kuyumcu dükkanlarının çoğunun kendilerine ait olduğu gerçeğinden görülebileceği gibi, giderek Herat pazarına hâkim olmaktadır. İran bu şehrin dini atmosferini âdetâ Şîa kimliğinin baskın olduğu bir yere getirmek stratejisi izlemektedir (Radyo Fardo, 11.01.2011: no:24767779).

Afganistan'daki İHYK faaliyetleri Batı medyası ve düşünce kuruluşları tarafından da fark edilmiştir. 5 Ağustos 2013 tarihinde Christian Science Monitor, İHYK'nin Afganistan'daki angajmanının ve İran'ın “yumuşak gücünü” artırmadaki rolünün ayrıntılı bir raporunu yayınlamıştır. İHYK'nin Afganistan'daki, özellikle Herat vilayetindeki geniş hayır işleri ve toplum hizmeti ağı hakkında bilgi vermiştir. Afganistan'daki İHYK hizmetleri “yeni evlilere 220 Dolar'lık ödemelerden ve çiftçiler için 600–800 Dolar'lık kredilerden 7.000 aileye ve 72.000 yetime yardım etmeye kadar” strateji değiştirmiştir (İRNA, 21.06.2020: no:83825438). Benzer şekilde, Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (SUBAE) yayınlanmış bir raporunda, İHYK'nin Afganistan'daki Bamian ve Kuzey bölgesi gibi ağırlıklı olarak Şîa bölgelerindeki faaliyetleri, özellikle de daha önce Birleşik Cephe Partisi'nin etki alanı olan bölgeler hakkında bilgi vermiştir. Ali Alfoneh, Demokrasilerin Savunması, görünüşte, İHYK'nin Afganistan'daki yoksul topluluklara insani yardım sağlayan sıradan bir hayır kurumu olduğunu, ancak gerçekte, İran hükümetinin siyasi faaliyetlerini ilerletmek için çeşitli yumuşak güç araçlarını kullanarak Şîa kimliği ve devrimcilik ideolojisini gündeme getirmektedir (Alfoneh and Majidyar, 2010: p. 1–5).

Ancak bu tür görüşler Batı medyası ve analistleriyle sınırlı değildir. Bazı Afgan politikacılar da ülkelerindeki İHYK faaliyetlerinden eşit derecede şüphelenmektedir (Bayani Calal, 2011: p. 1–12). Örneğin, Afgan millet vakili Bilkis Ruşan'ın açıklamasına göre İHYK Afganistan'da 'casus yetiştirme merkezi' idir (Haberguzarî Hizbi Hambestegiyi Afganistan 2011)

3.3.5. İmam Humeynî Yardım Komitesi'nin Pakistan'daki Faaliyetleri

UMÜ ve EBDM'nin aksine, İHYK'nin Pakistan'da herhangi bir yerde faaliyet gösterdiğini gösteren somut bir kanıt yoktur. Bu ülkenin temel gerçekleri, İHYK'nin Pakistan'a girmesi için şu an için önemli bir fırsat olmadığını da göstermektedir. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, İHYK bir insani yardım örgütü olarak kabul edilmektedir. İnsani yardım faaliyetleri, önemli sayıda yoksul insanın varlığını gerektirir. İHYK için ideal bir durum sel, tsunami, deprem vb. gibi doğal afetler şeklinde de ortaya çıkabilir. Bu tür durumlar İHYK'ya belirli bir ülkeye girmesi için gerekçe sağlamaktadır. Aksi takdirde İHYK, gerekçesiz bir yerde bulunmuş olacaktır ki bu da onun meşrutiyyetinin sorgulanması anlamına gelecektir (İmam Khomeini Relief Foundation, 01.01.2015).

Pakistan'ın ekonomik olarak istikrarlı bir ülke olmadığı gerçektir. Bu nedenle İHYK, şu ana kadar Pakistan'da faaliyet göstermede birçok fırsatı yakalamış ve vatandaşlara yardım sağlamayı başarmıştır. Pakistan'da 2020 yılında yoksulluk oranı %12 sınırının altında, %50 sınırdadır ve bu oldukça normal olmayan bir durumdur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, ty: <http://www.mfa.gov.tr/pakistan-ekonomisi.tr.mfa>). Bu nedenle, İHYK'nin Pakistan'da faaliyet göstermesini temin edecek kayda değer bir yoksullar topluluğu mevcuttur. Dolayısıyla, yaşam kalitesi açısından Pakistanlılar, Afganistan, Hindistan gibi çevre ülkelerdeki insanlara kıyasla nispeten daha iyi durumda değildir. Dahası, İHYK'nin ana hedefi Şîa nüfusu iken, Pakistan'daki Şîa topluluğu %30 civarındadır (ODA TV, 15.05.2017) ve Pakistan yetkilileri arasında Şîanın yayılması konusundaki bir hassasiyet olsa bile İHYK tarafından zaman zaman sel ve deprem krizlerinde ciddi bir yardım için fırsat bulmuştur. Örneğin, 2009 ve 2010 yıllarında Pakistan'da gerçekleşen selde İran, bu kurum üzerinden Pakistanlılara yaklaşık 5 yüz milyon ABD dolar değerinde yiyecek, giyecek gibi bir dizi çeşit ihtiyaçlar göndermiştir (Haberguzarî Mehr, 28.02.2005).

Elde edilen bilgilere göre IHYK'nin ana kaynağı dini bağışlardan gelmektedir. Bu nedenle, IHYK yetkilileri bu kaynakları Pakistan gibi bir toplumda harcama konusunda aktif olarak çalışmaktadırlar. Prensipte IHYK'nin kaynaklarını sadece Şîa fakir insanlara harcaması içindi. Ancak, İranlı dini liderler pragmatik olduklarından, kötü ekonomik koşullarından yararlanmak için IHYK hizmetlerini Şîa olmayan toplulukları da içine alacak şekilde genişletmişlerdir. Ayrıca Pakistan, IHYK için uygun bir toplumdur, çünkü önemli bir Şîa topluluğuna ve İran'ın bunu kendi menfaatine dönüştürebilecek geniş bir yoksul kitlesine sahiptir (İmam Khomeini Relief Foundation, 01.01.2015).

Bazı araştırmalar, IHYK'nin Pakistan'daki varlığını Pakistan'da yoksulluğa bağlamaktadırlar. UMÜ ve EBDM özellikle İran'ın resmî ideolojisini ve kimliğini desteklemek amacıyla kurulmuş olsa da, IHYK'nin ilk olarak 1979 devriminden önce Pehlevi rejimi sırasında siyasi muhaliflerin ailelerine hizmet etmek için kurulduğu iddia edilmiştir. Bu nedenle, IHYK, İran İslam Cumhuriyeti'nin Şîa odaklı kamu diplomasisinde önemli bir oyuncu haline gelmesine rağmen, IHYK hala kuruluş amacına bağlıdır. Nitekim IHYK'ye yardım başlı başına bir amaç değil, amaca yönelik bir araçtır, yani Şîa düşüncesini teşvik etme yüksek amacına hizmet etmektedir. IHYK'nin Pakistan'da bir ofis kurması çok da bu amaca hizmet etmemektedir. Zira bu kurum orada daha çok şüphe yaratacak ve Pakistan'ın Şîa düşüncesini desteklenmesini engelleyecektir. EBDM ve UMÜ'nün faaliyetlerini IHYK'nin faaliyetleriyle karşılaştırırken, IHYK'nin faaliyetleri kolayca dikkat çekebilirken; EBDM ve UMÜ'nün faaliyetlerinin daha az şüphe yarattığı söylenebilir. Bunun nedeni, UMÜ ve EBDM'nin odak noktasının bireyler ve kurumlar üzerinde olması ve daha doğrusu, faaliyetleri sıradan ve yoksul insanlara yönelik olan IHYK'nin aksine, seçkinler üzerinde olmasıdır (İRNA, 25.08. 2010: no:6131063).

IHYK'nin ofislerini kurduğu ülkelere bakıldığında, Pakistan'ın bu ülkeler grubuna uymadığı açıkça görülmektedir. Örneğin IHYK, uzun ve yıkıcı bir iç savaşın yıkımından kurtulmalarına yardım etme bahanesiyle Afganistan ve Lübnan'a gitmiştir. ABD'nin yıkıcı bir işgalinden sonra Irak halkına yardım etme bahanesiyle de Irak'a girmiştir (Islamic Azad University New Agency, 31.12.2004, no:402665). IHYK Pakistan'a tam anlamıyla girememiş olsa da çevresindeki bölgede kademeli

olarak yerini sağlamlaştırmaktadır. Örneğin İHYK, Afganistan'da geniş bir faaliyet içerisinde. Unutulmamalıdır ki; UMÜ ve EBDM faaliyetleri, Afganistan'a taşınmadan çok önce İHYK orada onların faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle, İHYK'nin faaliyetlerini Afganistan'dan Pakistan'a genişletme fırsatı beklediği de göz ardı edilemez (Magiran, 26.07.2010, no:19751). Ancak İHYK'nin fiziksel olarak yokluğu, İran'ın Pakistan'da herhangi bir destek programı yürütmediği anlamına gelmemektedir. Örneğin, 2010 yılında Pakistan'da gerçekleşen selde milyonlarca Pakistanlı evsiz kalmıştır. İHYK tarafından orada yaklaşık 2 bin aileye ev sahipliği edebilecek apartmanlar inşa etmiştir (Notary News, 2012: no: 581). İHYK'nın bazı Pakistanlı Şîalarına mali yardım sağladığına dair kanıtlar da bulunmaktadır. Bilgilere göre İHYK tarafından İŞİD'e karşı İran destekli olan 2011 yılında örgütlenen Zeynebiyyun (Haberguzarî Tasnim, 26.05.2019) Şîa örgüte mensup kişilere ve savaşta ölmüş olanların ailelerine maddi destek verdiği bilinmektedir.

Yardım faaliyetleri, kamu diplomasisinin ana bileşenlerinden biridir. Pek çok ülke yumuşak güçlerini artırmak ve ulusal çıkarlarını desteklemek için ekonomik yardım ve insani yardımdan yararlanmaktadır. Ekonomik yardım ve insani yardım, ülkelerin alıcı ülkeler arasında da kendileri hakkında unutulmaz bir imaj bırakmalarına yardımcı olmaktadır. İran, “devrim ihracı” projesinin bir parçası olarak Şîa kimliğini, ideolojik ve siyasi hedeflerini desteklemek için “yardım” aracını kullanmaktadır. Bu amaçla İran, İHYK adında bir holding kurmuştur. Bu kurum, İran'ın yardım faaliyetleri cephesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, İHYK faaliyetlerinin büyük bir kısmı, büyük ölçekli yardımlardan ziyade yardım çabaları kategorisine girmektedir. İHYK, “yardım ve yardım çabaları” kisvesi altında, hedef kitlesi arasında Şîa değerlerini teşvik etmektedir. Afganistan, Pakistan ve dünyanın diğer bölgelerinden gelen ampirik kanıtlar bu görüşü açıkça doğrulamaktadır. İran, yardım faaliyetleri sayesinde, Afganistan da dâhil olmak üzere birkaç Müslüman ülkenin yoksul katmanlarına etki etmeyi başarmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, kamu diplomasisinin İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında bir araç olarak nasıl kullanıldığını anlamak açısından önem teşkil etmektedir. İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi yoluyla uygulamaya koyduğu amaç ve hedefleri keşfetmeye çalışmakta; özellikle kamu diplomasisi yürütürken kullandığı strateji ve teknikleri incelemeye odaklanmıştır.

Çalışma özellikle şu soruları gündeme taşımaktadır: Birincisi, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi stratejileri nelerdir ve zaman ve mekânda birbirlerinden nasıl farklılaşmaktadırlar? İkincisi, İran İslam Cumhuriyeti kamu diplomasisi yoluyla hangi amaç ve hedefleri gerçekleştirmeye çalışmaktadır? Ve son olarak, İran'ın kamu diplomasisi kurumlarının faaliyetleri, Afganistan ve Pakistan'da nasıl etkili olmaktadır?

Yukarıdaki soruları yanıtlamak için çalışma ilk olarak, İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politikasında kamu diplomasisinin önemini incelemiştir. Bunu yaparken üç faktör üzerine odaklanılmıştır: (1) İran siyasi sisteminin doğası ve onun cumhuriyetçi ve teokratik özellikleri ile İran'ın siyasi iktidar yapısındaki iktidar odağı. (2) Şîa temel ilkesi olan 'veraset' (imamlık) ışığında İran siyasi sisteminin meşruiyet kaynakları ve bunun 'bekleme' (intizar), 'temsil' (vilayet), 'hukuk danışmanlığı kuralı' sonuçları ışığında (vilayeti fakih) ve (takıyya). (3) İran'ın dış politika hedefleri ve bu ülkenin kamu diplomasisi de dâhil olmak üzere dış davranışında ana kılavuz rolü.

Çalışma, özellikle İran'ın üç uzmanlaşmış kurumunun yumuşak güç unsurlarından faydalanarak yürüttükleri kamu diplomasisi uygulamalarını incelemeye odaklanmaktadır. Birinci kurum, Ehl-i-Bayt Dünya Meclisi (EBDM) olup Ayetullah Humeyni'nin 1990 yılında ilk ölüm yıldönümü vesilesiyle, 50 ülkeden 250 civarında İran dışı Şîa dini yetkilinin ve şahsiyetin de davet edildiği uluslararası bir toplantı sırasında kurulmuştur. EBDM, ağı dünyanın farklı bölgelerine yayılmış dev bir işletme olarak ortaya çıkmıştır. İranlı olmayan Şîalar ve Şîa yanlısı insanlar arasında diplomasiyle ağ oluşturmak için özel olarak tasarlanmış bir kurumdur. Ana hedefi, dünyadaki Şîalari devrimci kimlik ve kültür vererek tek bir çatı altında birleştirmek ve Şîaların maddi ve manevi güçlenmesi için çalışmaktır.

EBDM Genel Sekreteri doğrudan İran İslam Cumhuriyeti'nin dini Lideri Ayetullah Hamaneyî tarafından atanmaktadır.

İkinci kurum Uluslararası Mustafa Üniversitesi'dir (UMÜ). İran İslam Cumhuriyeti'nin dini Lideri Ayetullah Hamaneyî'nin emriyle 2008 yılında kurulan İran'ın en önemli eğitim kurumlarından biridir. UMÜ, birkaç uluslararası şubesi olan devasa bir kurumdur. İran'ın kamu diplomasisinde eğitim konusu, yalnızca UMÜ'nün yetkisi altındadır. Ana hedefi, Şîaliği teşvik edecek, inkılapçı kimliğini ve kültürünü başka topluma ihraç ve propaganda edecek bireyler yetiştirmektir. Bu hedef doğrultusunda UMÜ, Müslüman dünyasının seçkinlerini ve ünlülerini keşfetmeye, cezbetmeye ve dünyanın dört bir yanındaki eğitim, kültür ve araştırma merkezleriyle ilişkiler kurmaya çalışmaktadır. UMÜ'nün yüksek otoritesi, İran İslam Cumhuriyeti'nin dini liderine aittir.

Araştırmanın analizi yapmak üzere ele aldığı üçüncü kurum da Afganistan ve Pakistan gibi farklı ülkelerde faaliyet gösteren bir dizi şubeye sahip bir hayır kurumu olan İmam Humeynî Yardım Komitesi'dir (IHYK). IHYK, Ayetullah Humeynî'nin emriyle 1979'da kurulmuştur. Yardım faaliyetleri alanında İran'ın en önemli kamu diplomasisi kurumlarından biridir. IHYK, İran İslam Cumhuriyeti'nin dini Lideri Ayetullah Hamaneyî'nin mutlak yetkisi altında çalışmakta ve İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politika amaçları ve hedefleri doğrultusunda yurt dışındaki ihtiyaç sahiplerine yardım hizmetleri sunmaktadır. IHYK, müşterilerinin İran'ın İslami siyasi sistemine sadakatini sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, özellikle Afganistan ve Pakistan'daki faaliyetlerine atıfta bulunularak yukarıdaki kurumların amaçlarını, hedeflerini, yapısını ve operasyonel mekanizmalarını incelemiştir. İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinin geniş yelpazesi içinde, araştırma özellikle UMÜ'nün eğitim alanındaki rolünü, EBDM'nin ağ oluşturma konusundaki başarısını ve IHYK'nin yardım faaliyetlerindeki rolünü incelemeye çalışmıştır. Çalışma, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi ve genel dış politika davranışı hakkında önemli bulgulara da yer vermektedir.

Araştırmanın bulguları, İran İslam Cumhuriyeti'nin 'ideolojik mezhep devleti' yapısına uyduğunu göstermektedir. İran siyasi sistemi, esasen siyasi bir mezhep olan Şîaliğe dayanmaktadır. Bulgular ayrıca İran'ın ideolojik bir mezhep devleti

çerçevesinde hareket ettiğini ve İran'ın dış politikasının resmî ideolojisi olan Şîalikten önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Bu etki, İran İslam Cumhuriyeti'nin Lübnan'daki Hizbullah'a, Suriye'deki Esad rejimine ve Afganistan, Yemendeki Hüsilere, Irak ve Pakistan'daki Şîa sert gruplara verdiği destekte görülmektedir. Bu, İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politika amaçlarını ve hedeflerini Şîa mezhep çıkarları açısından tanımladığını açıkça göstermektedir. İranlı liderlere, Şîaların mezhep çıkarları ve İran'ın ulusal çıkarları aynıdır ve İran'ın ulusal çıkarını belirleyen şey imamet, intizar, vilayet, vilayeti fakih gibi Şîa temel ilkeleridir. Dolayısıyla, İranlı liderlerin “ulusal çıkar” tanımı, yerleşik tanımlardan önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Çalışma, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinin, Ayetullah Humeyni'nin İran'da 1979 devriminin ilk günlerinde önerdiği “devrim ihracı” fikri ile uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Fikir, başta Müslüman dünyası olmak üzere dünyada Şîaliliği teşvik etmek ve İranlı Şîa liderler tarafından yönetilen bir Şîa dünya düzeni kurma amacı olarak tanımlanmaktadır. İranlı Şîa liderler, sert güç kullanmanın aksiliklerini fark ederek, kamu diplomasisini daha az maliyetli ve aynı zamanda İran'ın mezhepsel çıkarlarını ve yumuşak gücünü artırmak için etkili bir yöntem olduğunu fark etmişlerdir. İran, gücünü ve nüfuzunu artırmak ve Şîa ideolojisini desteklemek için kamu diplomasisini kullanmaktadır. Bu nedenle İranlı liderler, kamu diplomasisinin devrimi Müslüman dünyasına herhangi bir şüpheye neden olmadan ihraç etmesini tercih etmektedirler.

İran, kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında dünyanın Şîalarının kimliğini güçlendirerek, onları tanım gereği İran'ın dini Lideri Ayetullah Hameneyi olan tek bir liderlik altında birleştirmeye çalışmaktadır. İran ayrıca dünyadaki Şîa topluluğunu demografik olarak genişletmeyi hedeflemektedir. Her Müslüman ülkede güçlü, organize ve aktif sadık taraftarlar yetiştirmek istemektedir. İranlı liderler, bu tür varlıkların sadakatinin kendi ülkelerinden çok İran'a bağlı olacağına inanmaktadır. Bu nedenle ön plandaki İranlı liderler takkiye'yi uygulayarak Müslüman birliğinden bahsetmek ve özellikle Şîa-Sünni kardeşliğini vurgulamaktadır; ancak pratikte, Şîa kimliğini teşvik etmeye yönelik gizli faaliyetler yürütmektedirler.

İran, kamu diplomasisinden tam anlamıyla yararlanmakta ve buna önemli ölçüde yatırım yapmaktadır. Bu alanda devlet destekli birkaç kamu diplomasisi

kurumu çalışmaktadır. Hepsi, farklı şekillerde de olsa, Şîa kimliği teşvik etmeye meyilli davranmaktadırlar. Başka bir deyişle, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumları, Müslüman dünyasında Şîa kimliği ve normatifleri teşvik edecek şekilde özel olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu kurumlar örgütsel yapı ve odak alanları açısından farklılık gösterse de ortak hedefleri İran İslam Cumhuriyeti'nin mezhep çıkarlarını güçlendirmektir. Bu kurumlar, farklı kamu diplomasisi biçimleriyle aktif olarak ilgilenmektedir. Faaliyetleri yardımlaşmadan eğitime, spora ve kültürel faaliyetlere kadar uzanmaktadır. Birbirleriyle tam koordinasyon içindedirler ve pratikte tek bir bütünün parçalarıdır.

UMÜ'nün yapısı, hedefleri ve faaliyetleri, sıradan bir yüksek öğretim kurumu olmadığını, daha çok dünyanın her yerindeki Sünni topluluklardan öğrencileri çekmek ve onları uzun ve iyi planlanmış bir süreçle Şîa mezhep ve kültürüne dönüştürmek ve devrimci kimlik vermek için kurulmuş bir misyoner olduğunu göstermektedir. Bulgular, UMÜ'nün bir üniversite gibi görünecek şekilde yapılandırılmış olmasına rağmen, özünde büyük bir misyonerlik aygıtı olduğunu sergilemektedir. İran, UMÜ'yu bu ülkelerin eğitim sektörüne girmek amacıyla diğer ülkelerdeki yüksek öğretim kurumlarıyla temas kurmak için kullanmaktadır. En önemlisi, UMÜ, yabancı öğrencileri, eğitim görevlilerini, akademisyenleri ve eğitim sektöründeki diğer kişilikleri etkilemek ve bunları Şîa'ya teşvik etmek için kullanılmak üzere tasarlanmıştır.

Ampirik kanıtlar UMÜ'nün Pakistan'da çeşitli yöntemlerde aktif olduğunu göstermektedir. Pakistan yüksek öğretim kurumları, UMÜ'nün ana hedeflerinden bazılarıdır. UMÜ, Pakistan'da ofisini kurmuştur. Yetkilileri, İslamabad'daki İran Büyükelçiliği'nin diplomat ve kültür ataşesi kisvesi altında faaliyet göstermektedir ve farklı Pakistan üniversiteleri ile aktif olarak ilişki kurmaktadır. UMÜ, bazı akademisyen ve entelektüellerle yakınlaşmayı ve onları Müslümanların yakınlığı ile ilgilenen İslami bir varlık olarak daha fazla tanınması için kullanmayı başarmıştır. Benzer şekilde, Afganistan'dan gelen ampirik kanıtlar, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumlarının orada da oldukça aktif olduğunu göstermektedir. İran'ın Afganistan'daki kamu diplomasisi faaliyetleri için daha fazla sebebi vardır, çünkü ideolojik çıkarlarının yanı sıra stratejik çıkarları da bulunmaktadır. UMÜ'nün Afganistan'daki faaliyetleriyle ilgili bilgiler, bu kurumun bağlılığının Afganistan'dan

ziyade İran'ın teokratik siyasi sistemine bağı olan bir Afgan Şîa entelektüel markasının eğitiminde aktif olarak yer aldığını göstermektedir. Bu bağlamda, UMÜ mezunları önemli bir rol oynamaktadır. Bu mezunlar Afganistan'ın farklı bölgelerine yerleştirilmiş olup özünde Afgan olmalarına rağmen ahlak ve düşünce tarzıyla İranlı olduklarını söylemek mümkündür.

EBDM'nin yapısı, amaçları, hedefleri ve faaliyetleri EBDM'nin, İran'ın dış politika amaçlarına ve hedeflerine uygun hale getirmek için, özellikle Şîalar ve Şîa yanlısı bireyler ve gruplar arasında ağ kurmaya yönelik olarak kurulduğunu göstermektedir. Bulgular, EBDM'nin amaçlarının, hedeflerinin ve faaliyetlerinin, İranlı liderlerin yaygın olarak vaaz ettiği "Müslümanlar arasında birlik" fikrine tamamen aykırı olduğunu göstermektedir. Bu, İranlı Şîa liderlerin "Müslüman birliği" çağrısının Müslüman dünyasında Şîazme karşı düşmanca ortamı etkisiz hale getirmeyi amaçladığını, dolayısıyla EBDM gibi kurumların İran'ın mezhep çıkarlarını kolayca işleyebileceğini ve geliştirebileceğini göstermektedir.

EBDM'nin Pakistan'daki faaliyetlerine ilişkin kanıtlar, bu kurumun Pakistanlı sivil toplumlar ve ilgili devlet daireleri arasında ağ oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Ağ kurma ve ilişki kurma yoluyla İran'a sadık Şîa Müslümanlar yaratmayı başarmış ve onlara çeşitli maddi ve manevi destekler de sağlamaktadır. Aynı şekilde, Afganistan'daki EBDM faaliyetlerine ilişkin kanıtlar, İran'ın, Şîa Afgan entelektüelleri, politikacılar, gazeteciler ve sivil toplum aktivitelerinden oluşan güçlü bir ağ oluşturmayı büyük ölçüde başardığını göstermektedir. İran liderliği, bu bireylerin ve varlıkların genel ağını İran'ın stratejik varlığı olarak görmektedir. İran destekli Şîa ağı Afganistan'da muazzam bir güç kullanmakta ve faaliyetleri İran'ın dış politika amaçları ve hedefleri ile uyumlu olmaktadır. Daha da önemlisi, EBDM'nin Afganistan'daki ağından bazı kişiler de Afgan siyasi sisteminde seçkin ve bürokratik pozisyonlarda yer almaktadırlar.

Aynı şekilde, IHYK'nin yapısı, amaçları, hedefleri ve faaliyetleri, diğer birçok insani yardım kuruluşunun aksine, IHYK'nin esas olarak dini bağışlarla çalışan ideolojik bir varlık olduğunu göstermektedir. Başta Müslüman ülkeler olmak üzere diğer ülkelerdeki yoksul nüfusun şikayetlerinden yararlanmayı amaçlamaktadır. IHYK, maddi yardım çabaları kisvesi altında Şîa ideolojisini teşvik etmektedir.

Dahası, IHYK'nin odak noktası, Şîaların yatıştırıldığı alanlardır. Yardım çabaları sayesinde IHYK, müşterilerinin sadakatini İran'a yönlendirmeye çalışmaktadır.

IHYK'nin Afganistan'daki faaliyetlerinin doğası, IHYK'nin yardım çabaları kisvesi altında Afgan toplumunda Şîa değerlerini teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. İran'ın resmi doktrinine uygun olarak, IHYK'nin Afganistan'daki yardım çabalarının değer yüklü hizmetler olduğunu gösteren kanıtlar vardır. IHYK çabaları Afganistan'da insani gerekçelerle değil, beyin yıkama amacıyla yürütülmektedir. Bu çabalar IHYK'nin müşterileri üzerinde derin bir ideolojik etki bırakmayı amaçlamaktadır. Dahası, IHYK'nin Afganistan'daki yardım çabaları, genel olarak, Şîa ideolojisi üzerine akıllıca tasarlanmış kültürel ve eğitici faaliyetlerdir. Aslında IHYK maddi yardımlarıyla fakir Afganları cezbetmekte ve ardından onlara Şîa öğretileri aşılacaktır. Benzer şekilde, Afganistan'daki IHYK hizmetlerinin büyük bir kısmı, onları İran lehine güçlendirmek ve harekete geçirmek için Şîa Afganlara yoğunlaşmıştır.

EBDM, UMÜ ve IHYK'nin Afganistan ve Pakistan'daki faaliyetlerine ilişkin bulgular, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinin arkasındaki gerçek mezhepçi niyet hakkında önemli bilgiler vermektedir. Yine de İran kamu diplomasisi mekanizmasının dünyanın dört bir yanına ulaşan geniş bir ağ olduğu ve bu çalışmanın sadece iki ülkeye odaklandığı unutulmamalıdır. Dahası, bu çalışma sadece üç örgütün Afganistan ve Pakistan'daki kamu diplomasisini incelemiştir, ancak İran'ın kamu diplomasisi alanında doğrudan veya dolaylı olarak çalışan en az 30 İran kuruluşu bulunmaktadır. Bu çalışmada incelenen üç kuruluşun her biri, arkasında tam devlet mekanizmasına sahip, yüz milyonlarca dolarlık bütçeye sahip devasa birer kuruluş olmaları sebebiyle seçilmişlerdir. Genel olarak faaliyetlerinin ayrıntıları bir tezin ötesine geçiş sağlamaktadır.

İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumları, yapıları, amaçları, hedefleri, faaliyetleri ve stratejileri, İran İslam Cumhuriyeti'nin “devrim ihracı” fikrinden asla vazgeçmediğini ortaya koymaktadır. İranlı liderlerin “devrim ihracı” fikrine getirdikleri değişiklikler taktikselidir. Daha açık olmak gerekirse, Ayetullah Humeyni'nin halefleri, “devrim ihracı” fikrini düşük profilde tutmuştur ve bunu kamu diplomasisi yoluyla sürdürmektedir.

İran İslam Cumhuriyeti'nin, Afganistan ve Pakistan'daki kamu diplomasisini inceleyen bu araştırma, İran İslam Cumhuriyeti'nin Müslüman birliği çağrısının ülkenin misyonerlik faaliyetlerine bir cephe olduğunu ortaya koymaktadır.

İran İslam Cumhuriyeti, Müslüman dünyasında Şîa demografisini genişletmek ve aynı zamanda İran'ın dini lideri olan tek bir liderlik altında Şîalari seferber etmek istemektedir. Buna dayanarak, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumları, başta Afganistan ve Pakistan dâhilinde Müslüman dünyası başta olmak üzere dünya çapında Şîaliği teşvik etmektedir.

Esasen, İran İslam Cumhuriyeti'nin Şîaliği teşvik etme projesi üç politikayı içermektedir: birincisi, Afganistan gibi ülkelerdeki Şîa azınlık gruplarını desteklemek; ikincisi, Şîa cemaatinin bulunmadığı ülkelerde en azından yarı Şîa veya Şîa sempatzanları üretmek, örneğin Pakistan gibi; üçüncüsü, Suriye'deki Başar Esad gibi Şîa rejimlerini ve yöneticilerini desteklemektir. İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi, özellikle bu ülkenin İran sınırları dışındaki Şîalari ve benzer düşünen grupları destekleme, yetiştirme ve harekete geçirme politikasıyla ilgilidir.

Dahası, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi takiyye ilkesinin tezahürüdür. İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumlarının ve İran liderliğinin uygulaması, takiyye ilkesinin önemli bir rol oynadığını ve İran'ın zaman zaman İslami olmayan uygulamalarının da takiyye temelinde haklı olduğunu göstermektedir. İranlı liderler, son derece pragmatik ve uzlaşmacı davranarak takiyye ilkesini kullanmaktadır. Kamu diplomasisi yoluyla “devrimi ihraç etme” fikrini hayata geçirmeye kararlıdırlar. Stratejileri aslında dünya sistemine açıkça meydan okuyan ve kendi özgü küresel düzenlerini anarşizm ve şiddet yoluyla kurmak isteyen Sünni diktatörlerin stratejisine tamamen zıttır.

İran'ın Müslüman ülkeler birliği çağrısına rağmen, ne kadar İslami olursa olsun, Sünni rejimler veya yöneticiler, İran tarafından Müslümanlara karşı İran liderliği açısından tanımlanan Şîa Müslüman dünya düzeninin kurulmasında büyük bir engel olarak görülmektedir. İran, Müslüman devletlerin siyasetine siyasi, ekonomik ve hatta askeri olarak hâkim olma niyetindedir. Bu bakımdan Afganistan'ın Taliban'ı en iyi örnektir. 2001'de Amerikan ve müttefik kuvvetleri Afganistan'ı işgal ettiğinde, İran ABD ile tamamen iş birliği yapmıştır ve hatta ona

hava üsleri sağlamıştır. İran, siyasi sisteminin neredeyse Sünni versiyonu olan Taliban rejiminin yanında yer almaktadır. Bunun nedeni İranlı liderlere Molla Ömer'e; Taliban lideri, imam Mehdi'nin vekili olmadığı için gayri meşru bir hükümdar olarak bilmiştir.

İran, Afganistan'daki Sünni köktendinci Taliban rejimini ABD'den daha büyük bir düşman olarak görmüş ve bunun uzantısı olarak ABD'nin Taliban sonrası Afganistan hükümetini desteklemiştir. Dolayısıyla İran laik Sünnilerle bir arada ama İslamcılarla değildir. Dahası, İranlı dini otoritelerin hiçbiri Afganistan ve Irak'taki Amerikan güçlerine karşı cihat çağrısında bulunmamıştır. Bununla birlikte, Irak ve Suriye'deki İslam Devleti güçleri (İŞİD) Haziran 2014'te Irak'ın Musul kentini ele geçirdiğinde, İranlı dini liderlerin çoğu İŞİD'e karşı cihat çağrısında bulunmuştur. İran parlamentosunun bir raporu da İranlı liderin meseleyi mezhepsel bir bakış açısıyla göreceğini göstermektedir. Örneğin, İran parlamento raporunun belirttiği en önemli tehditlerden biri, raporun “Şîa'nın amiral gemisi olan İran için bir onur meselesi” olarak gördüğü Şîa kutsal yerleri üzerinde İŞİD'in kontrolü olasılığıdır.

Daha da önemlisi, Şîa temel ilkelerine dayanan İranlı Şîa liderler, Sünnileri “baş düşman” olarak görmektedir. Bu düşman algısı, gayrimüslimleri “baş düşman” olarak gören sert Sünni cihatçılarınkinden de tamamen farklıdır. Başka bir deyişle, El Kaide gibi Sünni devlet dışı aktörler gayrimüslimleri baş düşman olarak görürken, İranlı Şîa liderler Sünnileri baş düşman olarak görmektedir. Belki de bu yüzden, El Kaide gibi Sünni terör örgütlerinin aksine, Hizbullah ve Kudüs Tugayı gibi Şîa terör örgütleri Batı tarafından çok hoş görmektedir. Bu bakımdan en iyi örnek Irak'taki son durumdur. İŞİD güçleri Irak'ın çoğunlukta olduğu bölgeleri ele geçirdiğinde, ABD'li yetkililer İŞİD'in Irak şehirlerine yönelik saldırısını kontrol etmek için İran ile iş birliği yapmaya hazır olduklarını ifade etmiştir. Amerikan güçleri, İran'ın İŞİD'i kontrol etmede bir rol oynaması durumunda bunu ABD'nin terör örgütleri listesindeki El Kaide'ye benzeyen Kudüs Tugayı aracılığıyla yapacağını çok iyi bilmektedir. Bir terör örgütünün diğerine tercih edilmesi, Amerikalıların, Kudüs kuvveti ve El Kaide'nin her ikisi de terörizme dâhil olmasına rağmen, temel hedeflerinin farklı olduğu gerçeğinin farkına vardıklarını göstermektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, ABD'nin İran'ı davet etmesindeki temel neden olan Irak'taki İran etkisinin de bir bakıma İran İslam Cumhuriyeti'nin uzun yıllardır

süren kamu diplomasisinden kaynaklandığını belirtmek gerekmektedir. İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinin, insanları Şîaliğe dönüştürme asıl amacına ulaştıktan sonra her zaman militan faaliyetlerle sonuçlandığını söylemek gerekmektedir. Böylece birçok ülkede mezhep çatışmalarına yol açmaktadır. Bu, İran Devrim Muhafızları (eski komutanı) General Selami'nin, birçok rejimin iç güvenliğinin İran'ın elinde olduğunu ve ülkesinin onları her an istikrarsızlaştırabileceğini söyleyen son açıklaması bağlamında görülmektedir. Aslında, İran bu ülkelerde çoktan katı Şîalar yarattığı ve eğittiği için, ihtiyaç anında Afganistan ve Pakistan gibi ülkeleri istikrarsızlaştırmak zor değildir. Bu nedenle İran'ın mezhep odaklı kamu diplomasisi meselesi Afganistan ve Pakistan'da gerektiği gibi ele alınmadığı takdirde, her iki ülkede de mezhepsel gerilimlere yol açabilmekte ve uzun vadeli bir güvenlik tehdidi haline gelebilmektedir.

Ayrıca, İran kamu diplomasisinin Afganistan gibi bazı ülkelerde Şîaların refahına ve güçlenmesine yol açmasına rağmen, Müslüman dünyasının birçok yerinde Şîa takipçileri için eşit derecede sorunlu olduğunu belirtmek gerekmektedir. Müslüman ülkelerin çoğundaki Şîa takipçilerinin azınlık statüsü göz önüne alındığında, İran İslam Cumhuriyeti'nin son yıllarda kamu diplomasisi, ana akım Sünni nüfusu ve Sünni yöneticileri bu ülkelerdeki Şîalık konusunda duyarlı hale getirilmiştir. Bu durum, azınlık olarak zayıf konumları göz önüne alındığında, yerel Şîa takipçilerinin çeşitli şekillerde zorluk çekmesine neden olmuştur. Ayrıca Pakistan gibi önemli bir Şîa taraftarının olmadığı bazı ülkelerde, İran kamu diplomasisinin bir sonucu olarak küçük bir Müslüman grubu Şîaliği benimsemiştir. Bu, şimdiye kadar toplumun ana akım kesimlerine ait olan bu tür insanların Şîaliğe dönüştüğü, aniden azınlık haline geldiği ve bu nedenle çeşitli sosyal-politik zorluklara maruz kaldığı anlamına gelmektedir.

İranlı Şîa liderlerin pan-İslamcı retoriği ve İran İslam Cumhuriyeti'nin fiili dış politika davranışı, konuyla ilgili araştırmacıların İran İslam Cumhuriyeti'nin belirtilen idealist ve genel ilkeleri arasında net bir ayrım yapmaları gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, İranlı liderlerin politika açıklamalarını, Orta Doğu'nun son zamanlardaki kaotik durumuna göre ülkenin gerçek davranışıyla karşılaştırmak özellikle zorunludur.

Bu konudaki araştırmacılar, Őalıęı anlamak için Őıa literatürünü incelemenin yeterli olmadığını da vurgulamaktadır. Őalıęın takipçilerinin davranışlarından incelenmesi gereken birçok Őıalik boyutu vardır. Genel olarak, Őıalar üç farklı durumda farklı davranır; (1) İran gibi çoğunlukta olduklarında; (2) Afganistan gibi azınlıkta, ancak aynı zamanda güçlü olduklarında ve (3) Pakistan gibi azınlık ve zayıf konumdayken. Őıalar genellikle birinci kategoride olduğu gibi güçlü konumda olduklarında gerçek amaçlarını göstermektedir. Bu nedenle, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumları aracılığıyla yayılan Őıalik ve Őıa misyoner hareketi, İran'daki Őıa takipçilerinin çoğunlukta olduğu davranışları incelenerek yorumlanmalı ve anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisinin ana akım Őıalar tarafından yönlendirildiğini belirtmek gerekmektedir. Aslında İran'daki Sünnilerin devlet veya kamu işlerine katılmalarına izin verilmemektedir. İlginçtir ki, dünyadaki 50'ye yakın Müslüman çoğunluk ülkesi arasında, Sünni Müslümanların başkenti Tahran'da tek bir cami olmasına izin vermeyen tek ülke İran'dır. Bu nedenle, İran'ın Őıa teokratik sisteminin kendi Sünni toplumuna karşı davranışları hakkında bilgi sahibi olmak, İran'ın Sünnilerin hâkim olduğu Müslüman dünyasına yönelik kamu diplomasisinin gerçek niyetinin daha net bir resmini verebilir. Son olarak, Müslüman aydınların bu mesajı tüm Müslümanlara İran'ın mezhepçi yaklaşımının tehlikeli olduğu ve Müslüman birliğini tehdit ettiği şeklinde iletmesi için kapsamlı bir araştırma yapılması gerekmektedir. Bu durum, mezhepsel Őiddeti körükleyecek ve Müslüman dünyasının sosyal-ekonomik ilerlemesini engelleyecektir. Müslüman âlimler, mezheplerden bağımsız olarak ne Sünnilerin Őıaları ortadan kaldıracabileceği ne de Őıaların Sünnileri yok edemeyeceği konusunda bir fikir birliğine varmalıdır. İkisi de Müslüman dünyasının gerçekleridir. Bu nedenle, Sünniler ve Őıalar arasındaki fikirlerin çapraz beslenmesini teşvik etmek daha iyi olacaktır.

Müslüman âlimler ümmeti farklılıklarla nasıl başa çıkılacağı ve bu konu üzerine eğitilmeli ve bilgilendirilmelidir ki farklı olmak birbirine düşman olmak anlamına gelmemektedir. Düşmanlık çoğunlukla Müslümanlar uzlaşmaya varamadıklarında ve farkı ele almadıklarında ortaya çıkmaktadır.

Siyasi düzeyde, Őıa misyonerlik faaliyetlerine karşı koymak için kapsamlı bir eylem planı tasarlanmalıdır. Böyle bir plan bazı stratejileri içermelidir. Örneğin,

birincisi Şîa inanç sistemi ve temel ilkeleri hakkında toplumsal farkındalığı artırmak ve yurttaşları Şîa politik düşünce ve Şîalik hakkında ampirik kanıtlar ve temel gerçekler ışığında politik bir hareket olarak eğitmek de aynı derecede önem arz etmektedir. Bu bağlamda, İran İslam Cumhuriyeti'nin kamu diplomasisi kurumlarının ana hedefi olan öğrenciler ve gençlere özel ilgi gösterilmelidir. Bu kapsamda, etkili bir kamu bilinci programı, İran siyasi sisteminin mezhepçi yapısının ve onun altında yatan Şîa ilkelerinin yanı sıra İran İslam Cumhuriyeti mezhep odaklı dış politika hedeflerinin eleştirel bir şekilde değerlendirilmesiyle ilgilenecek uzmanlaşmış kurumların kurulmasını içermelidir.

İkincisi, yetkililer, İran'ın kamu diplomasisinin ana hedefi oldukları için sivil toplumla düzenli temas halinde olmalıdır. Konu hakkında duyarlı olmaları gerekmektedir. Enternasyonalizmin ve küresel toplumun ortaya çıkması nedeniyle, her toplum artık kendilerini dünyaya bağlamaya çalışan ilham verici sivil toplum kurumlarına sahiptir. Temelde sivil toplum kuruluşları her zaman bağışçılar için çalışmaktadır. Bu nedenle, İran'ın sivil toplumlar için en cömert bağışçılardan biri olduğunu söylemek abartı olmadığından, finansman kaynakları da uygun şekilde kontrol edilmelidir.

Üçüncüsü, bölgesel bir plan üzerinde çalışmaktır. Bölgesel olarak çevre ülkelerin iş birliği ile başarılı ve etkili bir politika geliştirilmelidir. Orta Doğu'daki ülkelere Uzak Doğu coğrafyada bulunan ülkelere iş birliği olmadan Şîa misyonerlik faaliyetlerine karşı koymak mümkün değildir. Afganistan örneğinde, bazı Afgan politikacıların, sivil toplumların, akademisyenlerin ve şahsiyetlerin İran ile ilişkilerini izlemek için gerçek bir ciddiyete ihtiyaç vardır. Bu durumda ancak Şîa takipçileri ve sempatizanlarını yargılamak veya temel insan haklarını ihlal etmemekte daha dikkatli olmak gerekmektedir. Bunun yerine, onlara açıkça belirtilmelidir ki; Afganistan'ın hükümet mekanizmasında yer almak ve aynı zamanda diğer ülkelere talimat almak kabul edilemez. Ulusal güvenlik adına, bunları ikiye ayırmak esastır. İlk kategori ya ebeveynleri aracılığıyla ya da kendi araştırmaları yoluyla Şîalığı gönülden benimseyenleri içermektedir. İran'ın ideolojik ajanlarından ziyade Afgan Şîalari olmaktadır. Azınlık olarak toplumda ve siyasi sistemde yer almaları önemli görülmektedir. İkinci kategori, kimliğine göre Afgan,

ancak gönülden İranlı ideolojik ajanları içermektedir. Bu gruba özen gösterilmeli ve faaliyetleri düzgün bir şekilde izlenmelidir.

Dördüncüsü, İran hükümeti ile doğrudan müzakereye girmek ve İranlı Şîa liderleri diğer ülkelerin içişlerine karışmamaları konusunda uyarmaktır. Ancak İran, Lübnan ve Pakistan'daki gibi kaldıraç olarak kullanılabilir yerel Şîalar kurduğu bir düzeye gelmeden önce yapılmalıdır. İşler ertelenirse, Lübnan'da Hizbullah benzeri kuruluşlarla kendi ülkelerinde zorla oturmalarına neden olabilmektedir.

Beşincisi, İran İslam Cumhuriyeti'nin mezhep odaklı kamu diplomasisi meselesini uluslararası forumlarda, özellikle İslam Konferansı Örgütü'nde (İKÖ) gündeme getirmek ve Birleşmiş Milletler'in, Irak'ta olduğu gibi mezhep çatışmalarına nasıl yol açabileceğini vurgulamaktır. Suriye ve Müslüman dünyasının birçok yeri ve bir bütün olarak Müslüman ümmetine ne kadar zarar verilebileceği de açıklanmalıdır.

İran İslam Cumhuriyeti'nin misyonerlik faaliyetlerinin gücü ve başarısı, Müslüman ülkelerin kurumsal kapasitesi ve verimliliği ile doğrudan bağlantılıdır. Örneğin Pakistan hükümeti ve kurumlarının, Afganistan'a kıyasla Şîa misyonerlik faaliyetleriyle mücadele edecek kadar güçlü olduğundan bahsetmek mümkündür.

Sonuç olarak bu çalışma, İran İslam Cumhuriyeti'nin Şîa inanç sistemine dayalı ideolojik bir devlet olduğunu, bu inanç ve ideolojinin, dış politika hedeflerini ve davranışlarını derinden etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle çalışma, İran'ın dış politikasının temel amacının Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerde Şîa ideolojisini teşvik etmek olduğunu ve bunu da yumuşak güç ve kamu diplomasi araçları olan UMÜ, EBDM ve IHYK kurumları üzerinden yaptığını ispat etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla çalışma, bu alanda araştırma yapan araştırmacılara İran'ın dış politikasının ana çerçevesini göstermektedir. Ayrıca çalışmanın ele aldığı 3 kurumun başka çalışmalarda genişletilmesi ve İran'ın kamu diplomasisi uygulamalarının tamamının irdelenmesi de konu ile ilgilenen uzmanlara tavsiye edilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Abbas, Ali Amid Zancanî (1998). Fiki Siyasi. Political Jurisprudence. Tâhran: Amir Kabir Publication.

Afrasiabi, Kaveh (2003). Iran's Foreign Policy After 11 September. The Brown Journal of World Affairs: vol. İx.

Agayi, Said Davud (2007). Caygahi İtihadî Avrupa dar Siyaseti Harici Cumhuri İslami İnan. Tâhran: Siyaset. Danişgahi Ulumi Siyaseti Tâhran.

Ahmadi, Hamid (2015) Farhangi Ulumi Siyasii Oxford. Tâhran.

Ajdarî, Muhammad (2007). Aşnai Ba Keşvari Pakistan. Tâhran: yy. Merkazi Amuzişi ve Pajuhjişi Şahid Sepahbud Seyadi Şiraz.

Alexander, Yonah, Milton Hoenig (2007). The new Iranian leadership: Ahmadinejad terrorism, nuclear ambition, and the Middle East. Praeger Security International.

Alpaydın, U. A. R (2010). Soft Power in Turkish Foreign Policy Under The Akp Governments: 2002–2009. Yüksek Lisans Tezi. Bilkent Üniversitesi. Sosyal Bilimler. Ankara.

Alriza, Gulşani, Muhisi, Bakiri, (2012). Caygahi Hizbullahi Lubnan dar Stateji Bazdarandegiye Cumhuri İslami İnan. Tâhran: Tahkikati Siyasi ve Baynalmillali Danişgahi Azadi İslami Vahidi Şahririza.

Amid, Zancani Abbasi (2006). Hukuki Asasi İnan. Tâhran: Danişgahi Tâhran.

Amili, Javad (2011). Adabi Kaza dar İslam. İnan- Kum. İsrâa.

Amili, Javad, Abdullah, Ayetullah (2006). Jaygahi Fıkhi-Hukuki Meclisi Hubragen. İnan-Kum. Faslnameyi Hukumeti İslami.

Amirsadegi, Hussain (2011). The Security of Persian Gulf. First ed. 1981. New York: Routledge.

Andrew, Heywood (2010). Siyasat. (Çev. A. Alam). Tâhran: Ney.

Andrew, Lincliter (2006). Sullhi Libelar. (Çevr. A. Tayyib). Tâhran: Daftari Mutaleati Siyasi ve Bainalmillali.

Arasta, Muhammed Javad (2006) Maclisi Hubragan az Didi Nazaryati Fıkhi. İnan-Kum. Dabirhanei Meclisi Hubragan.

Arestoteles, (1985). Siyaset. (Çev. H. İneyet). Tâhran: Sipehr.

- Arifi, Muhammed İkrâm (2006). Şâyani Pakistan. İran-Kum: yy. Şîa Şînasi. Baskı. 1, cıld. 1.
- Asadi, Ali (1991). Afkari Umumi ve İrtibatat. Tâhran: yy. Suruş.
- Atambek, Din Muhammed (2018). İran Dış Politikasının Yumuşak Güç Aracı Olarak Vakıflar. Ankara: ANKASAM.
- Avid, Robertson (1998). Dictionary of Politics. London: Penguin books.
- Aydemir, Emreh (2018). Kamu Diplomasisi; Ülkeler- Avrupa Birliği; Kurumlar-Uygulamalar. Türkiyr: Kaldekon.
- Babak, Ahmadi (1995). Modernite va Andeşahai İntikadi. Tâhran: Merkez.
- Bakhrullo, Ashurov (2016). Tacikistan ve İran İlişkileri 1991–2014. Yüksek Lisans Tez. Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler. Edirne.
- Bar, Shmuel (2004). Iran: Cultural Values, Self-images and Negotiation Behavior. Conference Report. Tel Aviv: Institute for Policy and Strategy, Interdisciplinary Center Herzliya Lauder School of Government, Diplomacy and Strategy.
- Bar, Shmuel, (2009), “Iranian Terrorist Policy and Export of Revolution”, Working Paper, Tel Avive: Institute for Policy and Strategy, Interdisciplinary Center Herzliya Lauder School of Government, Diplomacy and Strategy.
- Barkin, J. Samuel (2010). Realist Constructivism. Published in the United States of America. New York. Cambridge University Press.
- Barnett, M (2005). Social Constructivism, in Bayliss & Smith, the Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations. Oxford University Press.
- Barry Wellman, Berkowitz, S.D (1988). Introduction: studying social structures. In Social Structures: A network approach edited by Barry Wellman, and Stephen D. Berkowitz, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bashiriyeh, Hüseyin (1993). Siyasi Sosyoloji. Tâhran: Nay.
- Başiriye, Hüseyin (2003) İdeolojihayi Siyasi ve Huviyeti İctimayi dar İran. Tâhran: Tahkikat ve Muasiseyi Ulumi İnsani.
- Baylis, John, Stive Smith (2003). The Globalization of World Politics. Tâhran: Muasisei Farhangi Mutaleat ve Tahkikati Binalmillali Abrari Muasiri Tâhran.
- Begi, Mahdi (2009), Kudrati Narmi Cumhuri İslamii İran. Tâhran: Danişgahi İmam Sadik.
- Berchel, Skott, Andrey, Linkliter (2012). Nazaryahai Ravabiti Binalmillali. (Çev. S. Heydarifar). Cahadi Danişcui.

Blake, Kriseten (2009). *U.S-Soviet Confrontation in Iran 1945–1962 A case in the annals of Cold War*. Lanham: MD. University Press of America.

Brodin, Katarina (1972). *Belief Systems, Doctrines, and Foreign Policy: A presentation of two alternative models for the analysis of foreign policy decision-making*. Cooperation and Conflict.

Buchta, Wilfried (2000). *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Published in 2000 in the United States of America by The Washington Institute for Near East Policy.

Buchta, Wilfried (2000). *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. The Washington Institute for Near East Policy and the Konrad Adenauer Stiftung.

Burger, Pitral, Hangtinton Samuel P (2003). *Gunagunii Farhangi dar Cahani Kununi*. (Çev. L. Kiyanmehr, A. Kamali). Tâhran: Ruzana.

Câfariyan, Rasuli (2014). *Manabeyi Tarihi İslam*. Tâhran: Neşri Ulum.

Cahanbin, Said Abdullah, İbrahimî, Mahdi (2017). *Silsile Calasati Bazhani Maşruhi Muzakirati Şurai Baznigari Kanuni Esasi Sali 1989*. Tâhran: Pajuhışkadayi Şurai Nigahban.

Cahangir, Mansuri (2009). *İran'ın Anayasası*. Tâhran: Neşri Davran.

Camalî, Javad (2009). *Semantics of anti-Semitic violence in Pakistan*. *Journal of Regional Studies of the Islamic World*.

Car, E.H (1981). *The Twenty Year's Crisis*. London: Palgrave.

Cevadi, Amili Abdullah (2002). *Nisbati Din ve Dünya; Barrasi ve Naghdi Nazaryai Sekulorizm*. İran-Kum. İsrâ.

Chubin, Shahram, Zabih, Sepehr (1974). *The Foreign Relations of Iran: A Developing State in a Zoon of Great-Powers Conflict*. California: University of California Press.

Construction of Power Politics. in *Der Durian*.

Cooper, R, *Hard Power* (2004). *Soft Power and the Goals of Diplomacy*. *American Power in the 21st Century*.

Cubyari, Muhammed Yusufi, Hurşedi, Nasir (2017). *Tabini Siyaseti Harici İran dar Kibali Kişvarhai Amrikayi Latin*. Tâhran: Iranian Research Letter of International Politics.

Cull, NJ (2009). China's Propaganda and Influence Operations, its Intelligence Activities that Target the United States and its Resulting Impacts on US National Security. US-China: Economic and Security Review.

David, E. Thaler, Alireza Nader, Shahram Chubin, Jerrold D. Green, Charlotte Lynch, Frederic Wehrey, Mullahs, Guards, Bonyads (2010). An Exploration of Iranian Leadership Dynamics. Washington: Rand National Defense Research Institute.

Dehhuda, Ali Akbar (1980). Lughat Namei Dehhuda. Tâhran: Daneşgahi Tâhran: Baskı.1. Bahar.

Dereli, Hilal (2010). Hatemi Dönemi İran Dış Politikasında Karar Alma Süreci. Tâhran: Samt.

Devid, Mars, İstuker, Ceri (1999). Raviş ve Nazarya dar Ulumi Siyasi. (Çev. A. Muhammed Hacı Yusufi). Tâhran: Pajuhşkadeyi Mutaleati Rahburdi.

Ervand, Abrahamian (2008). A History of Modern Iran. Cambridge: Cambridge University Press.

Einbinder, Mary (2013). "Cultural Diplomacy Harmonizing International Relations through Music". Master of Arts Thesis Gallatin School of Individualized Studies, New York University, New York.

Farhang, Rajayi (1983). Islamic Values and World View: Khumaini on Man. The State and International Politics. Lanhan: University Press of America.

Fethi, Muhammed, Isfahanı, Kazimiyyi Kuhi (2018). Kanuni Asası Cumhuri İslami İran. Tâhran: Şurai Niğahban, baskı.1.

Firûzabâdî, Dehkanî (2009). Siyaseti Harici Cumhuri İslami İran. Tâhran: Samt.

Firûzabâdî, Dehkanî (2008). Çarçubi Mafhumi Barayi Siyaseti Harici Cumhuri İslami İran. İran. Şadan.

Firûzabâdî, Dehkanî (2011). Ontological Security and the Foreign Policy Analysis of the Islamic Republic of Iran. Tâhran: Iranian Review of Foreign Affairs.

Foucault, Michel (1978). The History of Sexuality. New York: Pantheon.

Fukuyama, Francis (1993). Payani Tarih ve İnsani Vapasin. (Çev. A. Arabi, Z. Arabi). Tâhran: Suhankada.

Fung, Anthony Y. H (2006). Medya Ekonomisinin Politikası ve Medya Politikasının Ekonomisi: Kısa Bir Bakış (Çev. L. Yaylagül). Kitle İletişiminin Ekonomi Politikası. Ankara: Dalbaz Yayıncılık.

- Glenn, Palmer T, Clifton, Morgen (2006). A Theory of Foreign Policy. UK. Princeton University Press.
- Grieco, J. M (2007). Structural realism and the problem of polarity and war. In F. Berenskoetter & M. J. Warren (Eds). Power in World Politics. New York: Routledge.
- Hani, M.H (2012). Diplomasî Farhani ve Caygahi on dar Siyaseti Kharicai Kişvarha. Tâhran: Faslnamei Daneşî Siyasi.
- Hanrik, Bliddal, Casper, Sylvest, Peter Wilson (2013). Classics of International Relations: Essays in Criticism and Appreciation. New York: Routledge.
- Hanter, Şirin (2001). İslam ve Gharb. (Çev. H. Mecid). Tâhran: Farzan.
- Hasenclever, A. Mayer, P. Rittberger, W (1997). Theories of International Regimes. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haskani, Hâkim Abulkasım (2008). Simayi İmam Ali dar Kurân. (Çev. Y. Cafari). İran: Sazmani Uvkafî ve Umuri Hayriye. İntişarati Asu.
- Haşimi, Muhammed (1987). Mudiriyati Siyasi az Siyasatguzar ta Siyasatguzari. Tâhran: Rayasati Cumhuri.
- Haşimi, Said Muhammad (2012). Hukuki Asasi Cumhuri İslami İran. Tâhran: Mizan.
- Haşimi, Said Muhammed (2008). Hukuki Asasi. Tâhran: Mizan. Cild.1.
- Hay, Colin (2002). Political Analysis. London: Congress Library.
- Herav, Mehdi, K. Key Kerim (1969). Iranian-American Diplomacy. Maryland: IbeX Publishers. Inc.
- Hubbert, Jennifer (2019). China in the World: An Anthropology of Confucius Institutes. Soft Power and Globalization. Çhine: Press. University of Hawaii.
- Hunter, Shireen (2010). İran's Foreign Policy in the Post-Soviet: Resisting the new International. United States of Amerika: California. Santabarbara. ABC-CLİO, LLC.
- Hunter, T Shireen (2010). İran's Foreign Policy in The Post-Soviet era: Resisting the New International Order. Santa Barbara. CA. Praege.
- Hur, Halal Babacan, Najad, Mehrdad Muhammed (2011). Taasiri İdeoloji bar Karkardi Kudrati Sard v e Narm dar Siyaseti Kharica dar Havari Miyane İyaleti Muttehidei Amerika. Mutaleati Muridi Arabha ve İsrail, Tâhran: Faslnamei Tahgheghati ve Siyaseti Bainalmillalii Daneşgai Azadi İslamii Vahidi Şehri Riza.
- Hümeynî, Ruhullah (2008). Suduri İnkilab az Nigahi İmam. Tâhran: Muasise-i Tanzim ve Naşri Asari. cild. 18.

Hümeynî, Ruhullah (2009). Mecmua Asari İmam Humeyni. Tâhran: Musasisi Tanzim ve Naşri Asarı İmam Humeyni. Cilt. 7.

Hümeynî, Ruhullah (2010). Macmuayi Asar İmam Humaynî. Tâhran: Naşri Aruz.

Iriye A, (2009). Power and Culture: The Japanese-American War 1941–1945. Cambridge: Harvard University Press.

İftiharî, K (2009). Cahani Şudani Farhan ve Digargunihai Ravabiti Bainalmillali. Tâhran: Macmuai Makalati Hamayişi bayni Farhangi ve Siyasati Harici İnan Dış İşler Bakanlığı Alhudi.

İshaki, Muhammed (2013). Asasnameyi Musavabati Şurayi Ali İnkilabi Farhani. Tâhran: İntişarati Dabirhaneyi Şurayi Aliye İnkilabi Farhangi.

İsmailî, Murtazi (2011). Tasiri Diplomasi Umumi Cumhuri İslami İnan bar Ravabit bar Kişvarhayi Farsi Zaban; Afganistan ve Tacikistan dar Maktayi bad az İnkilabi İslami. Yüksek Lisans Tezi. Tâhran Üniversitesi. Sosyal Bilimler. Tâhran.

Jyong, Li Ming (2012). Ghudrati Narmi Çin; Strateji Çin dar Hali Zuhur dar Siyasati Bainalmillali. (Çev. A. Ghahramanpor Banam). Tâhran: Basın. Danişgahi İmam Sadik.

Kabi, Abbas (2015). Tahliili Cumhuri İslami İnan Muhtani bar Usuli Kanuni Asasi. Tâhran. Yazdan, cild.1.

Kalhur, Sinad, Sadeki Muhammed Mesüt (2010). Barrası Vaziyeti Diplomasi Farhangi Cumhuriyi islami İnan: Dastgaha ve Nahadhayi Fikir. Assessment of the situation of cultural diplomacy of the Islamic Republic of Iran: active institutions and machineries. Bureau of Cultural Studies. Islamic Republic of Iran's Consultative Assembly Subject.

Karimayi, Semiye (2008). Tahmini Tabeyi Takazayi Eko Türizm. İnan: Yüksek Lisans Tez. İsfahan Üniversitesi. Sosyal Bilimler. İsfahan.

Kaşani, Said Mahmut (2004). İstandarhai Jahanii Dadgusteri. Tâhran. Mizan. Baskı. 1.

Katarina Brodin. (1972). Belief Systems Doctrines and Foreign Policy: A Presentation of two Alternative Models for the Analysis of Foreign Policy Decision-making. Cooperation and Conflict.

Katuzian, Nasir (2008). Kame be Suyi Adalat. Tâhran. Mizan. Baskı. 1.

Kegley, CH (2006). World Politics. Belmont. Calif: Wadsworth/Thomson Learning.

Kiyani, Kiyanuş (2003). The Book of Iran: A Survey of the Geography of Iran. Translated by Azita Racabi. Tâhran. Center for International Cultural Studies.

Knutsen, T. I (1997). A History of International Relations Theory. UK: Manchester. University Press.

Kratochwil, Friedrich (2006). Constructing a new orthodoxy? Wendt's Social Theory of International. Politics and the constructivist challenge. In Stefano Guzzini and Anna Leander Constructivism and International Relations Alexander Wendt and his critics. Routledge.

Leonard, Mark, Stead Catherine (2002). Public Diplomacy, Foreign Policy Center. London.

Liyakat, Takim (2009). Shi'ism in America. Hardcover. New York: New York University Press.

Longman, (2005). Oxford Advanced Learners Dictionary. Oxford: Oxford University Press.

Madani, Said Jalaliddin (2010). Hukuki Esasi ve Nahadhai Siyasi. İran: Paydar. Baskı. 11.

Mahkoyi, Hojat, Bavir Hasan (2016). Shiite Geopolitics and Its Role in Iran-Pakistan Relationships. Tâhran: Journal of Political Studies. Islamic World.

Martin, Griffiths, Terry Callaghan, Steven C. Roach (2007). International Relations: The Key Concepts. Routledge Key Guides. Routledge.

Mesutniya, Hüseyin, Macidnacad Said Ali, Alişahi Abdulriza (2016). Tabiyini Tahdidatii Tafkirini Pakistan bar Emniyeti Milli Cumhuri İslami İran dar Du Budi Kalanu Narmi ve Saht. İran: Faslnameyi Pajuhışhayi Rahburdi Siyasat.

Mevlana, Hamid, Muhammed Manuçer (2008). Siyaseti Hariciyi İran dar Delati Ahmedinejad. Tâhran: Dadguster, baskı. 3.

Milsin, Jan (2009). Diplamasiyi Umumi Navin; Kudrati Narm dar Ravabiti Bainalmillali. (Çev. Riza. Kulhar. S. M. Gulhani). Tâhran. Danişgahi İmam Sadik.

Montesquieu, R. K (1983). Ruhul Kavanin. (Çev. A. A. Mahdavi). Tâhran: Sipehr.

Morgenthau, Hans (1985). Politics Among Nations. New York: McGraw-Hill.

Morgenthau, Hans (1973). Politics Among nation The Struggle For Power And Peace. New York.

Muhakikniya, Hamid, Rizahani Cafar, Rizvanipur Rahim (2018). Ahdafi Siyaseti Hariciyi Cumhuri İslami İran dar Durayi Siyaseti Cumhuri Dr. Ruhani dar Dulati Yazdahum. Tâhran: Faslnameyi

Siyasi ve Bainalmillali.

- Muhammad. Pur Muhsin (2008). Muhtasari Hukuki Asasi. Tâhran: Dadgustari.
- Muhammed, Abu Cafar Bin Ali bin al-Hüseyin Bin Baaboye al-Kumi (2008). Itekadat. İran-Kum: Parsa Center Research Group: Dar al-Muctaba.
- Muhammed, Abu Cafar Bin Yakub al-Koleni al-Razi (2009). Al-Kafi. Tâhran: Darul Kutub al-Islamiyye.
- Muhammed, Bagher Maclisi, Anvar Biharul (2006). Diplamasi. Tâhran: Islami Publication.
- Muhammedî, Manuçehr (2011). Ayendei Nizami Baynalmillali ve Siyaseti Harici Cumhuru İslami İran. Tâhran: Vazarati Umuri Harici. Baskı. 3.
- Muhiddin, Fazel Harandi (2004). Takiyye-i Siyasi. Tâhran: Ulumi Siyasi.
- Muhsin, Malaki, Afsal Ardakan (2012). Aşnayı ba Kanuni Asasi Cumhuri İslami İran. İran-Kum: Naşri Maarif.
- Muin, Muhammed (1972). Farhani Farsiyi Muin. Tâhran: Dabir. Cild.2.
- Mulana, S Hamid, Muhammadi Manuçehr (2008). Islam Republic of Iran's Foreign Policy in Ahmadinejad's Government. Tâhran: Dadgostar Publication.
- Mumin, Mucan (2003). Usuli, Akhbari, Shaykhi, Babi: İran: The Tribulations of a Kazvin Family. Iranian Studies. Iranian Studies.
- Musli, Najad, Gulam Abbas (2005-b). Dulat ve Tuvseai İktisadi dat İran. Tâhran: Kamus.
- Mutahari, Ali (1989). Sayri dar Zindagi a'immiye aþhar. A journey to the life of holy imams. Tâhran: Sadra.
- Nacafi, Murtazi, Farid Muhsinî (2009). Hukuki Asasi Cumhuri İslami İran. Tâhran: Almahdi
- Naficy, Hamid (2012). A Social History of Iranian Cinema 1984–2010. The Globalizing Era. Durham. NC: Duke University Press.
- Nakibzade, Ahmed (2002). Tâsırı Farhangi Milli bar Siyaseti Harici Cumhuriyi İslami İran. Tâhran: Mutaleati Siyaset ve Bainalmillali.
- Nebevî, Muhandis Said Murtazavi (2003). Siyaseti Harice dar Davrayi Raisi Cumhuru Haşimi Rafzancani. Tâhran: Rahburdi.
- Nye, Joseph. S (2010). The Future of Soft Power in US Foreign Policy. In Inderjeet Parmar and Michael Cox (Eds). Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical. Historical and Contemporary Perspectives. London and New York: Routledge p.4

(2007). Notes for a Soft Power Research Agenda. In Felix Berenskoetter and M. J. Williams (Eds). *Power in World Politics*. London and New York: Routledge.

Nye, Joseph. S (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.

Nye, Joseph. S (2008). *Kudrati Narm*, (Çev. M. Ruhani, M. Zulfikar). Tâhran: Daneşgahe İmam Sadik ve PajuhişkaDayi Mutaleat ve Tahkikati Basic.

Nye, Joseph. S (2011). *The Future of Power*. New York: Public Affairs.

Nye, Joseph. S (2017). *Yumuşak Güç*. (Çev. R. İnan Aydın). Ankara. Tarcan Matbaası. Baskı. 2.

Onuf, Nicholas (1989). *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia SC: University of South Carolina Press.

Onuf, Nicholas (2002). *Worlds of Our Making: The Strange Career of Constructivism in International Relations*. Donald J. Puchala. *Visions of International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press.

Onuf, Nicholas, Paul Kowert (1998). *International Relations in a Constructed World*. M.E. Sharpe Press.

Pamment, James (2016). *British Public Diplomacy and Soft Power*. Yayıncı published. Springer. Switzerland.

Parvin, Talat (2006). *Iran's policy toward the Gulf*. New Delhi: Concept Publishing Co.

Plankers, Tomas (2017). *Psychic Impact and Outcome of the Chinese Cultural Revolution 1966–1976*. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies Int. J. Appl. Psychoanal*. Wiley Online Library.

Racayî, Farhang (1983). *Islamic Values and World View: Khomeini on Man. The State and International Politics*. Lanhan: University Press of America.

Raceyî, Said Muhammed, Abreşim Rad Muhammed Âmin (2018). *Taamul bar Hududî Salahiyeti Macmuaye Taşhisi Meslihati Nezam dar Tayyedi Musavabati Mugayer ba Kanuni Esasi*. Tâhran: Mutaleati Hukuki Umumi.

Rahmani, Muhammad (2003). *Bazşinasii Ahkami Sadire az Masumin*. İran-Kum: Bustan.

Ramazanî, R.K (2004). *Ideology and pragmatism in Iran's Foreign Policy*. *The Middle East Journal*. Proquest Social Science.

- Ramazani, Ruhullah (1998). *The Foreign Policy of Iran 1500–1947: A Developing Nation in World Affairs*. Charlottesville. University of Virginia Press.
- Rehfus, Wulff D (2003). *Handwoerterbuch Philosophie*. Goettingen: Vandenhoeck, Ruprecht.
- Roland, Emmerich (1996). *Independence Day*. Los Angeles: 20th Century Fox, Video recording.
- Rousseau, Jean-Jacques (1987). *Karardadi İctimai*. (Çev. M. Kiya) Tâhran: Gancina. Baskı. 2.
- Ruhani, Hasan (2011-b). *Emniyeti Milli ve Diplomasi Hasteyi*. Tâhran: Merkezi Tahkikati Stratejik. Baskı.4.
- Safa, Hassan Naibi, Taheri Leila Mesbahi (2012). *Safirani Nur; Tadvini Kitabi Darsi Kuran Barayi Madarisi Afghanistan*. İran- Hamadan: Faragiri Higmatane.
- Safirani, Nur (2013). *Imzahayi Tafahum Namaye al-Muştafâ ve İmdad*. Tâhran: Muasiseyi Naşr ve Tanzimi Asari İmam Humaynî.
- Safirani, Nur (2012). *Intikali Mafahimi Dini be Kudakan*. Tâhran: Muasiseyi Naşr ve Tanzimi Asari İmam Humaynî. Cild. 2.
- Safirani, Nur (2012). *Taclil Ulama-i Afghanistan az Rais-UMÜ*. Tâhran: Muasiseyi Naşr ve Tanzimi Asari İmam Humaynî. Cild. 6.
- Safirani, Nur (2013). *Guzarişi az Ravandi Barguzari Dure-i Fişurde-i Muallimani Afghanistan*. Tâhran: Muasiseyi Naşr ve Tanzimi Asari İmam Humaynî.
- Safirî, Mesüt (1999). *Hakıkatha ve Maslihatha: Guftugu ba Haşimi Rafsancani*. Tâhran: Ney. Baslıkı.1.
- Sahifayi, İmam (1983). *Asari İmam*. Tâhran: Muasiseyi Naşr ve Tanzimi Asari İmam Humaynî. Cild.12.
- Said, Muhammed, Hüseyin, Tabatabâi (1970). *Bahs dar Mavridi Marcaiyyet ve Ruhaniyyet*. Tâhran: Sahami İntişar. cild.1.
- Sanyürek, Mehmet Bora (2018). *Devrim Sonrası İran; Siyasi Gelişmeler*. *Social Mentality and Researher Thinkers Journal*, vol. 4, İssue. 14.
- Schmidt, C Brian (2002). *On the History and the Histogramy of International Relations*, in Walter Carlsnaes, Thomas rise and Beth A. *Handbook of International Relations*. London: Gage Publications.

Sharp, Paul (2005). Revolutionary States, Outlaw Regimes and the Techniques of Public Diplomacy. The New Public Diplomacy Soft Power in International Relations. (J. Milessen). Hampshire: Palgrave.

Signitzer, B, Wamser C (2006). Public Diplomacy: A Specific Governmental Public Relation Function. Public Relations Theory II. H. Botan and Vincent Hazleton. Lawrence Erlbaum Associates.

Slavin, Jems (2001). İnternet ve Camea. (Çev. A. Kiyaveri, A. Radyave). Tâhran: Kitabdar.

Sohst, Wolfgang (2010). Die Kleine Routledge Enzyklopaedieder Philosophie. Berlin: Xenomoi Verlag.

Stephen, David Krasner (2000). Wars, Hotel Fires and Plane Crashe. International Studies. vol. 26.

Steven, Livingston (1997). Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention. John F. Kennedy School of Government. Joan Shorenstein Center on the Press. Politics and Public Policy at Harvard University.

Sultani, Said Ali Asferi (2008). Kudrati Guftuman ve Zaban; Sazu Karhayi Carayanı Kudrat dar Cumhuri İslami İran. Tâhran: Ney.

Suzuki, Ş (2012). Afsona ve Vagheiyati Ghudtari Narmi Çin. (Çev A. R. Teyyip). Tâhran: Mutaleati Rahburdi.

Şahbazı, Mohammad Bagher (1990). A brief overview of the current situation of the Shiites in Pakistan. İran: The Islamic Republic of Iran's Dictionary.

Şamsi, Abdullah (2005). Ayini Dadresiyi Madadni. İran: Darak. Cild.1. Baskı. 7.

Şay. S Navid (2003). The New Politics of Islam: Pan-Islamic Foreign Policy in a World of States. London: Routledge.

Tabatabâi, Mutamani Manuçehri (2001). Hukuki Esasi. Tâhran: Mizan. Baskı.7.

Tacik, Muhammed Riza (2004). Siyaseti Harici dar Ersayi Fıkdanı Tasmim ve Tadbir. Tâhran: Farhangi Guftuman. Baskı.1.

Harsic, Hüseyin, Tavisarhani Muctabi, Caferi. Leyla (2009). Jeopolitiki Kudrati Narmi İran. İsfahan Üniversitesi: Tajuhişhai Ulumi Siyasi.

Vahidi, Musi Alriza (2007). Fara Teknalji ve Mafhumi Kudrat dar Ravotibi Bainalmillali. Tâhran. Samt.

Vuruyi, Said Cevat (2006). *Mebani ve Mustanadate Kanuni Esasi Cumhuri İslami ve Rivayeti Kanunguzar*. İran-Kum: Dabir Haneyi Meclisi Hubregani Rahberi. Baskı.1.

Wendt, Alexander (1987). *Agent- Structure Problem in International Relations Theory*. In Link Later Andrew.

Wendt, Alexander (1992). *Anarchy is what States Make of it: The Social*

Wendt, Alexander (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.

Wendt, Alexandir (2005). *Nazaryahai İctimayi Siyasati Binalmillali*. Tâhran: yy. Vazarati Umuri Kharici.

Wendt, Alexandr (2007). *Nazariyei İctimayi Siyaseti Binalmillali, çevrimc. Humayra Muşirzâd, baskı.1. Tâhran: yy. İntişarati Vazarati Karhai Kharici.*

William, Olson J (1984). *Anglo-Iranian Relations During World War I*. London: Frank Cass & Co LTD.

Wilson, Ernest J (2008). *Hard Power, Soft Power, Smart Power*”, the Annals of the American Academy of Political and Social Science.

Xu, Guoqi (2008). *Olympic Dreams. China and Sports 1895–2008*. Cambridge: Harvard University Press.

2. Makaleler

Abbasi, İbrahim, Rancbardar Macid, (ty). “Financial assistance of Iran to Afghanistan: it aims and Economic Impacts”. Tâhran: Ravabiçe Kharici, 3, 191–208.

Abbasi, Macid Aşlaki (2012). “Baztabhaye Managarayaneyi Inkilabi İslamiyi Iran bar Islam garayi dar Havar Miyana. Realistic Reflection of Islamic Revolution of Iran on Islamic Activism in Middle East”, Raah’bord Journal, 21(62), 113–140.

Abuturabi, Saide Bahari, Rizvan Muhsin Kalizade, Behruz Mehram (2019). “Baznamayi Sahtari Sazmani Madrasedar Sanadi Tahavulli Bunyadini Cumhuri İslami İrani Amuziş ve Parvaris”, Journal of School Administratio, 7(2), 1–17.

Ahadî, Afsaneh (2013). “Public Diplomacy in the Middle East: A Comparative Analysis of the U.S. and Iran”. Iranian Review of Foreign Affairs. 4(1), 105–128.

Ahmadi Kuruş (2011). “The Myth of Iranian–Arab Enmity: A Deconstructive Approach”. Iranian Review of Foreign Affairs, 2, 79–103.

Ahmadi Pur, Hüseyin, Muhsini Sajad (2012). “The Obama and Securitization of Iran's Nuclear Energy Program”. Iranian Review of Foreign Affairs, 3(2).

Ahtari, Hassan (2012). "Challenge and opportunities for Shia community in international arena", Hassan Ahtari's Text of Speec, 57, 14–36.

Ahtari, Muhammed Hüseyin (2008). "Qardhawi's Support to Ignorant People is Unfortunate". 18, 62–78.

Alam, Shah (2000). "The Changing Paradigm of Iranian Foreign Policy under Khatami". Strategic Analysis, 24(9), 1629–1653.

Amuzegar, Jahangir (1998). "Khatami's Iran One Year Later". Middle East Policy Council, 6(2), 3–29.

Aşina, Hasamiddin, Nadir Cafari Haftkhani (2007). "Diplamasi Umumi ve Siyaseti Kharici; Payvandha ve Ahdaf". Danişi Siyasi, 7, 179–205.

Ahundî, Hamid (2012). "Siyaseti Harici Dulati Ahmedinejad dar Duleti Nuhum". Tâhran. Norrmags, 9 (2), 127–149.

Afşin, Şamiri Şukufti, Behzad Şahandi, Ahmad Sultanî Najad, Muhsin İslami (2017). "Tabini Caygahi Kudrati Huşmand dar Siyaseti Kharicai Çin", Tâhran. Faslnamai Jeo-politic. 14(3), 23–41.

Alex, Vatanka (2012). The Guardian of Pakistan's Shia. Current Trends in Islamist Ideology, 13, 3–21.

Alfune, Ali, Maciddiyar Ahmet (2010). "Nufuzi İnan Dar Afganistan; Kumiteyi İmdadi İmam Humeyni". American Enterprise İnstitute for Public Policy Research. Middle Eastern, 4, 1–8.

Alfune, Ali, Majid K Ahmad (2010). "Iranian Influence in Afghanistan; Imam Khomeini Relief Committee". American Enterprise İnstitute for Poicy Research, 4, 1–18.

Ali, Muşfik Muhamad. (2007). "Kudrati Narm". Tâhran: Ruznameyi Etimadi Milli, 1–17.

Aliriza, Sabariyan (2007). "Meslihat ve Caygahi an dar Hükümeti İslami". Tâhran: Hukuki Asasi, 8, 1–19.

Aminzadeh, Mahmut (2007). "Siyaseti Harici Cumhuri İslami İnan dar Sali 2007". Ayin, 1–12.

Arasta, Muhammed Javad (2010). "Maclisi Hubragan az Didgahi Nazarei Vilayeti Fakih". Tâhran: Hükümeti İslami, 8, 186–199.

Arda, Görkem Yatağan (2018). "Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri". Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 28 (2), 69–94.

Askari, Daryuşzade (2017). “Caygahi Macmuaye Taşhisi Maslihahi Nizam dar Sahtar ve Siyasatguariyi Hukuki Cumhuri İşlami İşan”. İşan-Kum: Dnişgahi Azadi Kum 2, 1–13.

Askari, Mahmud (2010). “Ruykardi İntikadi ba Nazarai Kudrati Narm”. Faslnamei Rahburdi Difai, 4, 55–69.

Atayi, Farhad (2011). “Diplamasi Umumi ve Kudrati Narm; İşan ve Amrika dar İşaki Cedid”. Tâhran Üniversitesi. Faslnameyi Siyaset, 3 (41), 15–33.

Ayuzi, Muhammad Rahim (ty). “Tahlili bar Syasati Khareci Doctor Mahmud Ahmadinejad”, Tâharan. Ney, 14, 209–230.

Azaraşab, Muhammed Taki, Ahanincan Setar (2018). “Nakş ve Tâsiri Raftarahayi Himayatgarane dar Peşburd ve Asarbaşı Diplomasi Umumi Cumhuriyi İşlami İşan Mutaleati Muridi Lubnan”. Strategic Research of Islamic Revolution, 1 (1), 71–87.

Azgandi, Aliriza (1999). “Tanişzudayi dar Siyaseti Harici”. Dış Politikası. 13 (4), 31–46.

Azgandi, Aliriza (1999). “Tanişzudoı dar Siyaseti Hariceyi Cumhuri İşlami İşan (1988–1998)”. İşan: Faslnameyi Siyaseti Harici, 13(4), 1028–1042.

Babanari, Malaktac Husravi (2017). “Ruykardi Siyaseti Harici Dulari Yazdehum Nisbat be Nazm ve Emniyeti Mintekayi Haveri Miyane”. Faslnameyi Mutaleati Ravabiti Binalmillali, 10 (39), 41–54.

Ben, D. Mor (2007). “Justifying the Use of Force: The Rhetoric of Self-Presentation in Public Diplomacy”. Telaviv. European Journal of Political Research, 46(5), 661–683.

Ben D. Mor, (2007), “The Rhetoric of Public Diplomacy and Propaganda Wars: A View From Self-Presentation Theory”. Telaviv. European Journal of Political Research, Telaviv, 44, 143–159.

Berzigâr, Kayhan (2010). “Iran’s Foreign Policy Strategy After Saddam”. The Washington Quarterly, 33 (1), 173–189.

Berzigâr, Afşın (2015).” Varziş ve Ravabiti Binalmillali; Canbahai Mafhumi ve Tiorik”. Dergi. Ulumi Siyasi, 11(31), 14–28.

Berzigâr, Kayhan (2009). “The Geopolitical Factor in Iran’s Foreign Policy”. The Middle East Institute Viewpoints, 1(1), 27–39.

Bay, Michael Armageddon (2008). “Los Angeles: Touchstone Pictures”. Video recording. 1998.

Bayat, Muhsin, Bahşanda Hatire, Şekeri Abbas Kışaverz (2013). “Diplamasi Farhangi İnan Dar Havari Miyane; Tahavuli İrtibat ve Luzumi Karburdi Abzarhayi Nevin”. Mutaleati Farhang– İrtibat, 4 (23), 1–12.

Behistani, Macid (2013). “Rabiteyi Nigarişi Dini ve Siyaseti Hariceyi İdraki; Tahlili Ramuzgan Amaliyeti Bazgan ve Ahmedinejad”. Fasnamei Ravobiti Harici, yıl. 5, sayı. 3. p. 228–241.

Berenskoetter, F (2007). “Thinking About Power”. In F. Berenskoetter & M. J. Williams Power in World Politics. New York: Routledge, 1–22.

Boyd, R, Richerdson P (1980). “Sociobiology”. Culture and Economic Theory. Journal of Economic Behavior and Organization, 1(1).

Cemşidi, Hüseyin Muhammed (2016). “Nakşi İrtibat Miyami Farhang dar Tasmimi Kışvarha be Tanışzedayi”, Tâharan, 22, 34–49.

Carr, C.D (2001). “The United States-Iran Relationship 1948–1978”. In The Security of Persian Gulf, edited by Hussain Amir Sadeghi. New York. Routledge, 73–89.

Clawson, Patrick (2004). “The Paradox of Anti-Americanism in Iran”. Middle East Review of International Affairs, 8 (1), 8–24.

Colin, Gray (2011). “Hard Power and Soft Power: The Utility of Military Force as an Instrument of Policy in the 21st Century”. Army War College (U.S.). Strategic Studies Institute, 2–19.

Creation of opportunities for the continuation of Afghan and Iraqi students resided in Iran (7. 09. 2009). Enacted at 646 session No. D.Sh/88/4524. 10.10.2020.

Dabirzadeh, Şahriyar (2006). Taasiri Guftuguyi Tamaddunha dar Siyaseti Hariciyi Cumhuri İslami İnan. Tâharan. Dış Politika, yıl.17. sayı.1. p. 235–248.

Dad Andiş, Parvin (2006). Jeopolitik Şîa. TÂHRAN. Hamşehri, 19.

Dad Andiş, Parvin, Efsane Ahadi (2010). “Caygahi Dipamasiyi Umumi dar Siyaseti Hariciyi Cumhuri İslamiyi İnan.” Tâharan. Fasnameyi Ravabiti Harici, 3(1), 145–159.

David, E Thaler, Alireza Nader, Shahram Chubin, Jerrold D. Green, Charlotte Lynch, Frederic Wehrey (2010). “Global Security”. International Diplomacy. Politics and Government. Published by the RAND Corporation, 132–148.

Davut, Said, Riza Barati (2010). “Tamule bar Siyasati Hukukii Amrika”. Hukuk ve Siyaset. Tâharan Üniversitesi, 1, 13–29.

Dehshiri, Muhammed Riza, Majidi M. R (2008–2009). “Iran’s Foreign Policy in Post-Revolution Era: A Holistic Approach”. *The Iranian Journal of International Affairs*, Xxi (1–2), 108–119.

Dehşiri, Muhammed Riza (2006). “Çarhayi Armangarayi ve Vakeagarayi dar Siyaseti Hariceyi Cumhuru İslami İran”. *Tâharan. Fasnamei Siyaseti Harici*, 15(2), 361–379.

Derahşî, Celal, Ghaffari Mustafi (2011). “Diplomasiyi Umumi Cumhuriyi İslamiyi İran dar Cahani İslam Fursatha”. *İkdamat Avaliyetha ve Dastavardha Tâhran. Fasnameyi Mutaleati Farhang-İrtibat*, 12(1), 15–25.

Ding, Sheng, (2010), “Analyzing Rising Power from the Perspective of Soft Power: a new Look at China's Rise to the Status quo Power”, *Journal of Contemporary China*, 272.

Effective propagation in Afghanistan; the bright Islamic future of Afghanistan. (2009), 2(2), 340.

Elham, Gulam Hüseyin, Nurayi Mahdevi (2015). “Vahdat ya Taadudi Marajai Mukarara Guzar dar Nizami Cumhuri İslami İran ve Tasiri bar Niami Hukuki”. *Tâharan. Fasnamehai Andeşehai Hukuki Umumi*, 4(2), 1–16.

Epstein, Susan B (2006). “U.S. Public Diplomacy”: Background and the 9/11: Commission Recommendations. *CRS Report for Congress*, 1–15.

Eugene, R. Wittkopf, Charles W. Kegley Jr, James M. Scott (2008). “American Foreign Policy: Pattern and Process”. *U.S.A. Wadsworth Pub Co*, 1–18.

Fadavi, Habşbullah, Kanâani Mahdi (2016). “Tahlili Vagarayihayi Siyasi-Emniyeti dar Ravabiti İran ve Pakistan”. *Fasnameyi Pajuhîşhayi Siyasi ve Baynalmillali*, 29, 101–118.

Fahimi, Fatemeh, Şahrüz İbrahimi (2010–2011). “Diplomasiyi Farhangi Cumhuriyi Islamie Iran dar garbie Afrik”, *Tâharan, Dış Politika*, 15(22), 201–214.

Fattahi, Hassan (2008). “Diplomasiyi Himayeti-e Kumiteyi İmdadi İmam Hümeyn”. *Tâhran, Kurdatı Narm*, 51- 64.

Faziliniya, Nafise (2009). “Zarfiyathayi İnkilabi İslami Dar Rastayi Zamina Sazaiyi Zuhur Munci”. *Mak Şerki*, 3(11), 187–198.

Firûzabâdî, Daneshnia (2015). “Alexander Venn's Structure: Refusal to overburden the theoretical aspects of international relations and gain access to the way”, *Institute of Humanities and Cultural Studies*, 65–89.

- Firûzabâdî, Dehkanî (2008). “Emancipating Foreign Policy: Critical Theory and Islamic Republic of Iran's Foreign Policy”. *The Iranian Journal of International Affairs*, Xx (3), 15–31.
- Firûzabâdî, Dehkanî (2009). “Guftumani Adalet dar Siyaseti Hariciyi Cumhuriyi İslami İnan”. *Tâharan. Maarifeti Siyasi*, 1, 165–177.
- Firûzabâdî, Dehkanî (2010). “Dilamasiyi Farhangi Cumhuriyi dar Mintakayi Halici Fars”. *Tâharan. Macalayi Hukuk ve Ulumi Siyasi*, 40(4), 98–113.
- Firûzabâdî, Dehkanî (2011). “Diploması Farhangı Cumhuri İslamı dar Mantaghe Khalici Fars”. *İnan. Siyasat*, 40(4), 13–127.
- Firûzabâdî, Dehkanî, Radfar Firuza (2009). “Ulguyi Suduri İnkilad dar Siyaseti Hariciyi Dulati Nuhum”. *Tâharan. Danişı Siyasi*, 5 (1), 127–141.
- Forrest, Christopher (2009). “Coercive engagement: a security analysis of Iranian support to Iraqi Shia Militias”, *Strategic Studies Quarterly*, 3(2), 95–108.
- Furuşani, Nematollah Safarî, Hüseyin Ghazikhani (2013). “Muhammad and the Succession Crisis”. *Mutaleati Tarihi İslam*, 5(19), 124- 146.
- Gancinihe, Majmayi (2013). “İftitahe durihe karşınası arshad danishgahe Ahl-i Bayt, Tâharan. Ahl-i Bayt, 1–8.
- Garg, Stive Ar (2004). *Çaharçubhai Kudrat. (Çev M. Yunusi). Tâhran. Mutaleati Rahburdi*, 62–76.
- Gregory, Brunce (2005). “Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms” *Public Diplomacy Institute Adjunct Assistant Professor for Media and Public Affairs George Washington University*, 1–46.
- Ghavam, Abdul Ali (2001). “Usuli Siyasati Kharica ve Siyasati Bainaimillali”. *Tâhran. Samt*, 61- 76.
- Ghavam, Abdul Ali (2013). “Usuli Siyasati Kharica ve Siyasati Binalmillali”. *Tâhran: Samt*, 138–151.
- Goldstein, E Kitay (2013). “Priyamaya i Yanvar Ugroza, Rossiya v Globalnoe Politika”, *Sang Tergbur Universitesi Dergisi*, 11(5), 75–89.
- Habibzadeh, Tavakkul, Muhammad Buruvand (2012). “Caygahi Nizami Rayasati ya Parlamani dar Nizami Cumhuri İslamiyi İnan”. *Tâhran. Faslnameyi Mutaleati Hukuki Davlatı İslami*, 1, 89–104.
- Hadisadat, Muhsin Sahi, Faribasadat Muhsin Sahi (2015). “Siyasati Harici Mintakagarayi”. *Tâhran. Management in The Islamic University*, 9 (4), 89–102.

Hadiyan, Nasir (2003). "Sazae İngari dar Ravabiti Binalmillal ta Siyaseti Kharici Faslnamei Siyaseti Kharici". Pajuhishayi Ulumi Siyasi, 17(4), 18–39.

Harsic, Hüseyin, Tavisarkani, Muctabi Câfari Leyla (2009). "Jeopolitiki Kudrati Narmi İran". Tâhran. Pajuhishayi Ulumi Siyasi, 42, 221–238.

Haşci, Said Hüseyin Malakuti, Kurhar Husnali (2019). "Barasiyi Caygahe Hayeti Ali Nazarati Macmuaye Taşhisi Maslehati Nizam". Şiraz, Rahburdi Hukuk, 1(1), 81-110.

Haynes, Jeffrey (2009). "Causes and Consequences of Transnational Religious Soft Power". London Metropolitan University, 1–17.

Honghua, Men (2001). "Cultural Values in Americans Diplomacy". Foreign Affairs Journal, 61, 12–29.

Hooghe, D (2007). "The rise of china's public diplomacy, Netherlands Institute of International Relations Clingendael". Clingendael Diplomacy papers, 12, 25–29.

Humayun, M (2007). "Cahangardi Dar Cumhurii İslamii İran; Miyani İktisad ve Farhang". Macmuaye Makalati Hamayişi İrtibatati Bayni Farhangi ve Siyaseti Harici. Alhudi, 329–341.

Huntington, S. P (1993). "The Clash of Civilization?" Foreign Affairs, 72:3. doi:10.2307/1252166, 21–25.

Hümeynî, Ruhullah (1999). "Foundation for Collection and Publication of Imam Khomeini's Thoughts and Ideas", Tâhran, Seifeyi Imam, 20, 443- 458.

Hüseyin, Bavir, Mahkubi Huccat, İzani Mehri, Mumini Mahdi (2018). "Tahlil bar Ravabiti Jeokalçeri İran ve Pakistan ba Tâkid bar Mazahibi Şîa". Tâhran. Fasnameyi İlmi Pajuhîşi Nigarişhayi Nov dar Cuğrafiyeyi İnsani, 11(2), 53–67.

Hüseyin, Harsiç, Nuvbistargani Muctabi, Cafarî Leyla (2009). "Mukayiseyi Kudrati Narmi İran ve Amrika dar Havari Miyana, İran. İsfahan, 6(1), 169–203.

Hüseyin, Muhammad Jamshidi, Naghdi Farzaneh (2016). "Farhang be Musabayi Ghudrat dar Ravabiti Baynalmillali, Ghudrati Farhangi ve Farhangi Ghudrat. Tâhran, Faslnameyi İlmi Pajuhîşi Siyaseti Jahani, 6, 13–25.

Nikruş, Malihe, Hüseyinî Rafiyi (2013). "Diplamasyi Umumi ve Kudrati Narmi ba Takiti Kudrati Narm Bar Kudrati Narmi İran dar Irak". İsfahan. Pajuhishayi Ravabiti Baynalmillali, 6(11), 115- 126.

Hüzeyni, Said Muhammed Hüseyin (2013). "Caygahi Diplomasi Umumi dar Siyaseti Hariciyi İran; Mutaleati Muridi Minteghayi Haveri Miyane". Tabriz. Siyaseti Harici, 27(3), 674- 691.

İmam Humeynî'ye Yardım Komitesi Statüsü. (1992), "Kumakhayi İnsan Dustana", 20448, 28.12.2020.

İsmaili, İsmail (1995). "Mavaridi Vucudi Zakat ve Humus". Tâhran. Partali Cavameyi Ulumi İnsani, 3, 2–18.

İzadi, Cahanbahş, Farzad Halafi (2011). "Rahburdhai Taamuli Muasir ve Sazandei İran dar Nizami Bainalmillali bar Payei Senadi Çaşmandaz". Tâhran. Fasnameyi Siyaset Guzari, 2(3), 36–49.

Jalalian, Askar (2017). "Karamadı Maclisi Şurai İslami ve Rahkarhai İrtikayi dar Hukuki Dâhili". Tâhran. Fasnameyi Rahburdi, 26(8), 17–35.

Joshua, Kurlantzick (2007). "Charm Offensive How China's Soft Power Is Transforming the World". Yale University Press. New Haven and Londo, 27–40.

Kalin, Ibrahim (2011). "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey". Dergi Parki. 3, 5–23.

Kamrava, Mehran (2008). "Iran's Intellectual Revolution", Cambridge: Cambridge University Press, 79–80.

Karimi, Cahangir (2005). "Tahavvuli Siyaseti Kharicii Rusiye: Huviyyeti Dulat ve Masaleyi Gharb", Tâhran. Dışşler Bakanlığı, 1, 1–18.

Karimifard, Hüseyin (2011). "Constructivism; National Identity and Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran", Scholarly Journal of Business Administration, 1 (2), 37–51.

Karubî, Said Muhammed Cavad (2019). "Karkardhayi Anjumanhayi Dusti dar Diplamasi Farhangi Cumhuri İslami İran. Merkazi Mutaleati Rahburdi Ravabiti Farhangi"; Tâhran. Sazmani Farhangi ve İrtibatati İslami, 5(11), 67–86.

Keith, Dodding (2010). "Kudrat". (Çev. A. Mukhabbir). Tâhran. Aşşyan, 1–14.

Keohane, Roberto, Nye Joseph. S (1987). "Power and Interdependance". International Organization, 41(4), 730.

Khurasani, Muhammad Vaizzadeh (2011). "Kungurih Cahanı Ahl-e bayt ve Macmue-i Takrib bayn al-Mazahibi İslami". Kum. Mişkat, 27, 7–19.

Kumi, Muhsin (2014). "Caygahi Ahmiyeti Hubregani Rahberi dar Kanuni Esasi Cumhuri İslami İran". Tâhran. Encümeni İnkılabı İslami, 8, 21–36.

Kuveyi, Kazaye (2018). "Adalat". Tâhran. Fasnameyi Didgahi Hukuki Kazayi, 63, 31–66.

Laura, Neak (2003). "The New Foreign Policy: U.S. and Comparative Foreign policy in the 21st Century". U.S, Rowman, Litterfield Publishers, 14–28.

Lawrence, Rubin (2010). "A Typology of Soft Powers in Middle East Politics". The Dubai Initiative Working Paper. Belfer Center for Science and International Affairs, 5, 10–13.

Lemke, D (2010). "Dimensions of Hard Power: Regional Leadership and Material Capabilities". Regional Leadership in the Global System: Ideas. Interests and Strategies of Regional Powers, 5–17.

Li, Ming Jiang (2011). Soft power: China's Emerging Strategy in International Politics (Çev. A. Ghahremanpur). Imam Sadiq University, 61–78.

Lotfian, Saideh (2010). The New Role of Latin America in Iran's Foreign Policy. Iranian Review of Foreign Affairs, 1(3), 33–62.

Ma, Xiuli (2017). "The teaching of Chinese as a Second or Foreign Language: a Systematic Review of the Literature 2005–2015". Journal of Multilingual and Multicultural Development, 804–819.

Maloney, Suzanne (2008). "Iran's Long Reach: Iran as a pivotal state in the Muslim World". Washington DC. Endowment of the United Sates Institute of Peace, 56–71.

Manners, Ian (2006). Normative Power Europe Reconsidered: beyond the Crossroads. Journal of European foreign Policy, 13(2).

Manuçehri, Abbas (1997). Kudrat; Mudiriyat ve Postmodernizm. Tâhran: İtilaati Siyasi İktisadi, 21–38.

Mark, Leonard (2002). "Public Diplomacy". London. The Foreign Policy Centre, 3–15.

Maryam Barazkhani, Hüseyin Asgari Sani, Zahra Purdast (2016). "Karu Vijeji Diplaması Dar Tagiri Vazi Baynalmillalii Çin". Iranian Research Letter of International Politics, 4(2), 1–26.

Maryam, Kazimi (2005). "Payami Cahani Şudan bar Siyasati Kişvarha". Rahburdi, 36, 127–142.

McDowell, Mark (2008). "Public Diplomacy at the crossroads: Definitions and Challenges in an Open Source era". The Fletcher Forum of World Affairs, 32 (3), 3–15.

Mikat, (2013). "Kumakhayi 6 milyard riyali Ayatullah Makarem be caşni Atifihano". Tâhran, Andişe, 41, 1–13.

Millissen, Jan (2005). "Wielding Soft Power: The new Public Diplomacy". The Hague. Netherland Institute of International Relations, 3–14.

Millissen, Jan (2009). "Diplamasii Umumii Navin; Teoriden Pratiĝe". Dar Diplamasi Umumi Navin; Karburdi Kudrati Narm dar Ravabiti Baynalmillali, (Çev. S. M. Ruhani, R. Kulhar). Danişgahi İmam Sadik ve Dabirhaneyi Hamaişi Amaliyati Ravani, 40–57.

Mirbaghari, Farid (2004). Shi'ism and Iran's Foreign Policy. The Muslim World, 94(4), 551–563.

Mirvahabi, Amaduldin, Cemşidi Muhammed Hüseyin (2006). "İmam Hümeyni ve Ahzab". Partali Cameayi Ulumş İnsani, 58, 3–12.

Mohammad Hüseyin Jamshidi, Farzaneh Naghdi. (ty). "Farhang be Musabayi Ghudrat dar Ravabiti Baynalmillali, Ghudrati Farhangi ve Farhangi Ghudrat". Tâhran. Fasnameyi İlmi Pajuhişi Siyaseti Jahani, 6(1), 24–49.

Morgenthau, Hans J (1973), "Politics among nations: the struggle for power and peace", New York: Random House, 231–245.

Muctehidzâde, Piruz (2004). "Ruhiyei Adalethahi ve Caygahi an dar Huviyeti Milli İran". Tâhran. Mutaleati Milli, 214–225.

Muhammed Nia, Mahdi (2011). "A Holistic Constructivist Approach to Iran's Foreign Policy". International Journal of Business and Social Science, 2 (4), 279–294.

Muîniddin, Cevad, Mustefi İntizarul Mehdi (2009). "Siyaseti Haricei İran dar Durani Haşimi Rafsencani ve Muhammed Hatemi". Daneşname, 73, 108–122.

Musafa, Nasrin, Âmin Mansur Cevad (2013). "Nakşi Cumhuri İslami İran dar Nahadhai Mintakavi ve Baynalmillali". Fasnameyi Sazmanhai Beynalmilleli, 1(1), 29–41.

Musavî, Murtazi (2008). "Barasiyi Asarbahşiyi Faaliyethayi Kumiteyi İmdadi İmam Humaynî dar İtihadiyeyi Kumarlar". Tâhran. Partali Cmeayi Ulumi İnsani, 31(3), 1–15.

Musavî, Murtazi (2009). "Barasî Asarbahşi Faaliyathaî Kumitaî İmam Hümeynî dar İtihadiyeî Komoros". Kum. Noormags, 3, 73–89.

Musavi, Said Riza (2008). "Avvaliyeti Siyaseti Harici İran dar Davrayi Sazandagi." Tâhran. Markazi Tahkikati Stratejik, 78–89.

Musizadeh, İbrahim (2008). "Mafhum, Mahiyet ve Caygahi Siyasetguzari Kulli Nizam". Kum. Fikih ve Hukuk, 17.

Muslihi, Najad Abbas (2015). "Siyasetguzarii Manafi Mutakabil ve Aklaniyeti Rahburdi dar Siyaseti Harici Etidal". Tâhran. Pajuhîshai Ravabiti Baynalmillali, 18, 241–257.

Muslim. Aghayi Tavak, Hakiki. Muhammed Rıza Dolat Raftari, (2012). "Nigarişi Nuv be İmzayi Kavanin dar Hukuki Esasi İran", Tâhran. Faslnamei İlmi- Pajuhîşi Didgahe Hukuki Kazayi, 17.

Muşavir, Ziba (2003). "Revolution Theocratic Leadership and Iran's Foreign Policy: Implications for Iran–EU Relations". *The Review of International Affairs*, 3(2), 283–305.

Muşirzade, Humayra (2006). "Tahavvul dar Nazaryahai Bainalmillal". Tâhran. Samt, 2, 12–26.

Muşirzâde, Humeyra (2006-b). "Tahlili Siyasti Cumhuriyi İslami İnan aza Manzari Saze İngari". Tâhran. Mutaleat Siyas ve Baynalmillali, 13- 25.

Muşirzâde, Humeyra (2006). "Tahlili Siyasyeti Hariciyi İslami İnan az Manzari Saze İngari dar Nigahê be Siyaseti Harici Cumhuri İslami İnan". Tâhran. Daftari Mutaelati Siyasi ve Baynalmillali, 10–25.

Naghibzadeh, Ahmad (2012). "A Persian - Muslim Approach to Diplomacy". *Iranian Review of Foreign Affairs*, 2(4), 87–99.

Nasir, Hadiyan (2003). "Saze İngari; az Ravabiti Bainalmillali ta Siyaseti Kharici". Tâhran. Fasilnamei Siyaseti Kharici, 17(4).

Nemati, Tahir Sadat, Musavi Said Faracullah (2016). "İnsaf ve Adalat dar Sistemi Kanunguzari İnan ve Ruykardhayi Kazayi İmam Humeyni". Tâhran. Mehan, 19(77), 124–138.

Niccolo, Machiavelli (2008). "Şahriyar". (Çev. D. Aşuri), Tâhran Agah, 115–128.

Niyakuî, Seyed Amir, Ecazî Ehsan (2015). "Foreign Policy and Economic Development: Iran under Rafsanjani". *Iranian Review of Foreign Affairs*, 5(3), 196–208.

Nossel. Suzanne (2004). "Smart Power, Foreign Affairs", *Foreign Affairs*, 82.

Nuclear Ambition and the Middle East. Preager Security International, 343–346.

Nuri, Vahid (2012). "Status-Seeking and Iranian Foreign the United Nations", *Iranian Review of Foreign Affairs*, 3(1), 137–149.

Nye, Joseph. S (2009). "Smart Power". *Foreigen Affaire*, 13–28.

Nye, Joseph. S (2002). "The Paradox of American Power". Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone. Oxford University Press, 6–19.

Nye, Joseph. S (2008). "Kudrati Narm, Abzarhai Muvafakiyat dar Siyaseti Harije". (Çev. S. M. Huseyni, H. Zulfighari). Tâhran. Danişgahi İmam Sadik, 183–199.

Nye, Joseph. S (2008). "Public Diplomacy and Soft Power". The Annals of the American academy of political and social science. AAPSS, 91–104.

Opening of Masters program at Ahl-ul-Bayt University (2013), "Barnameyi Kabuli fugilisans", 5(8), 18.10.2020.

Pahlavi, Pierre (2012). "Understanding Iran's Media Diplomacy". Israel Journal of Foreign Affairs, 6(2), 11–21.

Pajuhande, Muhammed Hüseyin (2010). "Takiyye Sipari Muhafizi Caryani Taşeyu İsnı Aşarı", 16(85).136–148.

Patrick, Callahan (2008). "Mantiki Siyaseti Kharicai Amrika: Nazaryahai Nakşi Cahanii Amrika", (Çev. D. K. Zandi, M. Yazdanifar, N. Akhundi). Tâhran. Pajuhışgahi Mutaleati Rahburdi, 14–28.

Peşgahifardi, Amir Kudsi (2008). Barasi ve Tahlili Vijegihayi Jeo-politiki Pakistan ve Nakşi an dar Ravabit ba Sayiri Kişvarha. Tâhran. Pajuhışhayi Cuğrafiyayi, 63, 87- 99.

Potter, E (2009). Branding Canada: Projecting Canada's Soft Power through PublicDiplomacy. McGill-Queen's University Press, 42–55.

Rajayi, Farhang (1983). "Khumaini on Man". Islamic Values and World View: The State and International Politics". University Press of America, 1–13.

Rakel, Eva Patricia (2007). Iranian Foreign Policy since the Iranian Islamic Revolution: 1979–2006. Perspective on Global Development and Technology, 6(1–3), 179- 191.

Ramazani, R. K (2008). "Iran's Foreign Policy", Independence. Freedom and the Islamic Republic. Iran's Foreign Policy: From Khatami to Ahmadinejad. Anoushiravan Ehteshami, Mahjoob Zweiri. Ithaca Press, 5–18.

Ramazani, Ruhullah (1998). "The Shifting Premise of Iran's Foreign Policy: Towards a Democratic Peace". Middle East Journal, 52(2), 173–188.

Ramazani, Ruhullah (2009). "Darke Sisate Khareji Iran. Understanding Iran's Foreign Policy". International Journal of Foreign Relations, 1(1), 11–20.

Ranjbar, Maksud (2000). "Guftumonhai Emniyeti Milli dar Cumhuru İslami". Tâhran. Fasnamei Ulumi Siyase, 3(2), 54–69.

Raseh, Muhammed (2016). "Nazarat ve Taadul dar Nizami Hukuki Asasi". Tâhran. Darak, 3, 42–54.

Rasuli, Sani, İlham Abadi (2013). "Barrasiyi Nizami Cumhuri İslami İran az Manzari Sazeingari". Danişgahi Bakiral Ulum, 15(58), 177–200.

Renger, Anche (2002). "Ravabiti Bainalmillali. Nazaryei Siyasi". Masalyi Nazmi Jahani. (Çev. L. Sazgar). Dış İşler Bakanlığın, 147–160.

Rezayî, Aliriza, Turabî Kasim (2013). "Siyasati Harici Dulati Hasan Ruhani; Taamuli Sazanda dar Çarçubi Duladi Tuseagarai". Fasnameyi Tahkikoti Siyaseti Bainalmillali Danişgahi Azadi İslami Vahidi Şahririza, 15, 135–149.

Riza, Simbar, Arslan Kurbanı (ty). "Diplomasii Navin dar Ravabiti Kharici; Ruykardha ve Abzarhai Mutaghayyer". Tâhran. Fasnamei Baynalmillali Ravabiti Kharici, 1(4), 35–49.

Rizaki, Muhammed Riza, Bedguli İbrahim Ayubi (2018). "Nisbati Salahiyethai Raisi Cumhuri ve Mesuliyathai İcrayi Kanunı Asası". Tâhran. Fasnamei Castarha Hukuki Umumi. 2(5), 29–43.

Rizayi, Aliakbar, Najadlatifi Kamran (2012). "Nakşi Ancumanhayi Dusti dar Tuvseyi Diplomasii Umumi". Tâhran. Pajuhîşhayi Siyasiyi Cahani İslam. Sayı. 4. p. 35–49.

Roxanne, Lynn Doty (2000). "Desire All the Way Down", Review of International Studies, 26, 39–137.

Rubin, Lawrence (2010). "A Typology of Soft Powers in Middle East Politics". The Dubai Initiative Working Paper No. 5. Belfer Center for Science and International Affairs. p. 2–15.

Rustami, Vali, Musavipur Meysam (2011). "Tahlili Hukuki Aslı 115 Kanuni Esasi Cumhuri İslami İran dar Hususı Şeraiti Raisi Cumhuri". Fasnamei Hukuk. Tâhran. Mecale DaneşkaDayi Hukuk ve Ulumi Siyasi. Sayı.1. p.238- 249.

Ruznamai Rasmı Cumhuri Islami Iran (1996). "Statute of Islamic Culture and Relations Organization", 1/26819, 6.

Sadat, Alvand Marzieh, Asgar Khani Abu Muhammad (2014). "The Function of Soft Power in China's Foreign Policy". Journal of International Policy. No. 1. p. 1–15.

Sadıkî, Said Muhammedi Mir Muhammed, Hacimina Rahmani (2018). "Tabiyini Diplomasii Farhangi İran dar Kibali İran Harasi". Tâhran. Fasnameyi Mutaleati Miyane Farhangi, 13(36), 121–134

Sadikî, Seit Saidi, Asgarhani Abu Muhammed (2011). “Barasi Amalkardi Kudrati Narmi Cumhurii İslami İran dar İrakı Cedid”. Tâhran. Fasnameyi Siyaseti Harici, 25(4), 4–21.

Sadri, Houman A (1997). “Revolutionary states, leaders, and foreign relations: a comparative study of China, Cuba and Iran”. Westport. CT. Praeger, 87–114.

Sadri, Houman A (2004). “Iranian Foreign Relations: A survival strategy in the 21st Century”. Journal of Iranian Research and Analysis, 20(1), 102–111.

Sahar, Malaki, Said Kasim Mirnabi, Fahreddin Razavipur (2018). “Nigarişi bar İstiklali Kuveyi Mukanana dar Taamul ba Nahadhai Siyasi Hakım dar Cumhuri İslami İran”. Tâhran. Fasnameyi Elektronikî Pajuhîşhai Hukukî Kanunyar,1(3), 159–271.

Saidi, Ruhullah Emin, Mukadamfar Hamidriza (2014). “Manabeyi Kudrati Narmi Cumhuriyi İslami İran”. Tâhran. Fasnameyi Mutaleati Kudrati Narm, 4(15), 116–128.

Sandkuehler, Hans Joerg (2010). “Enzyklopaedie Philosophie”. Hamburg. Felix Meiner, 34–47.

Sarmadî Hamid, Azgandi Aliriza (2016). “Cangi Tahmili ve Tasiri an bar Taghiri Guftumani Siyaseti Hariciyi İran”. Mahname, 10, 14–29.

Sarmadî, Hamid, Ali Riza Azgandi (2016). “Cangi Tahmili ve Tasiri an bar Tagiri Guftumani Siyaseti Harici İran; Az Armangarayi daheyi avvel be Amalgerayi ve Menfiat Mehvari daheyi duvumi İnkilabi İslami”. Tâhran. Mahnameyi Pejuhişi Milli, 10, 5–16.

Sayabani, Ali Riza, Aslanı Aminullah (2015). “Barrasi Caygahi Rahbarı az Maazarı Hükümeti İslami ve Kanunı Asası”. Tâhran. Mahaneî Pejuhişhai Millal, 2(15), 110–123.

Sayabani, Aliriza, Miyacani Vahidjahani (2016). “Barasi Caygahi Hubragani Rahbari dar Kanuni Esasi”. Tâhran. Mahnameî Pejuhişi Millal, 15, 61–74.

Schmidt. C. Brain (2007).” Realism and facets of power in international relations”. In F. Berenskoetter. M. J. Williams (Eds). Power in World Politics. New York: Routledge, 41–52.

Sharp, Paul (2008).” Revolutionary States, Outlaw Regimes and the Techniques of Public Diplomacy”. Soft Power in International Relations. (Edit. J. Millissen). The New Public Diplomacy. The Hague. Netherland Institute of International Relations, 2–15.

Simon, Herbert A (1998). "Information 101: It's not what you know it's how you know it". *Journal for Quality and Participation*, p. 23–35.

Smith, P (1989). "On Political War", Washington DC: National Defense University Press. p.1–9.

Said, Muhammed Kazimi Saccadpur, Mahmud Zade Ali (2012). "İcrai Siyaseti Harici Kudrati Narm ve İrtibatat". *Tâhran/ Fasnamei Mutaleati Kudrati Nar*, 81–97.

Said, Muhammedjavad Karibî (2018). "Karkardhayî Ancumanhayî Dusti dar Diplamasiyi Farhaniyi Cumhuriyi İalami İran". *Tâhran. Merkezi Mutaleati Rahburdi Ravabiti Farhangi ve İrtibatî İslami*, 5(11), 82–96.

Sönmezoğlu, Faruk (1996). "Uluslararası İlişkiler Sözlüğü". *İstanbul. Der Yayınları. Basın*, 4, 1–14.

Sqrensen, Georg (2008). "The Case for Combining Material Forces and Ideas in the Study of IR". *European Journal of International Relations*, 14(5).

Steven, Lukes (1991). "Kudrat: Fara İnsani ve Şarri Şeytani". (Çev. F. Racai). *Mutalea ve Tahkikati Farhang*, 24–37.

Sultanî, Fakhreddin, Ekhtiari Amiri Reza (2010). "Foreign Policy of Iran after Islamic Revolution". *Journal of Politics and Law*, 3(2), 189–202.

Sultanî. Fakhreddin, (2010), "Reza Ehtiyari Amiri". *Foreign Policy of Iran after Islamic Revolution. Journal of Politics and Law*, 3(2), 193–206.

Şariati Mahdi, Mahmud Gudarsi (2017). "Mudelsazii Sahtari (SEM) Mualifahai Diplamasi Varziş dar Tuseai Ravabiti Bainalmillali Cumhuri İslamii İran", *Tâhran. Dergi. Ruykardhai Navin dar Mudiriyati Varziş*, 16.

Şeyh, Navid S (2003). "The New Politics of Islam: Pan-Islamic Foreign Policy in a World of States". London. Routledge, 61–73.

Şirazi, Habibullah Abul Hasan (2017). "Diplamasi Farhangi ve Nakşi Ancumanhai Dusti dar Ravabiti Baynalmillali". *Tâhran. Fasnameyi Mutaleati Ravabiti Baynalmillali*, 10(38), 2–16.

Şirazî, Naser Makarem (ty). "Takiyye Sipari Barai Mubariza-i Amiktar". *Kum. Hedef*, 43–57.

Tabatabâî, Ahmadi, Said Muhammed Riza, Parvaneh Mahmud (2011). "Nisbati Manafei Milli ve Masuliyethai Fara Milli Nizami Cumhuru İslami dar Endeşehai Ruhullah Hümeyni". *Tâhran. İlimi Pajuhişi ve Mutaleati İslami*, 8(25), 167–182.

Tabatabâi, Said Muhammad (2011). “Diplomasi Hasteiyi Iran”. Political and Economic Journal, 286, 18–37.

Tahiri, Abulkasım, Hüseyin Karımıfard (2012). “Huviyeti Milli ve Siyaseti Harici Cumhuriyi İslami İran”. Tâhran. İlmi- Pajuhîşi Ulumi Siyasi ve Ravabiti Beynalmillali, 120–133.

Tahiriyan, Said Riza (2020). “Hukuk ve Azadihayi Akaliyatha dar Cavamayi Ğarbi”. Tâhran. Diplamasi İran, 13–34.

Mandana, Tişayar (ty). “Kitabi Rahnamaî: Bainalmillaî Sazî: Âmusiş Âlî dar İran”. Tahran. Danişgahi Alama Tabatabâi, 2(3), 130–180.

Tahkikî, Tarane (2009). “Mualifahayi Rahburdi dar Tadvini Siyasethai Harici Cumhuru İslami İran”. Yüksek Lisans Tez. Danişkadayı Ulumi Siyasi Danişkadayı Azadi İslami Tâhrani Merkazi. Tâhran.

Tannenwald, N (2005). “Hideas and Explanation: Advancing the Theoretical AgenDayi”. Journal of Cold War Studies,7(2).

Tuch, H (1990). “Communicating with the World: US Publik Diplomacy Overseas”. Palgrave Macmillan, 4–17.

Tuhidi, Amulbanin (2008). “Zarfıyetha ve Mahdudiyethai Ravabiti İran ve Hind”. Tâhran. Merkezi Tehkikati İsteretejik, 47, 146–159.

Vaizi, Mahmud (2007). “Ravandha ve Sahtarha dar Vaziyati Cadidi Cahani”. Tâhran. Dış İşler Bakanlığı, 21(3), 533–566.

Vaizi, Mahmud (2008). “Constructive Role of Iran Foreign Policy”. National Conference Twenty-Year Perspective and Development Orientated Foreign Policy Requirements. Center for Strategic Research, 22–35.

Vali, Nasr (2006). “The Shia Revival: How Conflicts Within Islam will Shape the Future”. New York-London. W. W. Northon and Company, 67–81.

Volker, Perthes (2010). “Ambition and Fear: Iran’s Foreign Policy and Nuclear Program. Survival, 52(3), 95–114.

Yazdi, Fuad (2011). “Diplomasii Umumi Amrika dar Khavari Miyane; Tadavum ya Tafahum?”. Tâhran. Fasnamei İlmi- Pajuhîşi Din ve İrtibatat, 18(2), 33–67.

Yeygin, Abdullah (2014).” Devrimin 35 Yılında İran Dış Politikası”.İstanbul. SETA, 31, 4–18.

Yazdanpanah, Mahdi, Hüseyin Alituti (2012). “Caygahi Diplomasi Umumi Amrika dar Siyaseti Khavari Miyana; Ba Takid bar Durani Obama”. Castarhai Siyasii Muasir. Tâhran. Pajuhîşgahi Ulumi İnsani va Mutaleati Farhangi, 4(1), 1–22.

Yezdi, Ayetullah Misbah (2006). “Meclisi Hubragani Rahbari”. Kum. Pajuhışhayedar Hükümeti İslami Zeri Nazari Dabirhaneyi Hubragan, 203–224.

Yurdakurban, İsmail (2007). “Devrim Sonrası İran Dış Politikası (1979–2005)”. Yüksek Lisans Tez. Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler. Konya.

Zaharna, Ronald S (2009). “Mapping out a spectrum of Public Diplomacy Initiatives: Information and Relational Communication Frameworks”. In Routledge Handbook of Public Diplomacy. (Edit. N. Snow, Taylor. M. Philip). Routledge, 76–88.

Zaharna, Ronald. S (2010), “Battles to Bridges U.S”. Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11. Palgrave Macmillan, 1378–149.

Zeynullah Naimiyan, (ty). Political Studies and Research Institute, 16.11.2020

Zamani, Eminulah Husayni, Muhammed Hüzeyin Bakiri (2017). “Salahiyeti Kuveyi Kazaye dar İrsali Mustakimi Lavahiyi Kazayi Meclisi Şurai İslami”, Hukuki Dadgustari, 82(103), 32–50.

Zareyi, İlham (2013). “Nakşi Diplomasıyı Navin dar Afzayışi Hamgarayı Kişvarhayi İslami”. Tâhran. Farrhang Pajuhış, 16, 119.

Zhao, Suisheng (2004). “Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior”. M. E. Sharpe, 56–69.

3. Elektronik Kaynaklar

Black, Ian (26.01.2007). “Fear of Shia Full Moon”. UK. The Guardian. 3, <https://www.theguardian.com/world/2007/jan/26/worlddispatch.ianblack>, 12–09.2019.

Dayi, Hassan (2016). “Al Mustafa University, Iran’s Global Network of Islamic Schools”. <http://iranian-americans.com/irans-export-of-islamic-fundamentalism-al-mustafa-global-training-centers-2/>. 03.01.2020.

Luis, Antonio Vidal Perez. “Pop Diplomacy for a Global Society”, 80, 1–32, http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/casestudies/Luis_AntonioVidal_Perez-POP_POWER-Pop_Diplomacy_for_a_Global_Society.pdf. 11.12.2019

Maîl, Muhammad Riza, Maryam Mutei (2016). “ Kudrati Narmi Cumhurii İslami İran”. 9(35), 189–208. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=275767>. 27.10. 2019.

Mattis, Peter (08.02.2012). “Reexamining the Confucian Institutes”. The Diplomat. <http://thediplomat.com/2012/08/reexamining-theconfucian-institutes/>. Accessed on: 18/10/2019.

Michael, McClellan (2004). "Public Diplomacy in the Context of Traditional Diplomacy". Presented 14 October in Vienna Diplomatic Academy. <http://www.publicdiplomacy.org/45.htm#head09>. 11.11.2019.

Aoyama, Rumi (ty). "China's Public Diplomacy". Waseda University. 1-21. <https://crawford.anu.edu.au/pdf/ajrc/conferences/publicdiplomacy/Aoyama.pdf>. 17. 11. 2019.

Nye, Joseph S (1990). "Soft Power". Foreign Policy, Twentieth Anniversary, 80, 153–171. <https://doi.org/10.2307/1148580>. 10.10.2019.

Nye, Joseph. S (2008). "Toward a Liberal Realist Foreign Policy:"A Memo for the Next President". Harvard Magazine. <https://harvardmagazine.com/2008/03/toward-a-liberal-realist.html>. 10.20.2019.

Keck, Zachary (2011). "Ahmadinejad and Politics of Mahdism in Iran". <https://www.e-ir.info/2011/06/03/ahmadinejad-and-the-politics-of-mahdism-in-iran/>, 29.05.2020.

United States Department of State Office of International Religious Freedom. (2019) Afganistan 2019 International Religious Freedom Report, 1–21, <https://www.state.gov/reports/2019-report-on-international-religious-freedom/fgghanistan/>. 12.10.2020.

Villanueva, Cesar Rivas (2007). "Representing cultural diplomacy: Soft Power". Cosmopolitan Constructivism and Nation Branding in Sweden and Mexico. Vaxjo University Press, 187–202. <https://www.academia.edu/9254265/REPRESENTINGCULTURALDIPLOMACYSOFTPOWERCosmopolitanConstructivismandNationBrandinginSwedenandMexico>. 22.07. 2020.

William, M. Chodkowski (2012). "The United States Information Agency". Fact Sheet, 3–15. <https://www.americansecurityproject.org/ASP%20Reports/Ref%2000097%20-%20The%20United%20States%20Information%20Agency.pdf>. 22.11. 2019.

4. İnternet Kaynakları

Afghan Voice Agency (AVA). (16.12.2011). Macmua-i Cahani-i Ahli Bayit; Faaliyeti du daha-i Guzašta-i in Macmuâra Taşrih Kard. (no:46569). <https://avapress.com/fa/46569/>. 24.09.2020.

Afgavistan Paper (IRCA) (12.10.2018). Sahtarı Mazhabi dar Camea-i Afganistan. (No:32698). <http://www.afghanpaper.com/info/etelaat%20omomi/mazhabeafghanestan.htm>. 05.12.2020.

Ahli Beyt Âleyhim Al-İslam (2020). Faaliyetha-i Burunmarzi Ahli Beyt. (No: 1975A6254). <http://www.ahlulbaytportal.ir/fa.php/page.1975A6254.html>. 19.11.2020.

Ahli Beyt Âlimleri Derneği (09.06.2012). Malumati Macalle. (No: 599). <http://ehlibeytalimleri.com/thaqalayn-tv-nin-acilisi-ve-islami-uyanis-panelid599.html>, 09.09.2020.

AhluBayt News Agency (ABNA). Şîa. www.abna.ir. 12.09.2020.

Ahlul Bayt İnternational University. (2020). Amuzişi Online. <http://www.abu.ac.ir/index.php/en/international-assistance/recruiting-and-admitting.Html>. 21.11.2020.

Ahlul Bayt İnternational University. <http://www.abu.ac.ir/index.php/en/international-assistance/recruiting-and-admitting.html>. 12.02.2021.

Ahundî, Hamid (11. 02. 2013). Siyasat dar Davra-i Ahmedinajad. (no: 66). www.Foreignpolicy.rzb.ir/policy/66. 23.12.2020.

Al-Mustafa İnternational University (2014). Darbarayi MIU. <http://www.miu.ac.ir>. 12.09.2020.

Al-Mustafa İnternational University (29.10.2019). Marasimi Buzaurgdaşti Arbaini Hüseyinî dar MIU Kabul. <https://miu.af/component/content/article/2-uncategorised/30>. 29.12.2020.

Al-Mustafa İnternational University (MIU) Afganistan Brench. (05.02.2013). İtilaati Umumi. (No: 65752). <http://afghanistan.miu.ac.ir>. 12.12.2020.

Al-Mustafa İnternational University. (25.04. 2018). (No: 7752–2). <https://fairanfreedom.org/7752-2>. 2.08.2020.

Al-Mustafa İnternational University. Eğitim Programlar. www.almostafou.com. 11.12.2020.

Al-Vefagh (2008). (No: 871010). Kudrati Narmi İran. <http://www.al-vefagh.com/1387/871010/html>. 23.11.2020.

Aljazeera. (01.10. 2012). Iranian İntelligence Activities in Africa. (No: 1424713160050). <https://static.guim.co.uk/ni/1424713160050/SSA-on-Iranian-intelligence.pdf>. 01.10.2020.

Aljazeera. (08.12.2020). Iran's 'envoy' to Yemen's Houthi sanctioned by US. <https://www.aljazeera.com/economy/2020/12/8/iranian-envoy-to-yemens-houthi-rebels-sanctioned-by-us>. 08.12.2020.

An official website of the United States Government (12.08.2020). Iran-related Designations; Counter Terrorism Designations; North Korea Designations. (No: 20201208). <https://home.Treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/recent-actions/20201208>.

Andeškadaî Rahburdî Tabyin (14.10.2012), no: 12986, <http://tabyincenter.ir/12986>, 29.09.2020.

Başgahi Macalati Tahasusiyi Nur (Noormags). (10.10.2020). Kudrati Narmi İran (No: 374). <https://www.noormags.ir/view/fa/Publisher/374>.

Başgahi Macalati Tahasusiyi Nur (Noormags). Jeo-Politikai İran. (No: 350025). <http://www.noormags.com/view/fa/articlepage/350025>. 10.11.2020.

Başgahi Macalati Tahasusiyi Nur (Noormags). Kudrati Narm. (No:1186930). <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1186930>. 12.05.2020.

Bayani, Calal (09. 11. 2011). İran Tahti Nami Kumita-i İmdadi İmam Hümeynî dar Afganistan, Şarar, Fitne, Nifak ve Badbahti Tavze Mekunad. p. 1–12. <https://ariaye.com/dari8/siasi2/bayani.Html>. 02. 12.2020.

BBC NEWS (07. 09. 2009). Tahziye Kumite-i İmdad barai Duhtarani dami Bahti Kişvarhayi Harici. (No: 090179). <https://www.bbc.com/persian/iran/2009/07/090719kareliefoundationanvari>. 12.09.2020.

BBC NEWS (01.01.2018). Dastani Mafkut Şudagani Şîa dar Pakistan. (No: 44318052). <https://www.bbc.com/persian/world-44318052>. 11.12.2020.

BBC NEWS (07.12. 2012). Guftugu-i Tokia; Takrari Guzaşte ya Ruykardı Taza. https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2012/07/120706marTokyo_jamalchangeopoly. 05.09.2020.

BBC NEWS (08.09. 2009). Laihe-i Devleti İran. (No: 090810). https://www.bbc.com/persian/iran/2009/08/090810mg_afghan-text-books. 10.12.2020.

BBC NEWS (1960). How Television Affected the World: Turning Point. <https://howtelevisionaffectedtheworld.weebly.com/bbc.html>. 20.11.2019.

BBC NEWS (2009). (No: 090719). https://www.bbc.com/persian/iran/2009/07/090719kareliefoundation_anvari. 4.12.2020.

BBC NEWS (2009). (No: 090719). Partali İran. <https://www.bbc.com/persian/iran/2009/07/090719kareliefoundationanvari>. 12.012.2020.

BBC NEWS (2010). Madresehayi Talibad Dar Pakistan. (No: 100713109). <https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2010/07/100713109tsppakistanmadrasataliban.1> 4.11.2020.

BBC NEWS (2012). Hizbi İslami dar Payi İycadi E'tilafi Siyasi dar Astane-i İntihabati Afganistan. <https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2012/07/12>. 25.12.2020.

BBC NEWS (2013). (No: 130124). https://www.bbc.com/pashto/interactivity/2013/01/130124_afghanistan_challenges_and_iran_by_salih. 02.11.2020.

BBC NEWS (2019). Muama-i Lübnan ba Raisi Cumhuri Masehi. Nahust Vaziri Sunni ve Raisi Parlamenti Şîa. <https://www.bbc.com/persian/world-features-50275363>. 21.11.2020.

British Council, Siyfahi Asli. <https://www.britishcouncil.org.tr/about>. 21.11.2019.

Bunyadı Saadi. <https://saadifoundation.ir/fa>. 23.09.2020.

Camea-i Haberi Tahlili Alif (22.09.2019). Makamati İrani Dar Sazmani Millal. (No :3980631194).<https://www.alef.ir/news/3980631194.html?show=text>.25.20.2020.

Dayi, Hasan (12.04.2016). Al Mustafa University, Iran’s global network of Islamic schools.<http://iranian-americans.com/irans-export-of-islamic-fundamentalism-al-mustafa-global-training-centers-2/>.12.10.2020.

Dayi, Hasan, (06.04.2015), “Al Mustafa international University”, Iranian American Forum.<http://iranian-americans.com/irans-export-of-islamic-fundamentalism-al-mustafa-global-training-centers-/>. 05.01.2020.

Danişgahi Hatumul Anbiya (2020). Elamiye-i Kumite-i Kanun. <https://knu.edu.af/fa/>. 15.09.2020.

Danişgahi Macazî Al- Mustafa. Muarifi-i Barname-i Tahsili. <https://mou.ir/fa/>. 01.12.2020.

Danişnamaî Cahani İslam (24.04. 2006). (no: 9764). Sazmani Mazhabî-Siyasi Sarasarî Şîayani Pakistan. <https://rch.ac.ir/article/Details/9764>. 11.12.2020.

Defa Press. İr (28.07. 2020). Hame Ançi Bayad dar Barayi Du Laşkar “Fatimiyan ve Zaynabiyan” Bidanem (No: 407953). <https://dnws.ir/407953>. 15.12.2020.

Dijital al-Mustata University (12.07.2020) Danişgahi Majazi Al- Mustafa. <https://mou.ir/fa/landingpage/farsi>. 29.09.2020

Diplomasî İnan (06.11.2016). Çahar Dudi Diplomasi Umumi İnan. (No: 1964728). <http://www.irdiplomacy.ir/fa/news/1964728>. 23.12.2020.

DW (24.01.2019). Amrika Laşkarha-i Fatimiyan ve Zaynabiyan dar Suriyer ra Tahrim Kard. (No: 47219507). <https://www.dw.com/fa-ir/iran/a-47219507>. 23.12.2020.

Ehli Beyt Âlimleri Derneği (2013). Şîa. (No: 599). <http://ehlibeytalimleri.com/thaqalayn-tv-nin-acilisi-ve-islami-uyanisi-panelid599.html>. 30.09.2020.

Emamali, Charity (03.10.2020). Muasise-i Hayriye-i İmam Ali. <https://emamali-charity.ir/>.

Entihab (11.10.2020). [entekhabhttps://www.entekhab.ir/0025NU.ir/0025NU](https://www.entekhab.ir/0025NU.ir/0025NU).

Faslnameî Mutaleâti Miyan Rişteî (2019) Tâhran. Sayı. <http://icsq.journals.iau.ir/article6685981b78b9aa413a7778112365ecb916efe8.pdf>. 21.07.2020.

Fatih, Yetim (08.01.2020). Hangi Ülkede ne Kadar Şîa Nüfus Yaşiyor. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/01/07/hangi-ulkede-ne-kadar-sii-nufus-yasiyor>. 20.11.2020.

Fatimi, Sayyid Ali (2017). Baztabi İnkilabi İslami İnan bar Cunbişi İslami Pakistan. (No: 78702/0). Kitabhanaî Dijitali Tebyan. <https://library.tebyan.net/fa/Viewer/Text/78702/0>. 29.12.2020.

France 24. (12.08.2020.). Trump Administration Slaps Sanctions on Iran's Houthi Envoy, University. <https://themedialine.org/headlines/trump-administration-slaps-sanctions-on-irans-houthi-envoy-university/>.

Fud, Bezhan (22.08.2020). (no: 31014153). U.S. Sanctions Put Spotlight On Iran's International Network Of Religious Seminaries. <https://www.rferl.org/a/iran-u-s-sanctions-religious-seminaries-network-al-mustafa/31014153.html>.

Gangci, Akbar (26.11. 2017). İnan ve Masaili An. (No: 28653926). <https://www.radiofarda.com/a/ganji-irancleric/28653926.html>. 09.08.2020.

Habar Online (30.11. 2009). Namayendei Meclis; Şafafiyet dar Kumite-i İmdadi İmam Vucud Nadarad. (No: 33318). <http://khabaronline.ir/detail/33318/society/4084>. 02.12.2020.

Habarguzarî Cumhuri İslami (İRNA). (25.08. 2010). Kumitei İmdad Amadei Camavari Kumakha-i Mardumi Barai Selzadagani Pakistanast. (No: 6131063). www.irna.ir/news/6131063/. 11.11.2020.

Habarguzarî Hurasanî Razavi (30.11.2020). Raisi Cadidi Camea-i Baltistani Paksitan İntihab Şud. (No: 667391). <https://rasanews.ir/fa/news/667391>.

Habarguzarî Kitabi İnan (İBNA). (19.05.2020). Haberi Harhangi. (No: 295679). <http://www.ibna.ir/vdcfetd01w6d1va.igiw.html>. 11.12.2020.

Habarguzarî Mehr (11.05.2020). Ahzab dar Kamusi Cumhuri-i İslami; Aya Nizam ba Faaliyethai Hizbi Muhalif hast? (No: 4900997). <https://www.mehrnews.com/news/4900997>. 13.12. 2020.

Haber Guzariyi İrani Azad (05.02.2021). Afzayişi Çaşmgiri Budceyi Nahadhayi Mazhabi dar sali 1400 (2021). <https://fa.iranfreedom.org/%D8%A7%D9%>. 08.05.2021.

Haber Guzariyi İrani Azad (2020). Taitri Haber. <https://fa.iranfreedom.Org>. 16.02.2021.

Haber Online (11.01.2020). Dar Sali 2020 Çand Hazar Nafar Afganistaniaz İran Haric Şud. (No:1475288). khabaronline.ir/news/1475288. 08.05.2021.

Haber Tachiz News (21.12. 2020). Tabliğ. <https://tajhiznews.ir/2020/12/21/>. 10.01.2021.

Haberguzarî Aftab (04. 07. 2013). Kumite-i İmdad İmam Hümeynî Du hazar Bastei Gaza-i Miayani Mahrumani Kabul Tahsim Kard. (No: 23584). www.payam-aftab.com/fa/doc/news/23584. 14.12.2020.

Haberguzarî Asirat (2019). (No: 206326). <https://asirat.ir/fa/news/206326>. 11.11.2020.

Haberguzarî Binalmillalî Kurân (İQNA) (12.03.2011). Haberi Umumi. (No: 2290037). <https://iqna.ir/fa/news/2290037/>. 4.11.2020.

Haberguzarî Binalmillalî Kurân (İQNA) (23.09.2019). Bistubancumin Caşni Kuran ve Hadis Cameatul Mustafa. (No: 3876013). <https://qom.iqna.ir/fa/news/1374364/>. 15.12.2020.

Haberguzarî Binalmillalî Kurân (İQNA). Faaliyethai Mazhabi. (21. 08. 2010). (No: 1977722). <https://iqna.ir/fa/news/1977722>. 14.12.2020.

Haberguzarî Basirat (22.12.2020). Şubha Afkani dar Muridi Budce-i Nahadhayi Mazhabi- Farhangi ve Nizami. (No:327117). <https://basirat.ir/fa/news/327117>. 06.05.2021.

Haberguzarî Cumhuri İslamî (12.11.2020). Haberi Ruz. (no: 83394060). www.irna.ir/news/83394060/. 11.12.2020.

Haberguzarî Cumhuri İslami (20.02.2020). Vaziri Afgan 2.5 million Afgan ba Madrak ya Biduni Madrak dar İnan Zindagi Mekunand. (No:84224053). www.irna.ir/news/84224053/. 08.05.2021

Haberguzarî Cumhuri İslami (İRNA) (21.06.2020). Titri Haber. (No: 83825438). www.irna.ir/news/83825438/. 12.11.2020.

Haberguzarî Cumhuri İslami (İRNA) (26. 04. 2019). Haberi Favri. (No: 83290385). www.irna.ir/news/83290385/. 28.12.2020.

Haberguzarî Cumhuri İslami (İRNA). (25.02. 2018). Titri Haber. (No: 83220981). www.irna.ir/news/83220981/. 12.11.2020.

Haberguzarî Cumhuri İslami (İRNA). (30. 06. 2020). Astanha ve Hadamateki be Panahcuyani Afgan İraye Meşavad. (No: 83835255). <https://www.irna.ir/news/83835255>. 21.10.2020.

Haberguzarî Danişcuyanî İran (İSNA). (06.04.2015). Faaliyethai Farhani. (No:940117 04122). <https://www.isna.ir/news/94011704122>. 30.12.2020.

Haberguzarî Danişcuyanî İran (İSNA). (15.02.2011). Tavasuti Bunyadi Kurani Bilali Afganistan; Kitabi Dersi Tafsir Barai Madarisi Afganistan Tadvin Şud. (No: 14513–9011). <https://www.isna.ir/news/9011–14513/>. 19.10.2020.

Haberguzarî Danişcuyanî İran (İSNA). Danişgahi Baynalmillali Kişvarra Bişnasem. (No: 96080804923). <https://www.isna.ir/news/96080804923/>. 20. 10. 2020.

Haberguzarî Hamaneî (02.03.2011). Hutbeyi Arabi Rahbari İnkilab yek Sarmayeguzari Baland Mudat bud. <https://farsi.khamenei.ir/others-dialog?id=11511>. 06.05.2021.

Haberguzarî Havza (1998). Macmua-i Cahanî Ahli Beyt Aleyhum al- Selam. (No: 17). <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/4210/4220/27578>. 12.11.2020.

Haberguzarî Havza (30.11.2020). Dabiri Kuli Şura-i İlmiye-i Şîa-İ Pakiastan Darguzaştî Kazî Niyaz Nakavi ra Tesliyet Guft. (No: 925557). <https://hawzahnews.com/x9SvW>. 12.12.2020.

Haberguzarî Hurasanî Razavi. Aşnai ba Paygahi Astani Kudsi Razavi. <https://news.razavi.ir/>. 15.12.2020.

Haberguzarî İranin İmruz (15.06.2011). Puli Kudaki Malul Ruyi Fargun, Dar Cihati Duhtarani Dami Bahti Cazire-i Komoros ve Faaliyetha-i Talabakari Vatani. (No: 1/29193). <http://www.iran-emrooz.net/index.php/news1/29193/>. 14. 12.2020.

Haberguzarî İranyad (No: 3575). <http://www.iranyad.ir/?m=44147&c=35751n&t=3>. 17.07. 20 20.

Haberguzarî Maşrik (24.09.2012). Rivayeti Haft Huzuri Haşiyesazi Ahmadinajad dar New York. (No: 157279). mshrgh.ir/157279. 08.05.2021.

Haberguzarî Mehr (02.09.2019). Marasimi Tavadi ve Maarifi Dabirani Kuli Macmua-i Cahani-i Ahli Beyt Barguzar Şud. (No: 4707315). mehrnews.com/xQ2zG. 28.09.2020.

Haberguzarî Mehr (21.12.2020). Nakdi Bar Mukayiseyi Galati Budceyi Nahadhayi Mazhabi ba Sairi Nahadha. (No:5100605). mehrnews.com/xTnnZ. 07.05.2021.

Haberguzarî Mehr (26.05.2020). İstifade az Zarfiyeti Camea-i Al Mustafa barai Diplamasi Farhani. (No:4909397.) <https://www.mehrnews.com/news/4909397>. 03.01. 2021.

Haberguzarî Mehr (28.02. 2005). Kumite-i İmdad az Mardumi Nikukari Kişver Cihati Kumak be Zilzilezadani Pakistan Davet Kard. (No: 259122). mehrnews.com/x4cWd. 01.09.2020.

Haberguzarî Mehr (29. 01. 2011). Barguzari Haftei Farhani İnan ve Tailand Hamzaman ba Caşni Piruzi-i İnkilabi İslamî.(No: 1472857). mehrnews.com/xgxsk. 11.08.2020.

Haberguzarî Pana (2016). Sanadi Tahavuli Amuziş ve Parvariş; Darun az Tahavul Afarin. (No: 638646). <http://www.pana.ir/news/638646>. 12.12.2020.

Haberguzarî Raisi Cumhur Ruhani (26.04.2016). Faaliyethai Raisi Cumhur. (No: 910). <http://rouhani.ir/event.php?Eventid=910>. 09.06.2020.

Haberguzarî Tabnak (26.09.2012). Matni Kamili Suhanranî Ahmadinajad dar Sazmani Millal. (No: 275042). <https://www.tabnak.ir/fa/news/275042>. 08.05.2021.

Haberguzarî Tabnak (28.01. 2018). Budce-i Cameatul Mustafa 103 Milyard (Tuman) Kamşud. (No: 866972). www.tabnak.ir/003dXQ. 12.11.2020.

Haberguzarî Tasmim (2020). Mustameri Behzisti ve Kumite-i İmdad Afzaiş Yaft. (No: 2444273). <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/11/13/2444273>. 03.02. 2021.

Haberguzari Tasnim (15.06.2019). Nubuğ “Farmandehi Heydar” az Makari Hizbullah ve Karargahi Heydariyan ta Tipi Zeynebiyan. (No: 2032162). <https://www.tasnimnews.com/1398/03/25/2032162>. 09.20.2020.

Haberguzarîyi İrani İmruz (12.01.2018). (No: 1/29193). <http://www.iran-emrooz.net/index.php/news1/29193/>. 1.08.2020.

Haberguzarîyi Macmuaî Cahaniyi Ahli Bayt (2015). Ahli al-Beyt World Assembly. (NO: 6254). Tâhran. http://www.ahlulbayt_portal.ir/fa.php/page,1975A_6254.html. 12.09.2020.

Haberguzarîyi Mehr (01.12.2018). İnan Muşterakati Farhani-i Ziyade ba İndenezia Darad.(No: 4472874). mehrnews.com/xN2W9. 13.10.2020.

Babaiyan, Hacı (10.01.2008). Diplamasi Farhangi Çisti ve Bayadha. <http://icro.ir/uploads/diplomasifarhangi-babaein.pdf>. 11.02.2020.

Hamshahri Online (04.07.2009). Aşnayı Ba Macmua-i Cahani Ahli Beyt. (No:84506). <https://www.hamshahronline.ir/news/84506>. 04.17 2020.

Hanban News (2019). Malumati Umumi. (No: 792607). <http://english.hanban.org/article/2019-11/13/content792607.htm>. 20.11.2019.

Havzah News Agency (03.04.2018). Hz. Zeyneb ba İnkilabi Farhani Manşeyi Tahavuli Tarihi şud. (No: 445031). <https://hawzahnews.com/x5NNh>. 12.02.2020.

Havzah News Agency (15.04.2018). İhtitamiye-i Kanfransi Bainalmilleli “Sabki Zindegi Kurani” dar Pakistan Barguzar Şud. (no: 446060). <https://www.hawzahnews.com/news/446060>. 02.08.2020.

Havzah News Agency (29.01.2017) (No: 348407). <https://en.hawzahnews.com/news/348470/Al-Mustafa-University-forms-Cricket-Team-in-Bangladesh>. 10.10.2020.

Havzah News Agency (29.01.2017). [Al-Mustafa University forms Cricket Team in Bangladesh](https://en.hawzahnews.com/news/348470/Al-Mustafa-University-forms-Cricket-Team-in-Bangladesh). (No: 348470). <https://en.hawzahnews.com/news/348470/Al-Mustafa-University-forms-Cricket-Team-in-Bangladesh>. 12.01.2021.

Hizbi Hambastagi Afganistan (22.10.2012). Kumite-i İmdami İmam Hümeynî, Şabaka-i Casusi Rejimii Palidi İnan dar Afganistan (No: 250). <http://www.hambastagi.org/new/fa/article/250-committee-of-imam-khomeini-iranian-intelligence-agency.html>. 30.12.2020.

Human Raights Watch. www.hrw.org. 10.12.2020.

Internationalisation of Higher Education in Iran (IHEI). <http://www.ihei.eu/sites/default/files/iheirosmanagementguide.pdf>. 2.12.2020.

Islamic Parliament of Iran. Malumat dar Barai Maclisi Şurai İslami. <https://www.parliran.ir/>. 05.05. 2020.

İmam Khomeini Relief Foundation (06.03.1986). Matni Alsi. <https://portal.emdad.ir/fa/introduction>. 01.10.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation (11.06. 2020). Kumakhai Başardustana. (no: 782887). <http://www.imam-khomeini.ir/fa/c782887>.

İmam Khomeini Relief Foundation (13.12.2013). Kumitai İmdadi İmam Hümeynî beş az yek hazar nafarra dar Afganistan Amuziş dad. (No: 73939). <https://portal.emdad.ir/fa/newsagency/73939>. 19.12.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation Ahirin Ahbari Muasisai Hayriyei Kumitei İmam Ali. <https://emamali-charity.ir/>. 15.11.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation Deşiri (2017). Asl ve Mabaniyi Diplamasi İslami az Didgahi İmam Hümeynî. (No:153816). www.imam-khomeini.ir/fa/n125902/%D8. 26.12.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation. (2015). Faliyethai Kumitei İmdad. <http://emdadimam.ir/?part=sector>. 12. 12.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation. (2016). Diplomasisi Kulturel. (No: 822246). <http://emda.dimam.ir/985%822246.html>. 19.12.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation. (2018).Kulturel Diplomasisi. <http://www.emdad.ir/mcontent/amar/amargozareshsaliane/2-%20moarefi91.pdf>. 12.12.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation. Muarifi Kumitei İmdadi İmam Hümeynî. <https://portal.emdad.ir/fa/introduction>. 12.29.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation. Partali İmam Hümeynî. (No: 782887). <http://www.imam-khomeini.ir/fa/c782887>. 29.05.2020.

İmam Khomeini Relief Foundation (01.01.2015). Asasname. <https://portal.emdad.ir/fa/newmenu/statute>. 11.10.2020.

İmam Riza Network Shia Muslims Around the World. (No: 3591). <http://www.imamreza.net/eng/imamreza.php?id=3591>. 11. 12. 2020.

İran Press (27.12.2016). Huzuri Muasiri 700 Tan az Şahsiyethayi Cahaniyi Macmuayi Cahaniyi Ahli Beyt.(No: 45439). <https://farsi.iranpress.com/iran-i45439>. 12.09.2020.

İran Press. Muarifiyi Sazman. <https://www.farhang.gov.ir/fa/intro/subordinate/cultureorganization>. 17.07. 2020.

İrani Azad (24.04. 2018). Cameatul Mustafa Al- Alamiye Çist?7752–2ra Pulhayi Nizam barayi An Harc Meşavad?. (No: 7752-2). <https://fa.iranfreedom.org/7752-2/>. 6.01.2021.

İrani Azad. Malumati Ruz. <https://fa.iranfreedom.org/%D8%>. 20.02.2021.

İranian American Forum (06.04.2015). İran's Export of İslamic Fundamentalism: Al MustafaGlobalCenters.<http://iranian-americans.com/irans-export-of-islamic-fundamentalism-al-mustafa-global-training-centers-/>.30.12.2020.

İranian Red Crescent Medical Journal (2018). Malumst dar Barayi Sazman. (No: 2074–1812). <http://www.ircmj.org/index.php/IRCMJ>. 12.11.2020.

İslam Inkılabı Rehberi Bürosu Resmi Sitesi. www.leader.ir. 27.03.2020.

İslamic Azad University New Agency (21. 03.2018). Nakşi Cameatul Mustafa dar Diplamasi Umumi Cumhuri İslami İran. (No: 4122). ana.press/x55YL. 11.11.2020.

İslamic Azad University New Agency (31. 12. 2004). Barnamei Cadidi Muavineti Farhangi Tasalubi Guftuguyi Danişçuyira Meşikanad. (No: 402665). <https://ana.press/i/402665>. 12.02.2020.

İslamic Culture and Relations Organization (09.10.2012). Barguzariyi Davrayi Amuzishi Fununi Habernigari ve Habernavisi dar Vazarati İtilaati Afganistan (No: 602242). <http://icro.ir/index.aspx?pageid=11751&newsview=602242> p.14.10.2020.

İslamic Culture and Relations Organization (23.04.2013). Karkardi Ancumanhai Dusti dar Diplamasi Umumi Cumhuri İslami İnan. (No: 15409). <http://www.icro.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=261&pageid=32738&p=9&showitem=15409>. 22.07.2020.

İslamic Culture and Relations Organization Amuzishi Majazi Kuran. (No: 3687). <http://icro.ir/index.aspx?pageid=32738&p=144&showitem=3687>. 1.12.2020.

İslamic Culture and Relations Organization. Malumat dar Barai Sazman. <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/news-release/2010/iran-news-240810.htm>. 11.11.2020.

İslamic Culture and Relations Organization. Malumat dar Barai Sazman. (No: 32272). <http://icro.ir/index.aspx?pageid=32272&p=1>. 18.11.2020.

İslamic Culture and Relations Organization. Mizani Kudrati Narm. (No: 40970). <http://pe.icro.ir/?c=40970&t=3>. 17.07.2020.

İslamic Culture and Relations Organization. Rayzani Frhani Cumhrui İslami. Taamuli Danişucuyan Gayri İrani Zaruri Hast. (No: 75206). <http://icro.ir/index.aspx?pageid=32423&newsview=752506>. 22.07.2020.

İslamic Culture and Relations Organization. Sazmani Farhagi İnan. (No: 9292). <http://en.icro.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=257&pageid=9292>. 10.11.2020.

İslamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of İnan. (02.05.2020.). Mutaleati Parlumani. <https://www.majlis.ir/fa/parliament/aboutparliament>.

İslamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of İnan. Kanuni Asasi-i Cumhuri İslami İnan. https://www.majlis.ir/fa/content/iran_constitution. 03.05.2020.

İslamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of İnan. Kanuni Barnamehai Sevumi Tavseai İktisadi, İctimai ve Farhangi Cumhuri İslami İnan. (No: 9330). <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/93301>. 09.05.2020.

İslamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of İnan (29.08.2009). (No: 4525/88). <https://rc.majlis.ir/fa/law/printversion/136335>. 30.11.2020.

İslamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of İnan (10.05. 2015). Asasname-i Kumite-i İmamdadı Hümeyni. (No: 62124). <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/929312>. 03.12.2020.

İslamic Parliament Research Center of The Islamic Republic Of İnan (12.11.2008). Kanun ve Mukararat. (No:6903). <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/135710>. 11.12.2020.

İslamic Parliament Research Center of The İslamic Republic Of İnan (10.05.2015). Asasnamei Danisşgahi Baynalmillali Adhi Beyt Aleyhim Al-Selam. (No: 3113/94). <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/929308>. 13.09.2020.

İslamweb. How Many Shia Are There In The World?. http://www.islamicweb.com/beliefs/cults/shia_population.htm. 19.12.2020.

Kanuni İntihabat ve Ainnameyi Dâhili Majlisi Hubragani Rahbari (15.12.2020). Kanuni Asasiyi Cumhuri İslami İnan. <http://www.ostan-ar.ir/uploads/entekhabatkhubregan.pdf>. 08.05.2020.

Hüseyini, Keyvan (02.11.2019). <https://www.bbc.com/persian/world-features-50275363>.

Khabar Online, (12.02.2013), <https://www.khabaronline.ir/news/337975>. 30.05.2020.

Ligo Ties, <https://lingoties.com/article/free-online-language-courses>. 22.07.2020.

Macmaî Hubragani Rahbarî Kanunguzari dar Hubragan. http://www.majlesekhobregan.ir/fa/MagArt.html?ItemID=1&Magazin_eNumberID=54&Magazin_eArticleID=762. 25.04.2020.

Macmaî Hubragani Rahbarî. Hayati macmuai Hubragan. (No: 008/06). <http://www.majlesekhubregan.ir/fa/publications/mags/isgv/magazines/008/06.htm>. 08.05.2020.

Magiran (12.09.2020). Raisi Kumiteyi İmdad; Az Sadakahayi Mardum be Lübnan, Suriye ve İrak Naşuda ve Nahahad Şud. (No: 3183314). <https://www.magiran.com/article/3183314>. 12.09.2020.

Magiran (26.07.2010). (No: 19751). Kumitei İmdadi İmam Hümeynî Stani; Mardumi Zancan beş az yek Miliyard Riyal be Selzadagani Pakistan Kumak Kardand. (No: 19751). <https://www.magiran.com/article/2158459>. 15.11.2020.

Mandana. Tişyar p. 161. http://www.ihei.eu/sites/default/files/iheirosmanagement_gui_de.pdf.

Mardumsalari Online (17.01.2012). İrsali Kumakhayi Kumitayi İmdad ba Miyanmar. (No: 19842). www.mardomsalari.ir/news/19842. 29.12.2020.

Mehr News Agency (01.12.2011). Barguzari Haftayi Farhani İnan ve Tailand Hamzaman ba Caşni Piruziyi İnkilabi İslami. (No: 1472857). mehrnews.com/xgxsk. 10.10.2020.

Middle East İnsititute (01.05.2018). www.mideasti.org. 11.12.2020.

Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu (04.02.2018). <http://www.kho.edu.tr/akademik/khobilimdergi/20182/4.pdf>. 12.12.2019.

Ministry of Culture Islamic Guidance. Kanun ve Mukararat. <https://www.farhang.gov.ir/fa/intro/rules>. 15.10.2020.

Mirasi, Ariya (06.01.2019). Talaşi Barayi Tashili Safari Zairani Pakiastani ba Maşhad. (No: 1398111661). chtn.ir/news/1398111661. 15.11.2020.

Naşriyati İbraz (11.07.1993). Diplomasi Umumi. <http://www.abrarnews.com>. 13.11.2020.

Nemiyan, Zabihullah (2008). Baztabi İnkilab dar Pakistan. Political Studies and ResearchInstitute. <http://revolution.pchi.ir/show.php?page=contents&id=6358>. 11.11.2020.

News Room (03.11.2019). Sanadi Came-i Rahburdi Tavsea Ravabiti İran ve Afganistan dar Hali Tadvin ast. (No:30927). <http://otaghiranonlineir/news/30927>. 12.12.2020.

Notary News. (2012). Sahti Du Hazar Vahidi Maskuni Dar Pakistan. (No: 498). <http://notary496.blogfa.com/post/581>. 19.01.2021.

ODA TV (15.05.2017). Hangi Mezhebin Nüfusu ne Kadar. <https://odatv4.com/hangi-mezh-ebin-nufusu-ne-kadar-1505171200.html>. 31.01.2021.

Open Democracy (3.04.2015). Shia Crescent: Self- Fulfilling Prophecy. <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/shia-crescent-selffulfilling-prophecy/>. 10.09.2020.

Pars Today (11.08.2019). Tamcidi Sfiri Pakistan dar İran az Faaliyethayi Cameatul al-Mustafa Al- Alamiye. (No: 96468). <https://parstoday.com/dari/news/iran-i96468>. 08.01.2021.

Pars Today (06.07.2020). Amari Muntaşırşuda az Camiyeti Şîayani Afganistan az Suyi Amerika; Kamilan Gayri Vakeyi ve Muğlizana. (No: 112014). <https://parstoday.com/dari/news/uncategorised-i112014>. 5.09.2020.

Partali İmam Hümeynî (28.05.2020). Bamunasibati Ruzi Maclisi Şurayi İslami. (No: 49318). <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n21404/>. 01.05.2020.

Partali İmam Hümeynî (01.02.2018). Hastari Camiyeti ve İradeyi Mardumi dar İycadi Nizami Cumhuri İslami. (No: 143024). <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n143024/%D8>. 13.11.2020.

Partali İmam Hümeynî. Dar Barayi Ma. (No: 7411014). <http://www.imam-khomeini.ir/fa/c7411014/>. 18.12.2020.

Partali Kumitei İmam Hümeynî (20.01.2017). Suduri İnkilab; Mavazeyi Pirahani an ve Sireyi İmam Hümeynî. (No: 159915). <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n132001/%D8%B5>. 19.12.2020.

Partali Ulumi İnsani (10.05.2016). Kudrati Narm. http://ensani.ir/file/download/article/2016_0510084118-9960-57.pdf. 20.12.2020.

Partali Ulumi İnsani (11. 04. 2015). Ravabiti İran ve Kişvarhayi Hamsaya. <http://ensani.ir/file/download/article/20150429132642-9960-22.pdf>.

Partoli İmam Hümeynî (30.01. 2018). Saifai İmam. cild. 8. (No: 170937). http://www.imam-khomeini.ir/fa/c207_51244. 1.10.2020.

Paygahi İtilâ Rasanî Astani Kudsi Razavî (16.03.2020). Namayişgahi Kuran. <https://news.razavi.ir/>. 11.12.2020.

Paygahi İtilâ Rasanî Basirat (2019). Hamkari Farhani (No: 206326). <https://asirat.ir/fa/news/206326>. 12.09. 2020.

Paygahi İtilâ Rasanî Huvzaî İlmiyaî Hurasan. (01.09.2020). Avvalin Nuhba Parvari ve Nişasthayi Nakt ve Nazari dar Barnamahayi Karargahi Amuzişi. (No: 21255). <https://hozehkh.com/OneEntry?Entry ID=21255>. 12.11.2020.

Paygahi İtilâ Rasanî Kumitai Emdadi İmam Humeyni (13.11. 2020). Davati Kumitayi İmdad az Hayirin ve Nikukaran. (No: 175321). <https://news.emdad.ir/fa/newsagency/175321>. 19.12.2020.

Paygahi İtilâ Rasanî Maslihat (2009). Siyasathayi Kulli- Macmuayi Taşhisi Maslihati Nizam. <http://www.maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=402>. 12.04.2020.

Paygahi İtilâ Rasanî Maslihat. Kanuni Asasiyi Cumhuri İslami İran-Macmuayi Taşhisi Maslihati Nizam. (No: 796). <http://maslahat.ir/index.jsp?fkeyid=&siteid=3&pageid=796>. 30.04.2020.

Paygahi İtilâ Rasani Tahasusî Nur (Noormags) (2003). Fara Tahlili Mutaleati Hamagiri Şinasi İhtilali Narayasi Tavaceh Fuzun Kuşi. (No: 350025). <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/350025>. 12.01.2021.

Paygahi İtilâ Rasani Tahasusî Nur (Noormags) (2020). Kudrati Narm. (No: 1186930). <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1186930>. 20.02.2021.

Paygahî İtilâ Resanî Havza (2008). Siyaseti Harici Cumhuri İslami İran. Sayı. 17. <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/4210/4220/27578>. 12.09. 2020.

Paygahî İtilâ Resanî Havza. (16.04.2018). İhtitamiyei Kanfransi Baynalmillali “Sabki Zindagi Kurani” dar Pakistan Barguzar Şud. (No: 446060). <https://hawzahnews.com/x5NNh>. 31.12.2020.

Paygahi İtilârasanî Raisi Cumhuri İran (2018). İran Usuli Marbut ba Şarti Vazayifi Raisi Cumhuri, Asli 113-155. <http://www.president.ir/fa/president/functions>. 10.04. 2020.

Paygahi İtilaresaniye Havza (30.01.2018). Karbasti Diplamasi Umumi dar Suduri İnkilabi İslami. <http://noo.rs/Y2R3U>. 14.10.2020.

Paygahi Tahasusî Masced (22.01.2018). Kanfransi Baynalmillali Sabki Zindagi dar Pakistan Barguzar Şud. (No: 31445). <http://www.masjed.ir/fa/newsagency/31445>. 6.01.2021.

Radio Azadi (24.07.2012). Diplamasi Umumi İran. (No: 24591786). <https://da.azadiradio.com/a/24591786.Html>. 11.1.2020.

Radio Farda (07.06.2011). Tavkifi Faaliyethayi Kumiteyi İmdadi İmam Hümeynî dar Cumhuriyi Azarbaycan. (No: 24227386). <https://www.radiofarda.com/a/f10imamkhomeinireliefcommitteeactivitiesstoppedtemporarilyinazerbaijan/24227386.html>. 01.12.2020.

Radio Farda (07.12.2019). Afzayişi Budceyi Nahadhayi Mazhabi dar Budceyi İstikamat ve istadegi, Dulati Ruhani. (No: 30314422). <https://www.radiofarda.com/a/iranbudget99increasereligiousinstitutions/30314422.html>. 19.02.2021.

Radio Farda (09.08.2018). İran'ın Yardim Faaliyetlerin. (No: 24227386). <https://www.radiofarda.com/a/f10imamkhomeinireliefcommitteeactivitiesstoppedtemporarilyinazerbaijan/24227386.html>. 25.02.2020.

Radio Farda (11.01.2012). Kumitayi İmdadi İmam Bazuyi Asli Nüfuzi İran dar Afganistan. (No: 24767779). <https://www.radiofarda.com/a/f12iraniansbuildupafghanclout/24767779.html>. 12.01.2021.

Radio Free Europe (22.08.2020). U.S. Sanctions Put Spotlight On Iran's International Network Of Religious Seminaries. (No: 31014153). <https://www.rferl.org/a/iran-u-s-sanctions-religious-seminaries-network-al-mustafa/31014153.html>. 15.01.2021.

RadioFarda (01.08.2017). Mucizeyi Şîa Kardani 50 milion Nafar ve ba Şahadat Rasandan, Tedadi Aksariyeti az anan dar Suriye ve İrak. (No: 28653926). <https://www.radiofarda.com/a/ganjiirancleric/28653926.html>. 30.09.2020.

Ranj Alaaldin (04.03.2015). Shia Crescent: Self-fulfilling Prophecy. <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/shia-crescent-selffulfilling-prophecy/>. 08.08.2020.

Rasa News Agency (01.11.2020). Raisi Cadidi Camea-i Ruhaniyeti Baltistani Pakistan İntihab Şud. (No: 66739). <https://rasanews.ir/fa/news/667391>. 04.01.2021.

Rasa News Agency (10.10.2020). Siyaseti Harici İran.(No: 663215). rasanews.ir/002mX1. 11.11.2020.

Reuters (08.09.2020). Key Dates Since the Start of the 2001 War in Afghanistan and Efforts to Broker Peace. <https://uk.reuters.com/article/uk-afghanistan-taliban-timel>

[ine/key-dates-since-the-start-of-the-2001-war-in-afghanistan-and-efforts-to-broker-peace-idUKKCN2550G](#). 08.09. 2020.

Ruznameî Cami Cam (Magiran) (11.10.2008). Nizami Amuzîşi Farhangi. <https://www.magiran.com/article/1717296>. 19.11.2020.

Ruznameî Cami Cam (Magiran) (20.11.2011) Mcmuayi Makalat. 3280. (No: 2739). <https://www.magiran.com/magazine/2739>. 17.11.2020.

Ruznameî Cami Cam (Magiran). (30.07.2015). Dipalamasi Farhangi. <https://www.magiran.com/article/3183314>. 12.12.2020.

Ruznameyî Maşrik (11.09. 2013). Barnamayi Farhangi İrân barayi Vazarati İtilaati Afganistan. (No: 247873). mshrgh.ir/247873. 10.10.2020.

Samanayi Naşriyeî İlmî İrân (12.08.2020). Siyasati Farhangiyi Harici. (No: 165687). <https://iranjournals.nlai.ir/0590/article165687.html>. 11.02.2021.

Sazmani Farhan ve İrtibatati İslami (24.07.2020). Barguzari Başukuhi Macalisi Sugvari Arbaini Hüseyini dar Tailand. (No: 40106). <http://fa.bangkok.icro.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=221&pageid=40106&newsview=758129>. (24.07.2020)

Sazmani Naşriyati İrân (06.02.2019.). Kudrati Narmi İrân. (No: 165687). <https://iranjournals.nlai.ir/0590/article165687.html>. 12.05.2020.

Soft power Studies (SPBA) <http://www.spba.ir/article41399.html>. 20.12.2020.

SÖZCÜ (08.01.2020). Ayetullah Humeyni kimdir? Ayetullah Humeyni ne zaman hayatını kaybetti? (No: 5554931). <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/ayetullah-humeyni-kimdir-ayetullah-humeyni-ne-zaman-hayatini-kaybetti-5554931/.26.12.2020>.

SÖZCÜ (8.01.2020). (No: 5554931). <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/ayetullah-humeyni-kimdir-ayetullah-humeyni-ne-zaman-hayatini-kaybetti-5554931/>.

Supreme Council of the Cultural Revolution (24.08.2010). İrân, Blankets For Pakistan Flood Victims. (No: 240810). <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/news-release/2010/iran-news-240810.htm>. 12.11.2020.

Supreme Council of the Cultural Revolution. Darbarayi Şurayi İnkilabi Farhani. (No :1/1). <https://sccr.ir/pages/1/1>. 01.12.2020.

Shabestan News Agency (11.11.2019). Farahani BistupancumiCaşnvarayi Baynal millali Kuran ve Vahdat. (No: 852322). <http://shabestan.ir/detail/News/852322.04.12.2020>.

Shabestan News Agency (14.01. 2019). Barnamayi Macmuayi Cahani Ahli Beyt dar Haric az Kişvar, Sahti Masacid as Vazayifi Macmua Nist. (No: 875226). <http://shabestan.ir/detail/News/875226>. 29.10.2020.

Tabnak (17. 01. 2012). İrasali Kumakhayi Kumitayi İmdad be Miyanmar. (No: 297893). tabnak.ir/001FUj. 18.12.2020.

Tâhran Times (10.10.2020). Faaliyethayi Behdaşti İran. <https://www.Tâhrantimes.com/tag/Iranian+Red+Crescent+Society>. 23.12.2020.

Tâhran Times (12.12.2020). Faaliyethari Mantakayi-i İran. <http://www.Tâhrantimes.com>.

Tasnim News Agency (21.11.2020). Laşkari Zeynebiyan. <https://www.tasnimnews.com/fa/keyword/2398/%D8>. 10.12.2020.

The Ahlul Bayt World Assemble. Danişgahi Binalmillali Ehli Beyt. <http://www.ahl-ul-bait.org/tr.php/page>. Unit12193. Html. 19.11.2020.

The Ahlul Bayt World Assemble. Şîa Şinasi. (No: 1339). <http://www.ahl-ul-bayt.org/fa/1339>. 21. 11. 2020.

The AhlulBayt World Assembly. (2020). Hamayışhayi Binalmillali Hazrati Abu-Fatima. <http://ahl-ul-bayt.org/fa>. 01.10.2020.

The Cultural Website Of Martyrdom and Sacrifice (20.07.2009). Şîahayı Pakistan veİnkilabi İslami İran.(No: 20509). <http://www.navideshahed.com/fa/index.php?Page=definition&UID=205090> 11.10.2020.

The Guardian (19.09.2013). İran's Khatami Strikes Back. <https://www.theguardian.com/world/iran-blog/2013/sep/20/iran-khatami-revenge-rouhani-victory>. 15.05.2020.

The Medialine (12.08.2020). Trump Administration Slaps Sanction on İran's Houthi Envoy, University. <https://themedialine.org/headlines/trump-administration-slaps-sanctions-on-irans-houthi-envoy-university/>. 30.12.2020.

The Washington İnstitute For Near East Policy (01.05. 2002). Khatami-and-the-Myth-of-Reformin-İran. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/khatami-and-the-myth-of-reformin-iran>. 17.05.2020.

Turi Thailand (16.09.2018). Seyri Tusitayi İrani ba Kişvari Tailand. (No: 86-7442). <https://thailandro.ir/post/86-7442>. 11.10.2020.

Tükiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanliğı (2018). Pakistan'ın Ekonomisi. <http://www.mfa.gov.tr/pakistan-ekonomisi.tr.mfa>. 12.02.2021.

U.S. Department of The Treasury (08.12.2020). İran-Related Designations; Counter Terrorism Designations; North Korea Designations (No: 20201208). <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/recent-actions/20201208>.

U.S.Department of State (2019).2019 Report on İnternational Religious Freedom: Afghanistan. <https://www.state.gov/reports/2019-report-on-international-religious-freedom/afghanistan/>.19.12.2020.

UNESCO (27.05.2013) Retrieved. (No: 3328). [http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/unesco-house/culturalevents/?cHash=8f18d4a0f7&txbrowserpi1\[ShowUid\]=3328](http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/unesco-house/culturalevents/?cHash=8f18d4a0f7&txbrowserpi1[ShowUid]=3328). 21. 07. 2020.

UNESCO. (No: 48223). Unesco and Education. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000212715>. 11.12.2020.

Uni Rank. Al Mustafa İnternational University. (No: 13936). <https://www.4icu.org/reviews/13936.htm>. 14.01.2021.

United Against Nuclear İRAN (2020). How İran Exports İts İdeology. <https://www.unitedagainstnucleariran.com/ideological-expansion/al-mustafa-international-university>.09.01.20 21.

Utaki Haber 24 (22.09.2005). Matni Kamili Suhanrani Ahmadinajad dar Macmua-i Umumi-i Sazmani Millali Muttehid. (No:16893). <https://www.otaghkhabar24.com/news/16893>. 08.05.2021.

Vazarati Farhang ve İrşai İslami. (23.05.1987). Kavanini Vazarati Farhang. <https://www.farhang.gov.ir/fa/intro/rules/rule1>. 21.11.2020.

Washington Post (8.12.2004). Iraq Jordan See Threat To Election From Iran. A01. Print edition. via Washington Post. www.washingtonpost.com. 11.11.2020.

Young Journalists Club (18.09.2018). 50 Hazar Nafar az 130 Milliyet az Camea Al-Mustafa Fariğ Şudan. (No: 6663403). <https://www.yjc.ir/00RxSF>. 11. 12.20 20.